

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

XIV. YY'DA BATI ANADOLU'DA HAÇLILAR: İZMİR HAÇLI
SEFERLERİ

DOKTORA TEZİ

AZER GÜRCAN

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

XIV. YY'DA BATI ANADOLU'DA HAÇLILAR: İZMİR HAÇLI
SEFERLERİ

DOKTORA TEZİ

AZER GÜRCAN

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SERKAN SARI

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 202112518001 numaralı Azer GÜRCAN'ın hazırladığı XIV. Yy'da Batı Anadolu'da Haçlılar: İzmir Haçlı Seferleri konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 24/01/2025 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

Üye (Danışman) Doç. Dr. Serkan SARI

Üye Prof. Dr. Ahmet KANKAL

Üye Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN

Üye Doç. Dr. Mustafa ÖĞE

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

15/01/2025

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışmada on dördüncü yüzyılda Ege Denizi'nde Haçlılar ile Türkler arasında yaşanan çatışmaların ve özellikle İzmir Haçlı Seferi'nin kapsamlı bir analizini sunmaktadır. Ege Denizi, bu dönemde hem jeopolitik hem de stratejik olarak büyük bir öneme sahipti. Türklerin Batı Anadolu'da güçlenmeleri ve denizlerde etkin bir rol oynamaları, bölge aktif olarak rol alan Hristiyan devletlerin dikkatini çekmiş ve yeni bir çatışma alanı yaratmıştır.

İzmir Haçlı Seferleri, 1343-1351 yılları arasında gerçekleşen ve Ege Denizi'nin siyasi ve dini dengesini kökten değiştiren önemli olaylardan biridir. Bu sefer, bir yanda kutsal topraklara yönelik Haçlı Seferleri'nin sona ermesinin ardından Hristiyan dünyasının yeniden toparlanma ve kendini savunma çabalarının bir simgesi olarak, diğer yanda ise Türklerin bölgedeki yükselişine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, seferin sadece dini bir hareket olmanın ötesinde, siyasi ve ekonomik hedeflerin de belirgin bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmada, İzmir Haçlı Seferi'nin arka planı, nedenleri, gelişimi ve sonuçları detaylı bir şekilde incelenmiş, dönemin ana aktörlerinin motivasyonları ve stratejileri değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu seferin Ege Denizi'nin siyasi ve dini dengeleri üzerindeki etkileri de ele alınmıştır. Böylece, on dördüncü yüzyılda Ege Denizi'nde yaşanan bu önemli tarihsel olayın kapsamlı bir portresi çizilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada alıntılanan tüm dönem kaynaklarının çevirisi aksi belirtilmediği müddetçe tarafıma aittir. Orta çağ metinlerinin çevrilmesi aşamasında birtakım sorunlar bulunmaktadır. Yer ve kişi adlandırması mevzusunda bir seçim yapılmak zorundadır: güncel isimler mi kullanılacak yoksa orijinale sadık mı kalınacak? Bu tez çalışmasında, yer isimleri Türkçe kullanımlarına uygun olarak tercih edilmiştir. Orijinal metindeki şekliyle bırakılan yer isimleri ise günümüz karşılıklarıyla açıklanmıştır. Batılı ve Bizanslı kişi adları asıllarına bağlı kalınarak kullanılmıştır. Müslüman ve Türk şahıs isimleri ise Türkçe konuşan günümüz okuyucusunun bildiği okunuşlarıyla kullanılmıştır.

Uzun ve zorlu bir sürecin ürünü olan doktora çalışmam, aşağıda ismini anacağım kişilerin değerli katkılarıyla tamamlanmıştır. Tez konusunun seçiminden sonuçlanma

aşamasına değin yol göstericim ve destekleyicim olan, yazdığım her cümleyi titizlikle inceleyen, özgün ve kıymetli eleştirileriyle beni yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Serkan Sarı'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Sahip olduğu bilgi birikimi sayesinde kendisinden çok şey öğrendiğim bölüm başkanımız Prof. Dr. Kenan Ziya Taş'a müteşekkirim. Tezimin ilerlemesine büyük katkı sağlayan Doç. Dr. Kemal Ramazan Haykıran hocama teşekkürlerimi sunarım. Kullandığım bazı orta çağ kaynaklarını temin etme ve okuma konusunda yardımını esirgemeyen, tezimi satır satır okuyarak redaktörlük yapan arkadaşım Vildan Can'a bilhassa minnettarım. Şu zamana kadar her zaman desteklerini hissettiren aileme ne kadar teşekkür etsem az kalır.

BALIKESİR, 2025

Azer GÜRCAN

ÖZET

XIV. YY'DA BATI ANADOLU'DA HAÇLILAR: İZMİR HAÇLI SEFERLERİ

GÜRÇAN, Azer

Doktora, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan SARI

2025, 214 Sayfa

Bu çalışma, XIV. yüzyılın başlarında Ege Denizi'nde yaşanan Haçlı-Türk ilişkileri ve İzmir Haçlı Seferi'nin tarihsel dokusunu aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bu dönem, Batı Anadolu'nun evrimsel süreçlerinde kritik bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Türklerin Batı Anadolu'ya göçleri, bu coğrafyanın demografik ve kültürel dengelerinde derin değişimlere yol açmıştır. Göçlerin nedenleri arasında politik, ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra coğrafi faktörler de dikkate alınmalıdır. Bu sürecin sonuçları, bölgedeki etnik yapı, toplumsal yapılanma ve siyasi dinamikler üzerinde kalıcı izler bırakmıştır.

Papalık ve Batılı devletlerin, Türklerin Batı Anadolu'ya yayılmasına karşı izledikleri stratejiler ve aldıkları önlemler ayrıca incelenmektedir. Papalık'ın bu dönemdeki politik ve dini hedefleri, Avrupa'daki siyasi dengeleri etkilemiştir. Bu durum Türklerin bölgedeki etkinlikleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu süreçte ortaya çıkan çatışma dinamikleri, dönemin uluslararası ilişkilerini anlamak açısından önemlidir.

Ayrıca, Batılı güçlerin Türklere karşı oluşturduğu deniz ittifakları bu çalışmanın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ittifakların oluşum süreci, katılan tarafların motivasyonları ve sonuçları detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Deniz ittifaklarının stratejik önemi, dönemin denizcilik politikalarını anlamak ve bu bağlamda uluslararası ilişkileri değerlendirmek açısından kritiktir.

Bu tez, XII. yüzyılın sonu XIV. yüzyılın başında Ege Denizi'ndeki bu önemli dönemi hem Türklerin hem de Batılı güçlerin bakış açısından ele alarak, bölgenin tarihsel ve stratejik dönüşümüne detaylı bir şekilde ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, İzmir Haçlı Seferi, Batı Anadolu Beylikleri

ABSTRACT

CRUSADERS IN THE XIV. CENTURY IN WESTERN ANATOLIA: SMYRNIOTE CRUSADES

GÜRÇAN, Azer

PhD Thesis, Department of History

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Serkan SARI

2025, 214 Pages

This thesis aims to shed light on the historical context of the Crusaders and the Siege of İzmir in the early of 14th century in the Aegean Sea. This period is considered a critical turning point in the evolutionary processes of Western Anatolia. The migration of Turks to Western Anatolia led to profound changes in the demographic and cultural balances of this geography. Among the reasons for these migrations, political, economic, and social factors, as well as geographical factors, should be taken into account. The consequences of this process left lasting marks on the ethnic structure, social organization, and political dynamics of the region.

The strategies and measures pursued by the Papacy and Western states against the spread of Turks in Western Anatolia are also examined. The political and religious goals of the Papacy during this period influenced the political balances in Europe and were directly related to the activities of the Turks in the region. The conflict dynamics that emerged during this process are important for understanding the international relations of the time.

Furthermore, the maritime alliances formed by Western powers against the Turks constitute an integral part of this study. The process of formation of these alliances, the motivations of the participating parties, and their consequences are analyzed in detail. The strategic importance of maritime alliances is critical for understanding maritime policies of the time and, in this context, evaluating international relations.

This thesis aims to thoroughly examine this significant period in the mid-14th century in the Aegean Sea, considering both the perspectives of the Turks and Western

powers, with the goal of investigating the historical and strategic transformation of the region.

Keywords: Crusades, Symyrnote Crusades, Anatolian Beyliqs

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	8
2.1. Kuramsal Çerçeve	8
2.2. İlgili Araştırmalar	8
3. YÖNTEM	14
3.1. Araştırmanın Modeli	14
3.2. Evren ve Örneklem	14
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	15
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	15
3.5. Verilerin Analizi	16
4. BULGULAR VE YORUMLAR	17

4.1. Tarihsel Bağlam	17
4.1.1. Bizans Anadolusundan Türk Anadolusuna: Myriokephalon Muharebesi ...	17
4.1.2. Muharebenin Anadolu'nun Şekillenmesi Açısından Önemi	19
4.1.3. Latin İşgali ve Sonrası Bizans ve Ege'deki Güç Dengeleri	20
4.1.3.1. Venedik	21
4.1.3.2. Ceneviz	23
4.1.3.3. Hospital Şövalyeleri	25
4.1.3.4. Kıbrıs Krallığı	27
4.1.3.5. Memlûk Sultanlığı	28
4.1.4. Venedik - Ceneviz Arasında Ege Denizi	29
4.1.5. Anadolu'daki Siyasi - Askeri Gelişmeler	31
4.1.5.1. İmparatorluğun Türklere Karşı Politikası: Alanlar ve Katalanlarla İttifak	46
4.2. Papalığın Türk Akınlarına Karşı Üstlendiği Rol.....	50
4.2.1. Akka'nın Fethi ve Yeni Haçlı Seferi Projeleri	50
4.2.1.1. Politik Yazılar	53
4.2.1.2. Misyonerlik Yazıları	62
4.2.1.3. XIV. Yüzyılda Haçlı Seferleri Fikrinin Jeopolitik ve Ticari Etki Alanları	70
4.2.2. XIV. Yüzyıl Haçlı Seferleri Sürecinde Papalık ve Fransa Arasındaki Güç Mücadeleleri	71
4.2.3. Konstantinopolis'in Bizans'tan Geri Alınması İçin Fransız Planları	74
4.2.4. Rodos'un Hospitaller Tarafından Ele Geçirilmesi	79
4.2.4.1. Rodos Adasında Türk Varlığı	82

4.2.5. XXII. Ioannes'in Papa Seçilmesi ve Haçlı Seferleri'nin Yönünün Ege'ye Kayması	85
4.2.6. Zaccaria Hâkimiyeti'nin Sakız Adasında Kurulması	91
4.2.7. Ceneviz- Türk İlişkileri: Sakız Adasında Mücadele	93
4.2.8. Venedik- Türk İlişkileri	102
4.2.9. Türk Tehdidine Karşı Kurulan Siyasi İttifaklar ve Aktörler	108
4.3. Ege'de Siyasi Durum	110
4.3.1. Ege'de İktidar Mücadelesinin Yükselişi: 1320-1330 Dönemi.....	110
4.3.2. Ege'nin Stratejik Limanları ve Türklerin Ticaret Sahnesindeki Etkisi ...	114
4.3.3. Venedik'in Ege'deki Çıkarlarını Koruma Stratejisi: Türklerle Anlaşmaktan İttifak Arayışına	118
4.3.3.1. Kutsal İttifak- 1332 (Sancta Unio)	122
4.3.4. Edremit Deniz Savaşı	128
4.3.5. XII. Benedictus, Deniz Birliği'nin Devamı ve Türklere Karşı Stratejisi	130
4.3.6. Venedik Ticaretini Koruma Stratejisi: Türklerle Yapılan Anlaşmalar ...	136
4.4. İzmir Haçlı Seferleri	139
4.4.1. Papalık'ın Tavrı ve Ege'ye Yönelik Haçlı Seferine Hazırlıkların Hızlanması.....	139
4.4.2. Haçlı Seferlerinin İzmir'e Taşınması ve İzmir Limanı'nın Kaybı	145
4.4.3. II. Humbert'ın Başkaptan Olarak Atanması: Tartışmalar, Eleştiriler ve Hazırlık Süreci	152
4.4.3.1. II. Humbert'ın Türklere Karşı Yapılan Sefer Yolculuğu ve Askeri Hazırlıkları	155

4.4.4. II. Humbert'ın Türklerle Ateşkes Girişimi ve İzmir'den Ayrılışı	161
4.4.5. II. Humbert'ın İzmir'den Ayrılışı Sonrası Bölgedeki Askeri Gelişmeler	163
4.4.6. XIV. Yüzyıl Krizleri ve Ege Denizi'ndeki Çatışmalara Etkileri	164
4.4.6.1. İklim Krizi	164
4.4.6.2. Kara Veba	164
4.4.6.3. Bölgedeki Ekonomik Kriz ve Papalık Tarafından Alınan Geçici Önlemler	167
4.4.7. Krizler Sonrası Müzakereler ve Türklerin Liman Kalesine Saldırısı	170
4.4.8. İzmir Haçlı Seferleri Sonrası Bölgede Yaşanan Gelişmeler: Türkler ve Haçlılar Arasında Müzakereler	173
4.4.9. Müzakerelerin Sonucu: Deniz Birliği İttifakı	176
4.4.10. XIV. Yüzyılda Ege Denizi'nde Türk ve Latin Gemileri: Farklılıkların Savaş Sonucuna Etkisi	179
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	185
5.1. Sonuç	185
5.2. Öneriler	190
KAYNAKÇA	192
EKLER	206

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Batı Anadolu Beylikleri Haritası	35
Şekil 2. Umur Bey'in Napoli Gigliati'sinden Kopyalanarak Kesilmiş Sikkesi	117

KISALTMALAR LİSTESİ

Clemenet VI	: Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiale
Çev.	: Çeviri
Ed.	: Editör
Lettres Communes	: Jean XXII Lettres communes analys es d’après les registres dits d’Avignon et du Vatican
Lettres Secretes	: Lettres secretes et curiales du pape Jean XXII (1316-1334)
RHC	: Recueil Des Historiens Des Croisades
s.	: Sayfa
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
YY.	: Yüzyıl

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Avrupa'nın orta çağdaki en önemli dini hareketlerinden birisi Haçlı Seferleri'dir. On üçüncü yüzyılın sonlarına gelindiğinde, haçlı düşüncesi ve isteği hâlâ canlılığını korumaya devam etmektedir. XIV. yüzyılda, Haçlılar ve Anadolu'daki Türk beylikleri arasında Batı Anadolu bölgesindeki egemenlik mücadelesi büyük bir tarihi öneme sahiptir. Bu dönemde, Haçlılar, Batı Anadolu'daki Türk nüfusunu zayıflatmak ve bu topraklarda yeniden hâkimiyet kurmak amacıyla bir dizi stratejik adım atmışlardır. Bu adımların en önemlilerinden biri, Batı Anadolu beyliklerine karşı kurdukları deniz ittifakı ve ardından gerçekleştirdikleri İzmir Haçlı Seferi'dir. Bu sefer, bölgedeki Türk hakimiyetine son vermeyi hedefleyen Haçlılar için kritik bir dönüm noktası olmuştur. İzmir Haçlı Seferi, hem dönemin siyasi dengelerini kökten değiştirmiş hem de bölgedeki kültürel etkileşimlerin ve toplumsal dinamiklerin evrimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çalışma, XIV. yüzyılda gerçekleşen bu kritik dönemi detaylı bir şekilde ele alarak, Papalık, Haçlılar ve Türk beylikleri arasındaki çekişmenin ve bu çekişmenin sonucunda ortaya çıkan Anadolu'nun yeni siyasi ve ekonomik manzarasının izini sürmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, XIV. yüzyılda Türklerin Batı Anadolu'da egemenlik kurması, denizlerde güç kazanması karşısında Haçlıların Ege Denizi'ndeki faaliyetlerini ve özellikle İzmir Haçlı Seferlerini incelemektir. Bu dönemdeki Türk-Haçlı faaliyetlerinin sebep ve sonuçlarını, bölgedeki siyasi etkilerini detaylı bir şekilde analiz etmek araştırmanın öncelikli gayesini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

XII. yüzyıl sonu XIV. yüzyıl başı, Orta Çağ'ın önemli dönemlerinden biridir ve bu dönemdeki Haçlı faaliyetleri, genellikle Orta Çağ tarihine dair önemli bir perspektif sunmaktadır. Ege Denizi, tarihsel olarak birçok medeniyetin kesişim noktası olmuştur. Bu tez, bu bölgenin tarihine dair daha geniş bir perspektif sunarak, bu medeniyetler arasındaki etkileşimleri anlamamıza yardımcı olacaktır. Haçlı Seferleri, farklı kültürlerin karşılaşması anlamına gelmektedir. Çalışma, bu karşılaşmanın sonuçları ve kültürel değişimleri ele alarak, tarih boyunca kültürel alışverişin nasıl gerçekteştiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, Haçlı Seferleri, dönemin siyasi ve stratejik dinamiklerinin de bir yansımasıdır. Bu tez, Türklerin ve Haçlıların Ege Denizi'ndeki faaliyetlerini bu bağlamda değerlendirerek, dönemin siyasi atmosferini anlamamıza yardımcı olacaktır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışma, XIV. yüzyılın başlarında Ege Denizi bölgesinde gerçekteşen İzmir Haçlı Seferleri konusuna odaklanmaktadır. Araştırmanın temel varsayımları şunlardır: Haçlı seferlerinin, dini inançların ötesinde ekonomik ve politik motivasyonlarla da yönlendirildiği tezi üzerine odaklanacak ve bu bağlamda Haçlı seferlerinin Ege Denizi'ndeki ticaret rotaları ve deniz güvenliği üzerindeki etkilerini inceleyecektir. Batı Anadolu'daki denizci Türk beyliklerinin ve diğer yerel güçlerin, Haçlıların bölgeye müdahalesine nasıl tepki gösterdikleri ve bu tepkilerin nasıl şekillendiği üzerine odaklanacak ve Türklerin savaş stratejileri ve motivasyon kaynaklarına dair bir anlayış sunacaktır. İzmir Haçlı Seferleri'nin, Ege Denizi bölgesindeki siyasi dengeleri nasıl etkilediği ve bölgedeki güç ilişkilerini nasıl değiştirdiği üzerine odaklanacak ve bu değişimlerin bölgenin tarihsel ve politik gelişimine olan etkilerini analiz edecektir. Son olarak, Haçlıların bölgeye etkisi sadece siyasi ve ekonomik değil, aynı zamanda dini ve kültürel alanlarda da belirgin olmuştur. Bu tez, Haçlıların bölgedeki dini ve kültürel etkileşimlerini, özellikle Hristiyan ve Müslüman toplumlar arasındaki ilişkileri, incelerken bu etkileşimlerin toplumsal ve kültürel dokuya olan etkilerini değerlendirecektir. Bu varsayımlar, İzmir Haçlı Seferleri'nin geniş bir perspektiften ele

alınmasını ve bölgenin tarihsel dönüşümünde oynadığı rolün daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, XIII. yüzyılın sonları ile XIV. yüzyılın başları arasındaki kritik dönemi ele almaktadır. Bu dönem, Anadolu coğrafyasının tarih sahnesindeki belirgin değişimlerin yaşandığı bir zaman dilimidir. Özellikle Myriocephalon Savaşı ve 1204 Latin İşgali gibi önemli olaylar, bu dönemi şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Myriocephalon Savaşı, Selçuklu ve Bizans İmparatorluğu arasında geçen, Anadolu'nun kaderini belirleyen kritik bir çatışmadır. 1204 Latin İşgali ise Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanarak, Bizans İmparatorluğu'nun çöküş sürecini hızlandırmış ve Anadolu'daki siyasi dengeleri etkilemiştir. Bu tez, bu önemli olayları ele alarak, XIII. yüzyılın sonlarından XIV. yüzyılın başlarına kadar olan dönemin Anadolu'nun tarihî evrimindeki kritik rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma veri kaynağı olarak Papalık ve Venedik arşiv kayıtları ve diplomatik belgeler, tarihi kronikler, haritalar ve coğrafi bilgiler, akademik makaleler ve kitaplar, sözlükler, lisansüstü tezler, arkeolojik bulgular ve dini metinler gibi kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Agaren: Ortaçağ Hristiyanları arasında, Müslümanları ifade etmek için sıkça kullanılan "Hagaren/Agaren" kelimesi, Hacer'in soyunu temsil etmesi nedeniyle oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu kullanım, İbrahim'in Hacer'den doğan oğlu İsmail'i Arapların atası olarak gören Hristiyanların, Müslümanları bu şekilde tanımlamalarından kaynaklanmaktadır (Beckett, 2009, s. 90-93).

Bailo: Elçi anlamına gelen Venedik unvanıdır. Orta Çağ'da bailo, Venedik Cumhuriyeti'nin daimî yabancı büyükelçisiydi.

Doge: Ceneviz Cumhuriyeti ve Venedik Cumhuriyeti gibi İtalyan denizci cumhuriyetlerin başında bulunan seçilmiş devlet başkanıdır.

Dominikan Tarikatı: Aziz Dominik de Guzman tarafından kurulmuştur. 22 Aralık 1216 tarihinde Papa III. Honorius tarafından onaylanmıştır. Dünyevi yoksunluğu öğütlemektedir. Tarikatta vaizlik düzeni hâkimdir. Vaziler, Hıristiyanlığı yaymak için manastırdan çıkıp halk arasına karışmıştır. Yerel halkın dili ile vaazlar verirler ayrıca dilencilikle hayatlarını geçirirler. (Mandonnet, 1907, s. 354-370).

Fransiskan Tarikatı: 1209 yılında İtalyan Assisili Francisco tarafından kurulmuş, 1209 yılında ise Papa III. Innocentius tarafından uygun bulunup onaylanmıştır. Tarikat, yoksul bir hayat sürmeye ant içmiş müritlerden oluşur. Herhangi bir şeye sahip olmamayı, yaşamı münzevi bir şekilde yaşamayı tercih eden tarikat misyonerleri, yoksul halka İncil'i anlatırlar (Halevi, 2012, s. 249-267).

Frank: Frank terimi, orta çağ'da Doğu Ortodoks ve Müslüman devletler tarafından, Roma'daki Papa'nın yetkisi altındaki Hıristiyanları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Latin kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Haçlı Seferleri sırasında doğuya gelen Hıristiyanlara, geldikleri ülkeye bakılmaksızın Frank ya da Latin deniliyordu.

Galea Sottile: Akdeniz coğrafyasında kullanılan bir savaş gemisidir ve "ince kadirga" anlamına gelmektedir. IX. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlayan galea sottile çeşitli modifikasyonlar ile XVIII. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Galea sottile uzun ve ince bir yapıya sahiptir, genellikle 40 ila 45 metre uzunluğunda ve beş metre genişliğindedir. Bu gemiler çift taraflıdır ve her iki tarafında yaklaşık 25 sıra kürekçi yer almaktadır. Galea sottile'ler, Akdeniz'deki deniz savaşlarında önemli bir rol oynamış ve çeşitli deniz güçleri tarafından kullanılmıştır. Bu gemilerin ince yapısı, hızlı ve manevra kabiliyetine sahip olmalarını sağlamıştır (Casoni, 1838, s. 333-336).

Haçlı Seferi: 1095 ile 1291 yılları arasında Hristiyan Latin Kilisesi tarafından başlatılan, desteklenen ve zaman zaman yönlendirilen bir dizi dini savaştır. Bunlar kutsal topraklara düzenlenmiştir ve amacı Müslüman hakimiyetindeki Kudüs ve çevresini fethetmektir. Çalışmamıza konu olan İzmir Haçlı Seferi ise Anadolu'daki Türk

hâkimiyetine karşı yine Papalık öncülüğünde başlatılan, motivasyonu önceki yüzyıl haçlı seferlerindeki gibi dini değil ekonomik olan askeri harekattır.

İsmailoğulları: İbrahim'in Hacer'den doğma oğludur İsmail. İsmail'in soyundan geldiğine inanılan Muhammed peygamberden dolayı Müslümanların atası olarak kabul edilir. Hristiyanlar ve Yahudiler arasında Müslümanların bu şekilde bahsedilmesi yaygındır (Beckett, 2009, s. 90-93).

Kardinaller Koleji: Kardinaller Koleji diğer adıyla Kardinallerin Kutsal Koleji, Katolik kilisesinin tüm kardinallerinin oluşturduğu bir meclistir. Kardinaller buraya papa tarafından ömür boyu atanırlar. Detaylı bilgi için bkn. (Broderick, 1987, s. 7-71).

Latinokrasi/Frankokrasi: Bu kelimeler Latin yönetimi ve Frank yönetimi anlamlarını taşımaktadır.

Megas Doux: “Büyük Lider” anlamına gelmektedir ve Bizans İmparatorluğu'nda bütün donanmanın bağlı olduğu amirali tanımlamaktadır. I. Aleksios Komnenos tarafından kurulduğu düşünülmektedir. İlk megas doux'un Ioannes Doukas olduğu bilinmektedir. Zaman zaman bu unvanın yabancılara da verildiği görülmektedir. Roger de Flor bu yabancılardan biridir. (Kazhdan, 1991, s.1330).

Levant: Tarihsel olarak Doğu Akdeniz bölgesinde geniş bir arazi parçasını ifade eden coğrafi bir terimdir. Bu kelime, Orta Çağ İtalyancasındaki *levante* kelimesinden türetilmiştir ve güneşin doğudan yükselişini sembolize etmektedir (Gagarin, 2010, s. 247).

Outremer: Deniz aşırı ülke anlamına gelmektedir. XI. yüzyılda başlayan haçlı seferleri sonrasında Güneydoğu Anadolu, Suriye, Filistin coğrafyalarında Latinlerce kurulan Haçlı Devletleri Outremer olarak adlandırmaktadır.

Passagium Generale/Passagium Particulare: Latince “geçmek, aşmak” anlamlarına gelen passagium kelimesi XII. Yüzyıla gelindiğinde haçlı seferlerini tanımlamaya başlamıştır. Daha sonra passagium generale ve passagium particulare olarak çeşitlendi. Passagium generale de amaç kutsal toprakların geri alınmasıdır. Zamanla passagium particulare pratikte öncelik kazanmış ve passagium generale bir idea olarak kalmıştır. Passagium particulare hedefleri sınırlı olan daha küçük bir haçlı

seferidir hem de generale den daha az masraflıdır. Passagium particulare kavramı Akka'nın düşüşüyle birlikte kendini göstermiştir. (Dickson, 2006, 934-935).

Sancta Unio: Kutsal İttifak anlamına gelen bu ifade, Ege Denizi ve Levant'ın önde gelen Hristiyan devletlerinin, Batı Anadolu'daki denizci Türk beyliklerinin akınlarından kaynaklanan artan tehdidine karşı oluşturdukları askeri ittifaktır. Bu ittifakın öncülüğünü Venedik Cumhuriyeti gibi bölgedeki ana deniz gücü üstlenmiş olup, Papalık, Fransa, Hospital Şövalyeleri, Kıbrıs Krallığı ve Bizans İmparatorluğu da bu ittifakın içinde yer almıştır (Vladislav, 2012, 142-176).

Saraken: Orta Çağ boyunca, Roma Katolik Kilisesi ve Avrupalı Hristiyan liderler, saraken kelimesini Müslümanları tanımlamak amacıyla kullanmışlardır.

Serenissima: En huzurlu" anlamına gelen serenissima kelimesi Venedik Cumhuriyeti'nin bir adıdır. Serenissima hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Parker, 1933, s. 78-91).

Statto da Mar: Deniz Devleti anlamına gelen ve Venedik'in denizaşırı mülklerini tanımlamak için kullanılan bir isimdir. Adriyatik'de, Doğu Akdeniz'de Venedik tarafından kontrol edilen bölgelerdir. Fernard Braudel Akdeniz'in XIV. yüzyılını anlattığı eserinde bu adaları Venedik'in hareketsiz filoları olarak tanımlamıştır (Braudel, 2019, s. 246).

Superba: Mükemmel olan" anlamına gelen superba kelimesi Ceneviz için kullanılmaktadır. Cenevizlilerin denizlerdeki ihtişamından dolayı ilk olarak Francesco Petrarca tarafından bu şekilde adlandırılmıştır.

Tapınak Şövalyeleri: Tapınak Şövalyeleri Tarikatı, 1119 yılında Kutsal Toprakları savunmak amacıyla kurulmuştur ve farklı Hristiyan hükümdarların sağladığı yardımlar ve vergi muafiyetleri sayesinde yıllar boyu sayısız servet biriktirerek güç ve zenginlik açısından büyümüştür. Kutsal Topraklardaki son Hristiyan kalesi olan Akka 1291'de düştüğünde, Tapınak Şövalyeleri Avrupa'ya taşınmış ve Avrupa monarşilerinin, özellikle de topraklarında en büyük varlıklarının bulunduğu Fransızların ana bankacıları ve borç verenleri olmuşlardır. Tapınak Şövalyeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Barber, 2006; Frare, 2020, s. 60-61; Çeken, 2020)

Türkopol: Türkopol kelimesi Türkoğulları (Τουρκόπουλοι) anlamına gelmektedir. Bunlar, Türk kökenli paralı askerlerdir. Bizans İmparatorluğu ve Haçlılar tarafından istihdam edilmişlerdir (Ayönü, 2009, s. 53-69)

Uç Beylikleri: Türk-İslam devletlerinde sınırları korumak ve gerektiği durumlarda fetihlerde bulunmak için uç olarak adlandırılan teşkilat kurulmuştur. Türkiye Selçukluları üç uç bölgesi oluşturmuştur. Kuzeyde Trabzon Rum İmparatorluğu, güneyde Çukurova Ermenileri ve Kıbrıs Krallığı ve en önemli uç olan batıda ise Bizans İmparatorluğu karşısında kurulmuştur. Bu üç bölgenin başında merkezin atadığı birer uç beyi vardır. Kaynak uçlardaki Türkmenler için Etrak-i Uç, Türkmanü'l Uç şeklinde ifade eder. (Kesik, 2018, s. 32; Turan, 2018, s. 303; Koca, 2016, s. 15).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışma, Haçlı Seferleri'nin genel tarihsel perspektifini sunarak, XIII. yüzyıl sonu XIV. yüzyıl başı zaman diliminin siyasi, dini ve kültürel bağlamlarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, Batı Anadolu'daki Türk beyliklerinin tarihsel gelişimini ve siyasi yapılarını ele alarak, bu dönemin yerel dinamiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Haçlılar ve Türk beylikleri arasındaki ilişkilerin analizi, kuramsal çerçevenin merkezinde yer almaktadır; Haçlıların stratejileri, Türk beyliklerinin karşı koyuşları ve bu çatışmaların sosyal, politik ve ekonomik etkileri bu kapsamda incelenmektedir. İzmir Haçlı Seferi, özellikle vurgulanmaktadır; seferin planlanması, uygulanması ve sonuçları ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, bu olayın bölgeye olan etkileri analiz edilmektedir. Dönemin diplomasi stratejileri ve diplomatik ilişkileri de bu kuramsal çerçevenin önemli bir parçası olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Bu faktörler, çalışmanın temelini oluşturarak, XIV. yüzyılın Batı Anadolu Türk beyliklerine karşı yapılan Haçlı Seferleri ve özellikle İzmir Haçlı Seferi'ni anlamak için gereklidir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Tez çalışması, çeşitli kaynakların geniş bir yelpazesini gerektirmiştir. Bu çalışmada, XIV. yüzyıl Orta Çağ Haçlı Seferleri dönemini incelemek amacıyla bir dizi farklı disiplinlerden gelen tarihinin çalışmalarından yararlanılmıştır. Bahse konu dönem, tarihsel olarak Latin Hristiyanların Kutsal Toprakları geri alma çabalarının yaşandığı bir zaman dilimidir. Bu çaba, hem dini hem de ticari motivasyonlarla şekillenmiştir ve farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Çalışmanın temelini, dönemin tarihi belgeleri ve çağdaşı kronikler oluşturmaktadır. Ayrıca, bu döneme ait arkeolojik bulgular ve akademik çalışmalar da incelenerek, dönemin karmaşık yapıları ve stratejik hamleleri daha derinlemesine anlaşılmasına çalışılmıştır.

Kullanılan belgeler, araştırmamızın temelini oluşturacaktır. Bu bağlamda, ana kaynaklarımız, açıkça Venedik-Ceneviz arşivleri ve papalık kökenlidir. Dönemin papalarının resmi kayıtları, büyük bir titizlikle incelenerek, konumuzla ilgili kritik bilgilere erişilmiştir. Bu bağlamda, XII. Iohannes'in idaresi altında gerçekleşen olaylar için *Jean XXII Lettres Communes*, VIII. Benedictus'un dönemindeki faaliyetler için *Les Registes de Boniface VIII*, V. Clemens'in idaresinde yapılan işler için *Regestum Clemensis Papae V* ve XII. Benedictus'un papalığı dönemindeki etkinlikler için *Acta Benedicti XII* isimli kayıtlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu zengin kaynaklar, dönemin siyasi ve dini dinamiklerini anlamamıza derinlemesine bir bakış sunmaktadır.

Ege'deki politikaları ve ilişkiler ağını detaylı bir şekilde inceleyen çalışmamız için, tarihsel belgelerin değerli bir kaynağı olan Venedik arşivi büyük önem taşımaktadır. Bu arşiv, Ege bölgesindeki siyasi olaylar, diplomatik ilişkiler ve toplumsal dinamikler hakkında zengin ve ayrıntılı bilgilere erişim sağlamıştır. Venedik arşivinin sunduğu belgeler, bölgenin tarihî gelişimini anlamamıza ve analiz etmemize imkân tanımıştır. *Diplomatarium Veneto-Levantinum. Sive Acta et Diplomata Res Venetas Graecas Atque Levantis Illustrantia* adlı kayıtlar, Venedik Devlet Arşivleri'nden temin edilen önemli belge koleksiyonudur. Bu zengin arşiv malzemesi, bu çalışma kapsamında sıkça başvurulan kaynaklardan biridir. Venedik arşiv belgeleri içindeki bu koleksiyon, Ege Denizi ve Levant bölgesindeki Venedik Cumhuriyeti'nin politikalarını, diplomatik ilişkilerini ve ticari faaliyetlerini aydınlatan önemli bir araştırma kaynağıdır. Bu belgeler, çeşitli dönemlerdeki resmi yazışmaları, anlaşmaları ve diğer diplomatik belgeleri içermekte olup, Venedik'in bu stratejik bölgelerdeki etkinliğini anlamamıza önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu kayıtlar, ayrıca dönemin politik ve ekonomik dinamikleri hakkında detaylı bilgiler sunarak, bu dönemin tarihsel bağlamını aydınlatmaktadır.

Venedik Devlet Arşivleri ve papalık kayıtlarının yanı sıra, kronik kaynaklar da bu çalışmanın temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Bizans kronikler, Bizans İmparatorluğu'nun tarihsel gelişmelerini ve dönemin olaylarını farklı perspektiflerden ele almaktadır. Bu bağlamda, Pachymeres'in 1260-1307 yıllarını kapsayan on üç kitaptan oluşan eseri *Relationes Historicas*, Dukas'ın *Historia Byzantina*, Nicephorus

Gregoras'ın otuz yedi kitaptan müteşekkil, 1204-1359 yılları arasını kapsayan *Byzantina Historia* isimli eseri ve VI. Ioannes Kantakouzenos'un 1320-1356 yıllarını kapsayan dört kitaptan müteşekkil *Eximperatoris Historiarum* isimli eserine başvurulmuştur. Bahsedilen Bizans tarihçilerinin eserleri, dönemin siyasi, askeri, sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamamıza büyük ölçüde yardımcı olacak önemli kaynaklardır. Bu kronikler, sadece Bizans İmparatorluğu'nun çeşitli dönemlerine ışık tutmakla kalmamakta Türk- Bizans ilişkileri hususunda da önemli bilgiler sunmaktadır.

Bunların yanı sıra, dönemin İtalyan kronikleri de araştırmamız için önemli birer başvuru kaynağı olmuştur. XIV. yüzyıl için Ceneviz alanında tek bir kronik olan, Giorgio Stella'nın *Annales Genuenses*'ine ulaşılmıştır. Venedik tarafı çok daha çeşitlidir: genellikle birbiriyle bağlantılı olan, 14. yüzyılın ortalarından 15. yüzyılın başlarına kadar yazılmış kronikler bulunmaktadır. Bunlar arasında Pseudo-Enrico Dandolo'nun Venexia Kroniği, Raffaino de Caresini'nin *Chronica*'sı, Daniele di Chinazzo'nun kroniği, Anonim *Romano Chronica*, Giovanni Villani'nin *Cronica*'sı, XVIII. yüzyılda Ludovico Antonio Muratori tarafından derlenen, VI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar İtalyan tarihine kaynak olan metinlerden oluşan bir koleksiyon olan *Rerum Italicorum Scriptores* isimli eser, o dönemin İtalyan perspektifinden olayları ve siyasi gelişmeleri aktarmaktadır. Bu kaynaklar, dönemin İtalyan toplumunun, siyasi yapısının ve kültürel ortamının anlaşılmasına yardımcı oldukları gibi dönemin politik ve sosyal atmosferini yansıtan önemli eserler olarak öne çıkmaktadırlar.

Kullandığımız bir diğer batılı kaynak ise Büyük Katalan Kumpanyası'nın önemli kişilerinden biri olan Ramon Muntaner'in *Chronicle* isimli eseridir. Muntaner'in eseri, dönemin politik ve askeri olaylarına dair önemli bir iç bakış açısı sunarak, bu tarihsel dönemi daha ayrıntılı bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca, eser, Doğu'daki Katalan Şirketi'nin etkilerini ve rolünü daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmemize imkân sağlamaktadır. Yine Katalanların Doğu'daki faaliyetlerini incelemek amacıyla, XIV. yüzyılın başlarındaki döneme ait önemli bir kaynak olarak *Diplomatarii De L'orient Catala (1301-1409)* sık sık başvurulan bir belgedir. Bu belge, dönemin Katalanların Doğu Akdeniz bölgesindeki diplomatik ilişkilerini, ticari faaliyetlerini ve siyasi etkileşimlerini aydınlatmak için eşsiz bir kaynak olup, tarihçiler

ve araştırmacılar tarafından önemli bir referans olarak kabul edilmektedir. *Diplomatarii De L'orient Catala*, Katalanların bu dönemdeki denizaşırı aktivitelerini anlamak ve bu etkinliklerin geniş coğrafi kapsamını değerlendirmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bu kaynak, Ortaçağ'ın bu önemli dönemi hakkında derinlemesine bir anlayış kazanmak isteyenler için temel bir başvuru noktasıdır.

Doğu Akdeniz'deki ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin detaylı bir incelemesi için öncelikle uzmanlar tarafından yapılan çalışmalara başvurulmuştur. Bu alanda öne çıkan isimlerden biri Elizabeth Zachariadou'dur. Kendisinin *Trade and Crusade: Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)* adlı çalışması, özellikle Venedik ve Batı Anadolu Türk Beylikleri arasındaki ticaretin derinlemesine bir analizini sunmaktadır. Michel Balard'ın *The Genoese in Aegean (1204-1566)* ve *La Romanie Génoise* gibi araştırmaları da bu kapsamda kullanılan önemli kaynaklardandır. Ayrıca, Batı Anadolu'nun tarihindeki önemli dönemlerden biri olan bu dönemini incelemek için Mike Carr'ın *Merchant Crusades in the Aegean 1291-1352* adlı eseri de başvurduğumuz bir diğer önemli kaynaktır. Carr'ın bu çalışması, Ortaçağ döneminde Doğu Akdeniz'deki ticaretin ve Haçlı Seferleri'nin etkileşimlerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Özellikle 1291-1352 yılları arasındaki dönemi kapsayan bu çalışma, bu dönemin ticari, politik ve kültürel dinamiklerini aydınlatarak, bu coğrafyanın tarihine önemli bir pencere açar.

Bu dönemin dini yönünü inceleyen tarihçilerin çalışmaları da dikkate alınmıştır. Özellikle Kenneth Setton'un eseri olan *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, Batı Avrupa'daki siyasi durumu ve papalık bölgesini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Haçlı Seferleri'nin nasıl organize edildiği, finanse edildiği ve dini perspektiften nasıl ele alındığı gibi konularda kapsamlı bilgiler sunar. Norman Housley'in *The Avignon Papacy and The Crusades* ile *The Later Crusades 1274-1580* adlı çalışmaları ise Avignon Papalığı dönemindeki Haçlı politikalarını derinlemesine incelemekte ve bu politikaların yerel güçlerle olan ilişkilerini ele almaktadır. Tüm bu temel kaynaklar, Doğu Akdeniz'deki bu önemli dönemin ticaret, ekonomi ve dini boyutlarını anlamak için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Batı Anadolu Türk beyliklerinin bu dönemdeki rolünü anlamak, bu kültürel ve politik ortamı çözümlmek için kritik bir adımdır. Bu nedenle, bu döneme ışık tutan

temel kaynaklarına sıkça başvurmuşlardır. Beyliklerle ilgili değerli kaynaklar arasında sayabileceğimiz önemli bir eser *Düsturnâme-i Enverî*'dir. Bu eser, Aydınoğulları'na dair detaylı bilgi sunan tek eserdir. Bu temel kaynak, özellikle Aydınoğulları beyliğinin anlaşılması ve bu dönemin toplumsal, kültürel ve siyasi dinamiklerinin çözümlenmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu eser, tarihçiler ve araştırmacılar için vazgeçilmez bir kaynaktır ve beylikler dönemi hakkında derinlemesine bir anlayış kazanmak isteyenler için temel bir başvuru noktasıdır. Türk beylikleri hakkındaki araştırmalarımızın temel kaynaklarından bir diğeri de Paul Lemerle'nin *L'emirat d'Aydın Byzance et l'occident Recherches Sur' la Geste d'Umur Pacha* adlı çalışmasıdır. Bu eser, Aydın Emirliği'nin siyasi ve diplomatik dinamiklerini aydınlatmaktadır. Ayrıca, Umur Paşa'nın hikayesini detaylı bir şekilde ele alarak, Aydınoğulları Beyliği tarihine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bununla birlikte, Paul Wittek'in *Menteşe Beyliği* adlı çalışması da Türk beylikleri üzerine yapılan çalışmalarda sıkça başvurulan değerli bir eserdir. Wittek'in bu çalışması, Mentese Beyliği'nin tarihini ve bu beyliğin bölgedeki politik ve sosyal etkilerini detaylı bir şekilde inceler. Beyliğin kuruluşundan yükselişine kadar olan süreci ele alan bu çalışma, bölgenin siyasi tarihini anlamak için önemli bir başvuru kaynağıdır. Her iki çalışma da Türk beyliklerinin tarihini ele alarak, bu dönemin siyasi, sosyal ve kültürel dinamiklerini gün yüzüne çıkarmaktadır. Lemerle'nin eseri Aydınoğulları Beyliği'nin uluslararası arenadaki rolünü ortaya koyar. Wittek'in çalışması ise Mentese Beyliği'nin yerel ve bölgesel etkilerini inceleyerek, Türk beyliklerinin Anadolu'daki yerel dengelerdeki rolünü anlamamıza yardımcı olur. Bu iki önemli çalışma, Türk beylikleri tarihine dair kapsamlı bir anlayış sunmak adına temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, Halil İncelik'in eserleri de Batı Anadolu Türk beyliklerinin rolünü kavramak için başvurulan önemli çalışmalardandır. Özellikle *The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium, and the Crusades (1073-1300)* başlıklı çalışması, bu dönemin tarihsel ve politik etkilerini detaylı bir şekilde ele alır. Türk beyliklerinin batı ile olan ilişkileri, tarih boyunca bu coğrafyadaki siyasi ve kültürel dinamiklerin anlaşılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Şerafettin Turan'ın *Türkiye-İtalya İlişkileri I Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine* adlı eseri, Türk beyliklerinin Batı ile ilişkilerini ele alan kapsamlı bir kaynaktır. Turan'ın bu eseri, Türk-İtalyan ilişkilerinin tarihsel evrimini detaylı bir

şekilde inceler ve özellikle Türk beyliklerinin batı ile olan diplomatik, ticaret ve kültürel etkileşimlerini değerlendirir. Bu çalışma Türk-İtalyan ilişkilerinin genel tarihine de ışık tutarak, bu dönemin uluslararası politika ve diplomasi dinamiklerini gözler önüne serdiği gibi Türk beyliklerinin batıya açılan penceresini daha iyi görmemizi sağlamaktadır. Bu temel kaynaklar, Batı Anadolu Türk beyliklerinin bu dönemdeki rolünü anlamak ve değerlendirmek adına vazgeçilmez başvuru kaynaklarıdır. Bu eserler, bu önemli dönemin tarihini, siyasi dinamiklerini ve kültürel etkilerini aydınlatarak, bu coğrafyanın geçmişine dair derin bir kavrayış sunmaktadırlar.

Bu alanda yapılan tez çalışmalarına baktığımızda Serdar Çavuşdere'nin *Marino Sanudo Torsello'nun Gözünden XIV. Yüzyılın Birinci Yarısında Ege'de Egemenlik Mücadelesi, 1291-1353: Latinler, Denizci Türkmen Beylikleri ve Haçlılar* başlıklı çalışması karşımıza çıkmaktadır. Çavuşdere'nin çalışması temel olarak Marino Sanudo'nun perspektifine odaklanarak XIV. yüzyıldaki Ege'deki güç mücadelelerini ele almaktadır. Çalışma, Sanudo'nun önerileri ve analizleri çerçevesinde Latinler, Haçlılar ve denizci Türkmen beyliklerinin siyasi ve askeri stratejilerini değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Çavuşdere'nin tezi daha çok Sanudo'nun bakış açısını merkeze alarak bu dönemi anlamayı hedeflemektedir. Bizim çalışmamız ise, farklı bir perspektiften hareketle XIV. yüzyıldaki Ege'deki mücadelelerin arkasındaki motivasyonlara, ekonomik ve sosyal dinamiklere odaklanmaktadır. Özellikle Hristiyanlar ve Latinler açısından ekonomik kazanç ve ticaret yollarını kontrol etme motivasyonu, Türkler açısından dini gaza anlayışı ve İslam'ın yayılması ideali, Avrupa'daki krizlerin bu süreç üzerindeki etkileri detaylı şekilde analiz edilmektedir. Ayrıca, tezimizin özgün bir yanı, yalnızca belli bir yazarın bakış açısını değil, dönemin çok boyutlu tarihi ve kültürel etkileşimlerini kapsamlı bir şekilde ele almasıdır. Latinler, Türkler ve Haçlılar arasındaki mücadelelerin arka planındaki güç dengelerinin dönüşümü, sosyo-ekonomik bağlamlarıyla tartışılmakta; bu süreçlerin Ege'nin dini, siyasi ve ticari yapısını nasıl etkilediği irdelenmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu tez, XIV. yüzyılda Haçlıların Ege bölgesinde gerçekleştirdiği faaliyetlerin ve özellikle de İzmir Haçlı Seferi'nin detaylı bir incelemesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, belirli araştırma sorularını ele alınmıştır. Öncelikle, Haçlıların Ege'ye yönelmelerinin sebeplerini ve bu faaliyetlerin hangi dönemlerde yoğunlaştığını belirlenmiştir. Ardından, Haçlılar tarafından hedeflenen bölgeleri ve bu bölgelerin stratejik önemini ele alınmıştır.

Bu tezin merkezinde, İzmir Haçlı Seferi'nin detaylı bir analizi bulunmaktadır. Bu seferin nedenleri, süreci ve sonuçlarına odaklanarak, bu önemli tarihi olayın etkilerini çözümlenmiştir. Ayrıca, seferin yerel halk ve diğer kültürlerle etkileşimini de inceleyerek, bu olayın bölgesel dinamiklere olan etkilerini değerlendirilmiştir.

Bu tez, birinci elden kaynakları ve belgeleri kullanarak yapılan bir araştırmaya dayanmıştır. XIV. yüzyıla ait tarih kitapları, seyahatnameler ve orijinal belgeler incelenecek ve bu bilgiler analiz edilerek tezimizin temelini oluşturmuştur.

Son olarak, bu araştırma sonuçları tartışılmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bulgularımızı önceki araştırmalarla karşılaştırarak, İzmir Haçlı Seferi'nin dönemin tarihsel ve kültürel bağlamında nasıl yer aldığını anlamaya çalışılmıştır. Bu tezin sonucunda, XIV. yüzyılın Haçlı faaliyetleri ve İzmir Haçlı Seferi'nin bölgeye olan etkileri hakkında kapsamlı bir anlayış sağlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, söz konusu dönemde Ege bölgesinde yaşanan Türk ve Haçlı faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu, tarihî belgeler, seyahatnameler, döneme ait tarih kitapları ve benzeri kaynaklar aracılığıyla ele alınacaktır. Örneklem ise, bu döneme ait belirli dönemler ve olaylara odaklanarak belirlenecektir. Ayrıca, İzmir Haçlı Seferi'nin

süreci, nedenleri ve sonuçları gibi belirli bir olayı daha ayrıntılı bir şekilde incelemek için örneklem belirlenecektir. Bu örneklem, Türklerin ve Haçlıların faaliyetlerinin Ege bölgesindeki genel seyrini temsil edecektir, böylece çalışma daha spesifik bir odak noktasına sahip olacaktır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

İlk aşamada, döneme ait tarihî belgeler, seyahatnameler, diplomatik yazışmalar ve görgü tanıklarının yazdıkları gibi çeşitli birincil belgeler titizlikle incelenmiştir. Bu belgeler, dönemin resmi kaynakları olup olayların doğrudan tanığı niteliğindedir.

Bölgede bulunan arşivler ve kütüphaneler ziyaret edilerek, döneme ait önemli belgeler ve kaynaklar taranmıştır. Bu süreçte, arşiv kayıtları, tarihî haritalar ve mektuplar gibi orijinal belgeler incelenmiştir.

Diğer akademik çalışmalar ve araştırma makaleleri incelenerek, bu kaynaklar aracılığıyla elde edilen verilerle kıyaslamalar yapılmıştır. Bu, elde edilen verilerin tutarlılığını ve geçerliliğini kontrol etmek adına önemli bir adım olmuştur.

Elektronik veri tabanları ve dijital arşivler, döneme ait belgelerin dijital kopyalarını sağlamış ve bu belgelerin erişimini kolaylaştırmıştır.

Bu çeşitli veri toplama araçları ve teknikleri, araştırmanın kapsamlı ve güvenilir veri setlerine dayanmasını sağlamış ve sonuçların sağlam bir temele dayanmasını sağlamıştır. Bu veriler, tezin ana argümanlarını desteklemekte ve araştırma sorularının yanıtlanmasına temel oluşturmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

İlk aşamada, tarihî belgeler, seyahatnameler, döneme ait tarih kitapları ve benzeri kaynaklar derlenmiştir. Bu kaynaklar, dönemin resmî belgeleri, seyahatnameler, diplomatik yazışmalar ve görgü tanıklarının yazdıkları gibi çeşitli orijinal belgeleri içermektedir. Elde edilen belgeler, kronolojik sıralama ve tematik analiz yöntemleriyle titizlikle incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde, belgelerin tarihsel bağlamı, içeriği ve

kaynağın güvenilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca, belgelerin geçmiş döneme ait önemli olayları ve süreçleri aydınlatıcı nitelikte olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, diğer akademik çalışmalar ve araştırma makaleleri de incelenerek, bu kaynaklardan elde edilen verilerle kıyaslamalar yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar, elde edilen verilerin tutarlılığını ve geçerliliğini kontrol etmek adına önemli bir adım olmuştur. Sonuç olarak, bu veri toplama süreci, tez hakkında kapsamlı ve güvenilir bir veri setinin oluşturulmasını sağlamıştır. Bu veriler, tezin ana argümanlarını desteklemekte ve araştırma sorularının yanıtlanmasına temel oluşturmaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri toplama sürecinde, tarihî belgeler, seyahatnameler, döneme ait tarih kitapları ve benzeri kaynaklar temel alınmıştır. Bu kaynaklar üzerinden elde edilen veriler, çeşitli teknikler kullanılarak çözümlenmiştir. Türkleri ve Haçlıların Ege bölgesindeki faaliyetlerinin dönemsel dağılımı incelenmiş ve bu faaliyetlerin hangi dönemlerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ayrıca, Türkler ve Haçlılar tarafından hedeflenen bölgelerin stratejik önemleri üzerine ayrıntılı bir değerlendirme yapılmıştır. İzmir Haçlı Seferi'nin süreci, nedenleri ve sonuçlarına dair veriler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu seferin başlangıcı, ilerleyişi ve sonuçları detaylı bir kronolojik sıralama ile ele alınmıştır. Ayrıca, seferin yerel halk ve diğer kültürlerle etkileşimi üzerine elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bu etkileşimin sonuçları üzerinde analizler yapılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, tezimizin konusu hakkında derinlemesine bir anlayış elde edilmiştir. Bu analizler, tezin temel bulgularını desteklemekte ve araştırma sorularının cevaplanmasına yardımcı olmaktadır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Tarihsel Bağlam

4.1.1. Bizans Anadolusundan Türk Anadolusuna: Myriocephalon Muharebesi

Orta Çağ'ın sonlarında Haçlı Seferi fikri, kökenlerine göre çok değişmiştir: Kudüs Hristiyanların elinden çıkmıştır, Türkler ise giderek daha yakınlaşmıştır. XIV. yüzyılda Batı Anadolu'daki dönüşüm, çeşitli güçlerin çatışması, iş birliği ve etkileşimi aracılığıyla şekillenen karmaşık ve önemli olayları içermektedir. Bu dönemin anlaşılması, bölgenin tarihindeki temel değişimlerin ve dönüm noktalarının anlaşılmasına büyük bir katkı sağlayacaktır. Bu dönemde, Bizans İmparatorluğu'nun gerilemesi ve Türk liderlerinin sahneye çıkması, Anadolu coğrafyasında tarihi bir değişimin kapılarını aralamıştır.

Bizans İmparatorluğu'nun kenara çekilmesi, Türk liderlerinin güç kazanması ve buna bağlı olarak Batılı güçlerin Anadolu'ya yönelmeleri, tarihsel bir çatışma ve değişim sürecini başlatmıştır. Bu dönemdeki önemli olaylardan biri olan Myriocephalon Savaşı, Bizans İmparatorluğu ile Selçuklu Türkleri arasındaki çatışmanın bir yansımasıdır. Savaş, Anadolu'nun kaderini belirleyen bir dönemeci simgeler ve bölgenin siyasi dengelerini derinden etkiler.

Myriocephalon Savaşı'nın çalışmamızın arka plan olarak analizi, bu çatışmanın ötesinde, Türklerin Anadolu'daki faaliyetlerinin geniş bir perspektifini sunacaktır. Türklerin ve Bizanslıların çatışan güçleri arasındaki etkileşimlerini anlamak, bölgedeki politik, kültürel ve toplumsal değişimleri kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu süreç, sadece askeri bir mücadele değil, aynı zamanda farklı kültürler arasındaki etkileşimin bir yansıması olarak da görülmelidir.

Anadolu tarihi, Selçuklu Türkleri ile Bizans İmparatorluğu arasındaki stratejik mücadelelerle şekillenmiştir. Anadolu üzerinde Bizans ve Selçuklu mücadelesi

incelendiğinde Myriokephalon Muharebesi, Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un Selçuklu hâkimiyetini kırmaya yönelik girişimleriyle öne çıkmaktadır. İmparator Macaristan ve Avrupa ile uğraşırken Selçuklu Sultanı Anadolu'daki egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Oysa Sultan, 1162 yılında Konstantinopolis'e gelmiş, burada İmparator ile bir anlaşmaya varmıştır. Anlaşmaya göre I. Kılıç Arslan Türkler tarafından ele geçirilen birçok kenti Bizans'a iade etmeyi ve imparatora bir saldırı olması durumunda askeri yardımda bulunmayı taahhüt etmişti (Dölger, 1925, s. 75-76). Ancak sözünü yerine getirmedi. Alman İmparatoru I. Frederich de sultanın böyle davranmasını destekliyordu. Bu nedenle, Anadolu'daki Selçuklu hâkimiyetine son vermek isteyen Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos, bu amaçla Papa III. Aleksandre'ya mektup yazarak yeni bir haçlı seferi için gerekli şartların oluştuğunu bildirmiş ve ondan Anadolu üzerinden geçen yolun güvenliğinin sağlanma konusunda yardım talep etmiştir. Ardından hazırlıklara başlamıştır (Altan, 2002, s. 1101). Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan iki kez elçi göndermiş ve barış teklifinde bulunmuştur. Ancak imparator, size cevabı Konya'da vereceğim deyince, II. Kılıç Arslan, I. Manuel'in Dorylaion'da yaptırmış olduğu istihkamları tahrip için akınlara devam etmiştir (Niketas, 1995, s. 120, 123-124; Le Beau, 1834, s. 279; Vryonis, 2020, s. 236; Turan, 1971, s. 206; Çay, 1984, s. 65; Özaydın, 2022, s. 400; Altan, 2002, s. 1101). Aslında imparatorun çevresindeki deneyimli komutanlar sulh yapmanın daha doğru olduğunu dile getirmişlerse de I. Manuel'i ikna edememişlerdir. Böylece taraflar arasında Myriokephalon Muharebesi kaçınılmaz hale gelmiştir. 1176 ilkbaharında, I. Manuel, İngiliz, Fransız, Alman, Sırp, Peçenek, Macar, Kıpçak ve Gürcülerin yer aldığı büyük bir orduyla Anadolu'ya geçmiştir. Ancak, müttefiklerden Sırp ve Macarlar geciktiği için yola ancak yaz aylarında çıkılabilmıştır (Kinnamos, 2001, s. 214; Özaydın, 2022, s. 400). 17 Eylül 1176 tarihinde gerçekleşen Myriokephalon Muharebesi, Bizans ordusunun ağır bir yenilgi almasına neden olmuştur. Bu zafer, Anadolu Selçuklu ordusunun gücünü ve etkisini göstermiştir. Myriokephalon, Bizans İmparatorluğu için Malazgirt Muharebesi kadar büyük bir felaket olmuş ve Türk ilerleyişinin geçici olmadığını kanıtlamıştır. Türkler, artık bölgede ciddi bir güç olarak hesaba katılmaya başlanmıştır.

4.1.2. Muharebenin Anadolu'nun Şekillenmesi Açısından Önemi

Myriokephalon Muharebesi'nin ardından, Türklerin Anadolu'dan çıkarılmayacağı kesinleşmiş ve bu durum Türklerin artık bölgede kalıcı bir yerleşimci güç olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Türklerle bir arada yaşamaktan başka çareleri olmayan Bizanslılar için bu dönem ortak yaşam anlamına gelen *symbiosis* (συμβίωσις) kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelime, iki farklı toplumun bir arada yaşamak zorunda oldukları bir dönemi simgelemektedir. Artık hem Türkler hem de Bizanslılar, aynı topraklarda var olmanın yollarını aramak zorundaydılar. Myriokephalon, Anadolu'da Türklerin yerleşik düzen kurduğu ve Bizans ile zorunlu bir ortak yaşamın başladığı bir dönemin simgesidir. Bu ortak yaşam dönemi daha sonra Türklerin güneye doğru akınlarıyla sonuçlanmıştır. Bu noktada Myriokephalon Muharebesi'nin, tarihsel sürecin şekillenmesinde önemli bir dönemeç olduğu çok net görülmektedir. Bu Türk zaferi, Anadolu'nun Türk hâkimiyetini pekiştiren ve bölgedeki siyasi dengeleri değiştiren, bölgenin tarihi haritasını önemli ölçüde şekillendiren kilit bir olaydır. Sultan II. Kılıç Arslan'ın zaferi, Anadolu'nun Türk yurdu olarak kalıcılığını sağlamış ve bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmiş ve bölgedeki demografik, kültürel ve siyasi yapıyı derinlemesine etkilemiştir. Myriokephalon Muharebesi, Bizans İmparatorluğu için Asya topraklarını geri alma ve Suriye politikasında etkili olma umudunun tamamen yıkılması anlamına gelmektedir. Ayrıca, Malazgirt'ten 105 yıl sonra yaşanan benzer bu zafer, Türk ilerleyişinin kalıcı ve önemli olduğunu vurguladığı gibi Franco-Bizans tasarısının da başarısızlığını net bir şekilde ortaya konmuştur (Cahen, 1984, s. 116). Franco-Bizans tasarısı ifadesi, Latin Batı ile Bizans İmparatorluğu arasındaki karmaşık ve çoğu zaman geçici ittifakları veya iş birliklerini ifade etmektedir. Özellikle XIV. yüzyılda Türk güçlerinin Balkanlar ve Anadolu'daki ilerlemesi karşısında Bizans İmparatorluğu, Batılı Katolik güçlerle (çoğunlukla Fransızlar ve Venedikliler gibi Latinlerle) siyasi ve askeri ittifaklar kurmaya çalışmıştır. Bu stratejiler, Bizans'ın askeri zayıflığı ve ekonomik sıkıntıları karşısında, Latinlerden destek alarak Türkmen beyliklere karşı savunma sağlama çabası olarak şekillenmiştir.

Aynı zamanda, İmparatorun, I. Frederick'ten aldığı bir mektup, Anadolu'daki darbelerin yanı sıra Batı'da da çeşitli zorluklara maruz kaldığını göstermektedir.

Mektupta, İmparatorluğun doğudaki güçlü durumunun çöktüğü, tamamen batılı devletlerin düşman koalisyonu karşısında tecrit edilmiş bir konumda olduğu ifadeleri öne çıkmaktadır (Ostrogorsky, 2015, s. 362). 1204 Latin işgali, bu düşmanlığın somut bir yansıması olacaktır.

Sonuç olarak, Bizans İmparatorluğu, Marmara'ya doğru çekilirken, Anadolu Selçukluları batıdaki toprakları güvence altına alarak Anadolu'nun mutlak hâkimi olmuştur. Myriokephalon Muharebesi, Türkler için sadece askeri bir zafer değil, aynı zamanda bölgedeki stratejik konumlarını güçlendiren ve Anadolu'da Türk-İslam kültürünün kök salmasına katkıda bulunan bir dönemeçtir.

4.1.3. Latin İşgali Sonrası Bizans ve Ege Denizi'ndeki Güç Dengeleri

Myriokephalon Muharebesi'nin ardından Bizans İmparatorluğu, savaşın getirdiği ağır yüklerle başa çıkmak zorundaydı. Ekonomik olarak tükenmiş ve askeri gücünü büyük ölçüde kaybetmiş bir imparatorluğun sorunları derinleşiyordu. Savaşın yarattığı kaynak sıkıntısı, imparatorluğun savunma mekanizmalarını ve sınırlarını güçlü bir şekilde koruma yeteneğini ciddi şekilde etkilemişti.

Bizans İmparatorluğu bu zorluklarla boğuşurken, 1202 yılında Papa III. Innocentius'un (1198-1216) sefer çağrısıyla başlayan IV. Haçlı Seferi amacından sapmış, Mısır üzerinden kutsal topraklara ulaşır Kudüs'te hâkimiyet kurmak için yola çıkan Haçlılar, kendilerini Konstantinopolis'te bulmuşlardır. IV. Haçlı Seferi, önceliğini ticari çıkarlar olarak belirleyen Venedik Doğu Enrico Dandolo'nun öncülüğünde rotanın Konstantinopolis'e çevrilmesiyle Bizans başkentinde bir Latin Devleti kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Konstantinopolis'te bir Latin Devleti kurulması sonrasında Bizans erkânı kentten kaçmış, Mikhael Angelos tarafından Epiros'da, devrik imparator III. Aleksios Angelos'un (1195-1203) damadı Teodoros Laskaris tarafından İznik'te Bizans halefi devletlerin temeli atılmıştır. Ayrıca Latin işgalinin hemen öncesinde I. Andronikos Komnenos'un (1183-1185) torunları David ve Aleksios da Trabzon'u ele geçirerek Doğu Karadeniz kıyılarında Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. 1261 yılında, elli yedi yıllık bir Latin egemenliğinin ardından Palaiologos hanedanından

VIII. Michael, Konstantinopolis'i geri alsa da imparatorluk uzun süredir devam eden çatışma ve istikrarsızlık nedeniyle zayıflamıştı. Bu yüzden Anadolu'da ve özellikle denizlerde kaybettikleri gücü tekrar kazanmak ve bölgede yeniden kontrol sağlamak için mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ancak bu güç boşluğundan faydalanan batılı güçler, özellikle Ceneviz ve Venedik, deniz ticaretinde kârlı çıkmıştır. Böylece IV. Haçlı Seferi'nin ardından hem Anadolu'da hem Levant'ta yüzyıllar boyu sürecek olan bir değişim ve dönüşüm süreci başlamıştır.

XIV. yüzyıldaki Levant'taki olayları anlamak ve analiz etmek için, dönemin önemli güçlerine odaklanmak faydalı olacaktır. Bu bağlamda, Ege Denizi'nde etkin olan İtalyan deniz devletleri Venedik ve Ceneviz'e, Akdeniz'deki stratejik konumuyla öne çıkan Kıbrıs Krallığı'na, Hospitalier Şövalyeleri'ne ve Memlûk Sultanlığı'na değinmek gerekmektedir. Bu güçlerin politik, ekonomik ve askeri rolleri, XIV. yüzyıl Levant'ındaki olayların anlaşılmasında önemli ipuçları sağlayacaktır.

4.1.3.1. Venedik

Geleneksel tarih anlatısı, Venedik Devleti'nin Bizans mülklerindeki ticari ve siyasi genişlemesini 1204 yılında gerçekleşen Latin işgalinin bir sonucu olarak değerlendirir. Ancak gerçekte, Venedik, bu işgalden tam yüz yirmi iki yıl önce, yani 1082 yılında Bizans ordusunun Normanlarla yapılan savaşında imparatorluğa yardımcı olmuş ve bu yardımın ardından Bizans ile bir antlaşma yaparak ticari avantaj elde etmiştir. Norman lider Robert Guiskard kendisine Konstantinopolis yolunu açacak olan Dyrrhakhion'ı denizden ablukaya almıştır. Çeşitli müzakerelerden sonra Venedik yardım etmeyi kabul etmiştir. Venedik Norman donanmasını bozguna uğratmış ve Dyrrhakhion'u geri almıştır. Bu yardımdan dolayı 1082 yılında yapılan anlaşma neticesinde Venedik *doge*'u ve haleflerinin *protosebastos* unvanı ve maaşı almalarına, Venedik kilisesine her yıl yirmi libre altın verilmesine, Venediklilerin Bizans topraklarında -Konstantinopolis dahil- vergi ödemeksizin serbest ticaret hakkı elde etmesine karar verilmiştir (Ostrogorsky, 2015, s. 330-331). Bu sayede Venedik, Bizans mülklerinde önemli bir ekonomik üstünlük kazanmıştır. Yapılan antlaşma sonucunda, Venedik Bizans topraklarında etkili bir ekonomik güce dönüşmüş ve IV. Haçlı

Seferleri'nin rotasını Konstantinopolis'e çevirmiştir. Artık bölgede sadece ekonomik bir güç olmakla kalmayacak, aynı zamanda siyasi bir aktör olarak da öne çıkacaktır. Venedik'in temel stratejisi, Adriyatik Denizi'nin en kuzey noktasından Levant'a deniz rotasını sürdürmektir. Bu nedenle Venedik için bölge üzerinde siyasi olarak hâkimiyet kurmak son derece önemlidir. Venedik'in ekonomik gücü büyük ölçüde denizlerdeki faaliyetlere dayandığından, Akdeniz ve Levant'a güvenli bir yol sağlamak önem taşıyordu. Oradaki şehirler, Venedik askeri ve ticaret gemileri veya Kutsal Topraklar'a gidecek gemiler için kalkış, dönüş veya deniz üssü ulaşım noktaları olarak hizmet edebilirdi. Limanlarında gemiler, malzeme, yiyecek, su ve işgücü ile donatılabilir ve korunabilirdi.

Latin işgali sonrasında, Haçlılar arasında yapılan antlaşma ile Bizans toprakları paylaşılmıştır. Bu paylaşımın sonucunda, Ege'nin en önemli adaları ve limanlarını ele geçiren Venedik, son derece kârlı bir konuma ulaşmıştır (Ostrogorsky, 2015, s. 391; Nicol, s. 147; Robbert, 1985, s. 379-451). Marmara kıyıları ve Çanakkale Boğazı'nda Kallipolis (Gelibolu), Rhaidestos (Tekirdağ), Heracleia (Ereğli), Trakya'da Edirne, Peloponnesos'da Koron, Modon, Adriyatik kıyısında Dyrhakhion ve Ragusa, İonia adaları, Boniface de Montferrat'a verilmiş olan Girit, Andros, Naksos, Euboea, Arkhipelagos Afaloro Venedik'in olmuştur (Ostrogorsky, 2015, s. 391; Nicol, 2000, s. 147-150).

XIII. yüzyıla gelindiğinde güçlü bir deniz gücüne dönüşmüş olan Venedik, bölgede siyasi etkisini genişletmek için çeşitli diplomatik ilişkiler kurma çabasına girişmiştir. 1219'da İznik İmparator'u I. Theodoros Laskaris ile, 8 Mart 1220'de ise Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubad ile barış ve dostluk antlaşmaları imzalayarak ticaret yapma serbestisi kazanmıştır (Turan, Ş., 2020, s. 205; Turan, O., 1998, s. 143-147). Bu diplomatik girişimler, Venedik'in sadece ekonomik alandaki gücünü değil, aynı zamanda bölgesel siyasi nüfuzunu da arttırmıştır. Venedik, XIII. yüzyılda Ege'de Eğriboz, Girit ve bunlara bağlı takımadalar dukalığı ile Ege'nin batısına hâkim olmuş ve etki alanını genişleterek bölgenin en önemli askeri güçleri arasında yerini almıştır (Lock, 2013, s. 150-154; Ivanov, 2012, s. 145).

Venedik'in elinde bulunan topraklar, onu Ege Denizi'nde etkili ve güçlü bir konuma taşımıştır. İyi bir idare sistemi oluşturmuş olan Venedik, asillerin oluşturduğu Büyük Konsey tarafından yönetilmekteydi. Bu konsey, tüm kamu görevlilerini atama yetkisine sahipti ve genellikle 200-300 kişilik bir senato seçimi yapıyordu. Ancak bu Senato çok kalabalık olduğundan yönetim *Signoria* denilen on kişilik bir üst grubun tekelindeydi. Bir üye de *doç* unvanıyla baş yönetici olurdu. Bu oligarşik yapı *Comune Veneciarum*'un otoritesini güçlendirmenin yanı sıra yönetim faaliyetlerinin sürekliliğini de sağlayarak merkezden uzak kolonilerde istikrarı korumuştur (Mastromartino, 2020, s. 131). Tarihsel süreçte kolonist bir güç olarak Venedik, iletişim ağının zayıf olduğu bir dönemde geniş bir coğrafyaya yayılan ve birbirinden uzak kolonilerini etkili bir şekilde yönetme başarısını büyük ölçüde bu sisteme borçluydu. Yerleşmiş bu idare sistemi sayesinde Venedik Ege'de elde ettiği mülklere temas etmek konusunda başarılı olmuşsa da Ege adalarının sömürge imparatorluğunda özel statüye sahip olduğu unutulmamalıdır. Çünkü bu adalar anavatandan gönderilen bir yöneticiye tabi değillerdir. Venedik kökenli feodal beylerin ellerindedirler. İyi organize edilmiş bu yönetim yapısı sayesinde, Venedik hem kendi toprakları içindeki işleri düzenleyebilmiş hem de dış ilişkilerinde güçlü bir duruş sergileyebilmiştir. Venedik'in bu sağlam idare sistemi, Ege Denizi'nde etkili bir devlet olarak öne çıkmasına olanak tanımıştır. Güçlü bir yönetim, ekonomik faaliyetlerin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamış ve Venedik'i ticarete önde gelen bir güç haline getirmiştir.

XIV. yüzyıla gelindiğinde Venedik doğru hamlelerle tam anlamıyla bir *Stato da Mar* olarak gücünün zirvesine ulaşacaktır. Yüzyıl sonunda ise para birimi *zecchino*, altın olarak basılacak ve Venedik, Avrupa'nın en etkili devletlerinden biri olacaktır.

4.1.3.2. Ceneviz

Dördüncü Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis'in ele geçirilmesinde önemli bir rol oynayan Venedik, Levant ticaretinin büyük bir kısmını kontrol ederek güçlü bir konuma ulaşmıştır. Bu olay, dönemin ekonomik ve siyasi ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası oluşturmuş, Venedik'in güçlenirken Ceneviz'in zayıflamasına neden olmuştur. Çünkü, Venedikliler ile denizlerde rekabet halinde olan Ceneviz, Bizans İmparatorluğu'nda elde

ettiği hakları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Ceneviz'in, Venedik'in Levant ticaretindeki güçlenmesi karşısında kaybetme riski altındaki ticaret kontrolünü yeniden kazanma çabası, onu başlangıçta korsanlık gibi münferit operasyonlara yöneltmiştir. Ancak, bu stratejinin doğru bir hamle olmadığını fark eden Ceneviz, daha sağlam bir zemin oluşturmak amacıyla Bizans'ın halef devleti olan İznik İmparatorluğu ile yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Bu, Ceneviz'in sadece rekabetçi bir stratejiden vazgeçmekle kalmayıp aynı zamanda bölgedeki siyasi ve ekonomik dengeleri göz önünde bulundurma çabasını yansıtmaktadır. İznik İmparatoru VIII. Mikhael ile 13 Mart 1261'de Nymphaneum Anlaşması imzalanmıştır (Turan, 2020, s. 49; Ostrogorsky, 2015, s. 141). Günümüzde Kemalpaşa'nın bulunduğu Nymphaneum'da İmparator VIII. Michael Paleologos ve Ceneviz elçileri Guglielmo Visconti ve Guarnieri Giudice arasındaki görüşmeler sonucunda imzalanmıştır. Cenevizliler, Bizans'a silah yardımında bulunmaları karşılığında çeşitli imtiyazlara, vergi ve gümrük muafiyetlerine sahip olmuşlardır. Konstantinopolis'deki restorasyon sonunda ise kendilerine pazar yeri tahsis edilmiştir. XI. yüzyıldan beri Venedik'te bulunan ticari üstünlük böylece Ceneviz'e geçmiştir (Ostrogorsky, 2015, s. 414; Turan, 2020, 49-51).

Ceneviz, imparatorun Konstantinopolis'i geri almasına yardım etme karşılığında imparatorluk sınırlarında serbest ticaret hakkı elde etmiş, Ege Denizi'nde de pek çok ada ve yerleşim yerinde limanlar almıştır. Ayrıca Romanya'da ve Karadeniz'de de ticari açıdan önemli bir statüye sahip olmuştur. VIII. Mikhael, Ceneviz'e bu imtiyazları vermekle kalmamış Cenevizli kardeşler Manuel Zaccaria ve I. Bendetto'ya Foça'nın yönetimini ve ardından da Sakız Adası'nın da yönetimi bırakmıştır. Böylece Sakız, Midilli ve Smyrna (İzmir) gibi stratejik konumda bulunan bölgeler, Ceneviz için önemli ticaret merkezleri haline gelmiştir (Vasiliev, 1952, s. 537-538). Cenevizliler, Pera ve Kefe gibi bölgelerde de koloniler kurarak hem Karadeniz'deki ticareti neredeyse tekelleştirmişler hem de Ege Denizi'nin doğu ve Asya kıyılarında etkin bir varlık sergilemişlerdir (Ivanov, 2012, s. 145). Bu stratejik yerleşimler, Cenevizlilere hem Doğu Akdeniz hem de Karadeniz ticaret yollarında kontrol sağlama imkânı vermiştir. Karadeniz'de neredeyse tekelleşen ticaretleriyle birlikte, Ege Denizi'nin doğu ve Asya kıyılarında varlık göstermeleri, Cenevizlilerin geniş bir coğrafyada ticaret ağını oluşturmasına ve ekonomik etkinliklerini artırmasına yardımcı olmuştur. Bu bölgelerde

kurdukları koloniler sayesinde, Ceneviz, hem denizaşırı ticarete güçlü bir konuma ulaşmış hem de kara ve deniz ticaret yollarında stratejik bir avantaj elde etmiştir.

Venedik ve Ceneviz arasındaki farklar, özellikle yerleşim yönetimi ve ilişkiler açısından belirginleşmektedir. Venediklilerin güçlü merkezi yönetim sistemleri, kolonileri üzerinde daha etkili bir kontrol sağlamıştır. Venedik yerleşimleri sık sık anavatanla temas halinde olmuş, merkezi otorite tarafından yönlendirilmiş ve denetlenmiştir. Öte yandan, Cenevizliler elde ettikleri topraklarda daha bağımsız bir yönetim kurmuşlardır. Ceneviz kolonilerine merkezden çok az müdahalede bulunulmuş, bu da yerel yönetimlerin daha özerk olmalarına yol açmıştır. Ceneviz, özellikle Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasıyla güçlü ilişkiler kurarak zenginliğini ve gücünü artırmıştır. Bu, Ceneviz'e ait kolonilerin yerel yönetimlerle iş birliği yaparak daha esnek bir yapı oluşturmasına ve bu şekilde ekonomik etkinliğini artırmasına olanak tanımıştır. Bu iki ticaret gücü arasındaki farklı yaklaşımlar onların coğrafi genişleme ve ekonomik başarılarına etki etmiştir.

4.1.3.3. Hospital Şövalyeleri

Cenevizliler ve Venediklilerin Ege'deki belirgin konumlarına ek olarak, Levant bölgesinde etkili bir varlık sergileyen bir diğer güç de Hospital Şövalyeleri (San Giovanni Şövalyeleri) olmuştur. Bu şövalyeler, 603 yılında Papa I. Gregorius tarafından, Kudüs'e giden Hristiyan hacılarını tedavi etmek ve onlara yardım etmek amacıyla bir hastane inşa edilmesi emriyle kurulmuştur (Boas, 2001, s. 26; Slack, 2013, s. 224). Ancak bu hastane, 18 Ekim 1009 tarihinde Fatımi Halifesi el-Hakim (996-1021) tarafından yıkılmıştır (Slack, 2013, s. 150). 1050 civarında ise Amalfili tüccarlar, Fatımi Devleti halifesi el-Zâhir'den (1021-1036) Kudüs'te bir hastane yapma izni alarak Hristiyan hacılarını tedavi etmeyi amaçlayan Cavalieri San Giovanni/ I Cavalieri Ospitalieri isimli bir hastane kurmuşlardır (Frале, 2020, s. 59). Bu hastane, sadece bir tedavi merkezi değil aynı zamanda barınma ve yardım merkezi olarak da faaliyet göstermiştir. Hacıların faydalanması için sosyal amaçlarla oluşturulan bu kuruluş, zaman içerisinde Franklarla birlikte Müslümanlara karşı savaşarak askeri bir işlev de üstlenmiştir. Hospital Şövalyeleri hem insanî yardım hem de askeri hizmetlerle Levant

bölgesinde önemli bir rol oynamış, böylece bu dönemdeki tarihi, dini ve askeri dinamiklerin karmaşıklığına katkıda bulunmuştur. Haçlı Seferleri sırasında Hospitalier Şövalyeleri, sadece pek çok hacıyı tedavi etmekle kalmayıp aynı zamanda yüklü bağışlar alarak ve Levant'ta ticaret yaparak zenginleşmişlerdir. Bu zenginlikleri, onları sadece tıbbi hizmetler sunan bir kuruluş olmaktan çıkararak, önemli bir ekonomik ve askeri güç haline getirmiştir.

Akkâ'nın 1291 yılında Müslüman hâkimiyetine geçmesi sonrasında, Hospital Şövalyeleri tarihi mülklerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Ancak, bu zorunlu göç sonrasında önce Kıbrıs Krallığı'na yerleşmişler ve burada önemli bir deniz gücü haline gelerek Müslümanlara karşı Hristiyanlığın kalesi olmuşlardır (Galimard, 2006, s. 71). Bu dönüşüm, Hospitalier Şövalyeleri'nin sadece savunma amaçlı bir örgüt olmaktan çıkarak, denizcilik ve askeri güç alanlarında etkin bir rol oynamalarına olanak tanımıştır.

1306 yılında Papa V. Clemens ve Hospital Şövalyeleri önderi Foulques de Villaret, Rodos'un fethi konusunda müzakerelerde bulunmuşlardır. Bu görüşmelerin sonucunda, Papa tarafından Hospitalier Şövalyeleri'nin Rodos Adası'nı ele geçirme talebi onaylanmıştır. (Villani, 1991, s. 292). Bu karar, şövalyelerin bölgedeki varlığını güçlendirmek ve stratejik bir üs elde etmek amacıyla alınmıştır. Hospitalier Şövalyeleri hemen harekete geçmişlerdir. Cenevizlilerin de yardımıyla 15 Ağustos 1310 tarihinde, dört yıldan uzun süren bir seferin ardından Bizans mülkü olan Rodos ve Oniki Ada'yı ele geçirmişlerdir. Rodos'un ele geçirilmesi, Hospitalier Şövalyeleri için hem stratejik hem de sembolik bir zafer olmuştur. Ada, şövalyelerin denizcilik ve savunma yeteneklerini güçlendirmelerine imkân tanımış ve aynı zamanda Hristiyanların Levant bölgesindeki varlığını sürdürmelerini sağlamıştır. Papa'nın onayıyla gerçekleştirilen bu fethin ardından, Hospitalier Şövalyeleri Rodos'ta önemli bir merkez kurarak, bölgedeki Hristiyan etkisinin devamını sağlamışlardır.

Bu başarı, Hospitalier Şövalyeleri'ni Ege bölgesinde kalıcı bir konuma taşımış, herhangi bir Haçlı Seferi'nde stratejik bir noktada bulunmalarını sağlamış ve denizlerde önemli başarılar elde etmelerine imkân tanımıştır. Hospitalier Şövalyeleri, Doğu Akdeniz'de önemli bir güç faktörü oluşturan güçlü bir kadirga filosu kurmuşlardır. Bu sayede, deniz ticaretinde ve stratejik konumlarda etkin bir şekilde yer alarak bölgedeki

güç dengesini şekillendirmişlerdir. Hospitalier Şövalyeleri, Ege Denizi'nde diğer önemli deniz güçleriyle rekabetin bir parçası haline gelerek, bölgede etkili bir aktör olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu durum, şövalyelerin hem askeri hem de ekonomik anlamda güçlü bir konuma yükselerek, bölgedeki Hristiyan varlığını güçlendirmelerine olanak tanımıştır.

4.1.3.4. Kıbrıs Krallığı

Levant'taki bir diğer önemli deniz devleti de kıtalar arası deniz ulaşımının kilit noktasında bulunan Kıbrıs Krallığı'dır. Adanın kontrolü, ticari ve siyasi açıdan büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle birçok güç tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. Ada hem önemli bir üs hem de önemli bir ticaret merkezidir. Adanın kontrolü, deniz ticaret rotalarını denetim altında tutmak, vergileri kontrol etmek ve bölgedeki siyasi etkileşimde belirleyici bir rol oynamak anlamına gelmektedir. Bu durum, Kıbrıs'ın farklı dönemlerde çeşitli güçler arasında rekabete yol açmış ve adanın hâkimiyeti için birçok savaşa sebep olmuştur.

Haçlı Seferleri sırasında Kıbrıs'ta bir Latin Devleti doğmuştur. III. Haçlı Seferi'nde (1189-1192) İngiliz donanması fırtınaya yakalanmış ve Kıbrıs'a sürüklenmiştir. Isaakios Dukas Komnenos, Kıbrıs'a sürüklenen bu gemidekilere –ki içlerinde Richard'ın kız kardeşi ve nişanlısı da vardı- kötü muamele edince İngiltere Kralı Richard bu duruma sinirlenmiş ve 1191 yılında Kıbrıs'a asker çıkararak adayı Isaakios Dukas Komnenos'un elinden almıştır (Runciman, 2019, s. 40). Sonra da 100.000 bezant karşılığında Tapınak Şövalyeleri'ne satmıştır. Tapınak Şövalyeleri ise adada hâkimiyet kurmakta zorlanmış ve 1292'de Kıbrıs'ı Guy de Lusignan'a vermişlerdir (Nicholson, 2018, s. 158, 162). Böylece Kıbrıs topraklarında 1489 Venedik egemenliğine dek Kıbrıs Haçlı Krallığı dönemi başlamıştır.

Kıbrıs, XIII. yüzyıl boyunca Haçlı seferlerinde bir üs olarak kullanılmasının yanı sıra, Avrupa Hristiyanları için İslam dünyasının güçlü siyasi ve ekonomik merkezleri olan Mısır, Suriye ve Anadolu'nun ele geçirilmesini amaçlayan Haçlı örgütlenmelerinin çıkış noktası olarak büyük bir stratejik önem taşımıştır. Kıbrıs Krallığı ticaret yollarının

merkezinde konumlanması sebebiyle Ceneviz ve Venedik arasındaki rekabetten kaçamadığı gibi komşusu Türklerle karşı karşıya kalmaktan da kaçamamıştır. Bu durum Kıbrıs'ın XIV. yüzyıl haçlı seferlerinin içinde yer almasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

4.1.3.5. Memlûk Sultanlığı

Memlûkler, Mısır, Suriye ve Arap Yarımadası'nda yaklaşık 300 yıl boyunca hüküm süren bir devlettir. Memlûk Sultanlığı, stratejik konumuyla Akdeniz Bölgesi'nin önemli güçlerinden biridir. Bölgedeki batılı güçler, Mısır'ın ele geçirilmesini öncelikli bir hedef olarak görmektedirler. Bu nedenle, 1218 ve 1249 yıllarında Mısır'a iki sefer düzenlemişlerdir. Mısır'ın, İskenderiye, Kahire, Dimyat ve Fustat gibi şehirleriyle ticari ve coğrafi önemi, Avrupalı tüccarlar tarafından bilinmekteydi. Mısır'ın ele geçirilmesi, Hristiyan denizci devletler için Kızıldeniz ticaretinin kontrolünü ele geçirebilmeleri anlamına gelmekteydi. Bu sayede, Memlûk şehirlerine erişebilecekler ve Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na açılan ticaret yollarında etkin olabilirdiler. Ancak Memlûk Sultanlığı Avrupalı devletler için denizlerde ciddi bir tehdit oluşturamamıştır. 1247'de Ascalon'a ve 1270'te Kıbrıs Krallığı'na donanma göndermesine rağmen, her iki sefer de başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Ayalon, 1988, s. 31-32). Baybars'ın Kıbrıs başarısızlığı sonrası söylediği "size göre sizin atlarınız donanmanız, bize göre bizim donanmamız ise atlarımız" ifadesi, Memlûklerin denizcilik konusundaki bakış açılarını açıkça ortaya koymaktadır (Ayalon, 1971, s. 44). Bu ifadeyle düşmanın denizde başarılı olduğunu kendisinin ise karada ve at sırtında başarılı olduğunu dile getirmektedir.

Tarihi ve siyasi süreç, Doğu Akdeniz'de Müslüman topraklarını Haçlılara karşı koruma misyonunu Memlûklere yüklemiştir. Bu nedenle Memlûkler deniz politikalarını bu doğrultuda şekillendirmişlerdir. 1291'de Akka'yı geri aldıklarında, Haçlıların bu coğrafyayı ele tekrar ele geçirmelerini engellemek temel hedefleri arasındaydı. Bu amaçla bölgedeki diğer önemli limanları kullanılamaz hale getirmişlerdir. Bir diğer denizcilik politikaları da Hristiyan baskınlarına karşı koyabilmek için denizde tuttıkları filoydu. Ancak bu filolar alelacele yapıldığı için kullanılamaz hale gelmesi uzun sürmemiş ve Memlûk Sultanlığı bu filolardan 6-7 kez filo oluşturmak zorunda kalmıştır

(Ayalon, 1971, s. 44). Üçüncü denizcilik politikası ise, olası bir Haçlı seferinde İtalyan deniz devletleriyle anlaşmalar imzalayarak müttefik oluşturmaktı. Tüm bunlar, Memlûklerin denizlerde yayılmacı bir politika izlemediklerini göstermektedir. Bunun yerine, savunmacı bir yaklaşım benimseyerek bölgedeki deniz gücünü dengelemeye çalıştıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Denizlerdeki Hristiyan devletlerinin hâkimiyeti, Memlûkleri ticarete var olmak ve kıtalararası konumlarından avantaj sağlamak konusunda zor durumda bırakmıştır.

4.1.4. Venedik- Ceneviz Arasında Ege Denizi

IV. Haçlı Seferi olaylarının damgasını vurduğu XIII. yüzyıl Anadolu'sunun geçirdiği bu siyasal evrimin sonucunda bölgede güçlü bir rekabet ortamı meydana gelmesi kaçınılmazdır. Venedik ve Ceneviz ise bu rekabetin öncüleri olacaktır. Her iki devlet de deniz ticaretinde avantaj elde etmek ve bu alanda tekel kazanmak istemekteydi. Ceneviz ve Venedik'in, XII. yüzyıl boyunca birbirlerine pek ilgi göstermedikleri fark edilmektedir. Kronik yazarı Caffaro, ardılları Oberto Cancelliere ve Ottobuono Scriba'ya, ilk ticari kayıtlara ve 1128'de Ceneviz'e gelen yabancı tüccarların vergi listelerine baktığımızda bu iki devletin birbirlerinden hiç bahsetmediğini görmekteyiz (Balbi, 2000, s. 414). Bu bir tür kasıtlı sessizlik mi veya ilgi eksikliği mi bilinmez. Bu sessizlikler, iki şehrin farklı siyasi çıkarları ve stratejilerini açığa çıkarabilir. Bu çıkarlar, henüz birbirleriyle ilişkiye veya rekabete sokmayan konular ve temalar üzerine odaklanmalarından kaynaklanmış olabilir.

Ancak 1204 ve sonrasındaki olaylar incelendiğinde bahsedilen iki gücün Batı Anadolu'nun kaderini belirlemede önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bizans Romanya'sı Latinleştirilmiş ve birçok Yunan yerleşimi Bizans dünyasından ayrılarak bazıları Frankların bazıları da Venediklilerin kontrolüne geçmiştir. Batılıların Yunan bölgesine nüfus ettiği, *Latinokrasi* (Λατινοκρατία) veya *Frankokrasi* (Φραγκοκρατία) olarak adlandırılan bu dönem, Batı'nın Doğu'ya üstünlüğünü ifade etmektedir. Venedik ve Ceneviz bu dönemde Batı Anadolu'nun çehresinde köklü değişikliklere yol açan etkili bir rol oynamıştır. İki ticari şehir, ortaya çıkan yeni tarihsel gerçeklik karşısında sürekli

bir düşmanlık içinde bulunmuşlardır. Bunun nedeni, ortak hedefleri olan ayrıcalıkların korunması ve artırılmasıdır.

Venedik ve Ceneviz, orta çağ Avrupa'sının kolonizatör ilk şehir devletlerindedir. Bu iki şehrin ekonomik gelişimi, özellikle de Ege Denizi'nde uluslararası bir pazarın oluşmasına katkıda bulunarak Doğu Akdeniz'de önemli bir rol oynamıştır. Venedik ve Ceneviz, kendi üretimlerinin yetersiz olması sebebiyle hammadde ithalatı ve gıda maddeleri, özellikle tahıl ticareti için önemli birer merkez olarak hizmet vermişlerdir. Doğu Akdeniz limanları, Uzak Doğu ve Orta Doğu'dan gelen ürünlerin geçiş noktası olarak kullanılmaktaydı. Bu alanın önemi ve buradan sağlanacak fayda, iki şehir arasındaki rekabeti açıklayan önemli faktörlerden biridir.

Akdeniz'de hâkimiyet tesis etmek ve ticaret kontrolü sağlamak için Venedik ve Ceneviz arasında 1256-1381 yıllarında meydana gelen, neredeyse tamamen deniz çatışmalarıyla devam eden, korsanlık faaliyetlerinin de yaşandığı dört çatışma gerçekleşmiştir. Bu savaşlar Ege'de önemli filoların dahil olduğu bazı büyük deniz çarpışmalarına da neden olmuştur. (Lock, 2013, s. 135-136)

İki güçlü devlet olan Venedik ve Ceneviz, sağlam bir *talassokrasi* (deniz devleti) haline gelerek denizlerde hakimiyeti elde etmişlerdir. Bu iki devlet, özellikle Latin işgalinin sona erdiği dönemde Konstantinopolis'te karşı karşıya gelmiştir. İki devlet arasındaki çekişme, 1256-1270 yılları arasında gerçekleşen San Saba Savaşı'nda ilk kez doruk noktasına ulaşmıştır. Bu süre zarfında, Venedikli komutan Lorenzo Tiepolo liderliğindeki bir filo, 1257'de Akka açıklarında Ceneviz filosunu yenmiştir (Lane, 1973, s. 73-75). Çatışmalar, 1258'de Akka'da, 1263'te Evia'da Settepozzi'de ve 1266'da Sicilya'da Trapani açıklarında meydana gelmiştir ve bu savaşlar Venedik'in ezici zaferleriyle sonuçlanmıştır. Cenevizliler ise Saseno Savaşı'nda olduğu gibi korsanlık eylemleriyle Venedik ticaret konvoylarına yönelik saldırılara odaklanmıştır (Lane, 1973, s. 76-77). Ancak, 1270 senesinde imzalanan Cremona Barışı ile savaş sona ermiştir. Bu barış anlaşması imzalama sürecinde, VIII. Haçlı Seferi'nin planlarını yürütmek isteyen Fransa Kralı IX. Louis ve Papa IV. Clemens arabuluculuk rolü üstlenmiş ve Venedik ile Ceneviz arasında uzlaşmayı sağlamıştır (Lane, 1973, s. 77-78).

Venedik zaferine rağmen, Ceneviz'in Konstantinopolis ve Karadeniz'deki gücü zayıflamamıştır. Bu zafer, Venedik'in deniz üstünlüğünü ve ticari çıkarlarını koruma konusundaki kararlılığını göstermesi bakımından önemlidir. San Saba Savaşı XV. yüzyılın kapısına kadar süren dalgalı bir çatışmanın öncüsü olacaktır. Barışın ardından Venedik, Kudüs Krallığı'nın kalıntıları üzerindeki etkisini güçlendirmiş olsa da Ceneviz ticaretinin yeniden canlanması ve Karadeniz'de Osmanlı Devleti'nin yükselişiyle sonuçlanacak olan ticari alanların oluşumu gibi faktörleri engelleyememiştir. Bununla birlikte, Venedik'in denizcilik gücü ve ticaret ağı, Orta Çağ'da önemli bir rol oynamış ve Akdeniz'deki diğer devletler üzerinde etkisini sürdürmüştür.

Serenissima (Venedik) ile *Superba* (Ceneviz) arasındaki rekabet, süregelen bir durum olmuştur. Bu rekabet, 1291 yılında çatışmalara ve 1295 senesinde ise savaşın yeniden alevlenmesine yol açmıştır. Özellikle Curzola Muharebesi olarak adlandırılan savaşta, Venedikli Andrea Dandolo'nun komutasındaki Venedik filosu tamamen yok edilmiştir. Cenevizliler de ağır kayıplar vermişlerdir. Ancak, 1299 yılında Milano Antlaşması ile iki cumhuriyet arasında barış antlaşması imzalanmıştır (Zorzi, 1979, s. 141).

Venedik ve Ceneviz'in denizlerdeki çatışmaları 1350-1355 ve 1377-1381 yılları arasında yeniden alevlenecek, ancak bir çözümsüzlük süreci hâlâ devam edecektir. Her iki deniz gücünün çıkarları, sürekli bir çatışma potansiyeli taşıyarak bu iki devleti karşı karşıya getirme eğiliminde olması doğaldır. Venedik ve Ceneviz'in ortak bir özelliği, başlangıçta birbirlerini göz ardı etmeleri ve daha sonra sadece savaş meydanında birbirlerini değerlendirmeleridir. Deniz, denizcilik ve ticaret faaliyetleri, Ceneviz ile Venedik arasındaki tek gerçek temas noktasıdır.

Venedik'in ve Ceneviz'in, XIV. yüzyılda Ege Denizi'ndeki hakimiyet mücadelesi, sadece bir deniz üstünlüğü çatışması değil, aynı zamanda bölgesel güçlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin de şekillendiği önemli bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Her iki devletin, bölgedeki siyasi yapıları sürdürme çabası ve ekonomik çıkarları, Batı Anadolu'nun Türkler tarafından ele geçirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Ege'nin bu dönemdeki rekabetçi yapısı, bölgesel ilişkilerin karmaşıklığını

artırmış ve Türklerin Ege'ye yönelik stratejik adımlarını da doğrudan etkilemiş ve Batı Anadolu'daki siyasi dengeyi önemli ölçüde değiştirmiştir.

4.1.5. Anadolu'daki Siyasi- Askeri Gelişmeler

XIII. ve XIV. yüzyıl Batı Anadolu'nun şekillenmesini anlayabilmek için öncelikle, kilit bir güç olarak ortaya çıkan Moğolların genişlemesine temas etmek gerekmektedir. Cengiz Han'ın liderliğinde güçlenen Moğollar, Batı Asya'ya, Suriye bölgesine ve Avrupa'ya doğru ilerlemişlerdir. Öncelikle Harzemşahlarını yenmişler ve Irak ile İran'ı da içine alan bir bölgede hâkimiyet kurmuşlardır (İbnü'l Esir, 1987, s. 316-360). Moğollar Cengiz Han'ın torunu Batu Han liderliğinde, 1230 yılından itibaren Karadeniz'in kuzeyinden doğru ilerleyerek Orta Avrupa'ya doğru genişlemeye devam etmişler ve 1241 yılında Almanya-Macaristan-Polonya ittifakını mağlup etmişlerdir. Aynı dönemde, Anadolu'nun doğusuna ve güneydoğusuna da ilerlemişlerdir. (Amitai Preiss, 1996, s. 8-9) Moğolların Anadolu topraklarına gelişiyle siyasi, sosyo-ekonomik bir dizi değişiklik yaşanmıştır (Sümer, s. 1970, s. 1-147). Çalışmada konunun daha çok siyasi boyutları tahlil edilecektir. Bölgede hegemonya mücadelesi içindeki devletlerin - Latin İmparatorluğu, İznik Rum İmparatorluğu, Trabzon Rum İmparatorluğu, Türkiye Selçuklu Devleti- kaderlerinin Moğol istilasıyla nasıl şekillendiğinin incelenmesi gerekmektedir.

1071 Malazgirt Savaşı sonrasında akın akın Anadolu'ya gelen Türkler XII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Marmara ve Ege dışında kalan topraklarda hâkimiyet elde etmişler ve buraların Türk yurdu olmasını sağlamışlardır (Turan, 1969, s. 34). 1204 yılındaki Latin işgali Bizans İmparatorluğu'nun gücünü elinden alırken, Türkiye Selçuklu Devleti'nin ise Anadolu'daki faaliyetlerini kolaylaştırmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun IV. Haçlı Seferi sonrasında yaşadığı iç karışıklık döneminde, Selçuklu Sultanı I. Keyhüsrev, 1207 yılında Antalya'nın ele geçirilmesiyle önemli bir stratejik adım atmıştır. Bu başarı, Türklerin Akdeniz kıyılarına yerleşerek Hristiyanların Levant rotasındaki egemenliğine ortak olmalarını sağlamıştır. 1207 yılında Antalya'nın ele geçirilmesi, Türklerin Akdeniz kıyılarındaki varlığını belirginleştirdiği gibi denizciliğe verilen önemin de artmasına neden olmuştur. Sultanın unvanlarına *Sultanü'l-*

berr ve 'l-bahreyn de eklenmiştir (İlgürel, 2001, s. 639). Bu başarı, Türklerin denizcilikle ilgili bir geçmişe sahip olmamalarına rağmen, hızla deniz faaliyetlerine adapte olabileceklerini göstermiştir. Kaynaklar, Türk gemilerinden ve Sultanın gemilerinden bu dönemde sıkça bahsedildiğini belirtmektedir. 1214-1216 yılları arasında Kıbrıs Kralı I. Hugh ve I. Keykavus arasında gerçekleşen mektuplaşmalar, Akdeniz'de Türk gemilerinin dolaşımının kanıtıdır (Savvides, 1981, s. 140-145). Bu yazışmalar, Türklerin Akdeniz'e olan etkisinin arttığını ve bölgedeki deniz trafiğinde aktif bir rol oynadıklarını göstermektedir. 1220-1227 yılları arasında I. Keykubad'ın Alaiye kıyısı boyunca ilerlemesi ve burada dönemin en gelişmiş tersanesini kurması, stratejik bir adım olarak değerlendirilmelidir. Alanya'nın konumu, Mısır ve kutsal topraklara giden batılı gemilerin geçiş menzilindedir. Bu durum, Türklerin Akdeniz'deki etkinliğinin stratejik bir şekilde arttığını göstermektedir.

Ancak bir yandan doğudan gelen Moğollar bir yandan da iç karışıklıklar, Türkiye Selçuklu Devleti için zor günlerin habercisidir. Moğol tehdidiyle birlikte Sultan Alaeddin'in başlatmış olduğu Akdeniz hakimiyeti stratejisi sekteye uğramıştır ve denizdeki mücadeleler yerel bey ve denizcilere bırakılmıştır. Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın 1237 yılında ölümünün ardından oğulları İzzeddin Kılıç Arslan ve Gıyâseddin Keyhüsrev (1237-1246) arasında yaşanan taht mücadelesi Gıyâseddin Keyhüsrev'in Sadeddin Köpek desteğiyle tahta çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Gıyâseddin Keyhüsrev, Sadeddin Köpek'in etkisinde kalarak devletin tecrübeli bürokratlarını ortadan kaldırmıştır (İbn Bibi, 2010, s. 159-160; Alican, 2016, s. 108). Ancak Sadeddin Köpek'in Selçuklu tahtındaki arzuları anlaşılınca 1238 yılında bir tertip ile sultan tarafından öldürtülmüştür (İbn Bibi, 2010, s. 161; Kesik, 2008, s. 393).

Tecrübeli bürokratların devlet yönetiminden el çektirilmesi ise devlet yönetiminde, iktisadi ve sosyal yapıda zayıflamalara neden olmuş bu durum da Babaî Ayaklanması ile sonuçlanmıştır. 1240 yılında, Baba İlyas Horasânî ve müridi Baba İshak liderliğindeki Türkmenler, Selçuklu İmparatorluğu'nda yaşanan iktisadi ve sosyal çalkantılar sonucu ayaklanmışlardır. Ayaklanma, bozulan yapıların neden olduğu idari yolsuzluklar ve bu durumun doğurduğu toprak ve vergi düzeninin sarsılması sonucu ortaya çıkmıştır. Konar göçer yaşam tarzını benimsemiş olan Türkmen grupları ise bu

durumdan büyük ölçüde etkilenmiştir. Türkmenleri yaşanan zorlu durumdan kurtarmak amacıyla, Baba İlyas ve onun müridi Baba İshak, Selçuklu hükümetini devirmeyi ve yönetimi ele geçirmeyi hedeflemişlerdir. İsyan, fiilen Türkmenlerin Kefersud'da (Doğanyol) ayaklanmasıyla başlamıştır (Ocak, 2011, s. 129). Şehirler zaptedilmiş, Türkmenler zaferler elde etmeye başlamışlardır. Zamanla, gayri müslim toplulukların da bu isyana aktif olarak katıldığı gözlemlenmiştir. İsyan hızla Orta Anadolu'ya yayılmıştır. Baba İlyas, Amasya'da yakalanarak idam edilmiş, intikam arzusunda olan Baba İshak ise ordusuyla Konya üzerine yürürken Selçuklu ordusu tarafından mağlup edilerek öldürülmüştür. İsyanın bastırılması için paralı Frank askerlerinin de kullanıldığı bilinmektedir. İbnü'l Bibi 1000 Frank süvarisinin Türkmenlere karşı Sultanın yanında savaştığı bilgisini vermiştir (Abu'l Farac, 1999, s. 540). Savaş sonrası Sultan, bu Frank askerlere savaş meydanındaki başarılarından dolayı üç bin altın dağıtmıştır (Ocak, 2011, s. 138). Bu süreçte, çok fazla kan dökülmüş, Türkmenlerin çoğu kılıçtan geçirilmiştir (Abu'l Farac, 1999, s. 540; Ocak, 2011, s. 136). Abu'l Farac, kadın, erkek, çocuk, hayvan hiçbir şeyin kılıçtan kurtulamadığını ifade etmiştir (Abu'l Farac, 1999, s. 539-540). Makrizi, kırk bin kişinin öldüğünü söylerken, Tağriberdî dört bin kişinin öldüğünü belirtmektedir (el-Makrizi, 1997, s. 409; İbn Tağriberdî, 1992, s. 300). Selçuklu ordusu isyanı bastırmasına rağmen ciddi şekilde etkilemiştir, zira bu süreçte büyük kaynaklar yönlendirilmiştir. Bu durum, devletin vilayetlerini savunmasında büyük ölçüde ihmaller yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca, Anadolu'nun büyük bir kısmı yağmalanmış ve tahrip edilmiştir.

Zor bastırılan ve devleti zayıf düşüren bu isyan, Orta Asya'dan batıya hareket eden Moğolların Anadolu'ya girmesini kolaylaştırmıştır. Anadolu'ya girerek Ani, Kars, Erzurum gibi mühim doğu kentlerini harap eden Moğollar, daha sonra rotalarını batıya çevirmişlerdir. Moğol hareketini durdurmak amacıyla Türkiye Selçuklu Devleti bir ordu göndermiş ancak 1243 yılında Köse Dağ'da Baycu Noyan komutasındaki Moğol İlhanlı ordusuyla ile karşılaşarak ağır bir yenilgi alarak onların itaatine girmişlerdir (İbnü'l Verdi, 2019, s. 117). Keyhüsrev, yıllık 400.000 dinarlık vergi karşılığında Moğollar için vali olarak hizmet edeceği bir barışı müzakere etmiştir. Bu ödemeyi hem nakit hem de evcil hayvanlarla yapacaktır (Melville, 2009, s. 54). Böylece, Anadolu'daki Selçuklu iktidarı hiçbir zaman tam olarak toparlanamayacak, henüz tam anlamıyla bir birlik oluşmamış

Anadolu siyasi yapısı iyice parçalanacaktır. Moğol istilası Selçukluların çözülmesine neden olduğu gibi Türkmen boylarının da kaynaşmasına neden olacaktır (Gordlevskiy, 2015, s. 51).

Anadolu'daki Türkmen gruplar ise Moğol istilasından kaçarak kendilerine kalıcı bir yurt arayışına girerek Bizans-Selçuklu sınırına doğru uç bölgelerine itilmiştir. Anadolu halkının uç bölgelere gelmesiyle uç beyleri daha da güçlenmiş ve yavaş yavaş Selçuklu egemenliğinden koparak bağımsızlık kazanmaya başlamışlardır. Bu uç bölgeler artık Türkmen gruplar için yeni faaliyet alanları haline gelecek ve Bizans mülkleri üzerinde gaza ve cihat anlayışıyla hareket eden Türkmenler, birer siyasi teşekkül haline gelecekler ve dönem tarihçilerinin yazınlarında bunların izi sürülebilecektir. Zaman içerisinde Batı Anadolu'da, Balıkesir merkezli Karesioğulları, Manisa merkezli Saruhanoğulları, Birgi-İzmir merkezli Aydınoğulları ve Muğla merkezli Menteşe oğulları bağımsız beyliklere dönüşerek denizcilik geleneğini benimseyeceklerdir. (Emecen, 2021, s. 253-254).

Şekil 1. Batı Anadolu Beylikleri

Böylece Moğollar ile Bizans toprakları arasında çeşitli Türk beylikleri serpilmiş olacaktır. Bu beylikler, geldikleri bölgelerde denizciliğe önem vermişler, korsanlık

faaliyetlerine başlamışlardır (İlgürel, 2001, s. 639). Bizanslı tarihçi Pachymeres, birçok Türk boyunun Küçük Asya'nın iç kesimlerinden gelerek kıyı bölgelerine yerleştiğini, burada tekneler inşa ederek Ege'de Sakız, Sisam, Kerpe ve Rodos dahil olmak üzere birçok adaya baskın düzenlediklerini, yerli halkı kaçırmaya zorladıklarını, imparatorun her gün yeni bir Türk felaketi haberi aldığını yazmıştır.

Bahsedilen dönemde neredeyse yılın her günü Türklerden gelen zafer haberleri, şehir ve adaların düşüşleri, yağmalar, her türlü dehşet hikayeleri yayılmaktaydı. Akdeniz boyunca savaş rüzgarları esiyor, savaş her zaman köşede bekliyordu ve buna sürekli olarak hazırlıklar yapılıyordu. Nikeforos Gregoras, Türkmen akınlarından şu şekilde bahsetmiştir:

“Önceleri önemsiz bir mesele olarak ihmal edilen bu durum, daha sonra Romalılar (Bizanslılar) için bir talihsizlik haline geldi ve onlara en ağır kayıpları yaşattı. Birçok satraplık (beylik) kuran Türkler, İskitler (Moğollar) tarafından sıkıştırıldıkça Romalıları sıkıştırdılar. İskitler karşısında ne kadar zayıflarsa, Romalılar karşısında öylesine güçlülerdi. İskitlerin istilası onlar için felaket sebebi değil en büyük mutluluk vesilesi olmuştu. Bu nedenle kitleler halinde Paphlagonia ve Pamphylia'ya akınlar yaparak Roma şehirlerini harap ettiler (Nicephoros Gregoras, 1829, s. 138).”

Konstantinopolis patriği I. Athanasius (1289-1293/1303-1309) ise Selanik'te bulunan İmparator II. Andronikos Palaiologos'a (1282-1328) yazdığı bir mektubunda Türkler tarafından esir alınan Yunanların acısını şu şekilde dile getirmiştir:

“Kutsal yazmaların bir yerinde “Tanrım, burada olsaydın kardeşim ölmezdi” diye yazar¹. Bunu biraz değiştirerek şu sözlerle aziz imparatora atıfta bulunabilirim. Çünkü o, tanrı tarafından mesh edilmiştir². Aziz İmparatorum, eğer burada olsaydın Hristiyan kardeşlerimin başına bu gelmezdi... Şimdi canı İsmail'in oğulları tarafından yok edilmekle kalmadılar, Baba, Oğul, Kutsal Ruh'un hizmetkâr ve ibadet edenleri de imansızların kölesi oldular ve barbarların kılıçlarıyla kanları su gibi aktı (Athanasius I, 1975, s. 3).”

Yine Bizans tarihçisi Akropolites ise, uç bölgelerdeki Türkmenlerin, Bizanslılara karşı tatmin olunmaz nefret ile doldurulmuş, ele geçirdikleri her şeyi yağmalamaktan zevk duyan ve savaş ganimetleri alarak geri dönen insanlar olduğundan bahsetmiştir. Marino Sanudo da Türklerin hemen hemen tüm Küçük Asya'yı yöneten en kötü

¹ Yuhanna 11.21'te geçen, İsa'nın Lazarus'u diriltme anlatısına atıfta bulunuluyor (Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil, 2016, s. 1141).

² Hristiyan ve Yahudiler'de kral ve kraliçe olan kişinin kutsal yağ ile mesh edilme geleneği vardır. Çünkü yöneticinin ilahi bir güçle donatıldığına ve Tanrı'nın vekili olduğuna inanılırdı. Yağ ile mesh edilen kişinin de Tanrı'nın ruhu ile kutsanmış olduğu düşünülmektedir (Waardenburgh, 2004, s. 306-309).

Sarakenler olduğunu ifade ederken Ege'deki Türk akınları karşısında Batılı Hristiyan düşüncesini yansıtmaktadır.

III. Andronikos tarafından Efes Metropolitliği'ne atanmış olan Rahip Mathaios da Bizans İmparatorluğu'na ait bilgiler sunarak Türklerin aldıkları esirlerle ilgili önemli bilgiler aktarmaktadır. Rahip Mathaios'un ifadesine göre, bu esirlerin büyük bir kısmı Bizans topraklarından gelmektedir. Rahip Mathaios, bu esirlerin büyük sayıda olmasının bölgede belirli sıkıntılara yol açtığını ifade etmektedir. İsmail oğullarının kölesi olduğu bilgisini paylaşmaktadır. Mathaios ayrıca bu Yunan kölelerin, ilahsız bir hizmette bulunduğunu dile getirmektedir (Mathew of Ephesos, 1974, s. 178). İlahsız bir hizmet ifadesi, muhtemelen o dönemdeki Hristiyan topluluk bakış açısından kaynaklanan bir değerlendirmedir. Bu ifade, bazı araştırmacıları kölelerin İslam'a geçtiği şeklinde yorumlama eğilimine soksa da bu tür bir çıkarıma varmak mümkün değildir. İlahsız hizmet derken, Yunan kölelerin Hristiyanlık dışında bir ibadet veya inanç sistemiyle uğraştıkları veya Hristiyan geleneklerine aykırı bir hizmette buldukları şeklinde yorumlanabilir.

Türklerin Yunanlar ile çatıştığı veya çatışma sırasında ele geçirdikleri kişileri köleleştirdiklerine dair ifadeler, Müslüman kaynaklarda da yer almaktadır. Örneğin, el-Ömeri'nin ifadelerine göre, Mysia bölgesine yerleşen Karesi Türkmenleri sürekli olarak Yunanlarla çatışma içinde bulunmuş ve bu mücadele sırasında ele geçirdikleri genç erkek ve kadınları köleleştirmişlerdir (el-Ömeri, 2014, s. 166). Yine el-Ömeri Türkmenlerin köle ticaretindeki önemine işaret ederek, Aydınogulları'nın çok fazla esiri olduğunu ifade ederek, "Uzak denizin ufuklarında Rumları ve onların beyaz ve güzel kadınlarını esir alırlar" demiştir (el-Ömeri, 2014, s. 168). İbn Batuta'nın da seyahatnamesinde Karesi Beyliği'nden Margalîta adlı bir Rum köleyi aldığını ifade etmiştir (İbn Battûta, 2017, s. 295). Tüm bunlar göstermektedir ki Türkler sadece ilk akınlarında değil, bölgeye yerleştikten sonra da Rumları ve Latinleri köleleştirmeye devam etmişlerdir.

Thomas Magistros ise Balkanlarda Katalanlarla işbirliği yapan Türklerin 1308-1309 yıllarında bir balkan kentini derhal kendilerine teslim etmelerini ve sakinlerinin onlara tabi olmasını talep etmek üzere sürekli elçiler gönderdiklerini ve aksi takdirde şehri fethedeceklerini, temellerine kadar yıkacaklarını, özellikle direnenleri

katledeceklerini, binlerce köle alacaklarını, her şeyi yağmalayacaklarını, tüm tarımsal üretimi yok edeceklerini, tüm kiliseleri ve evleri, limanları ve mezarları, revakları ve amfityatroları dahil olmak üzere her şeyi yok edeceklerini tehdit ettiklerini anlatmaktadır (Thomas Magistros, 1904, s. 444-445). Eserin tamamı incelendiğinde bahsedilen Türklerin Aydınöglü beyliğine bağılı Türkmenler olduğu düşünülmesi uygundur.

Yazarların Türk akınlarına dair benzer temaları işleme, Türklerin o dönemde geniş bir coğrafyada önemli bir oyuncu olduğunu ve büyük yankı uyandırdığını göstermektedir. Bu durum, sadece askeri bir tehdit olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve dinî alanlarda önemli bir etki unsuru olarak öne çıkan Türk varlığının çeşitli yönlerini incelemek açısından zengin bir fırsat sunmaktadır.

XIII. yüzyılda Türkmen gruplarının Batı Anadolu'ya geniş çapta ilerleyebilmesi, Bizans İmparatorluğu'nun meşgul olduğu bir döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumun pek de iç açıcı olmadığı açıkça görülmektedir. Askeri ve mali açıdan tükenmiş olan Bizans, devlet gücünün geri dönülmez bir şekilde çökmesine tanık olmuştur (Ostrogorsky, s. 441-442). Bu durumun derin kökleri iç ve dış siyasetin karmaşık etkileşimlerine dayanmaktadır. 1261 yılından sonra Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu zorluklar, çeşitli faktörlerin etkileşimiyle artış göstermiştir. Bu faktörler arasında Latinlerin Konstantinopolis'i yeniden ele geçirme çabaları, siyasi dış baskılar, Doğu'da Türkmenlerin ilerleyişi ve batıda Sırp baskısı gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu, Balkanlardaki sorunları çözmek amacıyla Batı Anadolu'daki güçlerini bu bölgeye yönlendirmiştir. Bu güçler, sınırlarda bir tür uç askeri görevi üstlenmiştir ve *akrites* olarak adlandırılmışlardır. Akrites birlikleri, Bizans'ın Batı Anadolu sınırlarını koruma, saldırıları püskürtme ve yerleşik nüfusu savunma amacıyla faaliyet göstermiştir (Kazhdan, 1991, s. 47; Bartusis, 1997, s. 445). Ancak, Akrites birliklerinin batıya doğru kayması, Bizans İmparatorluğu'nun iç savunma ve toprak bütünlüğü konusunda güçlükler yaşamasına yol açmıştır. Böylece Bizans İmparatorluğu Türkmen gruplarının ilerleyişine karşı etkili bir direnç gösterememiştir.

Bizans kendi sorunlarıyla meşgul olurken ilk olarak, Menderes Nehri'nin güneyinde Türkmen baskısı artmış ve bölgede Bizans hâkimiyeti çökerek, Türk hâkimiyetine girmiştir. Bu bölgede faaliyet gösterenler Menteşe Türkmenleridir. Türklerin bu bölgede ortaya çıkışı, deniz yoluyla gelen ve daha sonra iç kesimlere ilerleyerek sahil ile Denizli dağları arasındaki alanlara yerleşen Türkmenlerin girişimleriyle başlamıştır (Witteck, 1986, s. 14-23). Aynı zamanda, kara yoluyla sahile doğru akınlar düzenleyen Türkmenlerin etkisiyle de siyasi bir birlik kuracaklardır (Merçil, 2004, 152).

İmparator VIII. Mikhael Palaiologos, Karia olarak adlandırılan bu bölgenin Türkmenlerin eline geçmesini önlemek amacıyla 1269 yılında kardeşi Ioannes Doukas Palaiologos'u bölgeye göndermiştir (Witteck, 1986, s. 24; Pachymeres, 1984, s. 285). Ioannes'in Lesbos (Midilli) ve Rodos'ta *pronoia* olarak çok miktarda mülk elde ettiği için bölgenin savunmasında özel bir ilgisi söz konusu olduğuna da unutmamak gerekir (Ayönü, 2015, s. 5). Pachymeres eserinin Batıdan Kurtulan Despot Ioannes'in Doğu Düşmanlarına Saldırması ve Buna Övgü isimli bölümünde, Ioannes'in bölgeye gelişi ve yaptıklarını nakletmiştir. Ioannes Türklere karşı birtakım önlemler almıştır (Pachymeres, 1984, s. 285-291). Tralleis ve Menderes Vadisi'nin iki yakasındaki kasabaların tahkimatlarını güçlendirmiş, garnizonlar kurmuş, yerel birliklere ücretleri tam olarak ödenerek savunmaya teşvik edilmiştir (Nicol, 1999, s. 85; Ayönü, 2016, s. 5-6). Pachymeres, Ioannes'in Strabilos ve Stadiotrachia'yı kurtaramadığını, Menderes, Aydın ve Kaystros (Küçük Menderes) bölgelerinde gerçekleşen savaşlarda başarı elde ettiğini belirterek, bu zaferlerin ardından Türklerin ellerindeki esirleri serbest bırakmalarını sağlamak için uzlaşma teklif ettiğini ifade eder. Ayrıca, isteklerini kabul eden Ioannes'in, anlaşmanın bozulması halinde ağır bedeller ödetileceğini açıkça belirttiğini ve Türklerin bölgede hareket edebilecekleri sınırları belirlediğini vurgular. (Pachymeres, 1984, s. 291). Böylece Bizans İmparatorluğu, bölgede zaman kazanmıştır. Ancak bu dönem geçicidir ve Bizans için sadece bir rahatlama dönemi olmuştur. Bu süre zarfında, Ioannes'un komutanlığını oldukça öven Pachymeres, Türklerin Ioannes ile yaptıkları anlaşmaya saygı gösterdiklerini ifade etmiştir. Ancak, Ioannes'in Yunanistan'ın kuzeyine gönderilmesi ve 1274 yılında ölmesiyle birlikte, Bizans için bu

rahatlama dönemi sona ermiştir. Artık, Türkleri korkutabilecek Ioannes gibi bir lider yoktur. Menderes Vadisi hızla Türkmenlerin kontrolüne geçmiştir.

İmparator VIII. Mikhael, bu karamsar durumu lehine çevirebilmek ve Küçük Asya'da kaybettiği mülkleri geri alabilmek için 1275 yılında Papa X. Gregorius'a elçi göndermiştir. Vatikan büyükelçisi Georgios Metokhites'i bu görev için uygun görmüştür. Çünkü o, Yunan-Latin kiliselerinin yeniden birleşmesinden yanadır ve Türklere karşı Yunan-Latin Haçlı birlikteliğini savunmaktadır. Metokhites olası bir haçlı seferi için rota çizmiş ve seferin ayrıntıları için imparator ve papanın bir araya gelmesini önermiştir. Ancak Papa'nın 10 Ocak 1276'da ölümü organize bir sefer düşüncesini sekteye uğratmıştır (Nicol, 1999, s. 85).

Yenilginin izlerini silme ve Karia bölgesinde yeniden egemen olma arzusundaki imparatorun 1278 yılındaki kararlarını Pachymeres, eserinin, Basileus Andronikos Doğuya Doğru İlerlerken ("Ὅπως ἐκστρατεύει ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἰς ἀνατολήν) isimli bölümünde şu şekilde anlatır;

İmparator doğunun yeniden kritik durumda olduğunu öğrendi. Çünkü Ioannes'in yokluğu Perslere (Türlere) öyle bir fırsat sunmuştu ki kendilerinde Romalılara saldırma ve zarar verme gücü hissettiler. Kaystros, Priene ve Milet bölgesi zaten alınmıştı. Magedon ve çevresi de herhangi bir rakibin olmayışından dolayı yok edildi. Böylece imparator, oğlu Andronikos'u doğu kuvvetleriyle birlikte bölgeye göndermeye karar verdi (Pachymeres, 1984, s. 591)."

Daha önce bir orduya komuta etme tecrübesi olmayan, henüz on dokuz yaşındaki oğlu Andronikhos Palailogos (1282-1328) öndeliğindeki bu seferde, başkomutan Mikhael Tarkhaneiotos de ona eşlik etmiştir. Andronikhos, Gregoras'ın yağmacı Türkler (Turcorum latrocinantum) olarak adlandırdığı Türklerin akınlarından dolayı harabeye dönen Tralleis'e gelmiş burayı düşman saldırdığında komşu bölgenin kalesi olacak şekilde yeniden inşa ederek 36.000 kişiyi -bazıları büyük mallar edinmek amacıyla kendi isteğiyle gelmişti- kente yerleştirmiştir. Ancak şehir sakinlerinin en gerekli ihtiyacı olan su yoktur. Ne yağmur yağdığına dolduracak su depoları vardır ne de yer altı suyu bulabilmişlerdir (Gregoras, s.140-142; Pachymeres, 1984, s. 597). Tralles'in Türkler tarafından yeniden ele geçirilmesi sırasında Bizanslı askerler, susuzluk karşısında atlarının kanlarını içmişler ancak bu da yeterli olmamıştır. Sadece susuzlukla değil açlıkla da sınanan Bizans askerleri ölü hayvanların etlerini yemek durumunda

kalmışlardır (Pachymeres, 1984, s. 597). Çatışmalarda çok sayıda esir alındığı, alınan esir sayısının 20.000'den az sayıda olmadığı anlaşılmaktadır. Türklere karşı Andronikos birtakım geçici başarılar elde etmiş olsa da Türk akınları hız kesmeden devam etmiş ve onları Menderes Vadisi'nden kalıcı olarak çıkarma konusunda başarılı olamamışlardır. 1282 yılında da Aydın, Mentеше Bey tarafından ele geçirilmiştir (Gregoras, s. 157-158; Pachymeres, 1984, s. 591-599; Nicol, 2003, s. 92-93; Ayönü, 2015, s. 7).

Bizans İmparatorluğu, askerî açıdan zayıflamış olmanın yanı sıra ekonomik olarak da zor bir dönemden geçmektedir. Bu durum, İmparator II. Andronikos'un imparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara çözüm arayışıyla Ceneviz'in deniz gücüne başvurmasına yol açmıştır. 1284 yılında, müttefikleri olan Ceneviz'in deniz gücüne bel bağlayarak imparatorluk donanmasını lağvetme kararı alınmıştır. Ancak bu adım, Bizans İmparatorluğu için sadece Ceneviz'e askeri ve ekonomik bağımlılık getirmiş ve beklenen faydaları sağlamamıştır. Bunun yanı sıra, II. Andronikos, donanmayı ortadan kaldırmakla yetinmemiş, aynı zamanda kara ordusunda da küçülmeye gitmiştir. Bu durum, Bizans'ı Türk akınları karşısında yetersiz bir savunma kapasitesine sahip hale getirmiştir. (Ostrogorsky, s. 446; Baştav, 2015, s. 30)

Donanmanın kaldırılmasıyla birlikte Türkler, artık sadece kara değil, denizlerde de rahat hareket etme imkânı bulmuşlardır. II. Andronikos'un ortadan kaldırdığı donanmanın işsiz kalan yerel Rum denizcileri de Türk beyliklerinin emrine girmiş ve Ege Denizi'nde beyliklerin akınlarına katılmışlardır (İnalçık, 1997, s. 174; Daş, 2005, s. 245, Emecen, 2021, s. 254). Bu durum, Bizans İmparatorluğu'nun deniz güvenliği açısından ciddi bir açığı ortaya çıkarmış ve Türklerin denizlerdeki etkinliklerini artırmasına yol açmıştır. İmparatorluk, ekonomik kriz, askeri zayıflık ve donanmanın lağvedilmesi gibi faktörlerle birlikte Türk akınlarına karşı etkili bir savunma yapma yeteneğini kaybetmiştir. II. Andronikos'un politikaları, Bizans İmparatorluğu'nun Türklerin hareket kabiliyetini artırmasına ve denizlerdeki etkinliklerini sürdürmesine neden olacaktır. Böylece Bizans İmparatorluğu Batı Anadolu'da Türk beylikleriyle mücadelesinde dezavantajlı bir konuma düşecektir.

Karia bölgesinin zaptı Bizans'ı yeni bir çıkış yolu bulmaya itmiş, bu maksatla da Mikhael Tarkhaniotes'in oğlu Aleksios Philanthropenos, İmparator II. Andronikos

tarafından Küçük Asya'nın komutanlığına atanarak Karia bölgesini Türklerin elinden geri almak için gelmiştir (Pachymeres, 1984, s. 237). Andronikos Türklere karşı bazı beklenmedik zaferlere elde ederek onlardan bazılarını geri sürmüştür. Bazı Türklerin onun başarıları ve ganimet elde etmesinden etkilenip onun yanında paralı asker olmak istedikleri görülmektedir. 1295 yılında, çevresindeki askerler daha fazla ganimet elde etme umuduyla onun İmparator olmasını önermiştir. Bu durumun etkisiyle isyan eden askerler ve destekçileri, onu İmparator olarak selamlamıştır. Pachymeres, bölgenin birçok büyük manastırında imparatorun değil, Philanthropenos'un adının anıldığını kaydetmiştir (Pachymeres, 1984, s. 245.). Ancak isyan çok uzun sürmemiş, 1295 yılı Noel'inde Philanthropenos'un her iki gözüne de mil çekilmiş ve tüm kaynaklarına el konulmuştur (Pachymeres, 1984, s. 252; Ayönü, 2015, s. 7-8). Böylece düzen sağlanmıştır.

Philanthropenos'un isyanının ardından, Türklerin, savunmasız olan Küçük Asya'da bırakılması ciddi bir sorun ortaya çıkarmıştır. Bu durum, etkili bir komutanın liderliğini gerektirmiştir. Bu ihtiyaca cevap olarak gönderilen Bizans komutanı, imparatorun kuzeni Ioannes Tarkhaneiotes'tir. Ancak, imparator Andronikos, Ioannes'in önceki komutanının izinden gitmesini engellemek adına sadakat yemini aldıktan sonra, 1298 yılında sınırlı bir miktarda para ve bir orduyla onu doğuya göndermiştir. İmparatorun taleplerine uygun olarak, Ioannes Tarkhaneiotes, Pachymeres'in ifadesine göre, imparatoru memnun etmek için büyük çaba sarf etmiştir. İlk olarak bölgede mali ve askeri reformlara odaklanmış, orduyu güçlendirmiş, denizde ve karada çift yönlü başarılar elde etmiştir. Bu girişimler ile Türklerin Küçük Asya'daki tehdidine karşı etkili bir direnişin temellerini atmayı düşünmüştür. Çok sayıda askerin, *pronoia* sistemindeki mülklerini kaybetmeleri veya amirlerine rüşvet vererek varlıklarını artırmaları sonucunda, ordu içinde yaygın bir yolsuzluk görülmüştür. Ioannes Tarkhaneiotes, bu yolsuzlukları önlemek ve mülklerin değerini yeniden değerlendirmek amacıyla çaba sarf etmiş ve çeşitli reformlara imza atmıştır. Tarkhaneiotes'in reformları, orduyu canlandırmış ve küçük bir filonun inşasına öncülük etmiştir. Ancak, bu reformlar, büyük toprak sahipleri ve kilise gibi güçlü gruplar arasında muhalefetle karşılaşmıştır. Küçük Asya'daki sosyal durumu etkilemiş ve ordu içinde disiplin ve düzenin yeniden sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Tarkhaneiotes'in reformları, onun imparatora

sadakat yeminini ihlal etmekle ve isyan düşüncesinde olmakla suçlanmasına neden olmuştur. Ancak, Pachymeres'e göre, bu suçlamalar gerçeği yansıtmamaktadır. Tarkhaneiotas, muhaliflerle yaşamayı güvenli bulmadığı için tüm görevlerini bırakarak 1300'de Selanik'te bulunan imparatorun yanına gitmiştir. Bu, onun isyan amacı güttüğü iddialarını geçersiz kılmaktadır (Pachymeres, 1984, C.III, s. 285-289; Bartusis, 1997, s. 75-76; Nicol, 1999, s. 124-125; Laiou, 1972, s. 87-88).

Tarkhaneiotas gerçekten de isyan zarlari atmış mıdır? Pachymeres'e göre, Tarkhaneiotas'in isyan ettiği iddiaları gerçeği yansıtmamaktadır. Özellikle Tarkhaneiotas'in güçlü bir konumdayken, bölgede kalarak muhaliflere karşı mücadele etmek yerine, tüm yükümlülüklerini bırakıp imparatorun yanına gitmesi, onun isyan niyetinde olmadığını bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, döneme dair kaynakların sınırlı olması ve çeşitli politik dinamiklerin etkisiyle, bu değerlendirme tam bir kesinlik taşımamaktadır. Sonuç olarak, Tarkhaneiotas'in reform çabaları, yolsuzluğa karşı etkili bir mücadele başlatmış olsa da muhalefet ve suçlamalar nedeniyle görevinden ayrılması, bu çabaların tam anlamıyla başarıya ulaşmadığını göstermektedir.

Bizans İmparatorluğu'nun Batı Anadolu'daki toprakları üzerindeki yeniden hâkimiyet çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Türklerin bu bölgeyi aşama aşama ele geçirmesine yol açmıştır. Efes patriği Matthaios, yalnızca kişisel çıkarlarına odaklanan ve askeri görevlerini yalnızca gelirlerini artırmak için kullanan aristokratların, imparatorluğun ve merkezi otoritenin kaderine kayıtsız kalmalarının Bizans Devleti'nin kötü durumundan başlıca sorumlu olduğunu düşündüğünü yazmıştır (Reinsch, 1974, s. 10). Bu süreçte, Küçük Asya genelinde Türk nüfusu artarken, denizci Türkmen beylikleri de öne çıkarak deniz gücünü oluşturacak bir rol oynamıştır. İzmir, Efes, Manisa, Alaşehir gibi önemli şehirler hariç, neredeyse tüm Batı Anadolu Türklerin kontrolüne geçmiştir. Fethedilen bölgelerde çeşitli siyasi örgütlenmelerin ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenmeler, Türklerin buralarda kalıcı bir yerleşim sağlaması ve yönetim kurmaları anlamına gelmektedir.

Bizanslılar, düşmanları olan Türkler hakkında daha net bilgilere sahip olmuş ve bu siyasi örgütlenmelerde etkili olan kişilerin isimlerini kaynaklarında belirtmiştir.

Bithynia, Mysia, Phrygia, Lydia ve Yukarı Asya, Türkler tarafından tahrip edilmiştir. Bizans kaynaklarında, bu yıkıma sebep olan isimlerle ilgili bilgilere rastlamaktayız. Bu isimler, Orta ve Batı Anadolu'da siyasi olarak örgütlenen beyliklerin liderleridir: Amouruoi, Atman, Alishir, Atines, Alais, Ameramanes, Lamises, Mantakhia, Salampakis, Sphondyles, Pagdinai (Witteck, 1986, s. 22; Nicol, s. 141, Pachymeres, XI, s. 425). Bu liderler, yerel güç dengelerini şekillendiren ve bölgedeki siyasi yapının temel taşlarını oluşturan figürler olarak öne çıkmışlardır. Pachymeres bu isimleri anladığı şekilde kayıtlara geçirmiştir. Gregoras'ın eserlerine baktığımızda, bu isimlerle ilgili yarım yüzyıl sonra daha fazla ayrıntıya rastlamaktayız:

“Doğudan büyük felaketler yağmıştı. Çünkü Roma İmparatorluğu'nun doğu bölgeleri askerî kuvvetlerden mahrum kalınca Türklerin satrapları (beyleri), müttefik kuvvetleriyle birlikte denize kadar olan her yeri istila etmeye ve kıyılarda koloniler kurmaya başladılar. Ve gerçekten de erkeklerin, kadınların, çocukların, hayvanların ve paranın büyük bir kısmı düşmanın eline teslim edilmişti. Asya'da Romalıların egemenliği altındaki tüm eyaletleri kura ile pay ettiler. Karmanus Alisurius'a Frigya'nın iç kesiminin büyük çoğunluğuna ek olarak Antakya'dan Menderes Nehri üzerinde yer alan şehre kadar Philadelphia ve çevresindeki yerler düştü. Magnesia, Priene ve Efes Sasan adında bir başkası tarafından alınmıştı. Calames ve oğlu Carasea, Lydia ve Aeolis'den Hellenpontos'un bitimindeki Mysia'ya kadar olan bölgede hâkimiyet kurdular. Olympos'un etrafı ve Bithynia Atman'ın oldu. Sangarius (Sakarya) Nehri'nden Paphlagonia'ya kadar Amirius'un çocukları kendi aralarında paylaştırdılar (Gregoras, s. 214-215).”

Bizans yazarı Dukas, dönemi ele alarak Türklerin yerleşmesini şu şekilde aktarmıştır:

“Lâtinler, şehri [Konstantinopolis] terk etmek zorunda kalmışlar ve Michael Palaeologos, imparator olarak doğu kesimlerden ilerleyerek, şehre girmiştir. Bu imparatora kadar aşağıdaki eyaletler Roma İmparatorluğu'na tabiydi ve vergi ödüyorlardı: Küçük Asya, Paphlagonia, Bithynia dahil Misia, Büyük Phrygia, Phrygia Capatiana, Karia ve Kilikya'nın bir kısmı... Ama zaten Likaonya'yı işgal etmiş olan Türkler, Likaonya, Cappadocia, Galatia, Pamphylia, Armenia, Helenepontos, Pisidia, Likia, Suriye Çölü ve daha uzak vilayetlere hükmediyordu. Mikhael, 24 sene imparatorluğu elinde tuttu. Mikhael'in yerine geçen oğlu Andronikos Paleologos ise 43 yıl hüküm sürdü. Bu imparatorun saltanatında, yılında [orijinal metinde de bu kısım boş bırakılmıştır] Asya'nın metropollerinden Efesos ve Caria eyaleti Mantahia'nın egemenliği altına girdi. Atin [Aydın], Lydia'yı Smyrna'ya kadar boyun eğdirdi. Sarchan [Saruhan], Magnesia'yı Bergama'ya ve tüm Megadonum eyaletine kadar aldı. Carmian tüm Frigia'yı işgal etti. Assos kentinden Hellenpontos'a kadar uzanan tüm Frigia ise Carase [Karasi] tarafından işgal edilmişti. Bithynia'nın tamamı ve Paphlagonia'nın bir kısmı Osmanlılara teslim oldu. Ve bunların hepsi Türklerin beyleri ve liderleriydi (Ducas, 1729, s. 3).”

Bizanslı yazarlar ayrıca Türkler ile diplomatik bir çabaya girmenin boşuna olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü Türk lider ile anlaşılrsa bile askerler ganimet elde edebilecekleri başka liderin emrine katılıyorlardı.

Türkler 1290 ile 1310 yılları arasında Anadolu'nun batı ve güney kıyılarını fethederek, özellikle Müslümanların 961-965 yılları arasında Kıbrıs ve Girit'i terk etmelerinin ardından Doğu Akdeniz'de stratejik ve lojistik üstünlük elde etmişlerdir (Pryor, 2004, s. 166).

Dönemin kaynaklarının vurguladığı üzere, Türklerin Batı Anadolu'ya yayılımı, bölgeye giderek daha fazla yerleşim alanı kazanmalarına ve bu süreçle birlikte siyasi, kültürel ve demografik yapıları etkileyeceklerine işaret etmektedir. Türklerin sadece askeri güçleriyle değil, aynı zamanda siyasi bir örgütlenme içinde bulunmaları, bölgeye daha etkili bir şekilde nüfuz etmelerine sebep olması kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu durum, Türklerin sadece toprak kazanımı değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel etkileşimlere de öncülük ettiklerini göstermektedir. Bizans'taki problemler sonrasında bölgede devlet nizamının yeniden tesisi konusunda bahsedilen Türkmen beylikleri etkili bir rol oynamışlardır. Bu siyasi örgütlenme getirdiği faydaların yanında çevre bölgeler ve yerel halklar açısından bir endişe kaynağı da olabilir. Bu, tarihsel bir dönemin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için dikkatle değerlendirilmesi gereken önemli bir süreçtir.

Hristiyanlarla olan ilk çatışmalardan itibaren Türkler İslam uğruna savaşan bir halk olarak görülmüştür. Bu, orta çağın köklü bir algısıdır. Özellikle, XIV. yüzyılda yaşamış olan Bizanslı yazar Thomas Magistros'un Türkler hakkındaki görüşleri, bu algının bir yansımasıdır. Magistros, Türklerin savaşta ölmeyi ölümsüzlüğe ulaşmanın bir yolu olarak gördüklerini ve başka türlü bir ölümün Türkler için utanç kaynağı olduğunu belirtmiştir (Thomas Magistros, 1904, s. 441). Bu, Türk toplumunun savaşçı kültüründe derin köklere sahip bir anlayışı yansıtmaktadır. Çünkü, aynı inancı Türkler İslamiyet öncesi dönemde de taşıdıkları bilinmektedir. Ancak, İslamiyet'in Türkler tarafından kabul edilmesiyle birlikte bu inanç daha da güçlenmiş ve derinleşmiştir. Magistros'un düşüncesi, Türkleri dini inançları uğruna mücadele eden bir topluluk olarak da algılandığını ortaya koymaktadır. Bu algı, uzun vadede, Türklerin sadece askerî açıdan değil, aynı zamanda manevi ve kültürel açıdan da güçlü bir kimlik oluşturmalarına katkıda bulunacaktır. Thomas Magistros'un Türk algısı oldukça doğru görünmektedir. Bizanslıların Türkleri bu şekilde algılaması doğaldır. Çünkü

başlangıçtan itibaren Türkler, Bizans İmparatorluğuna karşı gaza ve cihat faaliyetlerine önem veren bir politika izlemişlerdir. Thomas Magistros'un belirttiğine göre, Türklerin Balkanlar'da 1308-1309 yıllarında bir şehri ele geçirme stratejisi, o dönemdeki siyasi ve dini dinamikleri yansıtmaktadır. Türkler, şehri ele geçirmeden önce, şehrin kendilerine teslim edilmesini ve sakinlerine de korunan gayrimüslim statüsü vermeyi teklif etmişlerdir (Thomas Magistros, 1904, s. 445). Bu teklif, İslam Hukuku'na dayanmaktadır ve Türkler, kent sakinlere can ve mal güvenliği vadetmişlerdir. Türklerin yayılcı stratejilerinin sadece askeri değil, aynı zamanda hukuki ve dini boyutları olduğu da söylenebilir.

4.1.5.1. İmparatorluğun Türklere Karşı Politikası: Alanlar ve Katalanlarla İttifak

Türklerin bölgede güç kazanması, çeşitli faktörlerin birleşimiyle açıklanabilir. Bu dönemde Türklerin etkin güç haline gelmesinin ana sebepleri arasında, Bizans'ın Türkleri bölgeden uzaklaştırmak için gönderdiği komutanların yeterli başarı elde edememesi ve Anadolu'da meydana gelen Türkmen isyanı sonucunda bölgeye Türk akınlarının devam etmesi bulunmaktadır. Bu durum karşısında Bizans İmparatorluğu, Türkleri uzaklaştırmak için yeni stratejiler geliştirmeye yönelmiştir. Bu süreçte, Moğol istilasından kaçan büyük bir Alan grubu, Bizans topraklarına sığınma talebinde bulunmuştur. Tahmini olarak 10.000 ile 16.000 arasında olan bu Alan grubu, Bizans İmparatoru tarafından fırsata dönüştürülmüş ve imparatorluk ordusuna ücretli asker olarak dahil edilmiştir. İmparator, Alanları, 1302'de Türklere karşı savaşmak üzere göndermiştir. İzmit yakınlarındaki Bafeus (Koyunhisar)'da Türklerle karşılaşan Alan ve Bizans birlikleri yenilgiye uğramıştır (Pachymeres, 1984, s. 365-367). Bu yenilginin ardından Alanlar, Bizans hizmetinden ayrılmışlardır. İmparator Mikhael, onları daha uzun süre kalmaları için ikna etmeye çalışmış ve onlara ek ödemeler yapılması için imparatora başvuruda bulunmuştur. Ancak, bu çabalarına rağmen Alanların firarını engelleyememiştir. (Nicol, 1999, s. 125-126).

Temmuz 1302'de, bir grup Alan, Sakarya Nehri'ndeki sınırı Türklerin saldırılarına karşı korumak üzere gönderilmiştir. Ancak, Alanlar, bu görevleri sırasında Türkler

tarafından geri püskürtülmüştür. Bahsedilen bu karşılaşma Koyunhisar (Bafeus) Savaşı'dır (İnalcık, 2005, s. 306). Pachymeres'in kaydettiğine göre, bu savaşta Menderes Nehri civarındaki Türkmenlerin, Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Gazi'nin liderliğindeki birliklere katıldığı belirtilmiştir. Bu durum, Türkmen beylikleri arasında iş birliği veya ittifakların varlığını gösteriyor gibi görünse de Halil İnalcık bu olaya şüpheyle yaklaşmaktadır. İnalcık'a göre, Menderes Nehri'ndeki Türkmenlerin Osman'a yardım etmeleri, coğrafi uzaklık nedeniyle pek mantıklı görünmemektedir (İnalcık, 2005, s. 306). Dönem kaynaklarının sınırlı olması olayların tamamlayıcı bir analizinin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Bizans İmparatorluğu, Alanlardan beklediği desteği bulamayınca Katalanlarla iş birliği yapma kararı almıştır. Katalan lideri Roger de Flor, μέγας δούξ (megas doux) ünvanı ve Andronikos'un yeğeni Maria Arsen ile evlenme karşılığında Bizans'a hizmet teklif etmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde, 1303 yılında Katalan lider Roger de Flor komutasındaki sekiz bin kişilik Katalan ordusu, yedi gemiyle Konstantinopolis'e gelerek Kyzikos'a (Erdek) gönderilmiştir (Kazhdan, s. 1330, 1802). Bu göreve Karesioğulları'nı doğuda püskürtmek amacıyla atanmıştır. Katalanlar Kyzikos Yarımadası'nda kışlamak için yerleştiklerinde, yakındaki iki nehir arasında büyük bir Türk ordugahı vardır ve Hristiyanlar onlara karşı yürüyüşe geçmişlerdir. Burada Türkler aileleriyle birlikteydiler ve bu durum onları zayıflatmıştır. Türkler burada gerçekleşen çarpışmada yenilgiye uğramışlardır. Muntaner, Türkleri yenenlerin Katalanlar olduğunu yazmıştır, ancak Pachymeres, bunun General Maroules tarafından toplanan yerel Bizanslılar tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmektedir. Her iki yazarın da objektif olmadığı düşünülebilir. Ancak daha profesyonel olan Katalanların savaşta başrolü oynamış olabileceği daha olasıdır.

Katalanlar, Kyzikos'ta önemli başarılar elde etmişler ve bölgedeki Türkleri uzaklaştırmışlardır. Katalan ordusu, üç bin süvari ve on bin piyade öldürerek birçok kadın ve çocuğu esir almıştır (Moncada, 1623, s. 22-23). Nicephoros'un aktardığına göre, Katalan zaferi sonrasında Türkler, Latinlerin vahşi dürtülerini, cesaretlerini, askeri disiplinlerini ve parlak, güçlü silahlarını görünce şaşkınlık ve korkuyla kaçmışlar,

sadece Konstantinopolis şehriden uzaklaşmakla kalmayıp, imparatorluklarının eski sınırlarının içine çekilmişlerdir.

Katalanlar, bu zaferden sonra Saruhan topraklarına girerek buradaki Türkmenlerle çatışmalara girmişlerdir. 1304 yılında ise Germiyanoğlu Yakup bin Ali Şir'in kuşattığı Alaşehir'e altı bin Katalan ve bin kadar Alan birlikte gitmişler ve kuşatmayı kaldırmışlardır (Moncada, 1623, s. 27-28). Gregoras, Türklerin Hristiyan ordusunun iyi düzene, savaş ruhuna ve iyi teçhizata sahip olduklarını görünce neredeyse hemen geri çekildiklerini iddia etmiştir (Gregoras VII.3.3). Pachymeres'e göre ise, Türk komutanı Ali Şir savaşın başında yaralanmış ve bu yüzden Türkler geri çekilmiştir (Pachymeres XI.23). Öte yandan, Muntaner uzun, zorlu ve kanlı bir karşılaşmadan bahsetmektedir (Muntaner, 2000, s.205). Ayrıca Muntaner, Sesa ve Tin aşiretlerinden bahseder, ki bunlar muhtemelen Sasa ve Aydın'dır. Bu durum, Germiyanoğlu Yakup bin Ali Şir liderliğindeki bir Türk ittifakının söz konusu olabileceğini akıllara getirmektedir (Korobeinikov 2014, s. 286–287).

Roger de Flor, Türklerin eline geçen kaleleri geri alarak Alaşehir'in savunmasını güçlendirmeyi amaçlayarak kuzeye doğru hareket etmiş ve Manisa'ya gitmiştir. Ancak, bu sırada Tire, Menteşe ve Osmanlı birliklerinin ortak hareketiyle kuşatılmıştır. Katalanlar, bu durumu öğrenir öğrenmez hızla Tire'ye hareket etmişlerdir. Corbaran d'Alet komutasındaki Katalan birlikleri, bu çatışmada Türklerden yedi yüzden fazla süvari ve birçok piyadeyi öldürmüştür (Muntaner, 2000, s. 415). Muntaner'e göre, savaş daha kanlı bir sona varabileceken, Türkler yakındaki dağlık bölgelere çekilerek felaketin boyutunun artmasını engellemişlerdir. Atlarını bırakıp yaya olarak dağların derinliklerine ilerlerken, Katalanlar Türkleri takip etmeye devam etmiştir. Bu esnada, Türkler taş ve ok atarak Katalanları uzaklaştırmaya çalışmışlar ve bu okların biri, miğferini çıkarmış olan Corbaran d'Alet'un başına isabet ederek ölümüne yol açmıştır. (Muntaner, 2000, 416). Komutanlarının ölümü sonrasında Katalanlar, Tire'ye geri dönmüş ve Türklerin gitmesine izin vermişlerdir.

Muntaner, Türklerin atlarını bırakıp kaçmış oldukları şeklinde bir yorum getirmiş olsa da bu durum Türk savaş geleneği ile pek örtüşmüyor gibi görünmektedir. Türkler genellikle savaş sırasında atlı savaş stratejilerini benimserler ve düşmanı kovalayarak

etkili bir şekilde savaşırlar ya da belirli bir strateji izlemek veya düşmanı iç bölgelere çekilmeye zorlamak amacıyla kaçış taktiği sergilerler. Bu nedenle, Türklerin atlarını bırakıp kaçtıkları yorumu, geleneksel Türk savaş taktikleriyle uyumsuz görünmektedir. Muntaner'in kaçış olarak aldığı durum, muhtemelen Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri sahte ricat taktiğinden başka bir şey değildir.

Tire'deki zaferin ardından, Roger de Flor liderliğindeki Katalan ordusu Ayasuluk ve Anya bölgelerine yönelmiş ve burada da Türklere karşı zaferler elde etmiştir. İki yıl boyunca Türkleri püskürtmekte başarılı olan Katalanlar, imparatorluğun içindeki varlıklarını sürdürmeye çalışırken çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Katalanlar, zaman içinde disiplinsiz davranışlarda bulunmaya, taşkınlıklara ve yerel Hristiyan halka karşı zulme başlamışlardır. Ayrıca, Katalanların lideri Roger de Flor'un, imparatorluğun çıkarlarını savunmak yerine kendi çıkarlarına odaklanmaya başlaması, iç karışıklıkların başlamasına neden olmuştur. Bu iç karışıklıkların sonucunda, İmparatorun oğlu Michael Paleologos, Alanlara Roger de Flor'u öldürme emrini vermiştir. Roger de Flor, 30 Nisan 1305 tarihinde Edirne'de verilen bir şölene davet edilerek burada mahiyetindeki kişilerle birlikte, Alanlar ve Türkopoller tarafından öldürülmüştür. (Moncada, s. 122-123; Muntaner, 2000, s. 427-428; Pachymeres, 1984, s. 575).

Roger de Flor'un öldürülmesinin ardından, Katalanlar Gelibolu'ya geçerek Türklerle iş birliği yapmış ve Bizans mülklerini yağmalama faaliyetlerine girişmişlerdir. Katalanların Anadolu'yu terk etmesi, Türklere hareket alanı tanımıştır. Türkler, kaybettikleri bölgeleri geri almanın yanı sıra yeni fetih alanlarına da yönelmeye başlamışlardır.

24 Ekim 1304 tarihinde Sasa Bey komutasındaki Mentеше birlikleri, Ayasuluk'u ve ardından Birgi'yi fethetmiştir (Witteck, 1986, s. 39). Ancak daha sonra, bu fetihlerde Sasa Bey'e destek veren Aydınoğlu Mehmet Bey, Birgi'yi alarak bağımsızlığını ilan etmiş ve kısa zamanda tüm İzmir'e egemen olmuştur. Sasa Bey'in hırslı ve rekabetçi kişiliği onu Mehmet Bey ile mücadeleye itmiş ve bu mücadelede kaybeden taraf Sasa Bey olmuştur.

Katalan tehlikesinin ortadan kalkması sadece Mentеше ve Aydın Türkleri için değil, diğer denizci beylikler için de bir fırsat yaratmıştır. Karesioğulları Edremit ve

Bergama'da, Saruhanoğulları ise Manisa'da hâkimiyet kazanmışlardır. Artık, Anadolu'nun güneybatı köşesinde, Rodos'un tam karşısında Menteşe yer alıyordu. Bu bölgenin kuzeyinde, Efes ve İzmir civarında Aydın, daha da kuzeyde ise Saruhan bulunuyordu. Çanakkale Boğazı'nın Asya tarafına ise Karasi yerleşmişti. Bu şekilde Türkler, neredeyse tüm Batı Anadolu'da egemen güç haline gelmişlerdi.

Türklerin Batı Anadolu'da faaliyet alanlarını genişletmeye başlaması, yukarıda daha önce bahsettiğimiz Ege'deki Hristiyan güçlerin -Venedik, Ceneviz, Hospitalier Şövalyeleri, Kıbrıs Krallığı- dikkatlerini bu bölgeye çevirmesine neden olmuştur. Bu durum, bölgede Hristiyan ve Müslüman güçler arasında rekabetin artmasına ve çatışmaların yoğunlaşmasına neden olacaktır. Türkler, artan güçleriyle birlikte bölgedeki dengeleri değiştirerek Hristiyanlar için yeni bir tehdit oluşturmaya başlayacaktır.

4.2. Papalığın Türk Akınlarına Karşı Üstlendiği Rol

4.2.1. Akka'nın Fethi ve Yeni Haçlı Seferi Projeleri

Levant'taki Hristiyan kontrolündeki son büyük şehir olan Akka, Memlûk Sultanı Halil el-Eşref, kırk dört günlük bir kuşatmanın ardından 18 Mayıs 1291'de ele geçirilmiştir. Müslümanlarca fethi, Outremer'in Latin Hristiyanları için yıkıcı bir darbe olmuştur. Müslümanlar için Akka'daki zafer, İslam'ın Hristiyanlık üzerindeki üstünlüğünü ve Kutsal Topraklar savaşındaki zaferini doğrulamıştır. Bu olay, Kudüs Krallığı tarihinde büyük bir dönemeçtir ve sadece bölgedeki Hristiyanların politik ve ekonomik çıkarlarını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda XIV. yüzyıl Haçlı Seferleri düşüncesinde ve yöneliminde önemli değişikliklere neden olmuştur. Akka'nın düşüşüyle birlikte, Hristiyanlar kaybettikleri toprakları geri alma arzusuyla harekete geçmişlerdir. Bu yenilgi, Latinlerin doğudaki savaş için yıllardır uyguladıkları askeri stratejilerin yetersiz olduğunu kabul etmelerine neden olmuştur. Bu dönemde, kutsal topraklarda yeniden hakimiyet kurma ve Kudüs'ü Müslümanların elinden geri alma arzularını körüklemek için çeşitli teoriler ortaya çıkmış ve bu teoriler, Hristiyan Batı'nın ruhani ve dünyevi liderlerine sunulmuş ve onları ikna etmeye çalışılmıştır. Akka'nın düşüşü,

Hristiyanlar için bir kayıp olmakla birlikte gelecekteki Haçlı Seferleri'nin planlaması ve yönetimi üzerinde etkili olmuştur. Böylece Avrupa'da kutsal toprakların geri alınması anlamına gelen *de recuperatione terrae* literatürü ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1274 yılında II. Lugdunum Konsili'nin hazırlıkları aşamasında Kudüs'ün alınabilmesi için X. Gregory'nin (1271-1276) yazılı olarak talep ettiğini gördüğümüz *de recuperatione terrae sanctae* metinlerinin Akka'nın Hristiyanların elinden çıkması sonrasında çoğaldığını görmekteyiz. II. Lyon ya da Lugdunum Konsili 1274 yılında Fransa'da Papa X. Gregorius başkanlığında toplanan Roma Katolik Kilisesi'nin on dördüncü ekümenik toplantısıdır. Konsilde özellikle Doğu-Batı kiliselerinin birleşmesi ve Kutsal Toprakların fethi konuları üzerine kararlar tartışılmıştır. Kutsal Toprakları geri kazanmak için bir sefer planı hazırlanmış ancak somut bir adım atılmamıştır (Tanner, 1990, s. 303-331).

1291 yılında, bir haçlı seferi coşkusu içindeki Papa IV. Nicoleus (1288-1292), herhangi bir askeri müdahalede bulunmadan önce kutsal toprakları tehdit eden tehlikelere çare bulmak maksadıyla tavsiye almak niyetindedir ve bunun için iki fetva yayınlamıştır (Les registres de Nicolas IV, 1886, s. 902; Leopold, 2000, s. 19). 13 Ağustos 1291 Dirum Amaritudinis, 18 Ağustos 1291 Dura Nimis fetvalarında tavsiye almak için çağrıda bulunmuştur (Leopold, 2000, s. 19; Gürcan, 2024, s. 2016). Papa'nın bu çağrısına çeşitli öneriler geldiği bilinmektedir. Hatta Akka henüz Müslümanların eline geçmemişken Papa'ya proje önerilerinin sunulduğu ve Akka'nın düşüşüyle birlikte bu fikirlere hız verildiği görülmektedir.

XIV. yüzyıl, Haçlı fikri üzerine oluşturulan yazılar açısından oldukça karmaşık ve anlaşılması zor bir dönemdir. Bu nedenle, sadece Haçlılık konusuna adanmış önemli yazarlara odaklanmak, XIV. yüzyıl Haçlı ideolojisinin karakteristik unsurlarını daha net bir şekilde belirlememize yardımcı olacaktır. Haçlı hareketinin plan ve projeleri yüzyılın ilk yarısında oldukça yaygındır ve bu dönem, tarihçiler tarafından haklı olarak teorisyenler/teoriler dönemi olarak tanımlanmıştır. Bu dönemin başlıca özelliği hareketsizlik ve pasifliklerle doludur. Haçlı vaazları, eyleme teşvik eden metinler ve antlaşmalarla sınırlıdır; herhangi bir diplomasi ve müzakere girişimi gözlemlenmemektedir. Yazarlar, kutsal topraklara olan özlemden etkilenmiş ve Kudüs'ü

yeniden fethetme hedeflerini, yöntemlerini anlatan yazılarla Haçlı Seferine olan coşkuyu uyandırmaya çalışmışlar ve metinlerini Papa'ya yahut Fransa Kralı'na sunmuşlardır. Ancak bu projeler büyük ölçüde gerçekleştirilemez olarak düşünülmüş ve takip edilmemiştir.

Bu yüzyılda, farklı yazarların Haçlılık hakkındaki algısı ve görüşleri özellikle de bu görüşlerin farklı teorisyenler tarafından nasıl algılandığını analiz etmek uygun olacaktır. Bu yazarların o dönemde ne gibi bir rol oynadığı ve sadece yazıları mı yazdıkları, yoksa olayların seyrine de etki edip etmedikleri önemli bir sorudur. Bu yazıların, Haçlılık isteği konusunda yol gösterici olduğu ve projelerin ortaya attığı fikirlerin de yeni bir seferin organize edilmesine yol açan olaylar üzerinde önemli ölçüde etki ettiği görülmektedir. Bu düşünceler, Kudüs'ün ele geçirilmesi amacıyla yeni seferler düzenlenmesine kamuoyu oluşturma konusunda önemli katkılar sunmuştur. Ancak bu konu, farklı yazarlar tarafından kabul edilip tartışılrsa da geniş çapta kabul görmemiştir.

1274-1291 yılları arasında Papaların öneri talepleri, öncelikle dini liderlerin öncülüğünde başlamış ve daha sonra şövalyeler tarafından hayata geçirilen Haçlı Seferleri planlamasında önemli bir dönemin başlangıcını temsil etmektedir. Alain Demurger, haçlı seferlerinin papalık için bir amaçtan çok bir amaç haline geldiğini belirtmiştir. Ona göre haçlı seferleri, Hristiyan dünyasında bir birlik sağlama aracı olmalıdır. Papalığın olası tüm siyasi rakiplerine, düşmanlarına, sapkınlara yani papalık kurumuna zarar verme potansiyeline sahip her şeye karşı mücadele etme konusunda araçtır (Demurger, 1989, s. 269). Avrupa Hristiyanlığı içerisindeki tüm güç dengelerinin, Batı'daki sosyal ve politik yapıların değişim sürecinin başladığı XIV. yüzyıldaki Haçlılık düşüncesini daha belirgin şekilde vurgulamak için o dönemdeki Haçlı seferleri ile ilgili yazıları iki temel kategori altında sınıflandırmak uygun olacaktır: politik teoriler ve misyonerlik teorileri.

4.2.1.1. Politik Yazılar

Haçlı Seferi teorisyenlerinin temel odak noktası, Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi amacıyla yoğunlaştıkları meselelerdir. Bu metinlerde, siyasi bağlamın belirgin önemi vurgulanmakta ve Haçlı Seferi, tüm siyasi tedbirlerin en yüce hedefi olarak sunulmaktadır. Yazarlar, yeni bir Haçlı Seferi'nin planlanması için ayrıntılı yöntemler sunmaktadır. Bu kapsamlı planlar, seferin finansmanının nasıl sağlanacağından, ordunun nasıl toplanıp düzenleneceğine ve askeri tarikatların nasıl birleştirileceğine kadar çeşitli konuları içermektedir. Ayrıca, askeri ittifaklar göz önünde bulundurulmuş ve stratejik, siyasi ve ekonomik konularda görüşler ortaya konmuştur. Haçlı Seferinin politik teorisyenlerinin yazıları, askeri bir hareket olmanın yanı sıra geniş çaplı siyasi ve stratejik bir girişim olarak da ele alınmıştır. Hazırlanan metinler, Haçlı Seferi'nin sadece askeri bir harekât olmanın ötesinde, Hristiyanlığın nüfuz alanını genişletmesinin, siyasi güçlerin dengelenmesinin ve inanç birliğinin bir ifadesi olarak görüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

IV. Nicoleus'un 1291'de tavsiye istemesinden sadece birkaç ay sonra Fransisken Tarikatı papazlarından 1266-1291 yılları arasında Kutsal Topraklarda faaliyet göstermiş olan Padovalı Fidentius yazılı bir mektup yollamıştır. Kendisi, Levant'ı dolaşmış, II. Lugdunum Konsili'nde yer alarak Papa X. Gregorius ile görüşmüş deneyimli biridir. Başarılı bir haçlı seferi nasıl yürütüleceğine dair *Liber Recuperationis Terrae Sanctae* isimli kapsamlı bir eseri deneyimlerine dayanarak kaleme almıştır (Fidentius, 1913, s.1-60). Görünüşe göre bu çalışmaya seneler evvel dönemin papası X. Gregorius'un emriyle başlamıştır. Fakat eserini 1290 ya da 1291 yılında IV. Nicoleus'a takdim etmiştir (Paviot, 2012, s. 624). Fransisken keşiş, eserinin başında bu duruma şu şekilde atıfta bulunur:

“Papa X. Gregorius beni [ikinci] Lyon Konsili'nde Kutsal Toprakların inanmayanların elinden nasıl fethedilebileceğini ve fethedilen [yerlerin] Hristiyan inananlar için ne şekilde fethedilebileceğini yazılı olarak belirlemem için görevlendirdi (Fidentius de Padua, 1913, s. 9).”

Fidentius'un eseri iki kısımdan oluşmuştur. İlk bölümlerde çeşitli dönemlerde farklı milletlerin Kudüs topraklarını ne şekilde ele geçirdiklerini anlatmıştır. Hemen ardından Hz. Muhammed'in hayatına değinmiş ve Müslümanlar hakkındaki kendi olumsuz düşüncelerine yer vermiştir. İlk bölümü okuyunca Fidentius'un İslamiyeti

eleştirmeye kültürel olarak ne kadar hazır olduğu sorusu akıllara gelebilir. Onun İslam dini ve İslami kaynaklar hakkındaki bilgi eksikliği açıktır. Bu nedenle eleştirmeye pek de hazır olmadığı izlenimi vermektedir.

Çalışmasının ana motifiyle ikinci bölümde karşılaşılmaktadır. Bu bölümde kutsal topraklar Müslümanların elinden Rabbin yardımıyla *-juvante Domino-* nasıl geri alınabilir ve bu durum nasıl korunabilir konularını ele almıştır. Eserinde Doğu'nun savaş geleneklerine, Müslümanların okçuları ve kılıç kullanma ustalıklarına da değinen Fidentius, Memlûkler ile ticaret yapılmasının önüne geçilmesini önermiştir. Müslümanlara karşı zafer elde edebilmek için Sarakenler karşısında savaşıacak olan Hıristiyanların sayıca çok, savaşta maharetli, disiplinli ve akıllı olmaları gerektiğini ifade etmiştir (Fidentius de Padua, 1913, s. 28; Gürcan, 2024, s. 219). Müslümanlara üstün gelmek için 20-30 bin kadar silahlarla donatılmış süvarinin yeterli olacağını kaleme almıştır.

Mısır birçok ürün bakımından zengin olsa da demir, kalay ve diğer metaller, kereste, yağ, bal gibi ürünleri Batı'dan ihraç etmektedir. Bu nedenle ambargo Müslümanları rahatsız edecektir. Üstelik Mısır'daki Müslümanlar, kendi üretimleri olan renkli kumaş, şeker ve keten gibi malları da satamayacaklardır. Ona göre Kudüs'e giden yolun anahtarı olarak Mısır'a denizden ve karadan aynı anda saldırılmalıdır ve bunun için de 40-50 kadırgalık bir donanmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca ambargoyu delen Hıristiyanların cezalandırılması gerektiğine de dikkat çeken Fidentius, Kudüs'e ulaşmak için sunduğu güzergâh teklifinde sefer rotalarını avantaj ve dezavantajlarına göre inceleyerek en emniyetli rotanın karayoluyla ilk olarak Konstantinopolis'e, oradan Anadolu'dan ve Kılıkya'dan geçerek Kudüs coğrafyasına ulaşmanın olduğunu kanaat getirmiştir. Fidentius Kutsal Topraklara ulaşmak için üç yol çizmiştir. Birinci yol karadan, ikinci yol, denizden, üçüncü yol da kısmen kara ve denizden. Yukarıda bahsettiğimiz ve en güvenli olduğunu düşündüğü birinci rota dışında ikinci güzergâh Ceneviz Venedik'ten deniz yolunu takip etmektir ancak bu yolu güvenli bulmaz. Diğer bir seçenek olarak da karadan Brundisium'a geçecek olan Hıristiyanlar Adriyatik Denizi'nden Duratum'a geçerek Konstantinopolis'e gidecek ve daha sonra Anadolu'dan kara yolunu takip edip Kudüs'e varacaklardır (Fidentius, s. 51-52). Güvenli bulunduğu bu

güzergahta tüm at ve hayvanlarını yanlarına alabilecekleri gibi yolda da ihtiyaç duydukları hayvan ve malları satınalabileceklerini kaydetmiştir. Ayrıca, Moğolların baskısı altındaki Anadolu'nun Türk nüfusunun bahsedilen yolculuk boyunca herhangi bir probleme sebebiyet vermeyeceklerini belirtmiştir. Seferin rotasını çizen Fidentius'un, bu seferi finanse etme konusunda hiçbir fikir üretmediği görülmektedir (Wallmeyer, 2019, s. 463-464).

Fidentius'un bu sefer önerisi, XIII. yüzyıl Yakın Doğusundaki bir Fransisken rahibin İslamiyet hakkındaki görüşlerinin iyi bir örneğidir (Paviot, 2012, s. 625). Ticaretin geri çekilmesini zorlamak için deniz ablukasını kullanılması fikrini ilk ortaya atan kişidir Fidentius. (Leopold, 2000, s. 127-128). Onun sefer planı, sonraki yıllarda Marino Sanudo'nun eserinde daha detaylı olarak ele alınacak ve ambargo fikirlerinin tümü birleştirilecektir. Fidentius'un eserinin sadece bir teori inşasına dayanmaması, yakın doğuyu yaşamış birinin doğrudan tanıklığına dayanan bir kitap olması bakımından kendi türünde benzersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Fidentius'un yeniden fetih üzerine incelemesi IV. Nicoleus'un tavsiye talebi üzerine sunulan tek yanıt değildir. Papaya gelen bir diğer teklif metni de Napoli Kralı II. Charles'e aittir. Charles, papanın çağrısına cevap veren tek hükümdardır (Housley, 1984, s. 530). *Le Conseil Du Roi Charles* isimli eserinde yeniden fetih için önerilerini derlemiştir. Charles'in görüşü esas olarak iki ana noktaya dayanmaktadır: haçlı seferi stratejisi ve kutsal toprakların hizmetinde, insan gücünü ve nakliye masraflarını kalıcı bir şekilde sağlamayı amaçlayan birleşik bir askeri gücün örgütlenmesi (Le Conseil, 1942, s. 297).

1290'ların başında kaleme alınan eserde Charles, düşmanı en hassas noktadan vurmaya gerektiğine bunun için de İskenderiye limanı ve sahilini öncelikle yağmalamak ve deniz üssünü yok etmek gerektiğine değinmiştir. Önerisinin başarılı olabilmesi için 1500 silahlı adam ve onların atlarını taşıyabilecek 50 kadirge ve 50 nakliye gemisi tarafından ekonomik bir abluka yaratılmalıdır. Bu filo Mısır açıklarında seyredecek ve Akdeniz ile her türlü iletişimlerini engelleyecektir. Mısır öncelikle bu şekilde deniz operasyonlarıyla zayıflatılacak daha sonra da büyük bir operasyonla yıkılacaktır. Bahsedilen asker ve filo temini için ise Charles şöyle bir öneri sunmaktadır; Hospitalier

ve Templier Tarikatları onar gemi sağlayacak, geri kalan gemiler ve 1500 asker de Vatikan sorumluluğunda olacaktır. Charles'in en önemli önerisi ise tüm Hristiyan tarikatların yer aldığı birleşik bir düzen oluşturmaktır. Birleşik örgütün başındaki efendinin iyi bir soydan, tercihen bir kralın soyundan, gelmesi gerektiğine değinir ve bu kişiye kendisine Kudüs Krallığı vaat edilecektir (Le Conseil, 1942, s. 356). Fidentius'un hiç değinmediği bütçe sorunu Charles için önemli bir ayrıntıdır ve bunun için de öneriler sunmuştur. Doğu Akdeniz'de yüzyıllardır deneyim sahibi olan Cenevizliler, Pisalılar, Venedikliler, Marsilyalılar ve Katalanlara büyük imtiyazlar verilerek onlara danışılmalıdır. II. Charles'in tavsiyeleri Papa IV. Nicoleus'u çok etkilemiştir ancak papanın 1292'deki ölümü sonrası kralın önerileri bir teori olarak kalmıştır.

Papaya yazılı öneride bulunan bir diğer teorisyen de Haytonus'dur. Haytonus, Papa V. Clemens'in isteğiyle *Flos Historiarum Terre Orientis* adlı bir eserini 1307 yılında yazmıştır. Bu eserinde, savaşa girecek kişinin dört şeyi önceden düşünmesi gerektiğini belirtmiştir: öncelikle haklı bir sebebi olmalıdır, yeterli güce ve kaynağa sahip olup olmadığını düşünmeli, düşmanların niyetini ve durumunu araştırmalı, savaşı uygun bir zamanlamayla başlatmalıdır (Haytonus, 1906, s. 340).

Haytonus eserini dört kitap olarak oluşturmuştur: İlk kitap, Asya coğrafyasının bölgeleri (Selçuklu toprakları, İran, Suriye, Mezopotamya, Med diyarı, Harezmi Bölgesi, Kuman diyarı, Türkistan, Uygur, Çin, Hindistan, Ermenistan, Gürcistan, Kaldea,) hakkında hem etnografik hem de coğrafi açıklamalar sunmuştur. İkinci kitabı, İslam fetihleriyle halifelik dönemini kapsamaktadır. Yazar üçüncü kitapta, Tatar Tarihi'nden (*Historia Tartarum*) bahsetmektedir. Ve son yani dördüncü kitapta ise kutsal topraklara nasıl gidileceği ve kalıcı olunacağına dair fikirlerine yer vermiştir. Haytonus'a göre kutsal topraklarda başarı elde etmenin yolu Moğollarla iş birliğinden geçmektedir.

Haytonus, Mısır'ı ele geçirmek için oldukça ayrıntılı bir plan ortaya koymuştur: ilk seyahati yapacak olan Haçlıların bin süvari üç bin piyade olması yeterlidir. Bunların yönetimini ve önderliğini sağlamak için etkili bir komutan seçimi çok önemlidir. Ona göre, Kılıkya ve Kıbrıs'a yol açılması gerekmektedir. Ardından Moğollarla anlaşma yoluna gidilmelidir. Bunun için de elçiler Karakurum'a gönderilmelidir (Haytonus, 1906, s. 355). Moğolların desteğini alma önerisi Haytonus'un projesinin en dikkat çekici

özelliğidir. Anadolu'daki Türklerin gücünü zayıflatmak için de Moğollarla iş birliği fikrine oldukça önem verir. Ancak ordular birlikte hareket etmemeli ve çatışmalardan uzak durmalıdır. Haytonus, Moğolların fethettikleri yerleri gönüllü olarak Hristiyanlara devredeceklerini iddia etmektedir. Bu iddiasının nedenini şöyle açıklamaktadır:

“Ben de Tatarların koşullarını ve yöntemlerini oldukça iyi bildiğimden dolayı, şiddetle inanıyorum ki Tatarlar, kazandıkları toprakları özgürce ve huzurla, herhangi bir vergi veya diğer hizmet yükümlülüğü olmadan Hristiyanlara teslim etmeyi isteyeceklerdir. Çünkü bu bölgelerde yaşanacak sıcaklık nedeniyle onlar burada yaşamayı düşünmemekteydiler ve dolayısıyla Tatarlar, bu toprakların Hristiyanlar tarafından geri kazanılıp tutulmasından memnuniyet duyacaklardır. Tatlar, Mısır Sultanı ile savaş açarak toprakları ele geçirme amacıyla değillerdir, çünkü tüm Asya onların egemenliği altındadır. Ancak, Sultan, Tatarlar için her zaman düşman bir lider olmuştur (Haytonus, 1906, s. 357).”

Hristiyanlar için Müslümanlara karşı bu ittifak fethedilen toprakları feda etmeden askeri yardım almalarını sağlayacaktır. Haytonus'un eserindeki başka bir orijinallik ise Arnavutluk'a çıkarma yapmadan önce bir *parvum passagium* önermesidir.

Papa V. Clemens, Haytonus'un fikrinden etkilenmiş olsa da 1307-1311 yılları arasında haçlı seferi hazırlığı için çabaları sadece küçük geçişin organize edilmesiyle sınırlıdır. Haytonus'un XIV. yüzyılın başındaki yazıları Hristiyan Kutsal Topraklar ve haçlı seferinin devamı için olan ilgilerini doğrulamaktadır. Haytonus'un düşünceleri, Batı'nın Doğu'ya yönelik bakış açılarının oluşumunda önemli bir etki yaratmıştır.

XIV. yüzyıl dünyasının haçlı seferine dair endişeler, Pierre Dubois'in yazılarında da son derece belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu yazılar, dönemin siyasi düşüncelerine ve büyük tartışmalara ışık tutarak özellikle haçlı seferi üzerine odaklanmaktadır. En dikkat çeken metinlerinden biri, şüphesiz 1306 yılında kaleme aldığı *Recuperatione Tere Sancte* adlı eseridir. Metin iki bölüme ayrılmıştır; ilk bölümde İngiltere Kralı I. Edward'a, Aquitaine Dükü olarak, dolayısıyla Fransa Kralı'nın vassalına hitaben bir önsözle başlar ve ardından Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi ve sömürgeleştirilmesi için ayrıntılı bir proje sunar; ikinci bölüm, Fransız kralını tüm Avrupa'nın lideri, imparator, papanın koruyucusu ve yeni bir haçlı seferinin teorik lideri olarak dönüştürme arzusundan ilham alır. Bu metin, haçlıların kutsal toprakları özgürleştirme hayalini sunar. Ancak, o dönemde Avrupa'da hüküm süren anlaşmazlık ve düzensizlik ortamı Levant'a müdahale şansını imkânsızlaştırmaktadır.

Sürekli sürtüşmeler ve ticari rekabetler, prensler arasında birlik oluşturulmasını engellemekte ve haçlı seferini tehlikeye atmaktadır. Pierre Dubois, Fransa'nın askeri üstünlüğüne dayanarak Capet Hanedanı'nın Hristiyanlar üzerinde egemenlik kurması gerektiğini ifade etmiş ve tüm Hristiyan halklara barışı dayatabilecek tek güç olarak bu hanedanı görmüştür. Aynı zamanda kilise içerisinde de düzensizlikler hakimdir; kilise içindeki kötülükleri düzeltilmeli ve barışın sağlanması, evrensel bir barışın elde edilmesi gerekmektedir (Pierre Dubois, 1891, s. 20). Pierre Dubois'e göre, Kilise ve laikler arasında bir barış ortamı oluşturulmadan kutsal topraklara yönelik bir sefer başarılı olamazdır. Haçlı seferi için tüm prenslerin barış ortamı yaratması ve bu ortamı sürdürmesi gereklidir.

Pierre Dubois'un yazılarında, yeni bir ögenin ortaya çıkması dikkat çekmektedir: Kutsal toprakların sömürgeleştirilmesi projesi. Yazar, kadınların da geçişe dahil edilmesini ve onların Filistin'e yerleştirilmesini önermiştir. Kadınlarla birlikte sömürgeleştirme çabalarının daha güçlü ve başarılı olacağını savunmuştur. Bu fikir, o dönemde kesinlikle bir yenilik temsil etmektedir, çünkü Hristiyan unsurların doğudaki yeni düzenin temelini oluşturmasında kadınları önermektedir. Dubois, kendi zamanının büyük fikirlerini vurgularken, başka yerlerde bulunmayan unsurlar da eklemiştir: bir yandan sürekli düzenlenen bir denizaşırı toplumun yaratılması için detaylı planlar, diğer yandan Müslüman nüfusun dönüşümü için teknikler. Bu son görevi, eğitilmiş kadınlara verir. Genç kadınların özellikle tıp ve cerrahi eğitimi alması gerektiğine değinir. Genç kadınlar farklı bir kol olarak hareket edecekler ve doktor olarak ailelere sızarak ve onları gerçek inanca yani Hristiyanlığa geçirerek Müslüman ailelere sızacaktı. Bu eğitilmiş genç kadınlardan bazıları hem Müslüman hem de Ortodoks erkeklerle, Katolik misyonerler tarafından hedeflenen kişilerle evlenecekti. Yani, yeni yerleşimcilerin, yerli nüfusu yok etmek veya yerinden etmek yerine, onları bu Hristiyan topluma entegre etmeleri amaçlanmıştır (Pierre Dubois, 1891, s. 51-52). Pierre Dubois'in kadınlar üzerine görüşleri, döneminin cinsiyetçilik anlayışı çerçevesinde ele alınmalıdır. Orta Çağ toplumunda kadınların rolü sınırlıydı ve genellikle ikincil konumda kabul edilirdi. Dolayısıyla, Dubois'in kadınların eğitimi ve etkin roller almaları konularında kadınları desteklemesinin, dönem itibarıyla devrim niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Gürcan, 2024, s. 221).

Pierre Dubois'un yazılarında ekonomik işlev de görülmektedir. Akdeniz'in tamamen bir Hristiyan gölü haline gelmesiyle Müslümanlar batı Hristiyanları ile barışçıl ilişkilere girecektir. Doğunun ürettiği başlı ürünler, adil fiyatlarla batıya ulaşacaktır. Böylelikle tacirlerin sömürülmesi son bulacaktır. Batının ticari ihtiyaçları göz önüne alındığında, haçlı seferi bir zorunluluk halini almaktadır.

Pierre Dubois, çağdaşlarından farklı bir sefer planı sunmamıştır, kara yoluyla Kutsal Topraklara geçmenin en uygun yol olduğunu belirtmiştir. Çünkü askerlerin ve atların denizde zayıf olduklarını düşünmüştür ve tüm ordu nüfusunu taşıma kapasitesine Ayrıca yazar, doğu dilleri, özellikle Yunanca eğitimlerinin önemini savunmuştur. Dubois'e göre bu şekilde, Batı Hristiyanlığı ve Doğu Hristiyanlığı arasında yakınlaşma sağlanabilecektir (Pierre Dubois, 1891, s. 47-50). Bu amaçla 4-5 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklarını eğitilmek üzere seçilmesi gerektiğini ve eğitimini tamamlayanların Roma Kilisesinin görevlisi olarak kutsal topraklara gönderilmesi gerektiğini savunur (Pierre Dubois, 1891, s. 49-50). Yazar, önerdiği Haçlı Seferi'ne nasıl kaynak sağlanacağı konusunda, manastırların ve piskoposluğun tüm maddi kaynaklarına el konulmasını önermiştir. Tapınak ve Hospital Şövalyeleri birleştirilecek ve asıl amacına odaklanacaktır: Kutsal Toprakları savunma veya geri alma. Avrupa, Fransız kralının otoritesi altında birleştirildikten sonra ise Fransız kralı Konstantinopolis'i ele geçirebilir, imparator olabilir ve kenti İslam'a karşı bir savunma merkezi haline getirebilir.

Ancak, Pierre Dubois'un planları pratik bir nitelik taşımamaktadır ve bu nedenle gerçekleştirilmesi imkânsızdır. Fransa kralı da bu durumu fark etmiş ve öneriler sadece yazılı belgeler olarak kalmıştır. Yazarın düşünceleri ve vizyonları, dönemin siyasi atmosferinde önemli bir tartışma konusu olmuş, ancak uygulanabilirliği konusunda çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Dubois'un yazıları, XIV. yüzyılın haçlı seferi düşüncelerinin ve dönemin siyasi hayatının zengin bir kaynağı olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu yazılar hem o döneme hem de sonraki nesillere ilham vermeye devam etmektedir.

Bir diğer politik teori üreten kişi de Marino Sanudo'dur. XIV. yüzyılın ilk yarısında Venedik Cumhuriyeti'nin Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini güçlendirmiş ve iş birliği içinde olmuştur. Bu durum Marino Sanudo Torsello'nun dikkatini çekmiştir.

Sanudo, varlıklı bir Venedikli tüccar olup iyi ilişkilere sahiptir ve çok seyahat etmiştir. Sanudo, Haçlı ruhunu canlandırmak ve yeni bir Haçlı Seferi düzenlemek için çabalamış ve Venedik-Bizans ılımlı ilişkilerini Haçlı Seferleri'nin yeniden canlandırılması için bir fırsat olarak görmüştür. Sanudo, Haçlı Seferleri konusundaki düşüncelerini ve stratejilerini içeren *Liber Secretorum Fidelium Crucis* adlı eserini 1306 yılında kaleme almaya başlamıştır. Kitabının başlığı, konusunu yeterince açıklamaktadır. Bu eser, Haçlı Seferleri'nin teorik bir temelini oluşturuyordu. Sanudo'nun planı, stratejik bir hareketin anahtarını oluşturacak sofistike bir strateji ve güvenilir mali desteğe odaklanmıştır. Eserinde, Haçlı Seferi'nin başarılı olması için çeşitli adımlar ve hedefler belirlemiştir. Kutsal Toprakları geri kazanma planlarını içeren eserde Mısır, Kutsal Topraklara giden yolda anahtar görevi görmektedir. Sanudo'ya göre Mısır'ın pozisyonunu bir liman şehri olarak ortadan kaldırarak ve önemli hammadde ithalatını engelleyerek Memlûk Sultanı'nın gücü kırılacaktır. Bu güç kırılması da Levant'ın bütün ticari rotaları kuşatabilecek kalıcı bir deniz filosuyla başarılabilecektir. Aslında Müslümanlara yönelik ticari ambargo fikri Sanudo ile gün yüzüne çıkmış değildir. Müslümanlara yönelik ekonomik ambargo ilk haçlı teorisyenlerden de önceye dayanmaktadır. 1187-1181 yıllarında, III. Clemens'in Müslümanlarla tüm ticari faaliyetleri durdurduğunu, III. Innocentius ise V. Haçlı Seferi'nin hazırlık aşamasında aynısını yaptığını biliyoruz. Aslında, Müslümanlarla ticareti kesme politikası IX. yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir (Tyerman, 1982, s. 60; Pirenne, 1959, s. 179). Öyle ki Mısır ve Suriye'deki Müslümanlar ile ticaretin 814-820 gibi erken tarihlerde yasaklanmış olduğu bilinmektedir (Pirenne, 1959, s. 179). Marino Sanudo'yu diğer ambargo yanlılarından farklı kılan bu ambargonun neden ve nasıl Memlûk gücüne yıkıcı etkiler getirebileceğini incelemiş olmasıdır. Ekonomik ambargonun neticesinde Mısır ticaretinin durmasının batıda ticaretin durgunluğuna neden olabileceğinden endişe eden fikirler ortaya çıkmıştır. Ancak Sanudo, bu endişeleri gidermek için bazı alternatif ticaret yolları sunmuş, Batıda bazı malların farklı kaynaklardan temin edilebileceğini ve diğerlerinin ise alternatif ticaret yollarıyla taşınabileceğini belirtmiştir. (Tyerman, 1982, s. 60). Baharat ticareti, Mısır ekonomisinin temel unsurlarından biriydi. Ancak bu baharatlar, Mısır'a Hindistan'dan geliyordu. Mısır ile olan ticaret kesintiye uğratılırsa, Hindistan'dan gelen bu ürünlerin temini Moğol İmparatorluğu aracılığıyla

gerçekleştirilecektir. Mısır ile ticaretin kesilmesi Batı'yı baharattan mahrum etmeyecektir. Ancak Memlûk Sultanı'nın vergilerinde büyük bir düşüşe neden olacaktır. (Sanudo, 1611, s. 23). Sanudo'ya göre, Mısır'a zarar vermek için başka yollar da vardır. Mısır, şeker, ipek ve keten ihracatı yapmaktadır, ancak Hristiyanlar bunları Apulia, Sicilya, Girit, Kıbrıs ve diğer yerlerde kendileri yetiştirebilirler (Sanudo, 1611, s. 24). Mısır'ın üretmediği kereste, demir ve katranı engellemek, ticaretini ve Sultan'ın vergi gelirlerini baltalayacaktır (Sanudo, 1611, s. 25)

Öncelikle, eski Haçlı devletlerini etrafında Müslüman direnişini kırmak için bir abluka önermiş ardından, Mısır'ın ele geçirilmesi ve bölgedeki diğer bölgelere ilerleme hedeflerini detaylandırmıştır. Sultan'ın vergi gelirlerinden yoksun bırakılmasına odaklanmıştır. Sanudo ayrıca askeri manevraları, lojistik planlamayı ve maliyetleri bütçelemeyi de içeren ayrıntılı bir strateji sunmuştur (Harte, 2005, s. 14). Sanudo'nun Haçlı Seferi teklifi, stratejisini desteklemek için haritalara da yer vermiştir. Bunlar, öncelikli olarak Doğu Akdeniz, Arabistan, Mısır, Karadeniz, İtalya ve Batı Avrupa gibi stratejik bölgeleri kapsayan bir dizi haritadır. Haritalar, askeri amaçlar için tasarlanmış ve düşman bölgeleri, yol güzergahları ve potansiyel hedefleri gösteriyordu. Başlangıçta haritaların Sanudo'ya ait olduğu düşünülmüştür. Ancak son çalışmalar, bunların Cenevizli haritacı Pietro Vesconte'ye ait olduğunu göstermektedir (Carlini, 1940, s. 323; Harte, 2005, s. 14; Edson, 2007, s. 60-70). Sanudo'nun eserinde liderlik, asker, eğitim, teçhizat, taktikler, iaşe ve ödemeler konuları detaylı bir şekilde ele alındığı dikkat çekmektedir.

Ambargonun tam etkisini göstermesi için daha geniş bir kapsama ihtiyacı olacaktır: Akdeniz'de Müslümanların kontrolü altındaki tüm bölgeleri kapsamalıdır; Küçük Asya'daki Türkler de Sanudo'nun dikkatinden kaçmamıştır (Sanudo, 1611, s. 29). Eserinin başlarken sorunsuz Venedik-Türk ilişkisi Sanudo'nun Türk tehdidini anlayamamışsa da ilişkilerin bozulmasıyla Türkler de onun radarına girmiştir. Çünkü Marino Sanudo, Türk saldırılarından endişe duymuştur. Bu endişe, Türklerin coğrafi boyutları ve güçleri göz önüne alındığında anlaşılabilir bir durumdur (Laiou, 1970, s. 392). Sanudo'nun Türk genişlemesinin farkındalığıyla Ege'de Türk karşıtı birliğin temelleri atılacaktır. Türklere karşı yeni bir haçlı seferinin gerekliliğini savunduğu eseri,

o dönemin papa, imparator, kral ve o dönemdeki güçlü prensler tarafından desteklenmiş ve büyük politik etkilere sahip olmuştur (Carlini, 1940, s. 41)

Marino Sanudo, 1306-1307 yıllarında kaleme aldığı eserini Papa 5. Clemens'e sunarak desteğini ve onayını almayı hedeflemiştir. Bu, Haçlı Seferleri'nin kilise tarafından desteklenmesi ve kutsal bir misyon olarak kabul edilmesi açısından önemlidir. Yıllar geçtikçe eserini genişletmeye devam etmiştir. Marino Sanudo Torsello, Avignon'da 24 Eylül 1321'de, on beş yıl boyunca yazmaya devam ettiği ve yeniden şekillendirdiği *Liber Secretorum* adlı eserini Papa XXII. Iohannes'e sunmuştur (Tyerman, 1982, s. 57). Sanudo'nun eserinin son hali Fransızca tercümesini de içermektedir ve Fransa Kralı IV. Charles'a gönderilmiştir (McCormick, 2005, s. 1840).

Marino Sanudo haçlı seferleri eserinin yanı sıra XIV. yüzyıl Doğu Akdeniz durumuna ilişkin çok önemli bilgiler verdiği mektuplarıyla da önemli biridir. Mektupları, düşüncelerini, olayların sadece anlatıldığı sade bir anlatımla birleştirir. Sicilya Krallığı'nın politikasını, papaların ve Türk ve Arap sultanlarının politikalarını, Bavyeralı Ludwig ve aykırı eylemlerini, Katalanların Ege Denizi'ndeki girişimlerini, Yunanların Arnavutluk'taki faaliyetlerini, Morea prenslerinin durumlarını ve Eğriboz büyük çoğunluğunu anlatmıştır. Ancak, bu mektuplardan çoğu kaybolmuştur. Sadece bazı küçük parçalar, bulunmuştur (Carlini, 1940, s. 324).

Marino Sanudo Torsello'nun Haçlı Seferi ile ilgili eseri ve planları, XIV. yüzyıl düşünsel atmosferini ve Haçlı ruhunu canlandırma çabalarına bir örnek olarak önemli bir yer tutmaktadır. Venedik Cumhuriyeti'nin çıkarlarını hep ön planda tuttuğu görülen Marino Sanudo için en uygun tanımlama *Siamo Veneziani, poi Cristiani* (biz önce Venedikliyiz sonra Hristiyan)'dır.

4.2.1.2. Misyonerlik Yazıları

Misyonerlik yazılarında ifade edilen düşüncelerde, Kudüs coğrafyasının yeniden ele geçirilmesine odaklanmanın yanı sıra, Müslümanların Hristiyanlaştırılması ve misyonerlik faaliyetlerinin artırılmasına da büyük önem verilmiştir. Yazarlar teorilerinin büyük bir bölümünü kiliselerin birliği konusuna adanmışlardır. Onlar için haçlı

seferlerinin gücü, asıl olarak misyonerlik faaliyetlerinde yatmaktadır. Bu adanmış ruhlar, hedeflerine ulaşmak için sadece askeri gücü değil, aynı zamanda farklı inançlara sahip olanları aydınlatma ve bir araya getirme çabalarını da göz ardı etmemişlerdir. Kudüs'ü tekrar ele geçirme arzuları, insanları hoşgörülü bir yaklaşımda birleştirmiş ve bu nedenle içten bir inançla Hristiyan olmayanların dönüşümüne odaklanmışlardır. Haçlı seferlerinin ardındaki temel güç, misyonerlik ruhuyla, insanların kalplerini kazanmaya yönelik çabalarında yatmaktadır. Misyoner teoriler geliştiren yazarlar, sadece savaş meydanlarında değil, aynı zamanda ruhları dönüştürmeye yönelik kararlı çabalarıyla da çağlar ötesine seslenmektedir (Gürcan, 2024, s. 224).

IV. Nicoleus'a gelen haçlı seferi önerilerinden birisi Mayorka Krallığı'ndan Katalan misyoner Ramon Llull'a aittir. Ramon Llull, XIV. yüzyılın haçlı seferlerine övgüde bulunan önemli yazarların başında gelmektedir. O, kutsal toprakları yeniden ele geçirmek için yöntemler arama konusunda üç temel kitap kaleme almıştır. Askeri tarikatların bir prensin sorumluluğu altında birleştirilmesine yönelik *Rex Bellator* (Savaşçı Kral) projesini gerçekleştirmek için yoğun bir şekilde seyahat etmiştir. *Rex Bellator*, kutsal toprakları yeniden ele geçirebilmek için tüm askeri tarikatları tek bir yetki altında birleştirmeyi önceleyen bir projedir. Ramon Llull'un zihnindeki *rex bellator*'un kimi betimlediği tam olarak bilinmemekle birlikte, araştırmacılar bu kralın IV. Philip yahut II. James olabileceğine dair fikirler sunmuşlardır (Giunta, 1959, s. 103; Kamar, 1961, s. 68-69).

İlk kitap, *Quomodo Terra Sancta recuperari potest (kutsal topraklar ne şekilde geri alınabilir?)*, 1291'de Akkâ'nın düşüşü sırasında yazılmıştır. Eserin ana motifi, askeri tarikatların tek bir yetki altında birleştirilmesi ve ağırlıklı olarak Doğu dillerinde eğitim veren misyoner okullarının açılması üzerinedir. Llull, Hristiyan olmayanları dönüştürerek onlara boyun eğdirmek istiyordu. Bu nedenle kendisi de Arap dilini öğrenmiş ve Müslümanları Hristiyanlaştırmak maksadıyla 1307 senesinde Afrika'ya gitmiştir.

Ramon Llull, *Tractatus de Modo Convertendi Infideles (Kafirleri dönüştürme yolunda inceleme)* isimli teolojik eserini 1292'de Roma'da kaleme almıştır. O, Hristiyanlığın önemli bir savunucusu ve misyonerdir. Müslümanları dinden

döndürmenin Haçlı Seferleri'nden daha önemli olduğuna inanmış ve bunun da askeri çatışmayla değil dua yoluyla mümkün olduğunu kaydetmiştir. Onun asıl amacı Kutsal Topraklardaki Müslüman ve Yahudileri dönüştürmektir. Ramon Llull'un vizyonunda haçlı seferleri misyoner bir çalışmadır. Ve kafirler sözle ikna edilmeli ve Hristiyanlar kılıca sarılmamalıdır. Bunu yaptıkları takdirde Müslümanlardan farkları kalmayacaklarını savunur (Daiber, 1981, s.48). Ona göre, Bizans İmparatorluğu'nun Katolikliğe dahil edilmesi İslam, Moğol ve diğer gayri Hristiyan gruplara dini dayatmak için önemli bir önkoşuldur. İlk yazılarında savaş karşıtı bir görüş sergileyen Ramon Llull, Akka'nın kaybedilmesiyle fikirlerinde bir dönüşüm yaşayarak tebliğin yetersiz kaldığına ve savaşın kaçınılmaz olduğuna ikna olarak askeri harekate da sıcak bakmaya başlamış ve Kutsal Topraklara giden yolda donanmanın önemine dikkat çektiği *Liber de Fine* isimli eserini 1305 senesinde Aragon Kralı II. James'e (1297-1327) taktim etmiştir. *Liber de Fine* onun en ayrıntılı haçlı planıdır. Ramon'un XI. Benedictus ve V. Clemens ile arası iyi olmadığı için eserini haçlı seferleri fikrine sıcak bakmasıyla bilinen II. James'e sunmuştur. Daha önce IV. Nicoleus'a sunmuş olduğu öneriden farklı olarak savaş ve misyonerliği harmanladığı bu eserde Müslümanları silah yoluyla alt edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Müslümanlara ticari ambargo, oluşturulacak donanmanın niceliği ve faaliyetleri konularında da bilgiler yer almaktadır (Atiya, 1938, s. 82; Daiber, 1981, s. 47-57; Golubovich, s.372-389; Leopold, 2000, s. 23-27, 103-130). Doğuya yolculuk için beş rotanın uygunluğundan bahseder. Her rota birbirinden tamamen farklıdır. Bahsettiği bu farklı rotaların dezavantajlarını da ayrı ayrı açıklar. Ramon'un ilk rotası, Anadolu ve Kilikya üzerinden Suriye'ye geçmektir. Ancak bu yolun uzun ve masraflı olduğunu eklemiştir. Bu yol ayrıca Anadolu'da yaşayan Türk ve Moğol tehlikesini de içermektedir. İkinci rotası da masraflı ve uzun bir yolculuk önerisidir. Raşit'i ele geçirmenin önemine ve dolayısıyla donanmayı güvende tutabileceklerine değinir. Llull'un üçüncü güzergâh önerisi, Kıbrıs üzerinden hedefe gitmektir. Ancak bu hem uzun bir yolculuk olacaktır hem de çok fazla askere ihtiyaç olacaktır. Dördüncü rota için Tunus üzerinden gitmeyi önerir. Fakat bu da Llull için olası değildir. Onun için en makul olan, Endülüs'teki Müslüman yerleşmelerine saldırmaktır. Bu yazarın sunduğu beşinci seçenektir (Delaville le Roulx, 1886, s. 27-32; Atiya, 1938, s. 79-80). Stratejik bakımdan kilit bir noktada bulunan Rodos Adası'nın mutlaka ele geçirilmesi ve buranın

bir üs olarak kullanılmasını tavsiye eder. Memlûklere ticari ambargo uygulayarak Mısır'ın ele geçirilebileceğini söyler (Atiya, 1938, s. 82). Her üç eser de bazı farklılıklar olsa da oldukça stratejik, esas olarak zamanın siyasi değişikliklerine yanıt veren aynı temaları ele alır. Llull'da haçlı seferinin nihai hedefi dünyanın iyi düzenini yeniden kurmak, onu iyi durumuna döndürmektir. *Liber de Fine*'nin önsözünde yazdığı gibi “*ad bonum statum reducere uniuersum et ad unum ouile catholicum adunire: tüm dünyayı iyi bir duruma getirmek için onu tek bir Katolik Kilisesi altında birleştirin*” fikrini benimsemiştir.

Llull, çağdaşlarından ayrılan bir haçlı seferi planıyla öne çıkar. Gücün sığığını sezinler ve geleneksel haçlı seferi kavramını geride bırakır. Bu sebeple, gücü kullanmaktan kaçınır ve Kutsal Toprakları tekrar ele geçirmeyi akıl ve eğitimle mümkün kılmayı düşünür. Onun yaklaşımında, Kudüs'ü geri alma sürecinde akıl yürütme, güç kullanımından çok daha belirleyici bir rol oynar. Önceki haçlı seferleri, askeri araçların yalnızca Kudüs'ü korumak için yeterli olmadığını açıkça göstermiştir. Llull, bu zorlu görevde, zihinsel çaba ve öngörüyle, gerçek bir dönüşümün anahtarı olduğunu anlar.

Haçlı Seferleri'nin stratejik düşünce dünyasına katkı sağlamış bir diğer önemli bir figür olan Guillelmus Adae, özellikle XIV. yüzyılın ilk yarısında, Haçlı Seferleri'nin düzenlenmesi ve hedeflerinin belirlenmesi konusunda özgün fikirler sunan bir düşünürdür. Guillelmus Adae, İran'da (1314-1317) papalık misyoner olarak görev yapmanın yanı sıra Smyrna (1318), Sultaniyah (1322), Antivar (1324) başpiskoposu olarak da papa tarafından atanmıştır. En belirgin katkılarından biri *De Modo Saracenos Extirpandi* olarak bilinen haçlı seferi projesidir. Bu proje, büyük olasılıkla 1316-1318 yılları arasında kaleme alınmıştır. Guillelmus Adae'ye göre, Haçlı Seferi'nin temel itici gücü ilahi yardım olmalıdır; projenin özü, dünyevi prenslerin ve papalığın çıkarlarını eş zamanlı olarak tatmin etmek değil, kutsal toprakları geri almak amacıyla özverili bir çaba sarf etmektir. Guillelmus Adae'nin önerdiği strateji, dört temel aşamaya dayanmaktadır. İlk olarak, Mısır Sultanı'na destek veren ve “kötü Hristiyanlar” olarak tanımlanan grupların etkisiz hale getirilmesi gerektiğini savunur. Bu grupların güçlerini zayıflatmak ve etkinliklerini sınırlamak, Mısır ile mücadelede önemli bir adım olarak görülmektedir. Adae, bu hedefin ardından Konstantinopolis'in fethinin öncelikli olması

gerektiğini belirtir. Ona göre, Konstantinopolis'in Latin egemenliğine geçmesi, Haçlıların Doğu'daki dayanak noktasını güçlendirecek ve Yunan egemenliğini sona erdirecektir (Guillelmus Adae, 1906, s. 529-530). Yazar, Mısır'ın fethi için Moğol hükümdarıyla bir ittifak kurulmasının hayati önem taşıdığına inanır. Moğolların, İran topraklarından geçiş sağlayarak fethedilen malların güvenliğini garanti altına alabileceğini ifade eder. Bu ittifakın sadece Mısır'ın değil, aynı zamanda Anadolu'daki Türk yerleşimlerinin de kolayca ele geçirilmesine olanak tanıyacağını ileri sürer (Guillelmus Adae, 1906, s. 529-533). Son olarak, Mısır'ın zayıflatılması için deniz ablukasını önerir. Adae, Akdeniz'de ticaret yapan Katalanlar, Venedikliler, Cenevizliler ve Pisalıların Mısır'a kaçak yollardan temel ihtiyaç maddeleri ve köle sağladığını vurgular. Bu mallar arasında demir, kereste, katran, yün kumaş, yağ, şarap ve tahıl gibi stratejik ürünler bulunmaktadır. Deniz ablukasının, Mısır'ı ticaretten mahrum bırakarak ekonomik olarak zayıflatacağını öne sürer. Ayrıca, Hint Okyanusu üzerinden Mısır'a ulaşan ticaret yollarına dair yaptığı detaylı açıklamalar, onun Doğu'nun coğrafyası, siyaseti ve ekonomisi hakkında derin bir bilgiye sahip olduğunu göstermektedir (Guillelmus Adae, 1906, s. 523).

Guillelmus Adae'nin düşünceleri, XIV. yüzyılın ilk yarısında birçok benzer proje tarafından da dile getirilmiş olsa da onun en özgün ve çarpıcı yönü, Konstantinopolis'in fethi konusundaki argümanlarını geliştirdiği bölümdür. Bu noktada, Konstantinopolis'in Hristiyanlar için hem Türklere karşı olası bir savaşta bir dayanak noktası olması gerektiğini, hem de Yunanların Batı'nın daimî düşmanları olduğunu belirtir. Yunan imparatorluğu yazara göre düşmandır çünkü, Bizans imparatoru Mısır Sultan'ına büyük bir gemi dolusu buğday göndermiştir, üstelik bu gemide yüzlerce yük hayvanı ve silah da vardır (Guillelmus Adae, 1906, s. 529). Ona göre, fetih yoluyla Yunanlara kilise birliği dayatılmalıdır. Hatta gerektiğinde, Hristiyanlık için kafirlerle savaşmanın gerektiği durumlarda, Roma Kilisesi'nin isyan eden oğlu, yani Bizans İmparatoru, geri getirilmelidir (Guillelmus Adae, 1906, s. 530).

Bununla birlikte, Guillelmus Adae'nin en ilginç tutumu, Moğollar ile ilgili olan tutumudur. Moğol hükümdarının Mısır ticaretini kendi lehine çevirmek istediğini ve bu nedenle filo inşası ve bakımı için gerekli olan masraflara katılacağını savunmuştur.

Guillelmus Adae'nin özgün düşünceleri ve Haçlı Seferi projesi, dönemin stratejik düşünce dünyasına katkı sağlamıştır. Konstantinopolis'in fethi, Moğollarla ittifak, deniz ablukası ve ticaret engellemesi gibi stratejik önerileri, Haçlı Seferleri'nin farklı boyutlarını ele almış ve dikkate değer öneriler sunmuştur. Bu düşünceler, Haçlı Seferleri tarihini anlamak ve dönemin stratejik tartışmalarını değerlendirmek isteyenler için önemli bir kaynaktır.

Bir diğer misyonerlik teorisi üreten kişi Dominikan rahip Brocardus'dur. *Directorium ad passagium faciedum* adlı eserini 1332 yılında, Fransa Kralı VI. Philippus'a sunmuştur. Bizans İmparatorluğu, Doğu Asya ve Afrika gibi farklı coğrafyalara yaptığı seyahatlerden elde ettiği deneyimleri temel alan bu eseri, XIV. yüzyılın ilk haçlı teorisyenlerinden biri olarak onun görüşlerini içermektedir. Eserin temel odak noktası, Brocardus'un önerdiği stratejik hedeflere ve amaçlara dairdir. Bu metinde sunulan öneriler, görünüşte kutsal toprakları Müslümanların egemenliğinden kurtarmayı amaçlasa da aslında gerçekte Brocardus'un temel arzusu Bizans İmparatorluğu'nu fethetmek ve Yunanları Katolikliğe çekmektir. Yazar, eserinde Katolik olmayan bireyleri aşağılayıcı bir dille tasvir etmektedir ve bu önyargılı tutumunu özellikle Yunanlara yönelterek düşmanlık dolu bir yaklaşım sergilemiştir. Yunanları dünya üzerindeki kötülüklerin kaynağı olarak tanımlamıştır ve onlara karşı belirgin bir önyargı taşımaktadır (Brocardus, 1906, s.440-446). Brocardus'un Yunanlara yönelik bu tutumu, o dönemdeki haçlı seferlerinin ve Avrupa'nın genel düşünsel atmosferinin bir yansımasıdır. Brocardus aynı zamanda Fransa Kralı'nı Yunanlarla ortak bir birliğin içinde yer almaması konusunda da uyarıştır ve Konstantinopolis'in fethedilmesinin ardından Kudüs'ün ele geçirilmesi üzerine planlar sunmuştur.

Eserinde Brocardus, kutsal toprakları ele geçirmenin potansiyel yollarını özetlemiştir. Bununla birlikte, Brocardus önerileri arasında Bizans İmparatorluğu'na yönelik bir saldırının meşrulaştırılması amacıyla Anadolu'da bulunan Türklerin stratejik rolünü vurgulamıştır. Brocardus, Bizans'ın fethedilmesi gerektiğini vurgulamış ve bunun olmaması halinde Türklerin Asya'dan uzaklaştırılmayacağını savunmuştur (Brocardus, 1906, s. 497-498).

Brocardus'a göre, Konstantinopolis'in fethedilmesinin ardından Hristiyanlar Anadolu'ya yönelmeli ve Türk ilerleyişine karşı durmalıdır. Bu, Türklerin Müslüman kardeşlerine yardım etmelerini engellemek ve böylece Hristiyanların zafer kazanma ihtimalini artırmak amacıyla kesinlikle gereklidir. Brocardus'un önerdiği stratejiye göre, ilk aşamada Türklerle mücadele etmek hem daha kolay hem de daha kârlı bir yaklaşım olacaktır. Türklerin yenilmesinin ardından ise Mısır'a yönelik saldırılar yapılmalıdır. Brocardus'un önerileri arasında dikkat çeken bir nokta, stratejik bir yenilik olan önce Türklerle savaşmayı ve ardından Mısır'a saldırmayı önermesidir. Bu yaklaşımın amacı, kutsal toprakların geri alınmasında etkili bir taktik oluşturmaktır. Brocardus ayrıca, Türklerin stratejik önemini fark eden ilk haçlı teorisyenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak Türkleri kolayca mağlup edilebilir bir millet olarak görmüştür. Çünkü Brocardus, Türkler Hristiyan yasalarının dışında oldukları için Tanrı'nın Hristiyanlara yardım edeceğine inanmıştır (Brocardus, 1906, s. 509-510). Ayrıca ona göre Türkler tehlike oluşturmazlar çünkü iç çekişme içindedirler, birbirlerini öldürmektedirler (Brocardus, 1906, s. 511). Ayrıca Brocardus Türklerin silah konusundaki Bizans ve Mısırlılardan sonra Doğu'daki en alt düzeydeki millet olduklarını söyleyerek onları zayıf kılmış, her Türkün ata bindiğini ancak atların savaşa uygun olmadığını belirtmiş ve Türklerin savaş tarzlarının direnmekten çok kaçmaya meyilli olduğunu dile getirmiştir (Brocardus, 1906, s. 512-513). Bu noktada, Brocardus'un Türkler ve savaşçılıkları hakkında yanlış bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Ancak belki de Türklerin güçsüz olduğunu vurgulayarak Hristiyan ordusunu motive etmeyi amaçlamış da olabilir.

Görüldüğü üzere önemli teorisyenlerin hepsi Levant'ta güçlü varlığıyla Hristiyanları tehdit eden Memlûk Sultanlığı'na denizden saldırmanın ve ekonomik ambargo uygulamanın Kudüs'te yeniden hâkimiyet tesis etmek için önemli olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Ekonomik savaş ilkesi hiçbir zaman XIV. yüzyıl haçlı seferi teorisyenlerinin yazılarında olduğu kadar açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Memlûklerin gelir ve ikmal hatlarına zarar verme ihtiyacını açık bir şekilde savunmuşlardır. Memlûkleri yenmenin anahtarı olarak da denizlerdeki üstünlüklerine dikkat çekmişlerdir. Bu tavsiyeler Müslümanlara ticari ambargo, Kıbrıs Krallığı ve Kılıkya Ermeni Krallığı'na yardım gibi birtakım öneriler de içermektedir. Teorileri

değerlendiren IV. Nicoleus 23 Ağustos 1291'de Memlûkler ile ticareti yasaklamış, Kıbrıs ve Ermenistan'a yardım için bir donanma hazırlanması emrini vermiştir. Otuz beş kadırgadan oluşan bir filo donatmıştır. Bu kadırgalardan on beşini Kıbrıs Kralı II. Henry temin etmiştir. Papa, Memlûk sultanının adaya saldırmasından endişe ettiği için filoyu Kıbrıs'a göndermiştir. Ancona'da on, Ceneviz'de on kadırga donatmış ve bu filonun başına Manuel Zaccaria'yı atamıştır. Tedisio Doria ise Ceneviz filosunun eş kaptanı olarak yer almıştır (Richard, 1984, s. 120-134; Schein, 1991, s. 77). Bu birleşik filonun Küçük Asya kıyılarında Scandalore (Alanya) isimli bölgeye başarısız bir saldırı girişimi olduğunu, ardından İskenderiye'yi almak üzere Mısır'a yelken açtığını biliyoruz (Hill, 2010, s. 204). Bunların dışında Doğu Akdeniz'de rekabet halindeki Venedik ve Ceneviz'in aralarındaki rekabeti kesmeleri için çağrıda bulunmuştur. Böylece ikisinin de kereste ve zift gibi savaş malzemelerinin ithalatı konusunda batıya bağlı olan Memlûkler ile ticaret yapmasını engellemeyi amaçlamıştır (Schein, 1991, s. 91-102).

XIV. yüzyıl, insanlar için Tanrı'ya hizmetin ve savaşın aynı anlama geldiği bir dönemdir. Bu dönem insanın temel vizyonu, inanmayanlardan ve Müslümanlardan İsa'nın kutsal topraklarını kurtarmaktır. Bu kutsal amacın peşinden gitmek, bir bireyin Tanrı'ya olan bağlılığını ve inancını kanıtlamak için bir zorunluluktur. Haçlı Seferleri, bu kutsal amaca ulaşma çabalarının somut örnekleridir. Ancak politik durum, XIV. yüzyılın gerçekliklerini değiştirmiştir ve Türklerin Batı Anadolu'ya ayak basmasıyla Haçlılık ideolojisi ve Tanrı'ya hizmet anlayışı önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Tanrı'nın toprağı artık sadece Kudüs değil, aynı zamanda şimdi büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalan Avrupa kıtasıdır. Küçük Asya kıyılarına kendilerine yurt edinmeye başlayan Türkler, Avrupa'nın kapılarına dayanmış ve bir tehdit oluşturmuştur. Bu durum, XIV. yüzyıl insanını, dini ve politik düşüncelerini birleştirmeye ve daha kapsamlı bir perspektiften hareket etmeye yönlendirmiştir. Artık Türkler, XIV. yüzyıl haçlı seferlerinin yeni hedefi haline gelecektir. Çünkü teorisyenler Memlûkler ile ittifak kuracaklarından ve böylece haçlıları iki cephede düşmanla karşı karşıya bırakacaklarından korkarak Türk tehdidiyle daha çok ilgilenmeye başlayacaklardır.

4.2.1.3. XIV. Yüzyılda Haçlı Seferleri Fikrinin Jeopolitik ve Ticari Etki Alanları

1291'de Akka'nın Müslümanlar tarafından fethinin ardından geliştirilen teorilerin incelenmesi ile bir haçlı seferi planlarken jeopolitik faktörlerin ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sefer rotasının tespit edilmesi, Haçlı seferi planlarının etki alanını belirleyen önemli faktörlerden biri olmuştur. Örneğin, kutsal topraklara yönelik sefer düşüncesinde Hristiyanların Kilikya'ya yerleşmeleri teşvik edilmiştir. Çünkü bölge, coğrafi konumuyla hem stratejik bir üstür hem de Pals Limanı'na sahiptir. Bu liman, dönemin en önemli limanlarından biridir. Kilikya'nın önemli bir üs haline gelmesi bu nedenlerledir.

Diğer sefer projelerinin kapsamındaki mekanlara baktığımızda, Rodos'un öne çıktığı görmekteyiz. Rodos'da oluşturulacak bir deniz gücü ile Memluk sahillerine baskınlar düzenlemek kolaylaşacaktır (Foulques de Villaret, 2008, s. 228; Kedar-Schein, 1979, s. 224; Dalché, 2010, s. 80). Hospital Tarikatı'nın üstadı Foulques de Villaret'in sefer fikri, Rodos ve Kıbrıs'ta sekiz ay boyunca hizmet verecek atmış kadırgalık bir filonun Mısır ve Suriye kıyılarına baskınlar düzenlenmesini içermektedir (Foulques de Villaret, 2008, s. 228; Gürcan, 2024, s. 227). Rodos'ta benzer amaçlı bir Haçlı yerleşimi fikrini Ramon Llull da öne sürmüştür. Teorisyenlerin önerdiği düşünceler ele alındığında, seferleri etkisi altına alan bölgelerin söz konusu yerlerle kısıtlı olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü fikirlerin asıl maksadı deniz yollarını hakimiyet altında tutarak finansal bir kuşatma sağlamaktır. Böylece, Memlûk Sultanlığı'nın finansal olarak sarsılması kaçınılmaz olacaktır. Avrupa'ya Doğu'dan gelen ticaret metallerinin yolculuğu denizden karaya kaydırılacağı için bu projelerin etki alanı, Doğu Akdeniz ve civarı ile sınırlı kalmayıp tüm Akdeniz ticaret güzergahını da yani Avrupa'dan Uzak Doğu'ya kadar tüm ticari bölgeleri etkileyecek şekilde genişir (Dalché, 2010, s. 79-80).

Bu yüzyıl sefer kuramcılarının fikirleri, salt kutsal topraklarda yeniden egemenlik sağlama değil, aynı zamanda finansal ve ticari olarak öne geçme maksadı içermektedir. Bu durum, Haçlı seferlerinin bir dizi finansal etkenin etkisi altında gerçekleştiğini ve bu etkenlerin stratejik planlamalarını yönlendirdiğini göstermektedir. Böylece, XIV. yüzyıl Haçlı seferi fikri, coğrafi etkiler ve finansal motivasyonlar

çerçevesinde ele alındığında, büyük bir harita alanına yayılan ve çok boyutlu stratejik amaçlar içeren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürcan, 2024; s. 228).

4.2.2. XIV. Yüzyıl Haçlı Seferleri Sürecinde Papalık ve Fransa Arasındaki Güç Mücadeleleri

Önceki bölümde vurgulandığı gibi, Haçlı seferinin yönü kutsal topraklardan Batı Anadolu'daki Türkler üzerine kaymıştı. Bu değişim, Ege bölgesinde yeni politik oluşumların ortaya çıkmasına sebep olurken, aynı zamanda Avrupa'da yeni bir dönemin şafağını işaret etmiştir. Bu süreçte, Papalık pozisyonunda ve siyasetinde ise belirgin bir değişim gözlemlenmeye başlamıştır. Ege'nin yeni sakinleri olan Türklere karşı, başlangıçta Venedik, Ceneviz ve Hospital Şövalyeleri gibi bölgenin önemli siyasi güçleri ön plandaydı. Ancak daha sonra papalık ve Fransa Krallığı da bu sürece dahil olmuştur. Türklerin tehdit olarak algılanmasında, Fransa -özellikle IV. Philippus- papalıktan daha belirgin bir rol oynamıştır. Fransız Monarşisi, papalığın Haçlı seferi politikası üzerinde etkili bir rol oynamıştır. Ancak bu etkinin arkasında yatan sebepler tahlil edildiğinde Papalığın politikalarındaki değişimin, miadını doldurmuş olduğu veya toplumda meydana gelen değişikliklere ayak uyduramamasından kaynaklandığı söylenebilir. Belki de papalığın geleneksel rolü, Fransa'nın öne çıkmasına yol açan bir faktördür. Dönemin paradoksların birisi de Papalığın, Haçlı seferi projelerinde Fransızların tahakkümünden sıyrılıp sıyrılamaması meselesidir. Bu problem, dönemin karmaşık siyasi dinamiklerini ve Papalığın Avrupa'daki değişen rolünü anlamak adına önemlidir. Fransa'nın Haçlı seferlerindeki etkisi ve Papalığın bu dönemdeki konumu, tarih boyunca kilise ile devlet ilişkilerini şekillendiren önemli bir dönemeçtir.

Papa IV. Nicoleus'un 1292'deki ölümü sonrasında papalık makamında fetret devri diyebileceğimiz bir dönem yaşanmıştır. Kardinaller arasında yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle, iki yılı aşkın bir süre yeni bir papa seçilememiştir. Bu belirsizlik dönemi, 5 Temmuz 1292'de V. Celestinus'un papa olarak seçilmesiyle sona ermiştir. Ancak, Celestinus da kısa bir süre sonra tahttan feragat etmiştir. Sonunda, 24 Aralık 1294'te VIII. Bonifacius (1294-1303) meşru papa olarak göreve başlamıştır (Shmidt, 1983, s. 414; Sestan, 1970, s. 675).

1285 yılında IV. Philippus'un (1285-1314) Fransa Kralı olarak tahta çıkmasıyla birlikte, Fransa ve Roma Kilisesi arasında çatışmaların ortaya çıkması ve zaman zaman şiddetlenmesi gibi durumlar yaşanmıştır. Bu gelişmeler, haçlı seferleri önerilerinin risk altına girmesine neden olacak bir noktaya gelmiştir. IV. Philippus, Fransa'nın kraliyet gücünü merkezileştirme ve gerçek bir merkezi devlet oluşturma çabalarını hızlandırmıştır. Hükümdarlığı sırasında, sivil hukuk alanında uzmanlaşmış kişilerle çevrelenmiş ve din adamlarını yasa idaresinden dışlamıştır. Philippus'un merkezi otoriteyi güçlendirmeye yönelik adımları, kilisenin geleneksel otoritesine karşı bir meydan okuma olarak algılanmıştır. Philippus ayrıca din adamlarını vergilendirmeye başlamıştır. Papa VIII. Bonifacius bu duruma karşı sert bir tavır almıştır. Vergilendirmeyi, geleneksel ruhban haklarına bir saldırı olarak gören VIII. Bonifacius, 25 Şubat 1296'da *Clericis Laicos* fetvasını vermiş ve papanın onayı olmadan din adamlarının vergilendirilmesini yasaklamıştır (Les Registres de Boniface VIII, 1907, s.584-585)". Bu fetvada papa, laiklerin din adamlarının düşmanı olduğu düşüncesi vurgulanmış ve onları aforozla tehdit etmiştir:

"Gelirlerinin veya mallarının yarısını, onda birini veya yirmide birini veya başka bir kısmını veya oranını aynı kişiden talep ederler; ve birçok yoldan onları köleleştirmeye ve kendi otoritelerine tabi kılmaya çalışırlar. Ve ayrıca imparatorlar, krallar veya prensler, dükler, kontlar veya baronlar... kutsal binalarda saklanan her yere el koymaya kalkışanlar aforoz cezasına çarptırılmalıdır (Les Registres de Boniface VIII, 1907, s.584-585)."

Fetvada, ruhani gücün dünyevi güce karşı mutlak üstünlüğü vurgulanmıştır. Bu fetvaya karşı IV. Philippus'un yaptığı misilleme ise, kilisenin faaliyetleri için gereken altın, gümüş, değerli taşlar, at, silah ve gıdaların Fransa'dan Roma'ya gönderilmemesi şeklinde gerçekleşmiştir (Les Registres de Boniface VIII, 1907, s. 590-595). Bu durumun papalık maliyesine ciddi bir darbe indirdiği düşünülmektedir. Fetva, IV. Philippus ve Papa VIII. Bonifacius arasındaki düşmanlığın fitilini ateşlemiştir. Papa VIII. Bonifacius'un, IV. Philippus'un taleplerine itiraz etmekten başka bir seçeneği olmadığı görülmektedir. 20 Eylül 1296 tarihli mektubunda, Fransa Kralını şu şekilde uyarmıştır:

"Bizi kendinize düşman ettiğinizde bizim ve aynı kilisenin yükü size yüklenecek ve omuzlarımız bu yükün ağırlığını taşıyamaz hale gelecektir. Sizi böyle bir yok oluş uçurumuna sürüklemek adamlarımızın küstahlığından uzak olsun (Les Registres de Boniface VIII, 1907, s. 618)."

Bu uyarı, Papa'nın hem kilisesinin hem de kendi otoritesinin korunması adına yapılmış ciddi bir ikazdır. Bu olaylar, kilise ile devlet arasındaki güç mücadelesini göstermesi açısından önemlidir. Fetva ve buna karşı gelen tepkiler, sadece mali boyutta değil, aynı zamanda siyasi ve dini açıdan da büyük bir gerilimi simgeliyor gibi görünmektedir.

IV. Philippus, Fransa'daki Katolik Kilisesi'nin zenginliğini devletin finansmanına katkıda bulunması gerektiğine inanmasına rağmen, Papalık Devletleri'ne Fransa'dan altın, gümüş, değerli taşlar veya yiyecek gibi ihracatı yasaklayan yasalar çıkararak papalık fetvasına karşı çıkmıştır. Bu önlemler, papalık gelirinin temel kaynağını engelleme amacını taşımaktaydı ve IV. Philippus özellikle İngiltere ile sürdürdüğü savaş için bu mali kaynağa daha fazla ihtiyaç duymaktaydı. Kral, Yakın Doğu'da yeni bir Haçlı seferi için para toplamakla görevli papalık tahsildarlarını da Fransa'dan kovmuştur. 18 Kasım 1302'de Papa, Roma'da bir konsey toplamış ve ünlü *Unam Sanctam* fermanını yayımlamıştır (Kirsch, 1914, s. 126-127; Miethke, 2001, s. 375). Bu ferman, her insanın kurtuluşu için Roma Kilisesi'nin hükümlerine tabi olması gerektiğine vurgu yaparak, Hristiyan toplumundaki papalığın hükümet programını özlü bir şekilde özetliyordu. Aynı zamanda manevi kılıç ve dünyevi kılıç olmak üzere iki kılıcın papanın elinde olduğunu vurgulayarak, her iki kılıç da papanın ruhani gücüne atıfta bulunuyordu (Grotofelf, 2006, s. 96-97). Bu fetvanın ilan edildiği dönemde IV. Philippus, papa hakkında suçlamalarda bulunmak için bir konsey organize etmiştir. VIII. Bonifacius'u sapkın, dine hakaret eden, zina yapan, ahlaksız bir mürted olmakla suçlamıştır. (Mollat, 1963, s. 246-249; Wood, 1967; Menache, 1998, s. 191-199; Curley, 1927). Bu suçlamalar, sadece papanın değil, aynı zamanda onun ardıllarının prestijine de zarar verecektir. Papanın ölümünden sonra IV. Philippus'un uluslararası alanda öne çıkması, papalık ve Fransa arasında ortak bir örgütlenme döneminin başlangıcını işaret etmektedir.

VIII. Bonifacius'un halefinin seçilme konseyinde kral IV. Philippus'a düşman olmayacak uygun bir aday düşünülmüş ve XI. Benedictus papa seçilmiştir. Yeni papanın öncelikli görevi, selefinin Fransa Krallığı ile yaşanan çatışmasını çözmek olmuştur. Fransa Krallığı'yla yeniden iyi ilişkiler tesis edebilmek adına IV. Philippus'u aforozdan

kurtarmıştır. Ancak papa seçildikten sadece sekiz ay sonra 7 Temmuz 1304'te XI. Benedictus ani bir şekilde ölmüştür. Bu durum, on bir aylık bir fetret dönemini beraberinde getirmiştir. Bu süre sonunda kardinaller meclisi, Bertran de Got'u V. Clemens adıyla XI. Benedictus'un halefi olarak seçmiştir.

XI. Benedictus'un halefi V. Clemens ve onu takip eden papalar, Fransa krallarının etkisi altında hüküm sürmüş ve papalık makamını Roma'dan Avignon'a taşımışlardır. Tarihçi Norman Housley, V. Clemens'in papa olarak seçilmesinin Fransa Krallığı için diplomatik bir zafer olduğunu belirtmiştir (Housley, 1986, s. 12). Ancak bu dönem, Ludwig Pastor tarafından ifade edildiği gibi, papalığın Fransa'ya tehlikeli bir şekilde bağımlı hale geldiği bir dönem olarak adlandırılmıştır (Pastor, 1913, s. 58). Avignon Papalığı olarak bilinen bu yeni dönemde, Kral IV. Philippus, haçlı seferleri geleneğini sürdürecektir ve bu konuda atılacak adımları destekleyecektir. Bu durum, Avignon papalarının haçlı seferleri politikalarına etki edecektir. Fransa'nın politik etkisi altında olan papalık, bu süreçte haçlı seferleri konusundaki tutumunu belirlemede önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda sadece kutsal toprakların yeniden ele geçirilmesi süreci açısından değil doğu Hristiyanlığı ile olan mücadelenin de yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur.

4.2.3. Konstantinopolis'in Bizans'tan Geri Alınması İçin Fransız Planları

XIV. yüzyılın ilk on yılında, Ege'deki haçlı seferi faaliyetleri büyük ölçüde IV. Haçlı Seferi'nin anti-Bizans düşüncesinin bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Bu, geleneksel Batı görüşünü yansıtmaktadır. Ancak, 1310'dan sonraki dönemde Türk tehdidi, bu anti-Bizans hareketinin devam etmesine izin vermeyecektir. Bununla birlikte, papalık, yeni bir haçlı seferinin organize edilmesi konusundaki aşılmaz güçlükleri çok geçmeden fark edecektir.

Fransa Kralı IV. Philippus'un kardeşi Charles de Valois, son Latin İmparatoru II. Baldwin'in torunu, Philippe de Courtenay'ın kızı ve varisi Catherine de Courtenay ile 28 Ocak 1301'de evlenmişti (Setton, 1976, s. 164; Nicol, 1999, s. 137; Lock, 2013, s. 66). Bu evliliğinden doğan haklarını ileri sürerek Bizans tahtında oturmak Charles de

Valois'in öncelikli hedeflerinden biriydi. Bu nedenle, Charles de Valois dikkatini doğuya yönlendirmiş ve Avignon ile iletişime geçerek papalığın desteğini almıştır. Konstantinopolis'te Latin hâkimiyetini yeniden tesis etme planları, papalık tarafından da onaylanmış ve Fransa-Papalık iş birliğiyle bu hedefe ulaşmanın mümkün olduğu düşünülmüştür. V. Clemens'in, Bizans'a karşı bir haçlı seferine destek sağlama argümanlarından biri, başarılı bir Konstantinopolis seferinin kutsal toprakları geri alma sürecini kolaylaştıracağıydı (Regstrum Clemensis Papae V, 1885, s. 46).

Papa da kendi amaçları doğrultusunda, Konstantinopolis'te Latin İmparatorluğu'nun yeniden canlanmasını istiyordu. Bu inanç yeni değildi. 1204'ten beri Konstantinopolis, Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi için bir araç olarak görülmekteydi. 1291'de Akka'nın düşüşünden beri, Haçlı projeleri sürekli olarak papalık kurumuna, Konstantinopolis'un yeniden ele geçirilmesinin Kutsal Topraklara genel bir sefer için önkoşul olduğunu hatırlatmaktaydı. Fransisken keşiş Ramon Llull, *Liber de Fine* adlı eserinde Charles de Valois'in resmi olarak Konstantinopolis'e haçlı seferini ilan etmesinden önce bile bu şehre yönelik bir haçlı seferini desteklemiştir. Benzer şekilde, Charles'in seferi müzakere aşamalarında, Bizans'a karşı haçlı seferini savunan üç *recupatione terrae sanctae* metni yazılmıştır (Leopold, 2000, s. 139-140). Bizans üzerine bir haçlı seferi için Avignon, fermanlar yayınlamıştır. Sefere katılanlara çeşitli ayrıcalıklar tanımış, mali destek sağlamış, Akdeniz'deki Latin güçlerini sefere katılmaya teşvik etmiştir.

Özellikle belirtmelidir ki, XIV. yüzyılın başlarında, papalık Anadolu'daki Türklerin Bizans İmparatorluğu'na yönelik tehditlerini ve Konstantinopolis'in Türklerin kontrolüne geçmesinin Hristiyan âlemi için yıkıcı olacağını bilincindeydi. Latin İmparatorluğu'nun Konstantinopolis'te tekrar kurulması, Papa'nın bu bölgedeki Hristiyan nüfusunun güvenliğini sağlama ve Türk tehdidine karşı bir önlem alma çabalarının bir parçası olarak görülmekteydi. Papa XI. Benedictus, Türk tehdidine karşı endişelerini 20 Haziran 1304 tarihli bir ferman aracılığıyla Silvanectus Piskoposuna ileterek ifade etmiştir:

“İmparatorluğu düşmanların elinden kurtarmak için müminlerin kalplerini şevkle tutuşturmak gerekir. Çünkü, aynı imparatorluk söz konusu Andronikos'un sürekli olarak saldırıya uğradığı Türklerin ve diğer Müslümanların ve kafirlerin eline geçerse -ki bu hiç de uzak değildir-onların elinden kolay kolay kurtulamaz. Ah, böyle bir kayıp meydana

gelirse, Tanrı korusun, Roma Ana Kilisesi ve tüm Hıristiyan dini ne kadar ciddi bir kriz ve büyük bir kafa karışıklığı ile karşı karşıya kalırdı (Le Registre de Benoit XI, 1905, s. 606).”

Aynı cümleler V. Clemens’in 14 Ocak 1306 tarihli mektubunda da karşımıza çıkmaktadır. V. Clemens, XI. Benedictus’un cümlelerini birebir kopyalayarak Bizans mülklerini Türk saldırılarına karşı korumak konusuna değinmiştir (Regustum Clemensis Papae V, 1885, s. 40).

V. Clemens ise Charles de Valois'un planına öncelik vermiş olmasına rağmen, asıl önceliği Kudüs'tür. Her iki adam da Latin İmparatorluğu'nun kendi amaçları doğrultusunda canlanmasını istiyordu. Ancak, Katolik-Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi ve Konstantinopolis'te Latin hâkimiyetinin yeniden tesis edilmesi hedefine yönelik motivasyonunun, Türk tehdidi olduğunu söylemek doğru olacaktır. 14 Ocak 1306 tarihli fermanında, Charles'ın Konstantinopolis üzerindeki hukuki iddiasını duyurarak, şehrin ele geçirilmesi karşısında Türklerin cesaretlerinin kırılacağına vurgu yapmıştır. (Regustum Clemensis Papae V, 1885, s. 40, 46).

Latin İmparatorluğu'nun canlanması düşüncesi Batı Avrupa genelinde destek bulmuştur. Bu nedenle hem papa hem de Charles de Valois, Batı'dan Balkanlar'a kadar bir çok kişi ile görüşmeler yaparak, düşüncelerini hayata geçirebilmek adına bir müttefik ağı oluşturmuştur. Hem Charles hem de papalığın politikalarına bakıldığında her ikisinin de haçlı seferlerini gerçekleştirebilmek için özellikle ulaşımı güvence altına almaları gerektiğinin farkında oldukları görülmektedir (Laiou, 1972, s. 204). Bu nedenle, zamanın iki ana deniz gücü olan Venedik ve Ceneviz'in, uzun süredir Romanya'da varlık göstermeleri ve Ege Denizi'nde faaliyet göstermeleri nedeniyle böyle bir zorluğun üstesinden gelmek için uygun aktörler olarak görülmüştür. Papa, Venedik ve Ceneviz'den destek almanın ulaşım konusundaki zorlukları aşmalarına en önemli aktörlerden biri olacağı farkındadır.

Charles de Valois, Venedik'ten önce 1305 yılında kentte bulunan Ceneviz elçilerine hitaben bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Cenevizlilere her türlü özgürlüğü vaat etmiştir (Diplomatari de l' Orient Catala, 2001, s. 37). Papa V. Clemens de Ceneviz'i kendi saflarına çekmek için 14 Ocak 1306'da yaklaşan haçlı seferine katılmaya teşvik eden bir mektup yazmış ve Ege'de olası bir Türk hâkimiyetinin tehlikeleri konusunda onları uyarmıştır (Laiou, 1972, s. 204). Ancak papanın ve Charles

de Valois'in her türlü çabaları ve imtiyaz teklifleri Ceneviz tarafından 1306 yılında reddedilmiştir. Aralık 1306'da ise Venedik-Charles ittifakı kurulmuştur. Bu durum, dönemin deniz güçleri arasındaki rekabetin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Venedik-Charles ittifakı karşısında Ceneviz de misilleme yapacak ve Venedik ile çatışma halindeki Hospital Şövalyeleri ile ılımlı ilişkiler kurmaya başlayacaktır.

V. Clemens, sadece Konstantinopolis'e karşı haçlı seferini ilan etmekle yetinmemiştir, sürekli olarak bu desteğini sürdürmüştür. 10 Mart ve 3 Haziran 1307 tarihlerinde iki mektup yayımlamıştır. Her iki mektup da papanın Charles de Valois'in planlarını hızlandırmaya yönelik ateşli çabalarını göstermektedir. V. Clemens, haçlı seferinin ilanını emretmiş ve kısa bir süre sonra ise Bizans imparatoru II. Andronikos Palaiologos'u kınamıştır (Regustum Clemensis Papa V, 1885, s. 56-58, no: 1759). Papa, 10 Mart'ta Ravenna başpiskoposuna ve Romanya bölgesindeki tüm piskoposlara gönderdiği mektubunda, Charles'ın ahlaki üstünlüğünü vurgulamış, Kilise'nin özgürlüğünü koruma hedefindeki yeni bir haçlı seferine duyduğu coşkuyu öven ifadeler kullanmıştır (Regustum Clemensis Papa V, 1885, s. 58-60, no: 1768; Moranville, 1890, s. 686; Delaville le Roulx, 1886, s. 43-45; Setton, 1976, 163-166; Nicol, 1999, s. 137-138).

Papalık tarafından din adamlarına verilen emirlerin gerçekten uygulanıp uygulanmadığını veya vaazlarda ifade edilenlerin toplumda ne tür bir karşılık aldığını belirlemek oldukça zor görünmektedir. Çünkü hem papalık yazışmalarında hem de anlatı kaynaklarında bu konuda sağlam bir kanıt bulunmamaktadır. Bu durum, Papalık'ın eylemlerinin ve vaazlarının pratikte nasıl bir yankı bulduğunu değerlendirmeyi güçleştirmektedir.

Papalığın desteğine rağmen Latin İmparatorluğu için sefer propagandalarının etkisiz olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, Charles de Valois'in eşi Catherine'in 11 Ekim 1307'de vefat etmesinden kaynaklanmaktadır ve bu sebeple Charles'in planları sadece bir düşünce olarak varlığını sürdürebilmiştir.

Charles de Valois'in haçlı planı gerçekleşmemiştir. Ancak Fransa-Papalık ortak eylemleri Müslümanlar ve Türklerle mücadelede devam etmiştir. Bu süreçte Kral IV. Philippus, Tapınak Şövalyeleri'ne karşı bir tepki içindedir. Fransa'nın İngiltere'ye karşı

devam eden savaşı için acil mali kaynaklara ihtiyaç duyduğu düşünüldüğünde, Kral'ın Tapınak Şövalyeleri'nin zenginliklerine göz diktiği düşünülebilir. Bu nedenle, Tapınak Şövalyeleri'nin Büyük Üstadı Jacques de Molay'ı yolsuzluk ve sapkınlıkla suçlayarak 13 Ekim 1307'de, Fransız topraklarında bulunan tüm Tapınak Şövalyeleri'nin tutuklanmasını emretmiştir. Jacques de Molay dahil birçok Tapınak Şövalyesi bu tutuklamalardan etkilenmiştir (Barber, 2006, s. 1-4; Çeken, 2020, s. 225). IV. Philipus'un Molay'a getirdiği suçlamalarda doğruluk payı olup olmadığı da belli değildir. Tutuklama eylemi, onu Tapınakçılardan aldığı kredileri geri ödeme yükümlülüğünden kurtardığı gibi, tarikatın Fransa'daki tüm varlıklarına el koymasına da izin vermiştir. Tapınak Şövalyeleri ile Fransız yönetimi arasındaki siyasi süreç, her ne kadar Haçlı fikrini meşrulaştırmış olsa da, bu sürecin arka planında içerde güçlenen grupları yüksek dini idealler adına disipline etme amacı yatmaktadır. Fransız yönetimi, bu süreçten elde ettiği siyasi ve ekonomik gücü ise Avrupa kıtasında devam eden Fransız-İngiliz mücadelesini finanse etmek için kullanmayı tercih etmiştir.

V. Clemens, Müslümanların elindeki kutsal toprakları geri alarak Hristiyan egemenliğini yeniden tesis etmeyi amaçlıyordu. Öte yandan, IV. Philippus için Haçlı seferlerinin zorunlu bir adımı, özellikle Tapınak Şövalyeleri'ne karşı bir hamle olarak düşünülüyordu. IV. Philippus, haçı sadece Tapınak Şövalyeleri'ne karşı bir eylemle kazanabilecekti. Bu nedenle, Fransa'nın kontrolündeki Avignon papası V. Clemens, 1311-1312 yıllarında Vienne'de bir konsey toplamıştır. Konseyin odak noktası, Tapınak Şövalyeleri olmuş ve Papa, 22 Mart 1312 tarihli *vox in excelso* adlı fermanı Tapınak Şövalyeleri'nin ortadan kaldırılması için komisyona sunmuştur (Barber, 2012, s. 280). Konsey, Fransa Kralı IV. Philippus'u tatmin etmek adına Tapınak Şövalyeleri'ni kınamış ve onların Fransa'daki varlıklarını krala teslim etmiştir. Ayrıca, konseyin gündemi arasında haçlı seferleri de yer almıştır. V. Clemens, haçlı seferini duyurmuştur. 3 Nisan 1312'de IV. Philippus altı yıl içinde haçlı seferine çıkma sözü vermiştir (Brown ve Regalado, 1994, s. 63). Ancak, V. Clemens, haçlı seferinin bir yıl içinde başlaması konusunda ısrar etmiş ve Fransa kralını bu seferin lideri olarak atamıştır (Georgiou, 2018, s. 34; Menache, 1998, s. 115). Konsey sırasında, haçlı seferiyle ilgili çeşitli stratejik askeri ve ekonomik-ticari öneriler de ortaya atılmıştır.

Charles de Valois'un başarısız haçlı seferi planlarının ardından, papa, Konstantinopolis'i geri alma ve genel bir seferle Kutsal Topraklara gitme çabalarını canlandırmıştır. Bu girişimler, 1311-12'deki Vienne Konseyi'nde hayata geçirilmiştir (Menache, 1998, s. 112-118; Tanner, 1990, s. 333-401). Konsey, Philippus liderliğinde Kudüs'ü kurtarma amacıyla yapılacak haçlı seferi için yeni bir tarih belirlemiştir. Ancak önce Ahaya'nın (Mora) Angevin Krallığı'nı Yunanlar ve Katalan saldırılarından korumak ve hatta Konstantinopolis'i kurtarmak için bir ön sefer düzenlenmesine karar vermiştir. Bu ön sefer, 29 Temmuz 1313'te Charles de Valois'un kızı ile evlenen ve Latin imparatorluğu üzerindeki hak iddiasını miras alan Philip de Taranto tarafından yönetilecektir (Carr, 2015, s. 29). Philip de Taranto ve Catherine'nin evliliği, Charles de Valois'un Türk tehdidine karşı Konstantinopolis'te yeniden Latin hâkimiyeti tesis etme planlarının rafa kaldırılmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu evlilik, hem Ahaya korunması hem de Kutsal Topraklara yönelik geniş kapsamlı bir haçlı seferi için temel bir adımdır.

V. Clemens döneminde, Batı'daki çeşitli hükümdarlar ve savaşçılar, bir haçlı seferi olasılığına olumlu bir şekilde yaklaşıp da Türklerle mücadele veya Kutsal Topraklar'a bir sefer düzenleme konusunda başarı elde edememişlerdir. V. Clemens'in 20 Nisan 1314'teki ölümü ve ardından Fransa Kralı IV. Philippus'un 29 Kasım 1314'teki ölümüyle birlikte, planlanan haçlı seferi hayata geçirilememiştir.

4.2.4. Rodos'un Hospitaller Tarafından Ele Geçirilmesi

Akka'nın düşüşüyle birlikte Haçlı hareketi siyasi bir proje olarak geçerliliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. 1187 yılında Selâhaddin Eyyubi'nin kutsal toprakları fethi ani tepkilere yol açmıştı. Benzer şekilde, 1291'de de acı ve öfke uyandırmış ancak bu sefer sürpriz olmamıştır. Çünkü Avrupa'daki derin çekişmeler, Ege ve Levant'taki değişim ve gelişmeler nedeniyle dini şevk kaybolmuş ve bu durum kralları doğuya çekmez olmuştur. Sadece IV. Nicoleus üzüntüsünü somut eylemlere dönüştürmeye çalıştıysa da başarılı olamamıştır. Bu noktada genelden (*passagium generale*) özele (*passagium particulare*) bir haçlı seferi belirlenme stratejisinin dönüm noktası olduğu araştırmacıların hem fikir olduğu bir konudur. Yani *passagium generale*'den *passagium*

particulare önceliğe alınmıştır. Rodos'un Hospitaller tarafından ele geçirilmesi de bu stratejinin ilk örneğidir.

Doğu Akdeniz'deki durum, XIV. yüzyılın başlarında Hristiyanlar için giderek tehlikeli bir hal almaktaydı. Kıbrıs ve Kilikya, sürekli bir tehdit altındaydı. Hem coğrafi yakınlıkları nedeniyle Müslüman topraklarına karşı savunmasız durumda bulunuyorlardı, hem de denizden gelen Türk korsan saldırılarıyla karşı karşıya kalıyorlardı. Aynı zamanda, Kilikya, Memlûklerin kara saldırılarına karşı savunmasız bir konumdaydı. Bu kritik durum, her iki krallığın da hayati öneme sahip Latin topraklarını etkili bir şekilde savunmak için bölgede güçlü bir Latin askeri varlığına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktaydı. Bu krallıkların güvenliğini sağlamak ve bölgedeki Hristiyan varlığını güçlendirmek amacıyla, Latin askeri gücünün varlığı acil bir ihtiyaç olarak kabul ediliyordu. Bu sebeple, bölgede bir çözüm arayışı öne çıkmıştı.

Akka'daki Müslüman fethi sonrası Hospital Şövalyeleri, tarikat merkezini Limasol'e taşımışlardı (Luttrell, 1975, s. 278-280). Ancak Limasol'de örgütlerini yeniden yapılandırma ve geleceğe yönelik planlarını düşünme ihtiyacı hissetmişlerdir. Kıbrıs'ta geçirdikleri yıllar, belirsiz bir durumda bulunmaları, mali olarak Batı'ya bağımlı olmaları ve aynı zamanda Kıbrıs Kralı II. Henry ile sorunlu bir ilişkilerinin olması nedeniyle ilginç bir çalışma ve derin düşünme dönemini oluşturmuştur (Luttrell, 1975, s. 280-281). Bu kritik dönemde, Hospital Şövalyeleri için Rodos'un bir operasyon üssü olarak düşünülmesi mantıklı bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü konum olarak Anadolu'nun güneybatısında yer alan Rodos, Avrupa'yı Levant'a bağlayan önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu yüzden öncelikli hedef haline gelmesi kaçınılmazdır. Bizans hâkimiyetindeki ada, Bizans'ın askeri ve mali olarak çöküş döneminde olması nedeniyle de kolaylıkla ele geçirilebilecektir. Aynı zamanda Rodos'un ele geçirilmesiyle Ege'de ilerleyen Türklere karşı yapılacak olan olası bir haçlı seferinde üs olarak kullanmaya elverişlidir. Clavijo, Türk sahilinin Rodos'tan kolaylıkla görünebilecek kadar yakın olduğunu vurgulamıştır (Clavijo, 2016, s. 28). Bu nedenle Hospital Şövalyelerinin üstadı Foulques de Villaret tarikatın başına seçilince Rodos'u fethetmeyi düşünmüştür (Failler, 1992, 122; Luttrell, 1975, s. 281). Rodos adasının stratejik önemi, düşünür Raymond Lull tarafından da vurgulanmıştır. Lull, bu

önemli adanın, Hristiyanların Müslümanlarla olan ticaretini engelleyebilecek bir üs olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir (Atiya, 1938, s. 82). Aynı zamanda, Charles de Valois'in Doğu'da gerçekleştireceği yeni Haçlı Seferi'nin bir parçası olması gerektiğini önermiştir. Bu öneri, hem stratejik öneme sahip olan Rodos adasının kontrolünün elde edilmesini hem de Hristiyan topraklarına yönelik düşmanca faaliyetleri durdurmayı hedeflemektedir. Bu şekilde, adanın ele geçirilmesi, Hristiyan dünyası için hem ekonomik hem de siyasi açıdan büyük avantajlar sağlayabilecek bir hamle olarak değerlendirilebilir.

Hospital Şövalyelerinin üstadı Foulques de Villaret, Rodos'un fethi konusunda 1306 yılında papa V. Clemens ile görüşmüş, doğuya yapılacak müdahalelerde genelden özele bir hareket edinmiş papanın desteğini almıştır. Bunun üzerine derhal Rodos'u kuşatmışlardır. Cenevizliler de bu kuşatmada Hospital Şövalyeleri ile aynı saftadırlar (Failler, 1992, s. 122). Cenevizlilerin Rodos'un fethinde Hospital Şövalyelerine yardım etmelerinin başlıca sebebi, rakibi Venedik'in Charles de Valois ile 1306 yılında ittifak yapmasıdır. Venedik-Charles ittifakına misilleme olarak, Ceneviz cumhuriyeti Venediklilerin sürekli çatışma halinde olduğu Hospitaller ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. Mayıs 1306'da Cenevizli Korsan Vignola de Vignoli Rodos'un fethinde Hospitallere yardım etmeyi kabul etmiştir (Roulx, 1094, s. 274).

1306'daki kuşatma başarılı olmamıştır. Adanın yerlileri başarılı bir savunma göstermiş ve Bizans İmparatoru II. Andronikos'dan takviye birlikler talep etmişlerdir. II. Andronikos'un yardım için sekiz kadirga yolladığı, Hospitaller'in seksen Yunanı öldürüp kendilerinden bir düzine adam ve kırk at kaybettiği ve sonra kuşatmayı kaldırdıkları 30 Nisan 1307 tarihine ait bir mektupta yazılmıştır (Failler, 1992, 2. 123). 1307 yılında ise Hospital Şövalyeleri, Konstantinopolis'e elçiler göndermiş ve Rodos kendilerine teslim edilirse adayı Türkler'e karşı olan olası bir savaşta merkezleri olarak kullanacaklarını söyleyerek Rodos kalesinin kendilerine bırakılmasını talep etmişler ve imparatorluğun ihtiyacı olması halinde üç yüz asker vermeyi teklif etmişlerdir (Zachariadou, 1983, s. 10). II. Andronikos bu teklifi reddetmiştir ve adaya daha fazla takviye yollamıştır (Zachariadou, 1983, s. 10; Luttrell, 1975, s. 284; Failler, 1992, s. 123). 5 Eylül 1307 tarihinde ise V. Clemens Rodos'u tüm haklarıyla Hospital

Şövalyelerine temlik vermiştir. (Regustum Clemensis Papa V, ii, 1885, s. 134; Failler, 1992, s. 127; Luttrell, 1975, s. 285). Ancak Ekim 1307 tarihli bir belge, adanın imparator tarafından gönderilen yirmi gemiyle korunduğunu belirtmektedir (Failler, 1992, s. 126-127; Luttrell, 1975, s. 285). Üstelik Aragon Kralı II. James, Mart 1309 tarihinde yazmış olduğu bir mektupta tarikatın adanın tamamını kontrol edemediğini kaleme almıştır (Failler, 1992, s. 126). Rodos, 15 Ağustos 1310 tarihinde tamamen Hospitallerin kontrolüne geçmiştir.

Fetih tamamlandığında Ceneviz ile Hospitallerin ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Çünkü Hospitaller Mısır ile ticarete yönelik papalık yasağını uygulamışlar ve ambargoyu uygulamak için Ceneviz gemilerine el koymaya başlamışlardır (Luttrell, s. 757-761). Ceneviz de misilleme yaparak buna karşılık vermiştir. Böylece karşılıklı olarak Hospitaller ve Cenevizliler birbirlerine ait gemilere el koymuşlardır (Luttrell, s. 757-758). Cenevizliler Menteşe Beyine giderek, onu Rodos'a yiyecek götürmek üzere olan belirli sayıda Hospital kadırgasına el koymaya ikna etmiştir. Cenevizliler, şövalyeleri Rodos'tan çıkarmak için Türklere yardım birlikleri için 50.000 florin teklif etmiştir (Caro, 1975, s. 360-361). Bu rakam abartılı olabilir ancak düşmanlıktan vazgeçemedikleri kesindir.

4.2.4.1. Rodos Adasında Türk Varlığı

Fetih sırasında Rodos adasında Türk varlığının ne durumda olduğu hakkında döneme ait kaynaklar, çeşitli bilgiler sunmaktadır. Ludolphus de Sudheim'in 1336-1341 yılları arasındaki Doğu Akdeniz Adaları ve Kutsal Topraklar seyahati sırasında kaleme aldığı seyahatnamesinde Rodos Adası'nın bir zamanlar şimdi toprakları komşu olan Türklerin elinde olduğunu belirtilmiştir (Ludolphus de Sudheim, 1884, s.333). Bernardus Guidonis ise Rodos'ta Bizans İmparatorluğu yönetiminde yaşayan kâfir Türkler olduğundan bahseder ve Türklerin boyun eğdirilmesiyle Rodos ve Oniki Ada'nın yeniden Hristiyan yönetimine tabii olduğunu ifade eder. 5 Eylül 1307 tarihli, papanın Rodos'un mülkiyetini onayladığı *confirmat possessionem insulae Rhodi* başlıklı belgede ise Hospitallerin karşısında bölücü Yunanlardan (*scismaticorum Grecorum*) ve kâfirlerden (*infelidibus*) bahsedilir (Regustum Clemensis Papa V, ii, 1885, s. 134). Kâfir

olarak bahsedilenler Türkler olmalıdır. Guillaume de Nangis ise 1307 yılı olaylarını anlattığı eserinde, Hospital Şövalyeleri üstadı Foulques de Villaret'in Rodos'a doğru giderken orayı ele geçiren Sarakenler tarafından engellendiğini yazmıştır (Guillaume de Nangis, 1843, C.I, s. 359). Rodos ve çevresinin 1302-1303 yıllarında Türkler tarafından harap edildiği hatta bazılarının buralara yerleştiği bilinmektedir (Luttrell, 1980, s. 249-251; Zachariadou, 1983, s. 10). Rodos adasının bir kısmının 1300 yılında Mesud Bey zamanında ele geçirildiği ve yaklaşık 9-10 yıl kadar Türklerin kontrolünde kaldığına dair çeşitli bilgiler de bulunmaktadır (Kanat, 1999, s. 393). Bu döneme ilişkin çeşitli tarihçiler farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Örneğin, W. Heyd, 1300 yılında Menteşeoğulları'nın Rodos'u Yunanların elinden aldığını belirtmektedir (Heyd, 2000, s. 599). P. Wittek ise Rodos'a çıkarma yapan Türklerin kimliği konusunda kesin bir bilgi olmadığını ifade etmektedir (Wittek, 1986, s. 56-57). Uzunçarşılı ise Adalar Denizi'nde önemli başarılar elde eden Mesud Bey'in Rodos'un büyük bir kısmını ele geçirdiğini iddia etmektedir (Uzunçarşılı, 1984, s. 71-72). 1320 yılında ise Şücuaddin Orhan Bey'in Rodos'u tamamen ele geçirmek için donanmasıyla taarruza girişmişse de başarılı olamamıştır (Uzunçarşılı, 1984, s. 72). Ancak, bu iddiaların kaynaklarla doğrulanmadığı için doğrulukları kesin olarak bilinmemektedir. Bu kaynaklar, adanın Hospitallerce fethi öncesinde ve sırasında, Rodos adasında Türk varlığının olduğunu işaret etmektedir. Ancak adanın daha önce ne ölçüde Türk kontrolü altında olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Burada kaynaklara yansıyan ve dikkat çeken bir başka husus da Hospital şövalyelerine karşı adanın Bizans ve Türkler tarafından birlikte savunulmasıdır.

Rodos Adası'nın Hospital Şövalyeleri tarafından işgal edilmesiyle birlikte, Ege bölgesinde Türklerin de içinde yer aldığı yeni bir düzen şekillenmeye başlamıştır. Elizabeth Zachariadou, bu yeni düzenin başlangıç yıllarında Hospital Şövalyeleri ile Türkler arasındaki ilişkinin dostane ve barışçıl olduğunu vurgulamaktadır (Zachariadou, 1983, s. 11). Ayrıca, bu dönemde zaman zaman Türklerle ticaret yapıldığı da gözlemlenmiştir. Örneğin 26 Kasım 1311 tarihli papalık belgesinde Rodos'tan 250 kişinin Türkiye'nin Menteşe hâkimiyetindeki bölgeye erzak ve hayvan almak için geldikleri, Menteşe emiri ile ittifak kurarak ona 50.000 florin ödediğini kaydedilmiştir (Regustum Clemensis Papa V, 1887, VII, s. 5-7).

Ancak Ludolphus de Sudheim ise seyahatnamesinde, Zachariadou'nun aksine, adanın yeni sakinleri Hospital Şövalyeleri ile onlara sadece bir ses uzakta olan Türkler arasında düşmanlık olduğunu kaydetmiştir (Ludolphus de Sudheim, s 1884, s. 333). Sudheim aynı zamanda, Türklerin Rodos Şövalyeleri'nden haraç talep ettiğine dair iddialarda bulunmuştur:

“Türkler Rodos'tan haraç istedi. Şövalyelerin Efendisi ulaklara yemek yedirip onları sarhoş etti ve komutanlarının ordusuyla birlikte nerede olduğunu sordu. Öğrenince ordusunu toplayarak tüm Türkleri her zaman yanlarında taşıdıkları eşleri, hayvanları ve çocuklarıyla birlikte ele geçirip öldürdü. Türkler haraç talep etmekten vazgeçtiler (Ludolphus de Sudheim, 1884, s. 333).”

Ludolphus'un seyahatnamesinde Rodos Şövalyeleri'nin savunma stratejilerini ve Türk saldırılarına karşı aldıkları önlemlere dair de bilgiler yer almaktadır. Rodos Şövalyeleri, Türk baskınlarına karşı Carmellis adı verilen tepede gözetleme kuleleri inşa etmişlerdir. Ludolphus, bu kulelerin Türklerin geldiği zamanlarda gündüzleri dumanla, geceleri ise ateşle şehre haber verdiklerini belirtmiştir. (Ludolphus de Sudheim, 1884, s.333). Bu gözetleme kulelerinin, adayı olası tehlikelere karşı önceden uyararak gerçekten etkili bir savunma sağlayıp sağlamadığı konusunda elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Adaya baskınlar düzenleyen Türkler, Menteşe Türkleri'dir. Onların Rodos ile mücadele edebilmek için merkezlerini, Milas'tan kısa süreliğine de olsa Muğla'ya taşıdıkları bilinmektedir (Mete, 2004, s. 151).

Türkler ve Hospitaller arasında ilişkiler açısından şunu söyleyebiliriz ki, 14. yüzyılda Hospital Şövalyeleri tarafından fethedilen Rodos, adanın kendine yeten bir tarımsal üretime sahip olmaması nedeniyle gıda sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, Hospital Şövalyeleri'ni Anadolu'daki Türklerden gıda temin etmeye mecbur bırakmıştır. Savaşma ideolojisi ve ticaret gereksinimi arasında Hospitaller, Türkler ile genellikle denizlerde savaştılar, karada ise barışı korudular.

Hospital Şövalyeleri, müttefikleri Ceneviz ile anlaşmazlık yaşadıktan sonra, Ceneviz ve Menteşe emiri ittifak kurarak Rodos'a saldırma planları yapacak ve Rodos'a ait gemilere saldırılarda bulunacaklardır. Bu durum, Hospital Şövalyeleri'nin bölgedeki güç dinamiklerinde yeni bir aktör haline gelmelerine neden olacaktır, zira Küçük Asya'da Türklere karşı mücadele eden güçler arasında yer alacaklardır. Ancak bu gelişmelerden önce, Avrupa'da yeni bir papa seçilmesi gerekmektedir

XXII. Ioannes'in papalık tacını giymesinin ardından, Fransa-papalık haçlı ideolojisi, Konstantinopolis ve Kutsal Topraklar üzerine odaklanmaktan sapacak ve doğrudan Ege Denizi'nde faaliyet gösteren Türk denizci birliklerine karşı bir mücadeleye dönüşecektir. Papa V. Clemens'e sunulan haçlı seferi teorilerinde, Türklerin henüz doğrudan bir tehdit olarak algılanmadığını ve öncelikli olarak Fransa-papalık ittifakının Bizans ve Kutsal Topraklarda hâkimiyet kurmuş olan Müslümanlarla mücadele etmeye odaklandığını görmüştük. Ancak XXII. Ioannes'in papalık döneminde, Türklerin Batı Anadolu'daki varlığının artık bir tehdit olarak algılanmaya başlayacağını ve haçlı hareketinin odak noktasının Kudüs'ten uzaklaşarak Ege Denizi'ndeki denizci Türkmen beyliklerine yöneleceğini göreceğiz. Papa değişiminin, dönemin siyasi ve dini dinamiklerini etkileyerek bölgede Haçlıların önceliklerinde önemli bir değişikliğe yol açtığı anlaşılıyor.

4.2.5. XXII. Ioannes'in Papa Seçilmesi ve Haçlı Seferleri'nin Yönünün Ege'ye Kayması

V. Clemens'in 20 Nisan 1314'te ani ölümünden sonra (Villani, 1991, s. 731) Kardinaller Koleji yeni papayı seçmek için Carpentras piskoposluk sarayında bir araya gelmiştir. Ancak kardinaller rekabet halindedir ve üç fraksiyona ayrılmış durumdadırlar (Villani, 1991, s. 752; Levillain, 2002, s. 848). İtalyan zümresi papalık merkezini Roma'ya döndürmek isterken, önceki papa V. Clemens'in yakın çevresinin oluşturduğu Gascon zümresi sahip olduğu ayrıcalık ve yetkileri korumak niyetindedir, Fransız zümresi ise İtalyan ve Gascon hiziplerinin amaçlarına karşı çıkmaktadır (Mollat, 1910, s. 35-36). Dante'nin Papalık Makamı'nı tekrar Roma'ya taşıyacak olan bir papanın seçilmesi için kardinallere mektup yazdığı bilinmektedir (Dante Alighieri Four Political Letters, 2007, s. 83). Kardinaller arasındaki bu bölünmede papalık koltuğu iki yıllık bir fetret dönemi yaşamıştır. Poitiers Kontu Philippus (geleceğin Fransa kralı VI. Philippus) ise bu duruma bir son vermek için Ağustos 1316'da 23 kardinalden oluşan bir papalık toplantısı düzenlemiş ve papa seçilene kadar hiçbir kardinalin ayrılamayacağını emretmiştir (Levillain, 2002, s. 848; Menache, 1998, s. 180). Bu toplantı 7 Ağustos 1316'da Jacques-Arnaud Duéz'in XXII. Ioannes adıyla papa seçilmesiyle

sonuçlanmıştır (Villani, 1991, s. 751; Mollat, 1910, s. 34-49; Mollat, 1963, s. 9-11).

XXII. Ioannes'in papalığı dönemi kutsal topraklara bir haçlı seferi düşüncesi için çok yanlış bir zamandır ve haçlı seferleri müzakerelerinin sekteye uğraması kaçınılmazdır. Çünkü Fransa, krallık konusunda bir karmaşa yaşıyor, Avrupa siyasi gerilimlerle ve büyük bir kıtlıkla mücadele ediyordu. Fetret döneminde Fransız Krallığı için bir kargaşa dönemi yaşanmıştır. İki kral, X. Louis ve oğlu I. Jean'ın iki yıl içinde ölmüştür. IV. Philippe'nin kardeşleri Charles de Valois ve Louis de Evreux bu dönemde krallık üzerinde büyük yetkiye sahip olmuşlar ancak Kasım 1316'da yeni kral X. Louis'in küçük kardeşi V. Philippe olmuştur. 1315-1317 yılları arasında Avrupa'yı saran büyük bir kıtlık yaşanmış ve dua yoluyla bu kıtlığın üstesinden gelinmediğini anlayan halkın Kiliseye olan güveni sarsılmıştır (Lucas, 1930, s. 343-377). Bunlar yaşanırken 1316 yılında Fransa ile Flanders arasında kıtlığın etkilerini daha da kötüleştiren savaşın patlak vermiştir (Holmes, 2000, s. 16). Kutsal Roma İmparatorluğu'nda ise, yeni seçilen imparator IV. Louis ile papa arasındaki çekişmeler baş göstermiş ve neredeyse tüm Avrupa bu çekişmeye taraf olmuştur (Laiou, 1972, s. 250).

Fransa tahtına oturan V. Philippus bu zorlu dönemdeki haçlı seferlerinde etkin rol oynamak istemiş ve bu konudaki arzusunu Avignon'un ikinci papası XXII. Ioannes'e bildirmiştir. Haçlı seferleri için papadan finansman desteği istemiştir. Ancak Fransa'nın Flanders ile arasındaki istikrarsızlığın bir haçlı seferi yürütmeyi imkânsız kıldığı papa ve kral tarafından da bilinmektedir. Yine de papa Ermenilere V. Philippus'un bir haçlı seferiyle onları Türk baskısından kurtarma güvencesi vermiştir (Housley, 1986, s. 21). Ancak Fransa'nın güneyinden gönderilen kuvvetler Türkler tarafından yok edilmiş, böylece bu girişim başarısız olmuştur (Housley, 1986, s. 22). 1319-1320'de V. Philippus yeni bir sefer hazırlığı için bir dizi toplantı düzenlemiştir (Riley-Smith, 2005, s. 266). Psikopos William Durand'ın haçlı seferi üzerine yazdığı metni incelemiştir (Housley, 1992, s. 31). Ancak papa ve V. Philippus arasında finansman konusunda anlaşmazlık çıkınca haçlı seferi fikri başarısız bir fikir olarak kalmıştır. Çünkü papa haçlı seferi masraflarını yüklenmek niyetinde değildir. Ve seferin finansmanı konusunda Fransa'ya verilen gelirlerde kısıtlamaya giderek Fransa'nın olası bir seferde etkinliğini azaltmak

istemektedir. Üstelik, XXII. Ioannes'in odak noktası kutsal topraklardan başka yöne odaklanmıştır. Çünkü Ege ve Yunanistan'da Menteşe ve Aydın Türklerinin Ege'deki Latinlere saldırıları konusunda raporlar gelmektedir. Latinler, Türklere karşı başarılı bir savunma sergilemiş ve bu durum papanın dikkatini çekmiştir. Bu olaylar, papanın önceliklerini değiştirmesine ve Türklerin ilerlemekte olduğu bölgelerden gelen raporlara ve taleplere daha fazla önem vermeye başlamasına neden olmuştur. Passagium particulare kavramını Türkler üzerine sevk etmeye başlamıştır. XXII. Ioannes'in Passagium particulare kavramını Türkler üzerine sevk etmeye başlamış olması, yani özel bir seferi Türklere karşı yönlendirme düşüncesi dikkat çekicidir. Türklere karşı savunma ihtiyacı, papayı Haçlı seferinin rotasını değiştirmeye yönlendirmiş gibi görünmektedir. Anlaşılan o ki, o dönemin politik ve askeri gelişmeleri, papayı Kutsal Topraklar dışındaki tehlikelere de odaklanmaya ittiği açıkça görülmektedir. Bu durum papanın, Ege ve Yunanistan'daki Türk saldırıları gibi tehditlere de duyarlı olduğunu göstermektedir.

Menteşe Beyliği Orhan Bey zamanında Rodos Adası'nı yeniden ele geçirmek için Hospital şövalyelerine saldırmış ancak bu girişim başarılı olamamıştır (Bombaci, 1981, s. 159; Turan, 2020, s. 249). Türkler Rodos'u artık elde edemeyeceklerini anlayınca Ege'deki adalara yönlerini çevirmişlerdir. Artık Ege adaları Türk saldırılarının yeni hedefi olmuştur. Bu adalar Venedik Cumhuriyeti'ne bağlıdır. Bu durum, Türkler ve Venedik arasındaki ilişkilerin bozulmaya başladığı bir aşamayı işaret etmektedir. Ancak bu ilişkilerin bozulmasında Katalanların da etkili olduğu görülmektedir. Katalanlar, Attika ve Böotien'e yerleşmiş ve Venedik Cumhuriyeti'ne karşı ittifak oluşturan Aydın ve Menteşe Türkleri ile birlikte hareket etmiştir (Zachariadou, 1986, s. 13, Turan, 2020, s. 249). Marino Sanudo ise bir mektubunda bunların Aydın Türkleri olduğunu belirtmiştir (Cerlini, 1940, s. 350). Paul Wittek Katalanların Türkleri birlikte dövüşmek için çağırdığını ifade etmiştir (Wittek, 1986, s. 57). Katalanlar Serenissima'ya düşmandır. Venedik ile Katalanlar arasındaki düşmanlık Katalanların 1311 yılında Atina'yı ele geçirmelerine dayanmaktadır. Atina'ya hâkim olduktan sonra Ege'deki Venedik yönetimi altındaki kolonilere özellikle de Eğriboz'a korsan saldırılarda bulunmuşlardır. Bu saldırılar Ege'de ticari faaliyetlerde bulunan Venedik'in zor zamanlar geçirmesine neden olmuştur (Miller, 1921; Tenenti, 1973, s. 728). Bu

düşmanlık nedeniyle Katalanlar Türkleri de kendi yanlarına çekmişlerdir. Katalan-Türk ittifakı, bölgedeki güç dinamiklerini etkilemiş ve Türkler ile Venedik arasındaki gerginliği daha da artırmıştır. Bu müttefiklik durumu 1318'den 1329'a dek sürmüş ve Katalanlar ile Türklerin Ege bölgesinde ortaklaşa eylemleri, Latin sakinleri için büyük bir tehdit oluşturmuştur. Papa XXII. Ioannes, bu durumu fark ederek Venedik Dükü'ne hitaben yazdığı 8 Mayıs tarihli mektubunda Katalanları Euboea adasından sürmeye çağırmıştır. Papa, Don Alfonso'nun müttefiki Türklerle birlikte tüm adayı işgal etmeyi amaçladığını iddia etmiş ve Katalanların sadece Euboea'dan değil, aynı zamanda Atina Dükalığı'ndan da sürülmesini talep etmiştir (Diplomatari de L'orient Catala, 2001, s. 113-114).

Kandiye Dukası Nicolas Zane'nin 21 Temmuz 1318 tarihli raporu, Türklerin Venedik dükünün sadık adamı Marcus Contarenus'u yakalayarak, Venediklilere ve Ege Denizi'ndeki adalardaki sadıklarına zarar verdiğini, yağma yaptığını ve Girit Adası'na saldırmak üzere olduklarını ve saldırıda kullanılacak gemilerin beşinin Katalanlara ait olduğunu ortaya koymaktadır. Bu rapor, Katalanların bu saldırılarda etkin bir rol oynadığını ve Katalan-Türk ittifakının gerçek olduğunu doğrulamaktadır:

“Ve şimdi oradan aldığımız kesin bilgilere göre lanetlilerin kendilerine ait on altı barka ve hazırlamak üzere oldukları diğer on gemi ile birlikte Girit adasının Sithie bölgelerine akın edeceklerdir. Bu on altı barkadan beşinin Katalan gemisi olduğu ve Türklerin sayısının iki bin olduğu söyleniyor (Diplomatari de L'orient Catala, 2001, s. 115-116).”

Ayrıca 26 Haziran 1318 tarihli Venedik doğuna gönderilen başka bir raporda Katalanların Türkleri Eğriboz'a getirme niyetinde oldukları şu ifadelerle yer verilmiştir:

"21 Haziran'dan önceki gün akşam saatlerinde Atina'da 48 kürekli bir geminin silahlandırıldığını güvenilir bir kaynaktan öğrendik. Don Alfonso'nun en iyi adamları arasındaki iki büyükelçisi, [Yunan] imparatoru bu gece Atina'dan ayrılacak. Aynı güvenilir muhbirden, Atina'da Don Alfonso'nun iki büyükelçisini iki Türk büyükelçisiyle birlikte Türkiye'ye götüreceği başka bir geminin silahlandırıldığını da öğrendik. 1.000 ila 1.500 kadar çok sayıda Türk'ü askere alacaklar (Diplomatari de L'orient Catala, 2001, s. 119).”

1318 yılının Haziran ayında, Türklerin Karpathos ve Santorini adalarına yönelik düzenledikleri akınlar Venedik'e rapor edilmiştir. Bu tarihlerde bölgedeki Türk saldırılarına dair bilgiler, Venedik için endişe verici gelişmelerin habercisi olmuştur. Ayrıca, 16 Temmuz 1318 tarihinde Türklerin Eğriboz Adası'nı yok etmek amacıyla gemilerle yola çıktığına dair haberler ulaşmıştır:

“Ama şimdi lord hazretlerine haber verin; hem Türkiye'den hem de Eğriboz'dan ve Atina'dan aldığımız haberlere göre, söz konusu Türkler Eğriboz Adası'na gidip orayı yok etmek niyetindedir. Kral Frederick'in kardeşi Lord Alphonsus söz konusu Türklerle Eğriboz Adası'nın bahsedilen kısmına geçmelerinde onlara eşlik etsin diye silahlandırılmış iki gemi gönderdi. Söylenene göre Türkler oraya aralarında barka ve ahşapların bulunduğu silahlarla donatılmış 24 gemi ile gidiyorlar (Diplomatari de L'orient Catala, 2001, s. 122).”

Bu ifadeler, Venedik'in Levant bölgesindeki faaliyetlerini sınırlayan bir durumu ortaya koymaktadır. Türk-Katalan ittifakının Venedik'e karşı oluşturduğu tehdit, Venedik'i bu ittifakı sonlandırmak için çeşitli girişimlerde bulunmaya yönlendirmiştir. Venedik, bölgedeki dengeyi koruma ve kendi çıkarlarını savunma amacıyla papalık onaylı bir grup kurma girişiminde bulunmuştur. 8 Mayıs 1318 tarihinde Papa XXII. Iohannes, bu çabalar kapsamında Venedik Dükü'ne hitaben Katalanları Euboea adasından ve işgal ettikleri topraklardan sürmesi için teşvik eden bir mektup yazmıştır (Diplomatari de L'orient Catala 1301-1409, 2001, s. 114-115). Bu mektupta, Sicilya Kralı II. Frederick'in oğlu ve Katalanların senyörü olan Don Alfonso Fadrique'nin adı geçerek, Türklerin Eğriboz'u yağmalamasına ilişkin sorumluluğu ifade edilmiştir (Diplomatari de L'orient Catala, 2001, s. 114). Aynı zamanda, 4 Eylül 1318 tarihinde Avignon'dan yazılan başka bir mektupta papa, bölücü Yunanlar ve Türklerin Katalanlarla birleşerek Romanya'yı mahvetmelerinden endişe duyduğunu ifade etmiştir. Papa, bu birleşme karşısında bölgedeki sadık Hristiyanların ciddi ve onarılamaz kayıplara uğrama ihtimalinden bahsetmiştir (Commerce et Expéditions Militaires, 1879, s. 43-44). 30 Haziran 1320 tarihinde ise Taranto Prensi I. Philip Venedik Doçu Iovanni Superantius'u ittifaka çağıran bir mektup göndermiştir (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 114-115). 9 Haziran 1319 tarihinde Eğriboz'da Venedik ve Katalan Kumpanyası arasında bir ateşkes imzalanmıştır.

Raporlardan görüldüğü üzere Türk-Katalan ittifakı ile Türkler artık direkt olarak Latinlerin radarına girmiştir. Bu yazışmalar Venedik'i ikna etmemiş ve papalık onaylı bir Angevin ittifakına dahil olmaya sıcak bakmamıştır. Papa ve Angevin tarafından Venedik'i ittifaka ikna etmek için birkaç adım daha gelmişse de Venedik buna yanaşmamıştır. 29 Kasım 1322'de ise XXII Ioannes, bölgede bölücü Yunanlar, Bulgarlar, Alanlar ve Türkler'e karşı savaşan Hristiyanlar için en az üç yıl süreyle ticari imtiyaz verildiğini gösteren bir fetva yayınlamıştır (Vatican, Archivio segreto, Registra Vaticana, reg. 74, f. 93v, ep. 209).

Papa, Türklerle birlikte diğer kâfir gruplara karşı imtiyazlar sağlama eğilimindeydi ve bu durumun bir örneği Sakız Adası'nda görülmektedir (Roulx, 1913, s. 367-368). Cenevizli kardeşler, Martino Zaccaria ve II. Benedetto Zaccaria, yasaklı Memlûk ticaretini yapabilmek için Papa'dan izin istemişlerdir. Zaccaria kardeşler, Sakız Adası'nın Türklere karşı savunulmasının önemini vurgulayarak, ürünlerini satabilmek ve Türklere karşı bir garnizon oluşturabilmek için destek talep etmişlerdir. Çünkü Ceneviz'de iç savaş patlak vermiş ve bu durum, Zaccaria kardeşlerin ürünlerini Hristiyanlara satamamalarına neden olarak gelir kaybına yol açmıştır. Gelir kaybını telafi etmek isteyen Cenevizli kardeşler, Papa'dan iki yıllık bir süre için izin talep etmişlerdir. Papa, sunulan argümanlardan etkilenerek, 5 Mart 1320 tarihinde Zaccaria kardeşlere istedikleri yetkiyi vermiştir (Roulx, 1913. s. 8-9). Papanın ana hedefi kutsal topraklardan çıkıp ege denizi olduğuna yoğunlaşmasının siyasi nenelerinden bahsetmiştik. Buradaki uygulama da aynı politikanın ekonomik bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avignon, Cenevizli kardeşler Martino Zaccaria ve II. Benedetto Zaccaria'ya, Türklere karşı Katolik inancını silahlı milis gücüyle savunmaları durumunda destek vereceğini bildirmiştir. Cenevizli Martino de Zacharia, Papa XXII Ioannes'den, Sakız Adası'nda yetişen damla sakızını üç yıl boyunca İskenderiye ve Mısır bölgelerine taşıma izni almıştır. Bu iznin gerekçesi, devam eden Ceneviz savaşları nedeniyle Hristiyan tüccarların artık bu sakızı satın almamasıdır. Martino, başka geliri olmadığı için, Sakız Adası'nın savunması için tuttuğu paralı askerleri serbest bırakmak zorunda kalmıştır (Lettres Communes 5, 1904, s. 302). Papa, bu bir durumun aforoza veya başka bir cezaya neden olmayacağını vurgulamıştır. 25 Haziran 1322'de bir yenileme yayınlanmış ve bahse konu imtiyaz lisansı dört yıl daha uzatılmıştır (Lettres Communes 4, 1904, s. 115). 29 Ocak 1325'te ise bir yenileme daha yapılarak üç yıl süre daha eklenmiştir (Lettres Communes 5, 1904, s. 302). Bu, Papa'nın Türklere karşı savaşma karşılığında verdiği ilk imtiyazdır. Papa'nın Türklere karşı sağladığı bu imtiyazlar, dini otoritenin politik ve ekonomik kararlar üzerindeki etkisine güzel bir örnektir. Aynı zamanda, Türk ilerleyişini durdurma konusunda papalığın durumun ciddiyetinin farkında olduğunu gösteren bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Aydın ve Menteşe Beylikleri'nin, Atina Katalanları ile iş birliği yapmaları, Türklerin Adalar Denizi'nde genişleme sürecini anlamak açısından önemlidir. Çünkü Türk beyliklerinin saldırganlıklarını arttırarak faaliyet alanlarını genişletmesi ve bölge Hristiyanlarının mülklerine yönelik saldırganca bir politika izlemesi neticesinde Menteşe ve Aydın Türklerinin saldırı raporları Papalık Makamı'na ulaşmıştır. Türklerin artan gücünün farkına varan Venedik ise bölgedeki dengeyi lehinde tutabilmek adına Türk varlığına ciddiyetle yaklaşmıştır. Bu süreç, Türklere karşı meşru bir haçlı seferi fikrine katkı sağladığı gibi bölgedeki Hristiyan devletler arasında birlik oluşturma ihtiyacını da artırmıştır.

4.2.6. Zaccaria Hâkimiyeti'nin Sakız Adası'nda Kurulması

Venediklilerin “Ceneviz'in sağ gözü” olarak adlandırdıkları Sakız Adası, oldukça stratejik öneme sahiptir (Heers, 1984, s. 239). Orta Çağ'ın en yetenekli amirallerinden biri olarak anılan I. Benedetto Zaccaria, 1264 yılında Bizans İmparatoru VIII. Mikhael'e elçi olarak gönderilmiş, birkaç yıl sonra ise imparator tarafından kendisine Phokaia'nın (Foça) doğusundaki şap cevheri içeren dağlık bölgeleri tahsis etmiştir (Pachymeres, V, s. 536). Şap, o dönemde kumaşları renklendirmekte kullanılan etkili bir malzemedir ve derinin hazırlanması ile yumuşatılmasında kullanılan önemli bir üründür, aynı zamanda tıbbi alanlarda da kullanım bulmuştur (Fleet, 2009, s. 81; Faroqhi, 1979, s. 154-155; Heyd, 1886, s. 570). Foça'daki madenler ise o dönemin en verimli ve kaliteli şaplarını üretmekteydiler. Şap madeni ihracatı sayesinde Zaccaria ailesi büyük bir refah elde etmişlerdir. Zaccaria'lar bölgede buldukları süre boyunca denizlerde oldukça cesur bir tavır sergileyerek, özellikle Memlûk Sultanlığı'na karşı düzenlenen baskınlarda önemli bir rol oynamışlardır.

XIII. yüzyılın karmaşası sırasında Sakız Adası'nın mülkiyeti önemli ölçüde etkilenmiştir. IV. Haçlı Seferi sonrasında Latin güçleri tarafından Bizans mülkleri paylaşılmış, Sakız ise Venedik Cumhuriyeti'nin mülkiyetine düşmüştü. Ancak zamanla ada tekrar Bizans yönetimine geçmiştir. Sakız Adası sık sık korsan saldırılarının hedefindedir. 1292 ve 1303 yıllarında, önce Roger de Lluria'nın ardından da Roger de Flor'un saldırılarının hedefinde olmuştur (Muntaner, 2000, s. 244; Pachmeres, XI, s.

479,557; Miller, 1911, s. 45). Bu saldırıların yanı sıra Türk baskınları da adadan eksik olmamıştır. I. Benedetto Zaccaria bu koşulları öne sürerek Sakız Adası'nın kendisine verilmesini teklif etmiştir. İmparator II. Andronikos Benedetto'nun teklifini olumlu karşılamış ancak kesin kararı vermekte gecikince Benedetto 1304 yılında adayı işgal etmiştir. Bizans sarayı Türk tehlikesi nedeniyle bu işgale sessiz kalmış ve imparatorluğun bayrağının dalgalanması şartıyla adayı on yıllığına, hiçbir ödeme alınmaksızın, Benedetto'ya vermiştir (Nicol, 1993, s. 113; Miller, 1911, s. 47; Caro, 1975, s. 301). Yani Benedetto Zaccaria, adayı önce işgal etmiş daha sonra imparatorun onayını almıştır. Böylece Sakız Adası'nda Zaccaria egemenliği kurulmuştur. Sadece çeyrek asır burada bulunan bu egemenlik, Edremit'ten İzmir Limanı'nın girişindeki Foça'ya kadar kuzeyden güneye 100 kilometre boyunca sahili kontrol edecek güce gelmesi uzun sürmeyecektir. Birkaç yıl içinde Martino Zaccaria, Sisam ve İstanköy de dahil olmak üzere Batı Anadolu kıyılarındaki birkaç adayı da kapsayan küçük bir krallık yaratacaktır (Nicol, 1993, s. 171-172).

Martino ve I. Benedetto Sakız'ın hâkimi olurken, Foça ise vali Andriolo Cattaneo'nun kontrolüne geçmiştir (Miller, 1911, s. 47). Sakız Adası, o güne dek korsan saldırılarından büyük zarar görmüş olup, Benedetto tarafından başlatılan inşaat programı sayesinde yavaşça toparlanmaya başlamıştır. Benedetto, kale surlarını yeniden inşa etme, harap savunma sistemlerini onarma ve ekonomiyi düzenleme ve geliştirme çalışmalarıyla adanın iyileşmesine katkı sağlamıştır. Öngörüsüyle adanın üretim potansiyelini fark eden Benedetto'nun faaliyetleri ile birlikte, Sakız'ın altın çağı başlamıştır. Zaccaria ailesinin hâkimiyeti boyunca Sakız Adası, Ege Denizi'nde önemli bir ticaret merkezi haline gelmiş ve ekonomik gelişimi hızlanmıştır. Ada küçüktür ama 120.000 hyperpyra geliri olan zengin bir bölgedir. Tarımsal ürünler konusunda da önemli bir yere sahiptir, özellikle adanın güneyinden gelen sakız reçinesi adanın en önemli gelir kaynağıdır ki bu sakız Avrupa'da olduğu kadar İslam dünyasında da oldukça popülerdir. Adanın önemi aynı zamanda konumundan da gelmektedir. Nakliye ve ticaret yolları arasında kilit bir noktada bulunmaktadır. Zaccaria kardeşler Sakız Adası'na sahip olunca ticaret kolonilerini özellikle de sakız, şap, tuz ve zift ticaretini kontrol etmeye başlamışlardır.

Zaccaria ailesi Sakız'a yerleşmenin ardından Küçük Asya'nın batı kıyılarının çoğunluğunu işgal eden ve etmeye devam eden Türklerin saldırılarını önlemek için birtakım başarılar elde etmişlerdir. Edremit'te kurdukları garnizon ile Türk baskınlarını durdurmayı düşünmektedirler. Türklerle özellikle de Aydın Türkleriyle çatışmalara girmişlerdir. Saruhan oğullarının Sakız'da ve Foça'da Cenevizlilerden vergi aldığı bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1984, s. 84-85; İbn Batuta, 2017, s. 294). Georg Caro, I. Benedetto Zaccaria için "deniz onun vatanydı, savaş kadırgalarının başında Akdeniz'in tüm kıyılarını dolaşmıştı" diyerek onun denizcilik ve deniz savaşı konusunda uzmanlaşmış, liderlik yeteneklerine sahip ve Akdeniz'de belirgin bir etki bırakmış olduğuna vurgu yapmıştır (Caro, 1975, s. 121).

1307 yılında I. Benedetto Zaccaria ölmüş ve adanın yönetimi 1310 yılına denk Manuel Zaccaria ve oğlu Palaialogos Zaccaria'nın kontrolüne geçmiştir. 1314'te ise yönetim II. Benedetto ve Martino Zaccaria'ya geçmiştir. Martino Zaccaria ordusu ve filosuyla Türk korsanlara karşı önemli başarılar etmesi sebebiyle çağdaşları, Papa ve ona "Küçük Asya'nın despotu ve kralı" unvanını veren II. Philippus'un övgülerine mazhar olmuştur (Nicol, 1993, s. 142-144; Miller, 1911, s. 289-290). Yeni yönetim ile Sakız Adası, Adalar Denizi'nde altın çağını yaşamaya başlamıştır.

4.2.7. Ceneviz- Türk İlişkileri: Sakız Adasında Mücadele

Guillelmus Adae, Sakız Adası için "Türklerin neredeyse tamamına sahip olduğu Küçük Asya'nın sadece 8 mil uzağındadır. Türklere ne kadar yakın olunursa, onlara verilen zarar da o kadar büyük olacaktır (Guillelmus Ade, 2012, s. 52)" diyerek adanın önemini ifade etmiştir. Sakız'ın stratejik öneminin farkında olan Aydınoğlu Mehmet Bey (1308-1325) de Sakız Adası'nı ele geçirip Zaccaria hâkimiyetine bir son vermek istemiş ve bu nedenle 1319 yılında adaya Türk donanması sevk etmiştir. Gerard de Pins ve Albet de Schwarzburg bu çatışmanın varlığını ve ayrıntılarını Papa XXII. Iohannes'e anlatan mektuplar yazmışlardır. Savaş, hayatta kalan bu iki anlatım sayesinde son derece iyi belgelendirilmiştir. Gerard de Pins Türklere karşı kazanılan zaferi Papa XXII. Iohannes'e şöyle raporlamıştır:

“Savaş onlar arasında zorlu ve acımasızdı... ilk darbede kadırgalarımız Türklerin bahsedilen gemilerinden dördünü ele geçirdi; geri kalanlar da geri çekildi. Geri kalanların aslında yalnızca geri çekilme şansları vardı. Gecenin yaklaşmış olması nedeniyle kadırgalarımızın üstesinden gelemeyişi veya ele geçiremediği on iki gemi dışında hepsi Sakız adası karasına kaçtı; Bunlarda iki binden fazla Türk canlı ya da ölü ele geçirildi. Bu sadece kendi başarımız değil, ilahi lütfü sayesindeydi. Karaya çıkan Türklerin hepsi öldürüldü veya esir alındı. Sonuç olarak hiçbiri kurtulamadı (Gatto, 1956, s. 337-339).”

Albet de Schwarzburg 3 Eylül 1319 tarihli Rodos'tan yazdığı mektubunda Türklerin üzerine yirmi üç gemi ile yola çıktıklarını papaya şu şekilde haber vermiştir:

“İsyân eden Türkler ve Yunanlar üzerine büyük bir donanma ile zafer kazandık. Hazırladığımız galea, atlı hisseria, ligna, parascalmus, silahlı barka, küçük büyük yaklaşık yirmi üç gemi kendi imkanlarımızla Rodos'tan hareket ettik ve önümüze çıkan Türklerle savaşa girdik (Delaville le Roulx, 1913, s. 365).”

Bu mektuplardan Gerard of Pin'e ait olan 1 Eylül 1318'e tarihlendirilirken, Albert de Schwarzburg'ya ait olan mektup ise 3 Eylül 1319 yılına tarihlendirilmiştir. Buradan yola çıkarak farklı savaşları anlattıkları düşünülebilir. Aynı savaşa tarihlerden biri yanlış olmalıdır. Housley, papalık kayıtlarındaki 1318 ve 1319 tarihli mektupların aynı olayı anlattıklarını öne sürmüştür (Housley, 1986, s. 289). Anthony Luttrell ise birden fazla savaşın gerçekleşmiş olma ihtimaline değinmiştir (Luttrell, 1975, s. 288-289). Her iki mektup da savaşın 23 Temmuz'da yapıldığını söylerken Albert bu tarihin pazartesi gününe denk geldiğini eklemiştir. 23 Temmuz tarihi 1319'da pazartesiye geldiğine göre savaş 1319 da yapılmış Gerard'ın mektubunda bir tarihlendirme hatası yapılmıştır diyebiliriz. (Luttrell, 1975, s. 288-289; Housley, 1986, s. 289; Carr,)

Mektuptan anlaşılacağı üzere Albert önce Martino Zaccaria hakimiyetindeki Sakız Adası'na gitmiş orada Zaccaria ile görüşmüştür. Bu görüşme esnasında Türklerin Hristiyan topraklarına saldırmak üzere yaşadıkları Theologos'tan (Efes) yelken açtıklarını öğrenmiştir. Türklerin 2.600 savaşçısı, on kadırgası ve her biri altmış ile seksen kürekçiden oluşan on dokuz diğer silahlı gemisi vardır. Zaccaria liderliğindeki bir gemi ve altı-sekiz küçük gemi ve tekneyle Türklere karşı savaşa hazırlanmışlardır. Bu savaşta Ceneviz'den de on bir gemi gelmiştir. Bu gemileri Bizans İmparatoruna ait gemiler sanıp tedirgin olmuşlar ancak yaklaşınca müttefikleri olduğunu anlayıp rahatlamışlardır (Delaville le Roulx, 1913, s. 365-380). Albet de Schwarzburg'un yirmi üç olarak bildirdiği gemi sayısının, Enverî'nin Dusturname adlı eserinde yirmi dört olarak kaydedildiği görülmektedir. Enverî Dusturnamesi'nin Türk gemi sayısını elli

sekiz, Martino Zaccaria'nın gemi sayısı ise on dört olarak belirtmesi ile uyuşmamaktadır (Yınanç, 1929, s. 24).

Sert ve acımasız geçen bu çatışmada Türkler akşama kadar savaşa da Türk birlikleri yenilgiye uğramıştır. Schwarzburg'un mektubunda, Türk yenilgisi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Yenildikten sonra denize atladılar ve birçokları boğuldu. En az 1.500 Türk ise çatışmada kılıçla öldürüldü. Bazıları halkımız tarafından esir alındı. Sadece azı kaçabildi. Yaklaşık dört yüz Türk altı küçük tekneyle Türkiye'ye kaçabildi. Gece karanlığından dolayı onları yakalayamadık. Sakız topraklarına kaçanlar ise öldü, hiçbiri kurtulamadı (Delaville le Roulx, 1913, s. 366).”

Gerard of Pins tarafından aktarılanlara göre ise, söz konusu olayda 2.000 Türk'ün öldürüldüğü veya yaralandığı, yirmi geminin kaybedildiği, bunlardan on ikisinin gece kaçtığı şeklinde bir iddia öne sürülmüştür. Ancak, daha gerçekçi bir tahmin olarak kabul edilen rakamlar, ölen veya yaralanan Türk sayısının ve kaybedilen gemi sayısının daha düşük olduğunu göstermektedir. 1319'da Aydınolu Mehmet Bey'in Sakız Adası'nı ele geçirme girişimi hakkında farklı kaynaklarda yer alan çelişkili rakamlar, olayın detayları hakkında net bir görüş oluşturmayı güçleştirebilmektedir.

Giovanni Villani 1320 yılına tarihlendirdiği bir savaştan bahsetmektedir. Hospitalier Şövalyeleri Rodos'ta Türkleri gemileriyle nasıl yendi? başlıklı anlatımında bu çatışmadan şu şekilde bahsetmektedir:

“1320 yılında Hospitalier Şövalyeleri'nin hâkimiyetinde bulunan Rodos Adası'nı ele geçirmek için seksenden fazla saraken teknesiyle gelen Türk amiralinin saldırısı karşısında Rodos'un hâkimi dört galea ve yirmi küçük tekneyle birlikte, Ermenistan'dan dönen Cenevizlilere ait altı galea'nın yardımıyla savaştı ve sarakenleri yenilgiye uğrattı. Onların çok sayıda gemisini ele geçirip batırdı. Ardından yakınlardaki küçük bir adaya gittiler. Burada beş binden fazla saraken askerini adaya çıkmak için konuşlanmıştı. Hristiyan gemileri tüm saraken askerlerini ele geçirdi, yaşlıları öldürdü ve gençleri köle olarak sattı (Villani, 1991, s. 784).”

Giovanni Villani'nin Rodos'ta 1320 olarak tarihlendirdiği çatışma ile 1319'daki Sakız Adası'ndaki çatışma arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu durumda, Villani'nin çatışmanın yeri ve tarihi konusunda yanlış bir bilgi aldığı düşünülebilir. Ancak, gemi ve asker sayılarındaki farklılık, bu iki olayın farklı çatışmalar olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Yazarın yanlış bir bilgi aldığına dair şüpheleri güçlendirmektedir.

Türkler karşısında başarı elde eden şövalyeler, daha sonra eski toprakları olan ancak artık Bizans'ın güçlü bir kalesi haline gelen Leros Adası'na bir baskın düzenlemiş ve kaleyi ele geçirmiştir. Bu önemli başarılarından dolayı, Papa XXII. Ioannes, daha önce görevden alınan Kıbrıs'ın büyük hocası olan Schwarzburg'u tekrar göreve iade etmiş ve onu ödüllendirmiştir. Ayrıca, Papa, eğer şövalyeler Kos Adası'nı Türklerin elinden alabilirse, onlara söz verdiği gibi bu önemli adayı kendilerine vereceğini taahhüt etmiştir (Burgtorf, 2008, s. 468). Bu gelişmeler, şövalyelerin stratejik başarılarına ve Papa tarafından takdir edilmesine işaret etmektedir. Aynı zamanda, Türklerle mücadelede elde edilen zaferlerin ve toprak kazanımlarının, Hristiyan dünyası içerisindeki güç dengesinin değişmesinde de etkili olduğunu göstermektedir.

Türlere karşı Zaccaria-Hospitalier ittifakı önemlidir. Çünkü Türk korsanlığına karşı ön-ittifak denilebilir. Sakız Adası'ndaki çatışma iyi belgelendiğinden bahsettik. Ancak bunun öncesinde Ege Denizi, Hospital-Zaccaria ittifakının Türk birliklerine karşı herhangi bir çatışmasına sahne olup olmadığı akıllara gelse de bu dönemdeki kayıtlar yetersiz olduğu için belirsizlik hâkim olmakla birlikte kayıtlarda bazı savaflara rastlanmaktadır.

Türlere karşı başka bir Ceneviz-Hospitalier ortak mücadelesi de Alman rahip Ludolphus de Sudheim'in seyahatnamesinde karşımıza çıkmaktadır:

“Rodos Şövalyeleri Türklerle savaştı ve Türkler Langus Adası'na [Kos Adası] kaçtılar. Türklerin 50 barkasını ateşe verdiler ve galealarından çıkarak Türkleri sarp bir dağda kuşattılar. Noel zamanında ise Türkler Hristiyanları dar bir alanda taşlarla çevrelediler. Hristiyanlar kaçamadılar ve uçurumdan düşerek öldüler. Bunu duyan Efendi N. De Sya [Sakız'ın Hâkimi] Türklerle saldırmak için gemileriyle geldi. Ancak aralarında anlaşılabilir ve Türkleri adadan başka bir yere kendi gemisiyle götürmeyi kabul etti. Türkler gemilere bindiler. Alt katta uyuduklarında onları Rodos'a getirdi ve şövalyelere teslim etti. Rodos Şövalyeleri sayıları 6260 olan Türklerin hepsini öldürdü ve cesetlerini denize attı. Söylenen o ki, İngiltere'den gelmiş olan hacı bir kadın binden fazla Türkü öldürdü (Ludolphus de Sudheim, 1884, s. 334).”

Ludolphus de Sudheim'in eseri bize bir tarih vermemektedir. Ludolphus, 1336-1341 yıllarını Kutsal Topraklar ve Doğu Akdeniz adalarında seyahat ederek geçirmiştir. Yani olaylar yaşandıktan çok sonra seyahatnamesini yazmıştır. Bu nedenle yazdıklarının çok güvenilir olmadığını söylemek yanlış olmaz. Ancak öte yandan eserinin yüksek ayrıntı seviyesi, önemli bir kaynak olduğunu da düşündürmektedir.

Guillelmus Adae'nin *Tractatus Quomodo Sarraceni Sunt Expugnandi*: (Sarakenler Nasıl Yenilir?) isimli eserinde ise Sakız Hâkimi Zaccaria kardeşlerin Aydın Türklerine denizde ve karada zulmettiği, buldukları Türkleri kılıçtan geçirdikleri ya da köle yaptıkları anlatılır. Çatışmalar sırasında on sekiz ya da daha fazla Türk korsan gemisinin ele geçirildiği daha sonra da Türklerin topraklarına saldırdıkları, Türklerin elindeki tutsakları ise özgür bıraktıkları anlatılır. Sakız yöneticilerinin çevredeki Hristiyan adalara Türklere karşı savaşlarında yardıma gittiklerinden bahsedilir (Guillelmus Ade, 2012, s. 52-54).

Brocardus ise kendisinin Martino Zaccaria komutasında Türklere karşı çatışmalarda yer aldığını söylemiş ve Martino'nun Türkler karşısında zaferden zafere koştüğünü ifade etmiştir (Brocardus, 1906, s. 457).

Papa tarafından 1 Mart 1319 tarihinde Albert'e yazılmış olan bir mektupta papa XXII. Ioannes Hospitallerin Hristiyanlık düşmanlarına karşı bir zafer kazandığını müjdelir. Bu olayı William Adam da yazdıklarıyla desteklemektedir.

Nicephoras Gregoras ise Martino Zaccaria'nın Ege'de Türkler karşısındaki konumunu şu şekilde ifade etmiştir: “Kadırgalar inşa etti ve Asya kıyılarında yaşayan barbarlar ve korsanlar üzerine yağma yaptı. Korsanları kısa sürede öyle bir korkuttu ki onlara saldırmamak için Martino'ya yıllık haraç veriyorlardı (Gregoras, 1829, s. 438-439; Luttrell, 1975, s. 288).”

Bahsedilen çatışmalar ile, Zaccaria ve Hospital Şövalyeleri, Türklerin hedefindeki iki düşman haline geldiler (İnalçık, 1993, s. 312-315). Martino Zaccaria'nın Türklere karşı bin piyade, yüz atlı ve silahlarla donatılmış iki kadırgayı sürekli tetikte tuttuğu ise kaynaklarda bildirilmiş, Sakız Hâkimi'nin Türkler karşısındaki başarılarını överek Zaccaria kardeşlerin direnişi olmadan Türklere yakın herhangi bir adada hiçbir canlılığın kalmayacağını dile getirmiştir (Guillelmus Ade, 2012, s. 50, 52; Miller, 1911, s. 47).

Görüldüğü üzere Ceneviz-Türk ilişkileri gerilimli bir süreçle kendini göstermiştir. Sakız Adası, Orta Çağ'dan itibaren deniz ticaretinde stratejik bir konuma sahiptir. Bu konum, özellikle Akdeniz'deki ticaret yollarının kesiştiği noktalardan biri olması ve doğu ve batı arasındaki ticaretin yoğunlaştığı bir bölgede yer alması nedeniyle önemlidir. Ayrıca, Sakız Adası, zengin bir ticaret geçmişine sahip Cenevizlilerin de önemli bir ticaret üssüdür. Türklerin Sakız Adası'nı hedef haline getirmesindeki en

önemli etken, adanın konumudur ki adanın Türk yerleşimine son derece yakın olması, Türklerin adaya ilgisini arttırmıştır. Ayrıca, adanın deniz ticaretindeki stratejik konumu da Türklerin ilgisini çekmişti. Türkler, adanın kontrolünü ele geçirerek deniz ticaretinde söz sahibi olmak istemelerinin yanı sıra, Sakız Adası, Türklerin güçlenme sürecinde stratejik bir öneme sahip olduğu için, Türklerin hedefi haline gelmişti. Böylesi yakın konumda bu denli önemli bir üssün olmasının denizlerde söz sahibi olma teşebbüsü içindeki Türkleri buraya çekmesi kaçınılmazdır.

Türlere karşı Ceneviz-Hospitalier organize eylemleri Papa XXII. Iohannes tarafından ödüllendirilmiş, onların kendilerini savunma isteğinden kaynaklanan eylemlerini desteklemiştir. Özellikle Zacacria ailesi papa tarafından birtakım imtiyazlarla ödülleindirildi. Bu imtiyazlar sadece dünyevi değil manevidir de. 5 Mart 1320 tarihinde II. Benedetto ve Martina Zaccaria'ya sadece iki yıl geçerli olan, Sakız Adası'ndan İskenderiye ve Mısır'a papalık gemileriyle sakız ihraç etme yetkisi vermiştir:

“Adanın savunması için Türlere karşı savaşmak zorunda olduğunuz ve bu savaşı sürdürmek için adanın mastik gelirlerine ihtiyaç duyduğunuzu biliyoruz. Söz konusu mastik, Janova savaşı nedeniyle Hristiyan tüccarlar tarafından satın alınmadığından, yeterli geliriniz olmadığı için adadaki ücretli askerleri geri göndermek zorunda kalıyorsunuz. Bu nedenle, inananların savunması için gerekli olan adada askeri varlığı olmadan, adanın söz konusu düşmanların eline geçme tehlikesi büyüyor. Bu durum özellikle, sizin tarafınızdan birkaç kez yenilgiye uğratılan Türklerin, adayı ele geçirme isteklerini daha fazla kıskırtmıştır. Bu adanın ele geçirilmesi, Tanrı korusun, çevredeki diğer adalarda yaşayan tüm inananlar için büyük bir yıkım riski taşımaktadır. Ayrıca, mastiğin çoğunlukla sadece Müslümanlar tarafından taşındığı göz önüne alındığında, sizin ve diğer inançlıların yararına ve ihtiyacına özen göstererek, kardeşlerimizin tavsiyesi üzerine, sadece iki yıl boyunca, kendi kişisel araçlarınız veya diğer aile üyeleriniz veya hizmetlilerinizle birlikte, hiçbir diğer mal getirmeksizin veya taşımadan Mısır ve İskenderiye'ye mastik taşıma izni veriyoruz (Vatican, Archivio Segreto, Registra Avenionensia, reg. 13, fol. 717r; Registra Vaticana, reg. 70, fol. 589v, ep. 1529; Delaville le Roulx, Les Hospitaliers à Rhodes, s. 367-8).”

Papa, Türk karşıtı faaliyetlerini kolaylaştırmak için bu maddi imtiyaz dışında 20 Şubat 1323 tarihinde Türlere karşı savaşta ölen yahut yaralananlara üç yıl geçerli olan tam bir bağışlanma (*omnium veniam peccatorum*) vermiştir: “kalbinizde pişmanlık duyarak itiraf ettiğiniz tüm günahların affedilmesine izin veriyoruz” (Vatican, Archivio Segreto, Registra Avenionensia, reg. 18, fol. 380r-v; Registra Vaticana, reg. 74, fol. 168r-v; Gatto, 1956, s. 344-345).

Avignon mektuplarından her iki imtiyaz için de Sakız Hâkimi'nin başvuruda bulunduğunu anlıyoruz. Ticari imtiyazlar sonucunda adadaki refah seviyesinin arttığı, kesilen sikkelerin kaliteli alışımından oluşundan anlaşılmaktadır (Musarra, 2020, s. 326). Sakız ticaretinde istediğini alan Martino Zaccaria, aynı zamanda şap ticaretine de devam etmiş ve adanın ekonomik olarak müreffeh bir konuma gelmesini sağlamıştır. Şap ve sakız ticaretinin kayıtları azdır. Ancak dönem kronikleri birtakım kanıtlar sunmaktadır. Ahmet Eflâkî Menâkıbü'l Ârifin isimli eserinde, Umur Bey'in Sakız Adası'nı ele geçirmesinden bahsederken orada anlatılamayacak kadar çok sakız çıkarıldığından bahsetmiştir (Ahmet Eflaki, 1973, s. 310). 1340'larda Iohannes Kantakouzenos, Sakız Adası'nın 120.000 altın mali gelir sağladığını belirtir (Cantacuzenus, 1832, s. 583; Miller, 1911, s. 49); bu, yirmi yıl önce imparatorluk gelirinin toplam miktarının bir milyon olduğu düşünüldüğünde etkileyici bir rakamdır. Martino Zaccaria'nın bölgede varsıl bir konuma gelmesinin, papanın verdiği imtiyazlar neticesinde olduğu göz ardı edilmemelidir.

Görüldüğü üzere, Zaccaria ailesinin papalık desteğiyle elde ettiği avantajlar hem maddi hem de manevi açıdan büyük önem taşımaktadır. Papalık desteği ailenin sadece ticaretini genişletmesine yardımcı olmakla kalmamış aynı zamanda Hristiyan dünyasında saygın bir konuma sahip olmalarına yardımcı olmuştur. Özellikle papa XXII. Iohannes'in Zaccaria ailesine verdiği imtiyazlar ailenin Hristiyanlığın savunucuları olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Bu imtiyazlar ailenin bölgede ve Avrupa'da itibarının artmasına ve Hristiyan toplumunda saygın bir konuma sahip olmasına yardımcı olmuştur. Papalık desteği Hospitaller'in askeri yardım sağlayarak Türklerle savaşta Cenevizlilerin yanında yer almasına neden olmuştur. Papanın verdiği imtiyazlar aynı zamanda ailenin Avignon'un motivasyonlarına uygun hareket ettiği sonucunu da doğurmuştur. Avignon papalığı döneminde papaların Fransa Kralı ile yakın ilişkiler içinde olduğu ve bu ilişkilerin bazen papalığın siyasi ve askeri kararlarını etkilediğine değinmiştik. Bu nedenle Zaccaria ailesinin papalık desteği alması ailenin siyasi hareketlerini de Fransa kralının çıkarlarına uygun şekilde yönlendirmesine yardımcı olmuştur. Bunun dışında papalığın bir başka yardımı ise ailenin farklı bölgelerdeki Hristiyan grupların desteğini arkasına alarak güçlü bir müttefik ağı oluşturmasında karşımıza çıkacaktır.

Papalık tarafından Latin kolonilerinin savunulması için çeşitli ödüller ve imtiyazlar verilmesi denizcilik ile uğraşan Türk emirliklerinin saldırılarının karşı öncelikli bir konu olarak görüldüğünü göstermektedir. Mısır'a uygulanan ticaret ambargosu ise bu öncelikten daha az öncelikli hale geldiği düşünülmektedir. Bu durum, Türklerin doğu Akdeniz'deki ana Müslüman tehdit olarak algılanmaya başladığını gösteriyor. Bu da papalık ve Latinlerin doğu Akdeniz politikalarında bir değişiklik yaratmış ve ticaret ile haçlı kavramları arasında daha yakın bir ilişki oluşmuştur.

Martino Zaccaria elde edilen bölgesel güç ve nüfuz ile bir yandan Bizans egemenliğinden kurtulmak isterken diğer yandan ise kardeşiyle ortak yönetimini sonlandırmak için açık adımlar atmıştır. Martino'nun davranışı giderek daha iddialı hale gelmiştir. 1325'te kardeşini Sakız Adası eş yöneticisi olarak görevden alarak kendi adına madeni para kestirmeye başlamıştır (Miller, 1911, s. 49). Böylece Sakız'da kardeşiyle paylaştıkları çift isimli sikkeleri tedavülden kaldırmıştır. Avignon'dan gelen mektuplar da artık yalnızca Martino Zaccaria'ya hitap ediyordu (Musarra, 2020, s. 326). Kardeşine baskı yaparak Sakız'daki ortak yönetimden çekilmesini talep etmiştir (s. 326). Zaman içinde, bu iki kardeş arasındaki ayrılık o kadar büyümüştür ki Papa, aralarındaki farklılıkları çözmeleri için bir mektup yazarak müdahale etmek zorunda kalmıştır. Martino Zaccaria'nın kardeşiyle olan bu mücadelesi, Levant bölgesindeki güç dengelerinde değişikliklerin yaşandığının bir göstergesidir.

1328 yılında III. Andronikos Paleologos Bizans tahtına çıkmıştır. Yeni imparatorun gelişi ile Zaccaria-Bizans ilişkileri bir dönüm noktası yaşamıştır. III. Andronikos Sakız Adası'nın yeniden imparatorluğa geçmesi için görüşmeler yapmaya başlamıştır. Martino Zaccaria, adada imparatorun izni olmaksızın yeni bir kale inşaatına başlamıştır. Aslında bu kaleyi Aydınolu Umur Bey'in saldırıları karşısında yapma ihtiyacı hissetmiştir. Umur Bey 1328 ya da 1329 yılında Smyrna Limanı'nda bulunan Ceneviz Kalesi'ni ele geçirmişti (Merçil, 1991, s. 239). Umur Bey kaleyi fethettikten sonra denizlerde Sakız Hâkimi'ne zor anlar yaşatmaya başlamıştı. Bu nedenle Martino Zaccaria bu kaleyi inşa etmeye başlamıştır. Ancak III. Andronikos, kendisinden izin alınmadan bir kale inşaatı yapılmasından memnun olmamış ve inşaatı derhal durdurması ve adanın kontratının uzatılması için Martino'yu Konstantinopolis'e çağırmıştır.

Martino Zaccaria hız kesmeden kale inşaatına devam edince imparator Naksos Dükü I. Nicholas Sanudo'nun da dört kadırgasının olduğu 105 gemilik bir filo toplayarak 1328 yılında Sakız Adası'na doğru yelken açmıştır (Miller, 1911, s. 49). Bizans filusunun gelmesiyle Martino yerel halkın silah taşımalarını yasaklamış taşıyanları ölüm cezasına çarptıracağını söylemiş, imparatorluğa ait üç kadırgayı batırmış ve kendisi de 800 adamıyla birlikte kalesine girmiş ve kendi sancağını çekmiştir (Miller, 1911, 49-). Ancak kardeşi Benedetto Zaccaria kalesini Bizans'a teslim etmiş, yerel Yunan halk Bizans tarafında yer almıştır. Bu nedenle Martino teslim olmak zorunda kalmıştır. Sakızlılar Martino'nun idam edilmesini talep ettiyse de o zincire vurularak Konstantinopolis'e götürülmüştür (Turan, 1966, s. 175). İmparator III. Andronikus'un Cenevizlileri adadan atmak için Saruhan Bey ve Umur Bey'den yardım istediği bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1984, s. 85). Bu yardım alma talebi İmparator için ilk değildir. 1292'de Sakız adanışını muhasara ettiği zaman da Orhan Gazi'ye karşı Saruhan Bey ve Umur Bey ile görüşüp ittifak istemiş ancak bir netice alamamıştır (Uzunçarşılı, 19784, s. 85). Martino Zaccaria Konstantinopolis'de 8 yıl esaret altında kalmıştır. 1337 yılında Papa XII. Benedictus ve Fransa Kralı VI. Philippus'un müdahalesiyle serbest bırakılmıştır. İmparator, Martino'ya kayıplarının telafisi olarak ordu ve diğer kalelerde görevler vermiştir (Miller, 1911, s. 50). III. Andronikos, Benedetto'yu adanın yeni valisi olarak tayin etmek istemiş ve ona adanın net gelirinin yarısını maaş olarak teklif etmiştir ancak Benedetto bunu reddetmiş, daha sonra adayı geri almaya çalışmış fakat başarısız olmuştur (Miller, 1911, s. 50; Argenti, i, 1958, s. 66-68).

Papalık desteğiyle Sakız Adasını'nı yöneterek Türklere karşı başarılı bir direniş sergileyen Martino Zaccaria, Umur Bey ve İmparator Andronikos'un saldırıları karşısında hâkimiyet alanını kaybetmiştir. Umur Bey'in saldırıları, Bizans İmparatorluğu'nun Sakız Adası üzerindeki egemenliğini tehdit etmemiş, ancak adadaki Zaccaria hakimiyetine karşı bir tehdit oluşturmuştur. Umur'un saldırılarının Bizans İmparatoru'nun Sakız Adası'nı geri alma girişimine fırsat sağladığı görülmektedir. Zaccaria ailesi Bizans İmparatorluğu'na karşı savunmasız kalmıştır. Martino'nun İmparator III. Andronikos'a teslim olmayı reddetmesi, kardeşi Benedetto'nun ise kalesini hemen Bizans kuvvetlerine teslim etmesi kardeşler arasındaki zıt görüşleri ve

çekişmeleri yansıtmaktadır. Ancak Martino'nun sonunda kaleyi teslim etmesi, İmparatorluk güçlerine karşı durmanın çok da kolay olmadığını ve başka bir seçeneğin kalmadığını göstermektedir.

4.2.8. Venedik- Türk İlişkileri

Sakız Adası'nın Cenevizliler için stratejik ve ticari olarak ne gibi öneme sahip olduğuna değinildi. Benzer şekilde Girit Adası da Venedik için önemlidir. Girit, Venedik için sadece ticari açıdan değil, aynı zamanda stratejik konumu itibarıyla da önem arz etmektedir. Adanın konumu Venedik'in Levant'taki ticaret ağına giden önemli bir geçiş noktası olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Ayrıca Girit Adası'nın stratejik konumu olası bir Haçlı Seferi için de önemlidir. Haçlı seferleri sırasında Venedik, Girit Adası'nın konumundan faydalanarak Haçlı ordularını Akdeniz'e yönlendirmek için bir üs olarak kullanabilecektir. Bu nedenle Venedikli liderler Girit Adası'nın kontrolünü ellerinde tutmak, Ege'deki Türk ilerleyişini durdurmak için çaba sarf edeceklerdir.

Venedik ve Türk emirlikleri arasındaki ilişkiler XIV. yüzyıl boyunca oldukça değişken bir seyir izlemiştir. İlk başta, Venedik ve Türkler arasında ticari ilişkiler olumlu şekilde gelişmiştir ve Venedikliler ticaret için sık sık Türk ana karasına gitmiştir. Ancak, Türklerin Venedik kolonilerine saldırmaya başlamaları Venediklilerin Türklere karşı anti-Türk haçlı seferi düşüncesinin gelişmesine yol açmıştır. Bir yandan Türk ilerleyişini ortadan kaldırmaya çalışan, öte yandan da Anadolu ile ticari ilişkilerini sürdürmeye devam etmek isteyen Serenissima, izleyeceği siyasetin ana çizgilerini barış, ticaret ve savaş üçgeninde bir zemine oturtmuştur.

Tarihsel kaynaklar, yüzyıllardır dünya pazarları arasında lider olan Venedik'in XIV. yüzyılda ticaret ağını genişletmek için çabaladığını göstermektedir. Bu çerçevede, Venedikliler, Türklerle ticaret yapmaktan kaçınmamışlardır. Bu dönemde, Türklerin Venedik kolonilerine yönelik saldırıları olmadığı için Venedikliler, Türklerle ticaret yapmaktan çekinmemişlerdir. Türkler o zamana kadar Venedik'in düşmanları olan Ceneviz ve Bizans ile çatışma halindedir ve henüz Türklerin radarında değildir. Ancak Türk deniz gücünün Venedik topraklarına saldırmaya başlaması, Venedik'in Türklerle

savaşması için bir fırsat doğurmuştur ve Venedikliler anti-Bizans tutumlarında vazgeçmişler ve ana hedef olarak Türkleri seçmişlerdir.

1318 yazında Türkler Ege Denizi'ndeki Venedik kolonilerine saldırmışlar ve bu durum Venediklilerin Türklere karşı düşmanca bir tutum takınmasına yol açmıştır. Venedik, Türklere karşı bir haçlı seferi başlatmış ve Bizans İmparatorluğu ve Ceneviz gibi diğer güçlerle iş birliği yaparak Türklerle mücadele etmiştir. Bu çatışmalar, Venediklilerin Türklerle olan ticari ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir. Böylece, XIV. yüzyılın devamında Venedik ve Batı Anadolu Türk Beylikleri arasındaki ilişkilerin seyri değişecektir.

Katalanların 1318 yılından itibaren Türklerle -Menteşe ve Aydın Beylikleri ile- ittifak kurduğuna önceki bölümlerde değinilmişti. Türklerle 1318'de başlayan ittifak, Venedik'in Türklerle olan ılımlı tavrını değiştirmiştir. Venedik, Akdeniz'de önemli bir güç olarak kalmak için ticari çıkarlarını korumak zorundadır ve Türk-Katalan ittifakı Venedik'in bu çıkarlarını tehdit etmektedir. Çünkü bu ittifak, *Serenissima*'nın Levant'taki ileri karakolu olan Girit Dukalığı'nı tehdit etmektedir ve bu ittifakı bozmak için girişimlerde bulunmaktan çekinmemiştir (Turan, 2020, s. 250). Ayrıca, Venedik Katalanların Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerine de karşıydı. Türk-Katalan ortak hareketiyle gerçekleştirilen Ege'deki Venedik mülklerine yapılan saldırılar, Venedik'in birçok adada büyük zarar görmesine neden olmuştur. 1318 yılında başlayan ve Katalanların Türklerle ittifak kurduğu olaylar, o dönemde Akdeniz'deki siyasi ve ekonomik yapıyı etkileyen önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir Bu ittifakın Venedik'in Türklerle olan ilişkisini değiştirdiği bilinmektedir. Katalanlar, Venedik'in sahip olduğu Ege Denizi'ndeki mülklerine saldırmaya başlamışlar ve bu saldırıların sonuçlarına ilişkin bilgiler mektuplar aracılığıyla Venedik'e iletilmiştir. Türklerin Venedik adına birçok adaya zarar verdiği ve bu zararların artarak devam ettiği belirtilmiştir. Anlaşılan odur ki 1318-1319 yıllarında Ege Denizi Venedik için her zamankinden daha güvensizdir.

Katalanların Türklerle olan ittifakı, Venedik için ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Venedik, Katalanları Türk Beyliklerinden ayırmak istemiştir. Ancak Venedik, bu meseleyi düşmanca değil diplomatik yollarla çözmek için

çabalamıştır. Bu durum 9 Haziran 1319 tarihli mektupta şu şekilde ifade edilmiştir: “anlaşmazlık bağlarını kıran her iki taraf savaştan ziyade barışla ateşkes sağladı” (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 122). Bu nedenle 1319 yılında 6 ay süreli bir anlaşma yapılmış ve bu anlaşma daha sonra 1321 ve 1331 yıllarında yenilenmiştir. Anlaşmada, tarafların barışı kabul ettiği ve birbirleriyle savaşmayacakları belirtilmektedir. Üstelik Katalanlar tüm filolarını dağıtmayı da kabul etmişlerdir (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 122-123). Ancak bu anlaşmalar, Katalan korsanlığını yine de engelleyememiştir. Görünen o ki, bu korsan faaliyetleri Türk yardımıyla gerçekleştirilmekteydi.

İstediklerini elde edemeyen Venedikliler, Katalanlarla yeniden bir anlaşma yapma yoluna gitmişlerdir. 1321 yılında yapılan bu anlaşmaya göre, Katalanlar ile Türkler arasında yapılan antlaşmalar artık geçerli olmayacaktır ve Türklerle hiçbir şekilde antlaşma yapmayacaklardır. Ayrıca, Venediklilerin sahip oldukları bölge ve hâkimiyetleri içinde Türkleri kabul etmeyecekleri ve Türklerle nasihat veya lütufta bulunmayacakları da anlaşmada ifade edilmiştir. Türklerin Venedik hizmetine girmeleri durumunda bile kabul edilmeyecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca, eğer Katalanlar Türklerin Eğriboz Adası veya diğer adalara zarar vereceğini öğrenirlerse, bu bilgiyi ada yöneticilerine iletmeleri istenmiştir. Bu kararların uygulanabilmesi için ellerinden her ne geliyorsa yapılması gerektiği belirtilmiştir. (Diplomatari de l'orient Catala, s. 142, Zachariadou, 1983, s. 15; Jacoby, 1974, s. 244-245).

Venedik, Türklerle her türlü diplomatik ve ticari ilişkilerini Levant'taki sözcüsü Girit Dukalığı üzerinden yürütmüştür (Turan, 2020, s. 247). Giritli yöneticiler 1332 yılında Türklerle, özellikle de Orhan Bey yönetimindeki Menteşe Beyliği ile, her türlü ticareti yasaklamışlardır. Zachariadou bu girişimin Türklerin Venedik mallarını yağmalarının neticesi olduğu yorumunu yapmıştır (Zachariadou, 1976, s. 231).

Bu gelişmeler neticesinde Venedik, Türkleri ciddi bir rakip olarak görmeye başlamıştır. Zaten Bizans, Hospitaller, Papalık ve Ceneviz için Türkler durdurulması gereken bir düşman olarak görülmektedir. Artık Venedik de bu düşüncenin paydaşı olmuştur ve Ege'de Türk karşıtı bir ittifakın zemini hazırlanmaya başlanmıştır.

Venedik'in Türklerle olan ilişkisi, bu dönemdeki siyasi ve ekonomik yapıyı etkileyen önemli bir faktördür. Çünkü Venedik, Türklerin varlığına karşı ciddi bir tehdit algısıyla hareket etmektedir. Ancak bu süreçte, barışçıl yollarla çözüm arayışı içine girmiş olsalar da Katalanların Türklerle olan ittifakı ve bu ittifakın Venedik'in çıkarlarına ters düşmesi, Venedik'in Türk karşıtı bir ittifakın zeminini hazırlamasına neden olmuştur. Bu süreç, o dönemdeki Akdeniz'deki siyasi ve ekonomik yapıyı derinden etkileyecektir.

Türklerin Ege Denizi'ndeki genişlemeleri çıkarlarına dokunan *Serenissima*, Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini düzeltme yoluna giderek ateşkes anlaşması yapmayı tercih etmiştir. Oysa Bizans İmparatorluğu, 1299 yılında Venedik'in Ceneviz ile yapmış olduğu anlaşmaya dahil edilmemişti. Böylece Venedik Cumhuriyeti, Bizans İmparatoru Andronikos Paleologos ile 4 Ekim 1302 ve 7 Mart 1303 tarihlerinde ateşkes anlaşmaları yapmıştır (Diplomatorium Veneto-Levantium, s. 12-19; Lane, 1973, s. 187). Pachymeres bu durumdan şu şekilde bahsetmektedir:

“Venedikliler tavırlarını değiştirerek anlaşma talebinde bulundular ve imparator birkaç yıllık bir antlaşmayı kabul etmeye razı oldu ve bu koşullar altında bir elçilik gönderdikten sonra barış antlaşmasını imzaladı. Çünkü doğudan batıya kadar tümüyle kuşatılmış Perslere [Türkler] karşı bir savaş acildi ve savunucu yoktu. Çeşitli tehlikeler talihsiz Romalıları her yerde tehdit ederken, tüm Mesothynie göç ediyordu (Pachymeres, s. 357).”

Ancak yapılan anlaşmalar uzun süreli olmamıştır. Çünkü daha önceki bölümde anlatıldığı gibi Venedik, Charles de Valois'in Konstantinopolis üzerine haçlı seferi fikrine dahil olmuştu. Venedik, Konstantinopolis mülklerindeki tüm haklarını yeniden elde etme hayaliyle bu seferin paydaşı olmuştur. Ancak seferde gecikmeler yaşanması sonucunda Venedik daha fazla beklememiş ve Bizans İmparatorluğu'yla yeniden ateşkes girişimlerine başlamıştır. 3 Ekim 1310'da doğun sarayında ateşkes şartları belirlenmiş, 11 Kasım'da II. Andronikos bu şartları kabul etmiştir (Setton, 1976, s. 167). 14 Ağustos 1310 tarihinden geçerli olmak koşuluyla anlaşmanın 12 yıllık bir süre ile devam edeceğine karar verilmiştir. Anlaşma metninde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Şu anda imzalanan on iki yıllık ateşkes anlaşmasının süresi, taraflar yani Bizim İmparatorluğumuz, Her iki taraf da istediği sürece uzatılabilir. Ancak İmparatorluğumuz ya da aynı şekilde Illustri Dük ve Venedik Cumhuriyeti ateşkesi on iki yılın sonunda feshetmek istediğinde, ateşkesi feshetme özgürlüğümüz olmalıdır. Ancak ateşkesi feshetmek isteyen taraf, daha önce ateşkesine bağlı olmak istemediğini bildiren açık bir

beyanda bulunmadan, ateşkesi feshedemez. Beyan yapıldıktan sonra, ateşkesin geri kalan altı aylık süresi eklenmelidir (Diplomatorium Veneto-Levantium, s. 84).”

Görülmektedir ki XIV. yüzyılın başlarında Ege'deki olaylar Venedik'in Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerini çözüme ihtiyacını arttırmıştır. Böylece Venedik'in Bizans politikası önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bizans İmparatorluğu'na karşı her haçlı seferinin bir parçası olan Venedik bu dönemde, Bizans üzerinde bir Latin devleti kurma hayalini rafa kaldırmış, önceliğini Türk ilerleyişi karşısında müttefik aramaya yönelik hale getirmiştir (Laiou,1972, s. 311).

Bu değişim, Bizans'ın Batı ile ilişkilerinde de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Batı, uzun süredir Bizans'a karşı haçlı seferleri düzenlemiş, hatta Konstantinopolis'i ele geçirerek Latin İmparatorluğu'nu kurmuştu. Ancak Venedik'in Bizans'la olan yeni yaklaşımı, Katolik Batı'nın da Bizans'a karşı daha ılımlı bir tutum almasını sağlamıştır. Bu, Bizans'ın Batı'dan daha fazla destek görmesi anlamına geliyordu.

11 Haziran 1324'ten itibaren geçerli olmak üzere Bizans İmparatoru II. Andronikos ile Venedik arasında beş yıllık bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma, Venedik'in Bizans politikasındaki değişimlere verdiği bir yanıt niteliğinde olup ticari ilişkileri düzenlemektedir. Anlaşma kapsamında Venediklilere, Bizans topraklarında sorghum, bakla, arpa, keten tohumu ve diğer tahıl ve baklagillerin ticaretini yapma, çıkarma, taşıma, alım ve satım özgürlüğü tanınmıştır; ancak Bizans topraklarında yetişen buğday bu izinlerin dışında bırakılmıştır. (Diplomatorium Veneto-Levantium, 1899, s. 200-203). Anlaşma, Bizans için bir fırsat niteliği taşımaktaydı. Batı'nın desteğini arttırmayı hedefleyen II. Andronikos, imparatorluğunun geleneksel düşmanları Papalık ve Fransa Krallığı ile de ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Birleşmeci bir yaklaşım ortaya koyarak kiliselerin birleşmesinden yana olan Bizans imparatorluğunun refah ve güvenliği için 1324-1327 yılları arasında bir dizi müzakere yapmıştır (Annales Ecclesiastici, 1864, s. 267-268; Laiou, 1972, s. 284; Gill, 1979, s. 192-193). Marino Sanudo ise Bizans İmparatoru'nun iyi niyetini Latinlere garanti etmiştir (Gill, 1979, s. 192). Müzakereler için Avignon'da toplanılmış ancak 1321 yılında Bizans'ta II Andronikos ve torunu III. Andronikos arasında patlak veren ve yedi

yıl sürecek olan iç savaş müzakerelerin aksamasına neden olmuştur (Laiou, 1972 s. 284; Nicol, 1999, 153-154)

Annales Ecclesiastici isimli dönem kaynağında kiliselerin birleşme fikri şu şekilde ifade edilmiştir:

“Senato ayrıca, imparatorun ve patriğin Roma Kilisesi'ne katılmasıyla ilgili olarak tanrısal yüceliği arttırmanın başka bir yolu olmadığını ve bu durumun Filistin ve Mısır'daki Müslüman yönetimlerine karşı mücadelede yardımcı olacağını söyledi (*Annales Ecclesiastici*, 1864, s. 268).”

Venedik'in Bizans politikasındaki bu değişim, Bizans'ın Batı'dan daha fazla destek almasını sağlamıştır. Angeliki Laiou'nun söylediği gibi, Bizans'ın Batı ile ilişkilerinin yumuşaması, Batı'dan gelen bir tehdidin kalmadığını mı gösterir yoksa bazı kaynakların iddia ettiği gibi Bizans'ın Batı tehdidinden korunmak için müzakere yaptığını mı gösterir sorusu, Bizans'ın Batı ile ilişkilerinde karmaşık ve zorlu sürecin devam ettiğini göstermektedir. Bölgede Türklerin daha hâkim bir hale gelmesi geleneksel olarak devam eden Batı ile Bizans'ın politik tutumlarını her iki taraf için yeniden sorgulanmasını gerektirmiştir ve taraflar kendilerince gördükleri Türk tehdidine karşı geri adım atarak ittifak arayışlarına girişmişlerdir. Şu söylenebilir ki; bu dönemde, Osmanlılar ve diğer Türk beylikleri Bizans topraklarında toprak sahibi olmaya başlamışlardır. Bu da Bizans'ın Batı'dan daha fazla destek aramasına neden olmuş ve Türk ilerleyişi karşısında Bizans'ın müttefik arama ihtiyacı daha da artmıştır.

Sonuç olarak, Venedik'in Bizans politikasındaki değişimler, Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerin yumuşaması ve anti-Türk ittifaklarına dahil edilmesi Bizans İmparatorluğu'nun hayatta kalması ve varlığını koruması açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü Haçlı müzakerelerine giden yolda imparatorluğun Batı Avrupa Hristiyan güçleriyle iş birliği yaparak kendi güvenliğini sağlamasına yardımcı olmuştur. Yani Ege Denizi'nde oluşan ortak Türk tehdidi, Bizans İmparatorluğu için stratejik bir önem taşımaktadır demek yanlış olmaz. Venedik, Bizans ile ilişkilerini güçlendirerek bölgedeki dengeyi ve güvenliklerini sağlamlaştırmayı hedeflemiştir. Bu politika değişikliği, Venedik'in ulusal çıkarlarına uygun bir şekilde hareket etme ve varlığını koruma stratejisinin bir yansımasıdır.

4.2.9. Türk Tehdidine Karşı Kurulan Siyasi İttifaklar ve Aktörler

Venedik XIV. yüzyılın başlarında nispeten barışçıl ilişkiler sürdürdüğü denizci Türk beyliklerin yayılması ve kendisini tehdit etmesiyle nasıl başa çıkmaya çalışmış ve ittifak arayışlarına yönelmiştir. Türklerin Venedik'e zarar vermeye başlamasıyla Venedik Cumhuriyeti, Türklere karşı bir Ege koalisyonu kurma adımları atmıştır, bu fikir ise öncelikle Marino Sanudo tarafından önerilmiştir. Marino Sanudo 1326 yılına ait mektubunda Türk ilerleyişinden duyduğu endişeyi şu şekilde dile getirmiştir:

“Gerçekten de saygıyla ifade etmek gerekirse, Efendimizin Asya'nın Küçük Asya olarak bilinen bölgelerinde hüküm süren ve yaşayan Türkler konusunda tedbir alması gerekmektedir. Bu Türkler, Romanya Adaları'nı hızla istila etmekte ve özellikle Mora Prenslığı'ne ait olan adaları büyük ölçüde tehdit etmektedir. Öyle ki, eğer zamanında yardım alamazlarsa bu adalar kaybedilecektir. Özellikle Eğriboz Adası, Katalan grubunun eline geçme tehlikesiyle karşı karşıyadır (Sanudo, 1661, s. 298).”

Sanudo, Türk-Katalan birliklerinin Latin Doğu'daki tehditlerini ele aldığı mektuplarında, özellikle Eğriboz'un içinde bulunduğu tehlikeye odaklanmıştır. Eğriboz, Ege Denizi'ndeki en büyük ve Girit'ten sonraki en önemli ada olmasının yanı sıra stratejik konumuyla da önemli bir yere sahipti. Venedik, IV. Haçlı Seferi sonrasında burayı ele geçirmişti. Bu nedenle Eğriboz, Venedik için önemlidir ve Sanudo'nun buraya dikkat çekmesi anlaşılırdır.

Türk-Katalan ittifakında Katalan lider Alfonso Fadrique'nin Türk askerlerini Venedik'e teslim etmeyi reddettiği bilgisine de Sanudo'nun mektuplarından ulaşmaktayız. Venedik, kara ve deniz yoluyla etkili bir şekilde müdahale ederek korsan gemilerini yok etmiş veya ele geçirmiş olsa da Türkler, Caristo arazisi üzerinden kaçmayı başarmış ve Alfonso, onları savaş esirleri olarak Venedik balyosuna teslim etmeyi reddetmiştir (Carlini, 1940, s. 355). Böylece bu korsanlar, Atina'ya kaçmış ve daha sonra Türkiye'ye sığınmışlardır. Zachariadou, bahsedilen Türklerin Aydın Türkleri olduğu ifade etmekte ve 1327 yılının başlarında Morea'nın bazı bölgelerine ve Martino Zaccaria'nın Damala'daki topraklarına saldırılar düzenlediklerini söylemektedir (Zachariadou, 1980, s. 831).

Sanudo'nun mektubunda, Ege Denizi'nden dönen iki Venedik gemisinden gelen bilgilere dayanarak, Türklerin yedi gemi ile Egina Adası'nı ve Mora Yarımadası'ndaki bazı bölgeleri yağmaladığı anlatılmaktadır. Söz konusu saldırılar Eğriboz Adası'na

yayıldığında ise Venedik Senatosu takviye kuvvetler göndermiş olmasına rağmen, Katalanların yine Türklerin yardımıyla adayı ele geçirmeyi başardıkları Sanudo'nun Mayıs 1327 tarihli mektubunda kaydedilmiştir (Cerlini, 1940, s. 357-358). Sanudo'ya göre bir sonraki hedef ise Ege Adaları'na yönelmek olacaktır. Daha sonra sıra Mora Yarımadası'na gelecektir, ki bu bölge o zamanlar Latinler ve Yunanlar tarafından kontrol edilmektedir. Son olarak, Kandiye'yi de hedefleyeceklerdir. Sanudo, bu tehdidi uzaklaştırmak için çözümler önermektedir. Bu önerilerde, kendi cumhuriyetine sadık biri olduğu kadar, Doğu Akdeniz ve Hristiyanlığın kurtuluşu için yeni haçlı seferlerini hayal eden biri de olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Avrupa prenslerini, Venedik'i ve Papa'yı bir araya getirerek Latin Doğu'nun ve Hristiyan dünyasının kurtuluşu için çalışmayı düşündüğünü ifade etmektedir.

Venedik Senatosu, Temmuz 1327 tarihinde, Türklere karşı topraklarını savunmak amacıyla bir ittifak oluşturma görüşmelerine Bizans İmparatoru, Martino Zaccaria ve Hospital Şövalelerinin Üstadı'nı davet etsinler diye Girit Dükü, Eğriboz ve Konstantinopolis Baili'sine mektuplar gönderme kararı almıştır. Bu önemli girişimin yanı sıra, Türklere karşı Romanya ve Adriyatik bölgelerinin korunması amaçlarıyla on Venedik kadırgası gönderilmiştir (Laiou, 1970, s. 381). Bu süreçte, Bizans ve Venedik arasında ortak bir ittifak için müzakereler gerçekleştirilmiştir. Bilgi akışını sağlayan kişi olarak Sanudo, Senato'yu Ege Denizi'ndeki gelişmeler hakkında düzenli olarak bilgilendirmiştir. Ancak, bu dönemde Sanudo'nun Türk karşıtı bir ittifak talebi henüz belirgin bir şekilde ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte, zamanla Mısır'a ticari ambargo fikri, Türklere karşı bir donanma oluşturma düşüncesine doğru evrilmiştir. 1320'lerde açıkça ifade edilmeyen ittifak fikri, 1330'ların başında kesin bir şekilde dile getirilecektir. Türk tehdidi arttıkça, Memlûklerin öncelikleri azalmıştır. Sanudo'nun 1326 tarihli mektubunda Müslümanlarla ticaret yapılmasına izin verilmesi gerektiğini belirtmesi, Memlûklere yönelik ambargonun artık önemini yitirdiği düşüncesini doğrular. Sanudo mektubunda Memlûk ticaretiyle ilgili şu satırlara yer vermiştir: “Babil Sultanlığı'na ait olan tüm ülkelere demir, silahlar, kereste, katran ve eski çağlarda yasaklanmış diğer mallar dışında tüm ticaret mallarıyla serbestçe gidebilmesini ve gelebilmesini sağlanmalıdır (Sanudo, 1661, s. 299).”

Venedik'in ticarete dayalı ekonomisi için Mısır ticareti stratejik öneme sahiptir ve Sanudo da bunun farkındadır.

Değerlendirilen veriler ışığında, 1320'li yıllarda çeşitli görüşmeler gerçekleştirilmiş ve Türklerin ilerleyişiyle beraber ortaya çıkan tehlike fark edilmiştir. Türklerin Katalanlarla olan ilişkisi Venedik'e zarar vermeye başladığında, Marino Sanudo tarafından ittifak oluşturma söylemleri dile getirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Venedik ile Bizans arasındaki ilişkilerin yumuşatılması ve Papalık'ın yardımına başvurulması gerekliliği ortadadır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu ilk teklifler boşa çıkmıştır. Fransızlar, Kutsal Topraklar veya Ermeni Haçlı Seferi'ne daha fazla ilgi gösterirken, Sakız Adası'nı kaybeden Martino Zaccaria Konstantinopolis'te esir tutulmaktaydı. Bizans İmparatorluğu ise neredeyse on yıllık bir iç savaşın ardından zayıflamış durumdaydı. Papanın da İtalya ve Almanya'daki olaylarla meşgul olması sebebiyle Ahaia, Sakız ve Rodos'taki Latinlere destek olamamıştır. Bununla birlikte, bu engelleri aşmaya kararlı olan Venedik, Türklere karşı bir Hristiyan ittifakı fikrinden vazgeçmemiştir. Papalık tarafından başlangıçta destek sağlanmamış olsa da ilerleyen yıllarda durumun değişebileceği düşünülerek yeni politikalar belirlenecektir. Bu süreçte, Venedik'in Türk karşıtı ittifak arayışları ve ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, siyasi ve stratejik bir yaklaşımın sonucudur. Venedik'in güvenlik ve çıkarlarını koruma amacıyla gerçekleştirdiği bilinçli politika değişikliğini yansıtmaktadır. Bu bilinçli politika değişikliği, Venedik'in Türk tehdidine karşı aktif bir savunma stratejisi izlemesine katkıda bulunmuştur.

4.3 Ege'de Siyasi Durum

4.3.1. Ege'de İktidar Mücadelesinin Yükselişi: 1320-1330 Dönemi

XIII. yüzyılın son çeyreğinde Germiyanogulları Beyliği'nden ayrılan bir dizi bağımsız beylik, Batı Anadolu'da hem konumları hem de deniz faaliyetleri nedeniyle dikkat çekmekteydi. Menteşe, Saruhan, Karasi ve Aydın Beylikleri, bu beylikler arasında kendilerinden söz ettirme başarısını göstermekteydiler. XIV. yüzyılın ilk yıllarında, denizci beyliklerinin en güçlüsü ve dikkat çekeninin Menteşe Beyliği olduğu

önceki bölümlerde belirtilmiştir. Yüzyılın başında, Menteşe Türkleri, Hristiyan Batı için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Ancak XIV. yüzyılın ikinci on yılından itibaren Aydınogulları beyliği, askeri ve siyasi gücünü aşamalı olarak genişletmiş ve Ege Denizi'ndeki Hristiyan güçlerini rahatsız etmeye başlamıştır. Aydınoglu Beyliği XIV. yüzyılın ortalarında Latin Batı'nın gözünde muhtemelen politik ve ekonomik açıdan, bölgedeki diğer beyliklerden tartışmasız daha önemliydi. Bu nedenle, kontrol altına alınması gereken ilk Türk Beyliği olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Aydınoglu Beyliği Büyük Menderes çevresinde, Mübariz-üd-din Gazi Mehmed Bey tarafından kurulmuştur³ (Merçil, 1991, s. 239; İbn Battûta, 2017, s. 288; Akın, 1947, s. 94; Uzunçarşılı, 1969, s.104). Mehmed Bey, Hristiyanlara karşı yapılan mücadelede önemli bir rol üstlenmiştir. Onun için, Sultan Veled'in gazilerin sultanı dediği bilinmektedir (Eflâki,II, 1973, s. 309). Onun Hristiyanlara karşı gaza ideolojisine ışık tutan bir örnek olduğu, Ahmet Eflaki'nin Ariflerin Menakıbnameleri adlı eserinde yer almaktadır. Menakıbname de bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: Aydınoglu Mehmet Bey, Birgi'yi henüz zapt etmediği bir dönemde şehirde bulunan Arif Çelebi'yi ziyaret etmiş ve Hristiyanlara karşı zafer dilemiştir. Çelebi, elindeki çomağı Mehmet Bey'e vererek şunları söylemiştir: “Kim sana karşı koyarsa ve senden kaçarsa bu çomakla onun başını yar ve bil ki, bugünden sonra bu vilâyet ve hüdavendigâr vilâyetlerinden birçoğu senin eline geçecek ve birçok fetihler sana, senin çocuklarına ve ahfadına müyesser ve senin emirliğin de hepsine hâkim olacaktır.” Mehmet Bey çomakı başını koyarak şunları söylemiştir: “Çelebi'nin çomağını kendi nefsimin ve kendi çomağımı da din düşmanlarının başına vuracağım.” Demiştir (Eflâki,II, 1973, s. 308-

³ 1261 yılından itibaren Bizans İmparatorluğu'nun Batı Anadolu'daki hâkimiyetinin azalmasıyla I. Yakup Bey liderliğinde Germiyanogulları adında müstakil bir beylik kurulmuştur. Germiyanogulları, Batı Anadolu'nun fethi görevini bağlı subaşalarına vererek genişleme politikalarını sürdürmüştür. Bu beylerden Sasa Bey, 24 Ekim 1304 tarihinde Birgi ve Efes (Ayasulug) gibi stratejik öneme sahip bölgeleri fethetmiştir. Sasa Bey, Menderes havzasındaki stratejik öneme sahip bölgeleri fethettikten sonra, bu bölgenin Türkleşmesini ve denizciliğin canlanmasını sağlamak amacıyla Aydınoglu Mehmed Bey'i buraya davet etmiştir. Mehmet Bey Germiyanoglu'na bağlı bir subaşadır. Mehmed Bey, daveti üzerine Sasa Bey'in yanına giderek bir süre onunla fetih ve gaza hareketlerinde bulunmuştur. Ancak zamanla araları bozulmuş ve Mehmed Bey, Sasa Bey'in elde ettiği bölgeleri ondan alarak 1308 yılında Aydıneli'ne hâkim olmuştur (Yınanç, 1929, s. 21-22; Merçil, 1991, s. 239-241; Wittek, 1986, s. 43; Akın, s. 94-95; Uzunçarşılı, 1969, s. 104).

309). Türklerin savaş motivasyonunda dini unsurların önemli bir rol oynadığını ve tasavvufi önderlerin desteğinin savaşlarda etkili olduğunu göstermiştir.

Mehmed Bey, 1308 yılında Aydıneli'ni ele geçirmiş ardından da 1317 yılında İzmir yukarı kalede hâkimiyet kurmuştur. Kendisi, Ulu bey sıfatıyla Birgi'de otururken, Çağdaşı diğer Türkmen beyliklerinde olduğu gibi hâkimiyetindeki toprakları evlatları arasında paylaşmıştır. Ayasulug ve Sultan Hisar'a büyük oğlu Hızır Bey'i, İzmir'e Umur Bey'i, Bodemya'ya İbrahim Bahadır Bey'i, Tire'ye Süleyman Bey'i atamış, İsa Bey ise Mehmed Bey ile birlikte Birgi'de kalmıştır (Yınanç, 1929, s. 22-23; Merçil, 1991, s. 239; Uzunçarşılı, 1969, s. 104; Sevim ve Yücel, 1989, s. 267). Mehmed Bey, beyliğin temellerinin atılmasının ardından Ayasulug'da donanma inşasına girişmiştir. 1312 yılında oluşturulan Aydınoğlu donanması, yirmi üç savaş gemisiyle donatılmıştır (Yınanç, 1929, s. 24). Bu, dönemin koşulları göz önüne alındığında oldukça etkileyici bir donanma gücüdür. Bu sayede Aydınoğlu Beyliği, deniz ticaretine hâkimiyet kurma ve düşmanlarının deniz yollarını tehdit etme potansiyeline sahip olmuştur. Ege Denizindeki güç mücadelesinde yeni bir aktör olarak Aydınoğulları da görülmeye başlanmıştır. Aydınoğlu donanması, ilk olarak Rodos'a doğru hareket etmiştir. Aydınoğlu kuvvetleri yapılan bu mücadeleden yenilmiş olarak ayrılrsa da 1318 yılından itibaren Mehmed Bey yeniden denize açılmıştır. Aydınoğulları'nın ilk deniz seferleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak donanmanın Rodos'a yönelik hareketi stratejik bir hamle olarak öne çıkmaktadır. Rodos, dönemin önemli bir deniz üssü ve stratejik bir noktasıdır. Aydınoğlu donanmasının Rodos'a ilerlemesi, Şövalyeleri savaşa mecbur bırakmış ve onları savunma pozisyonuna geçirmiştir. Bu durum, Aydınoğlu Beyliği'nin bölgedeki gücünü ve etkisini artırmak amacıyla gerçekleştirdiği bir stratejik manevradır. Donanma inşası ve Ege Denizi'nde faaliyetlere başlaması bölgesel güç dengelerinde de değişime neden olmuş ve Aydınoğlu Beyliği'nin yükselen bir aktör konumuna getirmiştir.

1320 yılı başları, Aydınoğulları'nın hızla yükselişe geçtiği bir dönemdir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Aydınoğulları'nın Atina Katalanları ile iş birliği içinde olduğu bilinmektedir. Türklerin, Balkanlardaki Katalanlara yardım etmesi söz konusu olsa da asıl hedeflerinin kendi fetih planları olduğu anlaşılmaktadır. Thomas

Magistros'un anlattığı bir olay, Türklerin Balkanlar'da 1308-1309 yıllarında bir şehri ele geçirme stratejisi, o dönemdeki siyasi ve dini dinamikleri yansıtmaktadır. Türkler, şehri ele geçirmeden önce, şehrin kendilerine teslim edilmesini ve sakinlere de boyun eğmeyi ve korunan gayrimüslim statüsü kazanmayı teklif etmişlerdir (Thomas Magistros, 1904, s. 445). Bu teklif, İslam Hukuku'na dayanmaktadır ve Türkler, kent sakinlerine can ve mal güvenliği vadetmişlerdir. Bu durum, Türklerin fetih stratejilerinin sadece askeri değil, aynı zamanda hukuki ve dini boyutları olduğunu da göstermektedir. 1329 yılından itibaren Aydın Türkleri Katalanlarla ittifakı sona erdirmişlerdir (Zachariadou, 1980, s. 833; Jacoby, 1974, s. 25). İttifakın bozulmasıyla birlikte, artık Aydınoğulları, Atina'yı da saldırı hedefleri arasına almışlardır. Bu durum, Katalan lideri Alfonso Fadrique'nin 1331 yılında Venedik ile barış antlaşması yapmak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Türkler, bu yıl itibariyle tek başlarına hareket ederek Ege Denizi'ndeki Latin topraklarına saldırmaya başlamışlardır. Eski müttefikleri olan Katalanlar da bu saldırılardan kaçamamışlardır. Bu saldırılar ve baskınlar, Venedik ticaretini ciddi şekilde etkilemiştir. Bu sebeple Aydınoğulları'nın, Venedik'in öncelikli hedefi olması kaçınılmazdır.

Aydınoğulları Beyliği'nin donanma inşası çalışmalarını başlatması, onlara rakiplerinin Ege Denizi'ndeki mülklerine askeri seferler düzenleme fırsatı sunmuştur. İzmir'i Cenevizlilerin elinden aldıktan sonra (1328/1329), Aydın filoları Umur Bey'in liderliğinde düzenli bir şekilde denizlerde baskınlar düzenlemeye başlamıştır (İnalçık, s. 190-191; Lemerle, 1957, s. 56-59; Setton, 1976, s. 181). Umur Bey de babası gibi gazi unvanıyla anılır olmuştur. Gazi unvanının Umur Bey'e Abdal Musa tarafından verildiğine söylenmektedir (Velâyetname, 1999, s. 148; Yıldırım, 2009, s. 40). Umur Bey'in baskın ve saldırıları sonucunda Naksos Dükü Niccolo Sanudo, Mart 1332'de Türklerle bir anlaşma imzalamıştır (Regestes Des Deliberations Du Senat De Venise Concernant La Romanie, 1958, s. 24). Niccolo Sanudo Aydın ve Menteşe Türkleriyle anlaşma yaparak onlara yıllık vergi ödemeye başlamıştır (Zachariadou, 1983, s. 22). Giovanni Villani, Türklerin silahlarla donatılmış gemilerle adalara saldırarak tahribat yaptıklarını ve kadın-erkek esirleri ele geçirdiklerini kaydetmiştir (Villani, 1991, s. 1123). Haziran 1332'de Venedik Senatosu da Türklerle bir anlaşma yapılması konusunu görüşmüştür.

Marino Sanudo'nun Ege Denizi'nde artan Türk tehdidini doğruladığı gibi dönemin yazışmalarında da Türk tehdidi kendini göstermektedir. Özellikle Papa XXII. Iohannes'in mektuplarına bakıldığında, Türk baskınlarının izlerini sık sık görmek mümkündür. 21 Ağustos 1333 tarihli mektupta Türklerin hem denizde hem karada Hıristiyanlara yönelik saldırılar gerçekleştirdiği ifade edilirken, 15 Eylül 1333 tarihli bir diğer mektupta ise Hıristiyan güçlerin Türklerin büyüklüğünü kabul ettikleri ve bu büyüklüklerinin denizaşırı ticareti etkilediği vurgulanmıştır (Lettres Secretes, 1972, s. 100-101, 112). 18 Kasım 1333 tarihli bir başka mektupta ise Avignon'un Türklerin eylemlerinin farkında olduğunu anlaşılmaktadır (Lettres Secretes, 1972, s. 129). 5 Mart 1334 tarihli mektupta ise Türklerin kibirlerinin hedeflerinden büyük olduğu ve hudutlarıyla yetinmeyecekleri için kuvvetlerini toplayarak Yunanistan'ın bazı bölgelerini ve civar yerleşimleri işgal ettiklerine yer verilmiştir (Lettres Secretes, 1972, s. 151). Yine Türklerin Doğu'da uyguladığı şiddeti Papa XXII. Iohannes'in Venedik Dükü'ne yazmış olduğu 28 Ağustos 1332 tarihli mektupta ifade ettiği görülmektedir (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 224).

Dönemin yazışmalarından hareketle, Hıristiyan batının Türklere kolayca boyun eğdiremeyeceğini açık bir şekilde anladığı görülmektedir. Hıristiyan batı, Türklerin deniz ve kara saldırıları karşısında çaresiz olduğunu görmüş ve kolay bir zafer elde etmenin mümkün olmadığını anlamıştır. Bu durum, Haçlı seferlerinin planlarını gözden geçirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu noktada, Hıristiyan batı için önemli bir adım olarak ittifak yapma fikri gündeme gelmiştir. Türk akınlarına karşı etkili bir direniş göstermek ve onları durdurabilmek için Hıristiyan güçlerin bir araya gelmesi gerekmektedir. Haçlı seferlerinde daha önce birlikte hareket eden güçler, bu kez Türk tehdidine karşı ortak bir strateji oluşturmalı ve iş birliği yapmalıdır.

4.3.2. Ege'nin Stratejik Limanları ve Türklerin Ticaret Sahnesindeki Etkisi

Bu noktada, bölgedeki ticaretin analizine odaklanmak, ticaretin genel tablosunu derinlemesine incelememize olanak tanyacaktır. Bölgedeki ticari hareketliliği ele almak, ekonomik etkileşimlerin karmaşıklığını ve ticaret yollarındaki çeşitliliği anlama sürecimizi zenginleştirecek ve buna ek olarak diplomatik ilişkilerin karmaşıklığını daha

iyi kavramamıza katkı sağlayacaktır. Bu sebeple, çalışma konumuz olan İzmir ile ilgili bölgede kilit olabilecek limanlara odaklanarak ve bu limanlarda gerçekleşen faaliyetlere değinerek açıklamalarda bulunacağız.

Aydınoğulları ve Menteşeoğulları, Ege limanlarını büyük bir ustalıkla kontrol ederek bölgede önemli bir güç oluşturuyordu. Menteşe Beyliği'nin Palatia (Balat/Miletos), Marmaris ve Megri (Fethiye) limanları, stratejik konumları nedeniyle büyük bir değere sahipti. Özellikle Venedik ile olan ticari ilişkiler, Menteşe Beyliği'nin etkileyici diplomasi becerileri sayesinde Girit Dukalığı üzerinden başarılı bir şekilde yürütülüyordu. Aydınoğulları'nın en canlı limanı olan Theologos (Ayasuluk/Selçuk) da uluslararası ticaretin merkezi haline gelmişti. Bu stratejik limanlar, iç bölgelerin tek çıkış noktaları olduğu gibi, Avrupa ile Anadolu arasındaki ana bağlantı noktası haline de gelmişti. Limanlar zengin ticaret ağlarına entegre olarak, farklı kültürler arasında ekonomik ve kültürel bir köprü işlevi görüyordu. Aydınoğulları ve Menteşeoğulları, bu limanlar aracılığıyla bölgedeki ticaretin gelişimine katkıda bulunarak ekonomik refahlarını arttırıyorlardı.

İzmir Haçlı Seferi özelinde Batı Anadolu limanları- özellikle de Balat ve Ayasuluk Limanları- hem stratejik hem de ekonomik açıdan büyük önem taşımaktaydı. Bu limanlar, özellikle İzmir, Doğu ve Batı arasındaki ticaret yollarının hayati bir geçiş noktası olarak işlev görüyordu. Hinterland bölgelerinde üretilen tarım ürünleri, dokuma malları ve hammaddeler, limanlar aracılığıyla Akdeniz ticaret ağına katılıyor, bu da bölgenin ekonomik canlılığını korumasına ve Avrupa pazarlarıyla bağ kurmasına olanak tanıyordu.

Balat Limanı, Anadolu'da üretilen değerli ürünlerin ihraç merkezi olarak büyük bir rol oynamaktadır. Safran, susam, bal, balmumu, meşe mazısı, şap, halı, pamuk, deri, post gibi çeşitli ürünler, Balat Limanı aracılığıyla yurtdışına gönderilmektedir (Fleet, 2009, s. 23-35). Bu ürünlerin ithalatını genellikle Sakız Adası sakinleri olan Cenevizliler üstlenmiş ve aldıkları ürünleri Mısır'a götürerek satışını gerçekleştirmişlerdir. Ardından Balat'a kumaş, sabun, kurşun ve kalay gibi malları getirmişlerdir (Heyd, 2000, s. 608; Fleet, 2009, s. 25). Ayrıca, Balat Limanı, bahsedilen ticari hareketliliğin içerisinde köle ticareti açısından da önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu ticaret ağında Rodos ve

Kıbrıs'a buğday gönderilmesi, bölgesel ticaretin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Megri Körfezi'ndeki ormanlık alanlarda elde edilen ihtiyaç fazlası keresteler ise özellikle İskenderiye başta olmak üzere gemi yapımı için ihraç edilmektedir (Ebü'l Fida, 2017, s. 302). Mentешеoğulları, bu ticaret hareketliliği sayesinde büyük bir zenginlik elde etmiştir.

Ayasuluk Limanı, stratejik bir kavşak noktasında konumlanmış olup Levant ticaretinin önemli merkezlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Bu nedenle, Venedikliler Ayasuluk'a çeşitli ürünlerle gelerek ticaret yapmaktadırlar. Kumaş, gümüş eşyalar, sabun, bakliyat ve şarap gibi ürünleri Ayasuluk Limanı aracılığıyla getirip buradan şap, balmumu, buğday ve işlenmemiş kenevir, deri, post gibi ürünleri götürmektedirler (Heyd, 2000, s. 605; Fleet, 2009, s. 23-35). Ayrıca, at ticareti de Ayasuluk Limanı'nda yoğun olarak gerçekleşmiştir. Venedik ve Cenevizliler, özellikle at alımı için büyük bütçeler ayırarak Ayasuluk Limanı'nda aktif bir ticaret yürütmüşlerdir (Zachariadou, 1983, s. 4-5). Ancak, Türkler at ihracatına pek istekli değillerdir ve bu nedenle, Aydınöğulları ve Mentеше Beylikleri, at ticaretine sınırlar getirerek bu alandaki ticareti kendi kontrolü altında tutmuşlardır (Fleet, 2009, s. 29-30). At ticaretiyle ilgili sınırlamalar getirilmesinin temel mantığı atın savaş nesnesi olarak görülmesiyle ilgilidir. Aydınöğulları, at dışında çeşitli çiftlik hayvanlarını da ihraç ederek ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirmiş ve bölgesel ticarete etkin bir rol oynamıştır (Fleet, 2009, s. 29). Mentеше ve Aydın Beylikleri, atlar, eşekler, katırlar ve yük beygirleri gibi çeşitli çiftlik hayvanları için ihracat vergisi almıştır. Bu vergi, her hayvan türü için farklı oranlarda belirlenmiştir. Atlar için hayvan başına üç asper, eşek, katır ve yük beygirleri için ise hayvan başına iki asper oranında vergi uygulanmıştır. Büyük baş hayvanlar için de durum benzerdir (Fleet, 2009, s. 29; Zachariadou, 1986, s. 187-198-214-222-230-236). İbn Battûta'ya göre, Ayasuluk Limanı köle ticareti için de uğrak noktalardan biridir (İbn Battuta, 2017, s.293). Kudüs yolculuğu sırasında Ayasuluk'a gelen Ludolf Von Suchem, Türklerin tahıl, yün, ipek ve diğer mallar da sattığını yazmıştır (Foss, 2010, s. 147). Balat ve Ayasuluk Limanlarından başka Foça'da Saruhanöğulları'na ait, Edremit'te ise Karasioğullarına ait limanlar dönemin deniz ticaretinde önemli merkezlerdir.

Balat ve Ayasuluk limanlarında, beyliklerin kendi adlarına para kestirdikleri darphaneler bulunmaktadır. Bu darphanelerde sadece kendi paralarını değil, aynı zamanda İtalyan şehir devletleri ile ortak kullandıkları gigliati adlı paraları da kesmektedirler. Ancak, bu gigliatiler, Napoli'de Anjou Hanedanı tarafından bastırılan paraların birebir kopyasıdır ve üzerlerinde Latince yazı bulunmaktadır.

Şekil 2. Umur Bey'in Napoli Gigliati'sinden Kopyalanarak Kesilmiş Sikkesi

Kaynak: Concodia Numismatic, Auction 5 Lot. 559/17.06.2023

İtalyan şehir devletleri ile ortak kullanılan gigliati para kullanımını Türkler, ticareti kolaylaştıran ve ticarete standart bir para birliği oluşturmaya yönelik bir girişim olarak düşünse de Venedik bu durumdan memnun değildir. Venedik Senatosu, taklit paranın Venedik çıkarlarına zarar verdiğini belirterek rahatsızlık duymuştur. 1361 ve 1368 yıllarında Venedik bu rahatsızlığını beyliklere iletmiştir. Aydınoğulları Venedik'in isteğine olumlu yanıt verip benzer para kesimini bitirmiş ancak Menteseoğulları kesime devam etmiştir (Fleet, 2012, s. 300-301; Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 160-161). Her iki limandaki darphanelerde para kesimi, beyliklerin ekonomik bağımsızlığını vurgulamış ve kendi ticaret sistemlerini kurma çabalarını göstermiştir.

4.3.3. Venedik'in Ege'deki Çıkarlarını Koruma Stratejisi: Türklerle Anlaşmaktan İttifak Arayışına

Ege Denizi'ndeki güç dengelerine içerisinde Türklerin giderek daha önemli bir aktör konumuna gelmesi, Venedik Cumhuriyeti'nin ticari faaliyetlerini koruma ihtiyacını artırmış ve bu durum Ege Denizi'nde daha hareketli ve güvensiz bir ortamın başlangıcını oluşturmuştur. Bu bağlamda, Venedikli idareciler, diğer Türk Beylikleri ile ticari ilişkilerini sürdürmek amacıyla harekete geçmiştir. Candia Ducası Marino Morosini, Menteşe Bey'in oğlu Orhan Bey ile 13 Nisan 1331 tarihinde bir barış, dostluk ve ticaret antlaşması imzalamıştır (Turan, 2020, s. 247). Bu anlaşma metni, taraflar arasındaki ilişkileri düzenlemeyi amaçlamaktadır. İlgili antlaşma, birinci olarak, erkek ve kadın esirlerin serbest bırakılmasını içermektedir. İkinci olarak, anlaşma metni, tüccarların karşılıklı olarak güvenle ticaret yapabilmesini hedeflemektedir. Giritten gelen tüccarların emirin topraklarında güven içinde dolaşabilmesi için garanti hükümler bulunmaktadır. Ayrıca Tüccarların taşıdıkları mallar için yüzde 2 oranında gümrük vergisi belirlenmiştir. Bu ticaretin düzenli ve öngörülebilir bir şekilde ilerlemesini sağlayacaktır. Maddeler tüccarların ve halkın hukuki güvenliğini de sağlamayı da amaçlamıştır. Tüccarların hile yapması durumunda yargı mercilerine başvurulacağı belirtilmiş, borçlar ve alacaklar konusunda da hukuki bir çerçeveye oturtulmuştur (Zachariadou, 1983, s. 187-189). Bu şekilde ticari ilişkilerin canlanmasını ve artmasını hedeflemektedir. Marino Morosini ile Orhan Bey arasında imzalanan bu antlaşma, barış, dostluk ve ticaret alanında önemli bir adım olmuştur. Taraflar, karşılıklı çıkarlarını koruma ve ilerletme amacıyla, ticari ilişkilerin güvenliği ve engellerin kaldırılması gibi meseleleri ele almışlardır. Bu anlaşmaya rağmen, Venedik Senatosu bir yıl sonra Türklerle ticari ilişkileri yasaklamıştır:

“Birçok Venedik tüccarı, Türk hâkimiyeti altındaki bölgelere seyahat ederek onların tedarikine katkıda bulunmaktadır. Ancak Senato, bundan sonra bu bölgelere mal ve eşya gönderilmesini yasaklamaktadır; ihlal edenler tüm mallarını kaybedecek ve tüccarlar kişi başına 200 libre, diğer kişiler ise sadece 50 libre para cezası ödeyecektir. Venedikli Romanya idarecileri, bu kararı uygulamak ve öngörülen cezaları talep etmekle görevlendirilmiştir; Bartolomeo Ghisi ve Niccolo Sanudo da konularına benzer önlemler almak zorundadır (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 27, n. 17).”

“Onlar (Venedikliler), Hristiyanlara karşı silahlanmanın gerçekleştirildiği Türk topraklarına ticaret malları göndermelerinin mümkün olmadığını, kiralık bir gemiye binmelerinin de yasak olduğunu belirtmeleri gerekmektedir. Bizim tarafımızdan, söz konusu üç yöneticimize de yazılsın ve emredilsin ki kendilerine uygun görülen makul bir

süre içinde bahsi geçen Türk bölgelerinde bulunan kişiler oradan ayrılınsın (Loenertz, 1975, s. 214-215).”

Bu karar, Türklerin elde ettikleri gelirleri Hristiyanlara karşı silahlanmak için kullandığına dair endişelerden dolayı alınmış olmalıdır. Türklerle ilişkilerin Senato tarafından yasaklanmasına rağmen Ege Denizi’ndeki Venedik kolonileri Türk saldırıları ve baskısı altında kalmış ve Türklerle antlaşma yapmaktan başka çareleri kalmamıştır. 1332 yılında Niccolo Sanudo'nun Türklerle antlaşma imzalamak zorunda kalmasının söz konusu olduğuna değinmiştik. Aynı şekilde, Eğriboz bailoları, Tenos ve Mikonos lordu II. Bartolomeo Ghisi gibi diğer yetkililer de aynı durumu yaşamışlardır (Loenertz, 1975, s. 215; Zachariadou, 1983, s. 23-24 Carr, 2015, s. 70).

Bu gelişmelerin yaşanması karşısında Venedik Senatosu, Türklere karşı Ege Denizi'nde yerel bir direniş oluşturma fikrini geliştirmesine neden olmuştur (Laiou, 1970, s. 184; Zachariadou, 1983, s. 22). Ege’de Türklere karşı oluşacak olan direnişin liderliğini ele alan Venedik Cumhuriyeti Haziran 1332'de Türklerle anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözümediği takdirde Naksos Dükü Niccolo Sañudo, Ghisi, Girit ve Hospitaler ile bir ittifakın oluşturulması gerektiği bildirilmiştir (Housley, 1981, s. 151; Loenertz, 1975, s. 215; Zachariadou, 1983, s. 22). İlk birlik antlaşması 1333 yılı Eylül ayında hazır hale gelmiştir.

Venedik Senatosu bu noktada yönünü Bizans İmparatorluğu'na çevirmiş ve onları ittifaka çekmeye çalışmıştır. Marino Sanudo’nun yazılarından da Bizans ile iş birliği yapma fikrinin gelişimi takip edilebilmektedir (Laiou, 1970, s. 388). Ancak III. Andronikos'un II. Androikos'u tahttan indirip yerine geçmesiyle birlikte, imparatorluk Türklerle iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Hatta yeni imparator, hükümdarlığının henüz ilk yıllarında Aydın ve Saruhan Türkleriyle iyi ilişkiler kurmuştur (Zachariadou, 1983, s. 37). Ancak Venedik, Bizans İmparatorluğu’nu gittikçe güvensiz hale gelen Ege Denizi'nde güçlü bir müttefik olarak görmekte ve onları ittifaka dahil etmeye çalışmaktadır. Bu amaçla, 4 Temmuz 1333 tarihinde Venedik ve III. Andronikos arasında altı yıllık bir antlaşma imzalanmış ve hemen ardından Bizans'ı Türk karşıtı ittifaka ikna etmek için Venedik elçileri Konstantinopolis'e gönderilmiştir. Tüm taraflarla birlik oluşturma yetkisi, 18 Temmuz'da Eğriboz bailosu Petro Zeno ve

Adriyatik Kıyısı Kaptanı Petro de Canale'ye verilmiştir (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 27, n.22; Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 224-229):

“Konstantinopolis Bailosu ve Körfez Kaptanı, Andronikos III ile en fazla 4 yıl sürecek bir birliği tamamlayabilirler; sözleşme tarafı olan tarafların Türklerle ayrı bir barış yapmaları yasaktır. Körfez Kaptanı, Romenya'nın ticaret gemilerini Kostantinopolis'e kadar eşlik ederse, imparatorla bizzat görüşmelidir; aksi takdirde bir gemisini gönderecektir. Vali, bu gemi aracılığıyla Yunan imparatoruyla olan müzakerelerin gidişatını bildirecektir. Kostantinopolis valisi ve Körfez Kaptanı'na gerekli yetkiler verilir (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 27, n.22).”

Serenissima, Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini yumuşatarak Türk karşıtı birliğe dahil etme hedefi doğrultusunda çeşitli adımlar atmaktayken, Papa XXII. Iohannes'in bu konuda Venedik ile aynı görüşte olmadığı belirgin hale gelmektedir. Papa XXII. Ioannes, Yunanları müttefik olarak görmemekte ve hala Latinlerin düşmanı ve ayrılıkçı olarak nitelendirmektedir. Bu durum, Venedik ve papalık politikaları arasında temel farklılıkların varlığını açıklamakta ve Papa XXII. Ioannes'in bu dönemde Venedik önderliğinde bir Türk karşıtı birliğe katılmak konusunda hala isteksiz olduğunu göstermektedir.

Venedik Senatosu, Nisan 1332 yılında Kral Robert'ın da ittifakta aktif bir rol oynaması için Napoli'ye bir elçi göndermiştir (Housley, 1981, s. 151). Bu durum 6 Eylül 1332'deki yazışmalara şu şekilde yansımıştır: “Apulia'daki Venedik konsülü, Napoli'ye bir elçi göndermelidir; Romanya'da Türklere karşı planlanan seferi Kral Robert'a bildirmek ve Hıristiyan güçlerine katılmasını talep etmekle görevlendirilecek (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 25, n. 13).”

Kral Robert, Toronto Prensi Philip ve Helion de Villeneuve ile Napoli Sarayı'nda Türk sorunu üzerine görüşmek amacıyla bir araya gelmişlerdir ve bu görüşme esnasında Marino Sanudo da yanlarındadır (Laiou, 19700, s. 387). Ancak Napoli Kralı, Türklerle mücadele etmek için oluşturulacak birliğe katılmayı reddetmiştir (Housley, 1981, s. 151). Bu noktada, Katalanlar Türk karşıtı birliğe katılmaya hazırlarken, Serenissima, Katalanların önceki Türklerle iş birliğinden dolayı onlara güvenmediği için Katalanları birliğe alma fikrine sıcak bakmamıştır (Zachariadou, 1980, s. 834).

Venedik, XIV. yüzyılda yerel bir Türk karşıtı ittifak kurma çabaları içerisindeyken aynı zamanda bu ittifaka Papalığı dahil etme gerekliliğinin farkındadır. Venedik'in amacı, Avignon Papalığı'nın bu ittifaka katılmasıyla birlikte ittifaka Haçlı statüsü kazandırmaktır. Haçlı statüsü, ittifakın kutsal bir nitelik kazanmasını ve dini bir

misyona Türklere karşı mücadele etmeyi sağlayacaktır. Ancak 1320'lerde Papalığın ilgisi, İtalya'daki yerel savaflara yönelmiştir (Housley, 1982, s. 71). Bu dönemde Papa, öncelikle İtalya'daki güncel sorunlara odaklanarak kaynaklarını ve enerjisini bu alanlarda kullanmayı tercih etmiştir. 1330'lara gelindiğinde ise Papa XXII. Ioannes, İtalya'daki savaflara yönelik harcamalarında azalmaya giderken Doğu'ya yönelik bir haçlı seferi için yazışmalarını arttırmıştır (Housley, 1982, s. 87). Bunun sebebi Fransa'da tahtta çıkan yeni kral VI. Philippus'tur (1328-1350). Fransa'nın yeni kralı, ateşli bir Haçlı savunucusu olarak öne çıkmış ve Kudüs'ü Memlûklerden geri alabilmek için tahtta çıkar çıkmaz bu isteğini gerçekleştirmek için adımlar atmıştır. Kral, 1330 yılında Fransa'da Haçlı Seferi için iki yıl süreyle vergi alınmasına karar vermiş ve iki yıl sonra da haçlı bizzat almıştır (Housley, 1982, s. 86-87). Kudüs'ün yeni patriği Pierre de la Palud'un haçlı seferi çağrısı yaptığı ikna edici ve etkileyici vaazı, yeni kralın düşüncelerini Kudüs'e odaklanmasına neden olmuştur (Tyerman, 1985, s. 27). Bu durum, Papa'nın da ilgisinin kutsal topraklara kaymasına neden olmuş ve Kutsal Topraklara VI. Philippus ile gidenlere günahlarından bağışlanacağını sözünü vermiştir (Lettres Communes 9-10, 1904, s. 223, n.48660). Kudüs'ün geri alınması, Hristiyan dünyasında büyük bir dini öneme sahip olduğundan, Papa'nın öncelikleri arasında yer almış ve stratejik hedefleri doğrultusunda politika belirlemesini etkilemiştir. Papa XXII. Ioannes'in dikkati Kudüs'e yönelirken, Venedik'in Türk karşıtı ittifak için tam bir Papalık desteğini henüz elde edemediği görülmektedir. Papa'nın öncelikleri ve hedefleri, Venedik'in istediği gibi Türklere karşı bir ittifak içinde olmasını engellemiştir. Bu durum, Venedik ve Papalık arasında stratejik ve politik farklılıkların olduğunu ve Venedik'in Türk karşıtı ittifak oluşturma çabalarının Papalık tarafından henüz tam olarak desteklenmediğini göstermektedir.

Fransa'nın da önceliği henüz Türk tehdidi olmadığı gibi, papalıkla aynı öncelikli hedefe odaklıdır. Bu da Kutsal Topraklara bir haçlı seferi düzenlenmesidir. Bu amaçla yeni kral VI. Philippus, 18 Kasım 1331 tarihinde Venedik dükü Francisco Dandolo'ya bir mektup yazarak, tavsiye ve yardım talep etmiştir:

“Kutsal toprakların uzun süredir Tanrı'nın düşmanlarının elinde olduğunu ve bu durumun tüm Hristiyanlar için büyük bir zarar ve utanç kaynağı olduğunu derin bir şekilde düşünerek, Bizans İmparatorluğu'ndaki bu toprakların kurtarılması için, Sayın Efendimizin yardımı ve güveniyle, uygun ve faydalı olacak bir zaman içinde Kutsal Haçlı Seferi'ni

gerçekleştirmek için girişimde bulunduk. Bu büyük ve önemli görevin onurlu ve faydalı bir şekilde başlatılması ve tamamlanması için, bu işte bilgi sahibi olan kişilerin fikir ve tavsiyelerinin bu göreve dahil edilmesi gerekmektedir. Sizden, sadakatiniz, anlayışınız, özeniniz ve gücünüzle güvenerek, sizin aracılığınızla şehrinizden uygun ve yetenekli vatandaşları bize göndermenizi istiyor ve talep ediyoruz. Bu kişiler, Kutsal Haçlı Seferi ile ilgili konulara ait bilgi ve deneyime sahip olanlar olmalıdır ve bize bu konularda bilgi verebilmeli ve tavsiyelerde bulunabilmelidir. Özellikle büyük gemiler, kalyonlar, galiolar, taşıyıcı gemiler gibi gemileri getirebilecek, silahlar, atlar, zırhlar, yiyecek ve içecekler sağlayabilecek insanlarla bu görevi yerine getirebilirsiniz. Ayrıca, bu iş için ne kadar yeni kalyon ve gemi temin edebileceğinizi, ne zaman ve her bir geminin kendine göre ne kadar maliyeti olabileceğini bize bildirebilirsiniz (Diplamatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 219, n. 109).”

11 Mayıs 1332 tarihli Venediklilerin cevap mektubunda ise gerçekleşecek olan Haçlı Seferi için gerekli olan insan gücü, silah, iaşe ve gemi konularında fikir verildikten sonra Hristiyan inancının zulmedicileri olarak tanımlanan Türklerin, cesaretlerinin her geçen gün artmakta olduğu, bu cesaret ve saldırganlıkları kontrol altına alınamazsa Kutsal Topraklara giden yolda engelle çıkarabilecekleri, bu nedenle Türklerin öncelikle Ege Denizi’nden uzaklaştırılması gerektiği daha sonra Kudüs’ü ele geçirmenin daha kolay olacağı ifade edilerek Türk tehdidiyle başa çıkmanın Kutsal Toprakları elde etmenin ön koşulu olduğunu öne sürülmüştür (Diplamatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 220-222, n. 110).

Bu gelişmeler, Türklerin Ege Denizi'nde giderek güçlenmesiyle birlikte Venedik Cumhuriyeti'nin politikalarının şekillenmesine ve stratejilerinin Türk tehdidine karşı güvence sağlamaya yönelik olarak değişmesine neden olmuştur. Venedik, hem bölgesel ittifaklar kurmaya çalışmış hem de Papa ve Fransa’yı Türklere karşı bir ittifaka katılmaya ikna etmeye uğraşmıştır; bu ittifak, Kudüs gibi Hristiyan dünyasının sembolik hedeflerine ulaşmanın ana yollarından biri olarak lanse edilmektedir. Venedik'in farklı bölgelerle ilişkileri ve ittifak arayışları da dikkate alındığında, sürecin karmaşıklığı ortaya çıkmaktadır.

4.3.3.1. Kutsal İttifak- 1332 (Sancta Unio)

Venedik’in, Türk tehdidiyle en çok karşı karşıya kalan bir güç olarak, Türk ilerleyişinin ciddiyetini gösteren bir ittifak oluşturma çabası içerisinde olduğuna değindik. Bölgedeki diğer güçler de Türklerin istenmeyen hareketlerine karşı Venedik'in endişelerine katılarak ortak bir savunma önlemi alma kararlılığı göstermektedir. Ege

Denizi'ndeki diğer güçler, Türklerin beklenmedik saldırılarına karşı tedbir almak amacıyla 1332 yılı itibarıyla hazırlıklara başlamışlardır. Bu durum, Türk tehdidinin sadece Venedik'i değil, bölgedeki diğer deniz güçlerini de endişelendirdiğini ve harekete geçmelerini gerektirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Bizans imparatoru III. Andronikos, birlik teklifini kabul ettiğini belirtmiş ve Venedik elçisi Petrus de Canili'nin aynı zamanda imparatorluk elçisi olarak hareket etmesini istemiştir. 6 Eylül 1332 tarihinde Venedikli yetkililer, III. Andronikos'un temsilcisi Petrus de Canili, Hospitalier Tarikatının Üstadı Héliion de Velleneuve ittifakı kurmak için Rodos'ta bir araya gelmişlerdir (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 225-277; Lemerle, 1957, s. 92; Zachariadou, 1983, s. 24-25; Mike, 2015, s. 71). Görüşmeler sonucunda, Agarenlerin bahse konu tehditlerine karşı Tanrının ulu ve şanlı adı için (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 226) bir antlaşma yapılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle, Ege Denizi'nin önemli deniz güçleri -Venedik, Bizans İmparatorluğu ve Hospitalier Şövalyeleri- tanıkların huzurunda Türk ilerleyişine karşı önlem almak amacıyla birlik metnini imzalamıştır. Bu ittifak, "Türlere zulmetmek ve hak dinin müdafaası" (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 227) için oluşturulmuştur. Antlaşma metninde, ittifakın süresi beş yıl olarak belirlenmiştir. Bu da uzun vadeli bir iş birliği ve ortak düşmanlığın sürdürülmesi niyetini göstermektedir. Antlaşmanın detaylarına göre, her bir üye tarafından temin edilecek kadirgaların sayısı belirlenmiştir. Toplamda yirmi silahlı kadirga temin edilmesine karar verilmiştir: Bizans imparatoru on, Venedik altı ve Hospitalier şövalyeleri dört kadirga tedarik edecektir (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 225-277; Setton, 1976, s. 180; Lemerle, 1957, s. 91; Zachariadou, 1983, s. 24-25). İttifakın bir parçası olan üyeler, antlaşma koşulları gereği, 15 Nisan 1333 tarihine kadar gemilerini askeri harekate hazır olarak Eğriboz Limanı'na getirme taahhüdünde bulunmuşlardır (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 225-277; Lemerle, 1957, s. 92; Setton, 1976, s. 180). Yani bu haçlı çabanın eylemlerinin Nisan 1333'te başlaması planlanmıştır. Üyeler, belirlenen tarihe kadar donanmalarını tam teçhizatlı ve savaşa hazır bir şekilde hazır hale getirmeyi hedeflemektedir. İttifakın oluşturduğu filonun baş kaptanı ile ilgili olarak, Papa'nın herhangi bir itirazı olmadığı sürece Venedikli bir kaptan atanması kararlaştırılmıştır (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 229; Lemerle, 1957, s. 92; Ivanov, 2012, s. 155). Bu karar,

Venedik'in liderlik rolünü ve denizcilik gücünü vurgulamaktadır. Baş kaptanın Venedikli olması, Venedik'in ittifak içindeki etkinliğini ve stratejik önemini göstermektedir. Ancak, Papa'nın itirazı durumunda bu karar yeniden değerlendirilebilir. Bu durum, ittifakın tüm üyeleri arasında kabul edilen liderlik yapılarının ve güç dengelerinin gözetildiğini göstermektedir. İttifaka Kutsal İttifak anlamına gelen Sancta Unio ismini vererek, ittifaka kutsallık katmış ve faaliyetlerinin haçlı bir statü kazanmasını amaçlamışlardır. Bu hedefe ulaşmak için, ittifakın papalık ve Fransa tarafından desteklenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu destek, ittifakın amacına daha güçlü bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır.

İttifak, Türk ilerleyişine karşı bölgedeki deniz güçlerini bir araya getirerek ortak bir savunma stratejisi oluşturma amacını taşımaktadır. İttifakın oluşturulmasıyla, Venedik, Bizans ve Hospital Şövalyeleri, Türklere karşı koordineli bir şekilde hareket etmeyi hedeflemektedir. Özellikle Venedik'in bu ittifaka liderlik etmesi, denizcilik ve savaş yetenekleriyle tanınan bir güç olarak ona önemli bir rol vermektedir. Bu şekilde, Türk tehdidine karşı birleşik bir cephe oluşturulması ve Hristiyanların güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Sancta Unio'nun 15 Nisan 1333 tarihinde Eğriboz'da hazır olması planlanan filosu, henüz tam donanımlı bir durumda değildir. Bu durumun sebeplerinden biri, Venedik'in en önemli kolonisi olan Girit Adası'nda büyük bir isyanın ortaya çıkmasıdır. Bu isyan, Venedik'i isyana karşı mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Venedik, Girit'teki isyanla başa çıkmak için büyük çaba sarf etmiştir, çünkü isyan, ittifakın fikir babası olan Venedik'in en önemli stratejik merkezlerinden birini tehdit etmektedir. Elimizdeki hiçbir belgede isyanın sebepleri ve özellikleri belirgin değildir. De Monacis'de isyanın patlak vermesinin nedeni olarak Türklere karşı iki kadırğa donatılması ve Girit'in korunması için getirilen vergi (*gettum*) yükümlülüğü uygulaması gösterilmektedir (Laurenti de Monacis, 1758, s. 164-166; Zachariadou, 1983, s. 26). İsyandan kaynaklanan bu zorluklar, ittifakın başlangıç tarihinden yaklaşık altı ay sonra ortaya çıkmış olmasına rağmen, aslında Girit'te 1332'nin sonlarından beri kaynayan bir sorunun sonucudur.

Venedik, Girit'teki isyanla başa çıkmakla uğraşırken aynı zamanda ittifakın gücünü genişletmek için çabalarını aktif bir şekilde sürdürmüştür. Türk topraklarında yaşanan birtakım anlaşmazlıkları öğrenmiştir. İbn Battûta, Aydınöglu Mehmed Bey'in, küçük oglu Süleyman Bey'in Menteşe Emiri Orhan'ın yanına kaçıış olma ihtimalinden dolayı kaygı içinde olduğundan bahseder. El Ömeri de Aydınöglu Mehmed Bey'in dost ve müttefiki olmadan Birgi'de izole bir yaşam sürdürdüğüne değinir. Brocardus ise Türklerin bölünmüş durumda olduğunu söyler ve ekler “birbirlerini kovalıyorlar, soyuyorlar ve öldürüyorlar” (İbn Battûta, 2017, s. 289; Brocardus, 1906, s. 511; Zachariadou, 1983, s. 27). Türklerin içinde buldukları bu durumlardan haberdar olan Venedik, stratejik bir yaklaşımla hareket etmiştir. Aydınöglularını Beyliği'ne karşı diğer bir Türk beyliği olan Menteşe Beyliği'nin lideri Orhan ile bir antlaşma yapma amacıyla Girit'e bir teklif götürmüştür. Kasım 1333'te Senato, Orhan ile at, hayvan ve buğday ithalatı konusunda bir antlaşma yapmış ve bu antlaşmaya Hospital Şövalyeleri de dahil olmuştur. Bu, Venedik'in stratejik düşünce yapısının bir yansımasıdır ve çeşitli aktörleri ittifaka dahil ederek güçlerini birleştirme yolunu seçmişlerdir. Venedik, Türk beylikleriyle olan ittifakını daha da güçlendirmek amacıyla Carmagnanus isimli bir Türk beyiyle antlaşma yapma yoluna gitmiştir. Carmagnanus'un kimliği konusunda farklı yorumlar mevcuttur. Zachariadou Carmagnanus'un Germiyan Beyi olduğunu ifade etmiş, Thriet ise Karaman Emiri olduğu yönünde dip not düşmüştür (Zachariadou, 1983, s. 28; Regestes Des Deliberations, 1958, s.31). Bu durum 2 Aralık 1333 tarihli Venedik Senotosu'nun kararına şu şekilde yansımıştır:

“Marin Morosini, bir Türk beyi olan Carmagnano adı verilen birisiyle antlaşma yapılabilmesinin mümkün olduğunu iddia ediyor. Bu beyin ittifakı desteklemeye kararlı olduğu görünmektedir. Bu nedenle Senato, Venedik elçisinin Hospitalier Büyük Üstadı'na bu Türk'ün niyet ve teklifleri hakkında sorular sorması ve mümkün olduğunca fazla bilgi edinmesi gerektiğine karar veriyor. Böylece dönüşünde ne yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olunabilecek (Regestes Des Deliberations, 1958, s.31, n. 39).”

Mevcut bilgilere göre, Carmagnanus ile müzakerelerden herhangi bir sonuç çıkıp çıkmadığı bilinmemektedir. Venedik Cumhuriyeti'nin Türk müttefik edinme çabaları, Türklere karşı oluşturduğu ittifakın sınırlarını genişletme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Venedik, bölgedeki siyasi ve askeri dinamiklere hâkim olabilmek için aktif diplomasi kullanmış ve potansiyel ittifaklar arayarak güç dengesini lehine

çevirmeye çalışmıştır. Bu müzakereler, Venedik'in Türklere karşı oluşturduğu ittifakın sınırlarını genişletme çabalarını yansıtmaktadır.

1333 yılında, Venedik, Kutsal İttifak'ın gücünü maksimum düzeyde artırmak amacıyla yeni ittifaklara ihtiyaç duymaktaydı. Ege Denizi'ndeki durum, Yahşi Bey, Mehmet Bey ve Umur Bey gibi savaşçı Türk liderlerin denizde Hıristiyanlara karşı artan tehditleri Venedik'in doğrudan Papalık ve Fransa Kralı VI. Philippus'a başvurmasına neden olmuştur (Tyerman, 1985, s. 36). Bu hedef doğrultusunda, Papa ve Fransa Kralı VI. Philippus'u birliğe katılmaları için mektuplar ve elçiler aracılığıyla ikna etmeye çalışmıştır (Çavuşdere, 2018, s. 174). Söz konusu mektuplar, Türklerin hızla denizleri ele geçirdiği ve tereddüt etmeden Hristiyan sahillerine saldırdığı gerçeğinden bahsederek, Türklere karşı acilen harekete geçilmemesi halinde zaten güç durumda olan Doğu Hristiyanlarının daha da zor bir durumda kalacaklarına dikkat çekmektedir. Ayrıca, Türklere karşı etkili bir ittifak oluşturulması ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi durumunda, Romanya'daki Hristiyanların güven içinde yaşayacakları ve kutsal topraklara ulaşmak için en büyük engel olan Türklerin durdurulmuş olacakları ifade edilmektedir (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 240-242). Bu yazışmalar sonucunda, Venedik'in propagandası sonuç vermiş ve Papa ve VI. Philippus Türklere karşı bir ittifaka hazır olduklarını deklare etmişlerdir (Tyerman, 1985, s. 36-37). Artık hem Papalık hem de Fransa birliğe katılmıştır. Venedik Devleti'nin gösterdiği istek ve hız sayesinde birlik genişlemiştir. Bunun yanı sıra, Papalık ve Fransa'nın birliğe katılmasının yanı sıra mart başında Kıbrıs Kralı IV. Hugh da resmen ittifaka dahil olmuştur (Zachariadou, 1983, s. 31). Girit'teki isyanın Ocak 1334'te bastırılmasıyla birlikte Venedik kuvvetleri artık harekete geçmeye hazır hale gelmiştir.

8 Mart 1334 tarihinde Papa XXII. Ioannes'in, Venedik Dükü Francesco Dandolo'ya yazdığı bir mektupta birliğe katılım resmen duyurulmuştur (Çavuşdere, 2018, s. 177). Lemerle, Papa'nın rolünün çok aktif ve belirleyici olduğuna değinmiştir (Lemerle, 1957, s. 98). Papa, Papalık-Fransa gemilerinin başına Jean de Cepoy'u, Haçlı Seferleri'nin lideri olarak ise Fransa Kralı VI. Philipus'u 26 Temmuz 1333'te resmi olarak atamıştır (Zachariadou, 1983, s. 30; Carr, 2015, s. 99). Kral Philippus, 11 Kasım 1333 tarihli mektubunda Papa tarafından atandığını şu ifadelerle doğrulamaktadır:

"Rabbimizin yardımı ve saygıdeğer efendimiz Papa'nın emriyle, liderliğini üstlendiğimiz kutsal denizaşırı görevi yerine getirmeyi kabul ettiğimizi biliyorsunuz" (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 239)

Avignon'da imzalanan anlaşma şartları gereğince Ege Denizi'ne iyi silahlanmış kırk kadırgadan oluşan bir filonun sevk edilmesi ve Venedik'in on, Hospital Şövalyeleri'nin on, Bizans'ın altı, Kıbrıs'ın altı, Papalık ve Fransa'nın ise sekiz gemi sağlaması kararlaştırılmıştır (Zachariadou, 1983, s. 31; Tyerman, 1985, s. 37). Anlaşma metnin bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

"İlk olarak, zamanın kısalığından dolayı bu yıl süvarilerle donatılmış askerlerin sefere çıkabileceği bir zamanda olmadığı görülmektedir. Bu nedenle Türklere zarar vermemeleri ve aynı şekilde zarar vermeleri için bu yıl için beş ay boyunca kırk kadırga bulundurulması uygun görülmektedir. Zira önce belirtilen nedenle süvarilerin gönderilmesi fayda sağlamayacaktır. Bu kırk kadırga şu şekilde temin edilebilir: Hospitalierlerden on, Venedik Cumhuriyeti'nden on, Kıbrıs Kralı'ndan altı, en azından Konstantinopolis İmparatoru'ndan altı kişi (ancak onu koyması gereken on kişi, Hospitalierler ve Venediklilerle yapılan anlaşmalara göre), geri kalan sekiz kadırgayı ise Kutsal Baba ve Fransa Kralı sağlayacak. Ayrıca, söz konusu kırk kadırganın Mayıs ayı boyunca Eğriboz Adası'nda bulunması kararlaştırıldı (Lettres Secretes, C.7, s. 176)"

Türk karşıtı güçlerin başına Pietro Zeno, *Captaneo Unionis* (birlik kaptanı) unvanıyla geçmiştir (Carr, 2011, s. 150). Yaz aylarına kadar hazırlanması gereken filonun, Mayıs 1334'te Eğriboz'da -1332 yılındaki önceki plana uygun olarak toplanmasına karar verilmiştir (Regestes Des Deliberations, s.30, n. 37; Zachariadou, 1983, s. 31). Bu filonun beş ay boyunca hizmet vereceği konusunda anlaşmaya varılmıştır (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 246). Ancak ittifak bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Kırk gemiden oluşması planlanan Haçlı donanması, Bizans'ın söz verdiği altı gemiyi göndermemesinden dolayı otuz dört gemiden oluşmuştur. Bizanslı yazar Nikephoros Gregoras, imparatorluğun maddi sıkıntılar yaşadığı ve bir donanma oluşturmak için yeterli kaynağın bulunmadığı şeklinde açıklama yapmıştır: "imparatorluk hazinesi para sıkıntısı çekmekte olduğu için..." (Gregoras, 1829, s. 524). Gregoras, daha sonra Türk karşıtı ittifaka katılması için Bizans üzerindeki baskıyı şu şekilde ifade etmiştir: " Elçiye aynı sözleri tekrarlayıp saldırdılar: Eğer ortak bir savaşta bizimle birlikte saldırıya katılmazsanız, bizim dışımızda kalan sizlerle, bizzat düşmanımızmışsınız gibi hemen savaşaçağız (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 246)."

4.3.4. Edremit Deniz Savaşı

Haçlı ittifakının 1334 yılında harekete geçtiği bilinmektedir. 1334 yılı yazında Haçlı donanması, Adalar Denizi'nde Türk beyliklerine baskınlar düzenleyerek saldırmış ve Türklere ait gemileri ele geçirip yakmıştır (Zachariadou, 1983, s. 32; Carr, 2015, s. 151). Haçlı birliği donanması Aydınoğulları, Karesioğulları ve Saruhanoğulları'na saldırmıştır. Ancak Menteşe Beyliği 13 Nisan 1331 tarihinde Venedik ile antlaşma imzaladığı ve ticari ilişkileri olduğu için saldırıların hedefinde olmamıştır (Turan, 2000, s. 205; Zachariadou, 1983, s. 33). Bu dönemde Yahşi Han, Teselya'da Volo Körfezi'nde bulunmakta ve Yunan kıyılarına akınlar yapmaktadır (Enverî, 1929, s. 33). Ancak Türk filosunun Haçlı donanması tarafından tahrip edildiği haberi gelince Kuzey Ege sahillerine doğru hareket etmiştir (Öden, 1999, s. 40). Yahsi Han'ın filosu ile Kutsal İttifak'ın donanması, 1334 yılının sonbaharında, Lesvos Adası'nın (Midilli) tam karşı kıyısında yer alan ve Karasi Beyliği'nin önemli bir deniz limanı olan Edremit Körfezi'nde karşı karşıya gelmiştir. Kaynaklara göre, Karesi donanmasının Haçlı birliğinin donanmasından sayıca üstün olduğu belirtilmektedir. Enverî'nin aktardığı bilgilere göre, otuz dört Haçlı kadirgasının karşısında Yahşi Han'ın donanmasının yaklaşık 200 gemi ile donatılmıştır (Enverî, 1929, s. 33). Floransalı tarihçi Giovanni Villani, haçlı birliğinin kadirga sayısını 32 olarak vermektedir (Villani, 1991, s. 1242). Villani ayrıca, Türklerin ağır bir yenilgiye uğradığı bu yoğun çatışmada, yaklaşık olarak beş bin Türk'ün hayatını kaybettiğini, küçük ve orta büyüklükteki gemiler 150 Türk gemisinin ise tahrip edildiğini, üstelik çok sayıda ganimetin ele geçirildiğini, hatta kölelerin de alındığını ifade etmektedir (Villani, 1991, s. 1242; Lemerle, 1957, s. 97). Marino Sanudo, 22 Ekim 1334 tarihli mektubunda Kıbrıs Kralı IV. Hugues'e, Hristiyanların kazandığı zaferden bahsetmekte olup, bu belge günümüze oldukça hasarlı bir şekilde ulaşmış olsa da Haçlıların Mervem'in Doğusu Bayramı'nda, yani 8 Eylül tarihinde ve bunu takip eden 11, 14, 17 Eylül tarihlerinde birçok Türk gemisini tam bir bozguna uğrattıklarına dair önemli bilgilere yer vermektedir (Lemerle, 1957, s. 98; Carr, 2015, s. 73, 91; Çavuşdere, 2018, s. 180). Denizdeki çatışmanın yanı sıra, karada da çatışmalar devam etmiş ve Türkler burada da yenilgiye uğramışlardır (Zachariadou, 1983, s. 32). Edremit'teki çatışmanın iki aşamalı olduğunu ve Eylül ile Kasım aylarında gerçekleştirilen ayrı ayrı deniz savaşlarıyla belirginleştiğini Vitalien Laurent ifade

etmiştir (Laiou, 1970, s. 387). Öldürülen Türkler arasında Yahşi Han'ın damadı da vardır (Lemerle, 1957, s. 98; Laiou, 1970, s. 387). Edremit'teki mağlubiyetten kurtulan Yahşi Han'ın gemilerinden bazılarının İzmir limanına sığındığı söylenir. İzmir limanı Umur Bey komutasındadır.

Bu Haçlı zaferi Karasi Beyliği için büyük bir darbe olarak değerlendirilebilir. Ancak Türk akınlarının sayısı geçici bir süreliğine azalmış olsa da Türk beyliklerinin gücü, bu yenilgiden çok etkilenmemiştir. Marino Sanudo, bir mektubunda Türklerin hızla toparlanarak Batı Romanya'yı ele geçirmelerinden duyduğu endişeyi dile getirmiştir (Çavuşdere, 2018, s. 180). Sanudo'nun endişelerinde haklılık payı bulunmaktadır. Çünkü Karesi Beyliği'nin geçici bir durgunluk döneminden sonra bu zorlu süreci başarıyla atlattığı ve akınlarına kesintisiz devam ettiği gözlemlenmektedir. Gregoras, Türklerin yaz mevsiminin başında Trakya'ya yönelik akınlara başladığını ve bölge halkının bu durumdan etkilendiğini kaydetmiştir: “Trakyalılar yaz başında, Asya Türklerinin işgalinden aynı şekilde acı çekmeye başladılar” (Gregoras, 1829, s. 539). III. Andronikos'un ölümünden sonra Yahşi Han, Bizans topraklarına yönelik akınlar gerçekleştirmiş ancak Kantakuzenos tarafından gönderilen askerler tarafından geri püskürtülmüştür. Ardından Yahsi Han, Çanakkale üzerine tekrar saldırma girişiminde bulunmuş, fakat başarılı olamayınca Bizans ile topraklara saldırmama anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır (Uzunçarşılı, 1969, s. 99; Öden, 1999, s. 44). Yahsi Han'ın bu tarihten sonra deniz seferlerine son verdiği ve kendisiyle ilgili bilgilere bu dönemden itibaren kesintiye uğradığı bilinmektedir. Tam tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1341-1342 yılları arasında Çanakkale'ye çıkarma yaptığı kaydedildiğine göre, Yahşi Han'ın 1343 yılı öncesi bir zamanda hayatını kaybetmiş olması muhtemeldir (Öden, 1999, s. 44). Onun vefatından sonra beylik içerisinde çalkantılar ortaya çıkmış, kardeşleri Dursun Bey ve Demirhan Bey arasında iktidar mücadelesi başlamış ve Osmanlı Beyliği bu çatışmalara müdahil olmuştur. Bu durum, Karesi Beyliği'nin Osmanlı yönetimi altına girmesinin hızlanmasına neden olmuştur. Yaklaşık on beş yıl sonra Karesi Beyliği artık varlığını sürdürmeyecektir.

Edremit'teki Karasi yenilgisine dair yapılan analizlerde, bu durumun temelinde iki donanma arasındaki önemli yapısal farklılıkların etkili olduğu düşünülebilir.

Kaynaklardan öğrendiğimize göre, Yahşi Han'ın donanmasıyla karşı karşıya gelindiğinde, rakip gücün sayıca daha az olduğu bilinmektedir. Ancak, Türk donanması bu üstünlüğe rağmen yeterli bir savunma sağlayamamıştır. Bu durumda, kullanılan kadirgaların farklılıkları akıllara gelmektedir. Özellikle XIV. yüzyılda Akdeniz'deki Hristiyan donanmaları, -özellikle Venedik- galea sottile adı verilen daha gelişmiş kadirgaları kullanmışlardır. Bununla birlikte, Yahşi Han'ın donanması daha ilkel ve küçük gemilerden oluşmuştur. Dahası, Haçlı birliğine mensup üyeler denizcilik deneyimi ve teknoloji açısından Yahşi Han'ın donanmasına göre daha üstün durumdadır. Yahşi Han'ın donanması deneyimli deniz birlikleri karşısında mağlubiyet yaşamıştır.

Edremit sularındaki Haçlı zaferine dair kaynaklar oldukça sınırlı olmakla birlikte, Edremit Körfezi'nin Haçlılar için ana hedef olmadığı açıkça görülmektedir. Haçlılar, Yahşi Han'ın İzmir'e sığınan gemilerini takip ederek Umur Bey ile çatışmaya girmeyi amaçlamışlardır. Ancak Venedikliler, birliklerin faaliyetlerini sona erdirmek konusunda hevesli olmadıkları için zaferin ardından bir sonraki hamlelerini planlamış olsalar da bunu gerçekleştirememişlerdir. Bu durumda, 4 Aralık 1334 tarihinde Papa XXII. Ioannes'in beklenmedik ölümü (Villani, 1991, s. 1243; Lemerle, 1957, s. 98), halefi XII. Benedict'in ateşli bir Haçlı Seferi savunucusu olmaması ve Fransa ve İngiltere arasındaki çatışma sonucunda birliğin Türklere karşı organize eylemleri sekteye uğramış ve Türkler de bu durumu fırsat bilerek harekete geçmek de gecikmemişlerdir (Lemerle, 1957, s. 99).

4.3.5. Papa XII. Benedictus, Deniz Birliği'nin Devamı ve Türklere Karşı Stratejisi

Bir önceki başlıkta Papa XXII. Iohannes'in ani bir şekilde ölümünün ardından Ege Denizi'nde Türk gücünün artışı gibi dönemin en önemli dini ve siyasi olayına karşı haçlı seferi fikrinin teşvikinin askıya alınmasından bahsetmiştik. Çünkü Haçlı Seferi fikri ateşli bir taraftarını kaybetmiştir. Papa Iohannes'in ölümü, Katolik Kilisesi'nin Ege'deki politikasında büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir ve 8 Ocak 1335 tarihinde Jacques Fournier, XII. Benedictus (1335-1342) adıyla papalık tahtına çıkmıştır. XII. Benedictus, önceki papalardan farklı olarak, haçlı seferlerine daha az

odaklanarak kilise ruhani reformuyla ilgili politikaları benimseyen bir tutum sergilemiştir. Yeni papa, Aralık 1334'te Kutsal Makam'ın lideri olarak göreve başladıktan hemen sonra, Levant'ta haçlı seferiyle ilgili önemli bir konuyu ele almak zorunda kalmıştır: Hristiyan birliğinin sürekliliğini sağlayarak Türklere karşı gerçekleştirilecek ikinci aşama deniz seferine katılmak... Bu sefer planı, XXII. Iohannes tarafından 1334 baharında planlanmıştı. XII. Benedictus, papalık görevine başladıktan sonra, önceden planlanmış olan eylemlere bağlı kalmayı seçmiş, bu da Türklere karşı yapılması planlanan aksiyonların hayata geçirilmesini sağlamıştır. 20 Mart 1335 tarihinde Papa, Sicilya Kralı'na Romanya'nın Hristiyan bölgelerinde Türk tehdidini kırmak için Fransa, Venedik ve Hospital Şövalyeleri tarikatı ile birlikte destek sağlaması gerektiğini yazmıştır (Benoit XII Lettres Closes, 1899, s. 14-15, n. 28). Kısa süre sonra da bu amacı gerçekleştirmek için dört papalık kalyonu görevlendirmiştir (Tyerman, 1985, s. 38; Zachariadou, 1983, s. 34). 5 Nisan 1335 tarihli mektupta bu durum şu ifadelerle yer almaktadır:

“Türk kâfirlerinin Romanya bölgesinde Hristiyanlara ciddi baskılar ve zulümler uyguladığını öğrendiğimiz için, buradaki Hristiyanlara savunma konusunda yardımı sağlamak istiyoruz. Bu nedenle bizim adımıza dört kadırğa, sevgili Hristiyan oğullarımız Fransa Kralı VI. Philippe, Hospitalier St. John ve Venedik Dükü ve Halkı tarafından sağlanacak olan diğer gemilerle birlikte söz konusu Hristiyanlara destek için gönderilmelidir (Benoit XII Lettres Closes, 1899, s. 22-23, n. 40).”

Dört papalık kalyonunun inşa edilmesi, denizde güçlü bir varlık sergilemek ve Türklere karşı etkili bir mücadele yürütmek için önemli bir adım olarak atılmıştır. Aynı zamanda, Fransa'nın da kendi adına kiraladığı beş kalyonu bulunmaktadır (Tyerman, 1985, s. 38). Fransa'nın beş kalyon kiralayarak bu görevde yer alması, müttefiklik ve iş birliği açısından önemli bir gelişmeyi temsil etmektedir. Kalyonlar, Mayıs ortasında Marsilya'dan denize açılmaya hazırlanmıştır. 5 Nisan 1335'te Guillelmo de Bos'a Hristiyanlara yardım için toplanan 6.900 altın florini teslim etmesini yazmıştır (Benoit XII Lettres Closes, 1899, s. 22-23, n. 40). 14 Mayıs 1335 tarihinde Guillelmo de Bos'a yazmış olduğu bir diğer mektupta ise “Romanya bölgesindeki Hristiyanlara acımasız bir şekilde saldırmak isteyen Türk kâfirlerinin kötü zulümleri ve sıkıntıları karşısında, bu Hristiyanlara dostane bir şekilde yaklaşarak onlara yardım sağlama niyeti ile” önceden verilen miktarı 4.600 altın florin daha arttırmıştır (Benoit XII Lettres Closes, 1899, s. 31, n. 54). Papa Iohannes tarafından bırakılan kaynaklar, bu amaç için kullanılmak üzere ayrılmıştır. Papa XII. Benedictus

planlanan eylemlere tam bir haçlı statüsü kazandırmak maksadıyla sefere katılanlar için ölüm anında tam bir bağışlanma bildirisi sunmuştur. Bu manevi taviz, sefere katılacakların moral ve motivasyonlarını artırmıştır. 1335 yılında, Ege Denizi'ni keşfetmek amacıyla Jean de Cepoy'u, Kutsal Topraklar'a geçiş için limanları ve geçiş noktalarını keşfetmek, bazı savunma yapıları ve gıda hazırlıkları yapmak amacıyla göndermiştir (Tyerman, 1985, s. 37):

“Bu yıl, Dominus Joliannes de Septio (Jehan de Cepoy), Fransa kralı tarafından, özellikle Türk topraklarında olmak üzere limanları ve geçiş noktalarını keşfetmek, bazı savunma yapıları ve geçiş için gıda hazırlıkları yapmak amacıyla gönderilmişti. Bazı önemli zaferler elde eden bu kişi, sadece piyade birliklerine sahip olduğu için, küçük bir askeri güçle bu işleri başarabildi ve Fransa'ya geri döndü. Ayrıca, uzun bir süreliğine nedeni birçok kişi tarafından bilinmeyen bir sebeple yurtdışına gitmiş olan Belvacensis Johannes adlı bir piskopos da aynı Dominus Johanne ile birlikte Türk topraklarında ve birkaç savaşta başarılı bir şekilde bulunmuş ve kendi ülkesine geri dönmüştü (Guillaume de Nangis, 1843, ii, s. 145).”

Papa XII. Benedictus, Jean de Cepoy ve beraberindekilere bu yolculukları öncesinde Hristiyanların Türklere karşı savunulması ve korunması karşılığında bağışlanma sunmuştur.

Benedictus'un mektuplarından elde edilen bilgilere göre, Fransız-papalık filosunun 14 Mayıs 1335'te hala harekete geçmediği anlaşılmaktadır (Lettres Closes, 1899, n. 54, s. 31-33; Carr, s. 158-161). Şubat 1336'da VI. Philippus'un, kaptanı Hugh Quiéret'e verdiği emirler, Fransız filosunu İngilizlere karşı Manş Denizi'ne yönlendirerek İskoçlara destek sağlama amacıyla papalık gemilerini de içine alacak şekilde tasarlanmıştır (Tyerman, 1985, s. 47). Zachariadou, Marsilya'da demirli olan papa galealarının Romanya'ya seyahat ettiğine dair herhangi bir kanıt olmadığına dikkat çekmektedir (Zachariadou, 1983, s. 34). Fransız gemilerinin III. Edward'a karşı savaşa yönlendirilmesi, Edremit'teki başarının ardından Batı'nın umutlarını olumsuz etkileyen bir darbe olmuştur. Bu karar, Ege Denizi'nde anti-Türk Hristiyan donanmasının ikinci dalgasının kurulmasını engellemiştir.

Pierre Roger, Fransa ve İngiltere arasındaki hassas durumun farkındadır ve bu nedenle, Temmuz 1335'te VI. Philippus ve birçok Parislinin önünde yaptığı haçlı seferi vaazında, Fransızların İngiltere'ye karşı herhangi bir düşmanlık göstermesinin haçlı seferinin başlamasını geciktireceğini vurgulamıştır (Chronique Parisienne Anonyme du XIV Siecle, 1884, s. 164-165). Bu, dönemin hassas siyasi ilişkilerine ve haçlı seferinin

gecikmesine ilişkin bir uyarıdır. Fransız filolarının İngiltere'ye karşı savaşa yönlendirme kararı, XII. Benedictus'un Avrupa'yı yatıştırma çabalarını zorlaştırmış ve genel bir haçlı seferi hazırlık aşamasını da durdurmuştur.

Batılı devletler arasında barışın sağlanması, bir Haçlı Seferi organizasyonu için gerekli bir ön koşul olarak Papa tarafından önemli bulunmaktaydı. Ancak, dönemin siyasi ve askeri dinamikleri oldukça rekabetçi bir ortam yarattığı için, Papa'nın Haçlı Seferi konusunda ısrarcı olma şansı azalmıştır. Bu nedenle, Papa XII. Benedictus, hem Türkler hem de Kutsal Topraklar'a yönelik herhangi bir sefer hareketini durdurma kararı almıştır. Aynı zamanda, Fransa Kralı'na da 13 Mart 1336'da bir mektup göndererek, onu Haçlı yükümlülüğünden muaf tuttuğunu bildirmiştir (Lettres Closes, 1913, s. 786; Deprez, 1902, s. 410-413).

Papa'nın bu kararı, dönemin karmaşık ve rekabetçi siyasi atmosferi göz önüne alındığında, mantıklı bir stratejik adım olarak değerlendirilebilir. Ancak elbette, Türk karşıtı organize eylemlerin sonu değilse de İngiltere-Fransa ihtilafından endişe duyan papa XII. Benedictus'un Batı Anadolu'yu yurt edinen Türklere karşı herhangi bir politika geliştiremediği de açıktır. Bir önceki papa ile İvme kazanan Türk karşıtı eylemlerin hızı yavaşlamıştır. XII. Benedictus birtakım eylemleriyle Ege'deki Türk tehdidini göz ardı ettiğini göstermiştir. XII. Benedictus, Hospital Şövalyelerinin Ege'deki faaliyetleri için finansman kısıtlaması getirmiş olduğu gibi, oluşturulacak olan Venedik-Hospital filosuna maddi olarak destek vermekten kaçınmıştır. Bu filo kendi imkanlarıyla tamamlanmıştır ancak yaptıkları eylemler hakkında çok fazla bilgi yoktur (Luttrell, 1958, s. 203; Zachariadou, 1983, s. 35; Carr, 2015, s. 165).

1339'da imparator III. Andronicus Palaeologus tarafından Güney İtalya'daki Calabria bölgesinden keşiş Barlaam, bir askeri uzman olan Venedikli Stefano Dandolo ile Avrupa mahkemelerini Türklere karşı bir haçlı seferi başlatmaya çağırmak ve kiliseler birliğini görüşmek üzere diplomatik bir görevle Napoli, Avignon ve Paris'e gönderilmiştir (Gill, 1979, s. 197; McGuckin, 2011, s. 67). Yaklaşan Türk tehdidi nedeniyle tüm Hıristiyanlığın üzerinde asılı duran tehlikelere işaret eden ve Latinlerden, geleneksel nefretlerini bir kenara bırakarak, Türklere karşı savaş için derhal Doğu'ya yardım isteğini Papa'ya sunmuştur. Burada, filioque sorununun çözümü için

tartışılmasının yanı sıra Türklerin imparatorluktan aldığı dört büyük şehri geri alabilmek için yardım talep etmişlerdir:

"Türkiye'de dört büyük ve zengin şehir, daha önce Yunanların sahip olduğu ve günahlarımızdan dolayı uzun bir süredir düşmanların elinde olan şehirlerdir. Şu anda bu şehirleri elinde tutanlar ve koruyanlar, başlangıçta Hristiyanlardı; ancak güçleri karşısında Türkler haline geldiler. Bu nedenle, tekrar Hristiyan inancına dönmek isteyenler, imparatoruma haber vererek, onun orduyla bu şehirlere gitmesini ve bahsedilen şehirleri onlara teslim etmesini talep ettiler. Ancak imparator, kendi halkına güvenmeyerek bizi en Hristiyan kral olan Fransız kralına yardım talebiyle gönderdi. Çünkü eğer bu şehirler ele geçirilirse ve bize geri dönerse, Türklerin denizde sahip oldukları tüm gücü hemen kaybedecekler ve Türklerin denizden Hristiyanlara uyguladığı kötülükler sona erecektir. Bu şehirler arasında ve bizim aramızda bulunan bölgeler ve şehirler, hepimiz için geçiş kapısı olacaktır ve kutsal bir geçiş yolu açılacaktır. Fransız kralı bu haberleri duyduğunda, sizden bu konuda ne düşündüğünüzü öğrenmek için bizi size gönderdi. Bu nedenle size, en kutsal baba, bu bölgelere yardım ve destek gönderilmesine izin verilmesini ve oraya ya sizin önceden belirleyeceğiniz elçilerinizin ya da bir arada gönderilecek elçilerin gitmesini talep ediyoruz (Annales Ecclesiastici, 1880, s. 160-161, n. 22)."

Barlaam, Papa'nın Bizans'a yardım etmesi gerektiği konusunu çeşitli açılardan ele almıştır. İlk olarak, Türklerin sadece Yunanlara değil aynı zamanda Ermeniler, Kıbrıslılar ve Herakliuslular da dahil olmak üzere tüm Anadolu ve Akdeniz'deki Hristiyan insanları etkilediğine değinmiştir. Bu nedenle papalık tarafından tüm Hristiyan halklar için yardım gönderilmelidir. Ayrıca Barlaam, Türklerin Bizans topraklarını sadece farklı dinleri nedeniyle işgal ettiğini ve Avignon'un tüm Hristiyanların kurtuluşu için harekete geçmesi gerektiğini savunmuştur. Doğu hristiyanlarının kalplerini papalıktan ayıran şeyin, inanç farklılığından ziyade birçok büyük kötülüğün, farklı zamanlarda Latinlerin elinden çektikleri ve hala da çekmekte oldukları için Latinlere karşı duydukları nefret ve öfke olduğuna değinen Barlaam, bu nefret onlardan uzaklaşana kadar birleşme mümkün olamayacağını söylemiştir. Doğu Hristiyanlarının Latinlere karşı yaşadığı kinin birlik fikrini zorlaştırdığını ve Papa'nın birleşmeden evvel büyük bir iyilikte bulunması gerektiğini belirtmiştir. İlişkilerin geliştirilmesi ve birliğin sağlanması için olumlu adımlar atılması önemlidir (Annales Ecclesiastici, 1880, s. 160-161, n. 22-23; Gill, 1979, s. 197-198).

Bizans, Avignon'un Türklere karşı kendilerine yardımda bulunması ön koşulu ile Kilise Birliğine sıcak bakacaklardır. Önerilerinin kabul edilmeme ihtimaline karşı Barlaam Temelde üç istek üzerine inşa edilmiş Fransa Kralı'nın adı geçen bölgelere yardım göndermesine izin verilmesi, Papa'nın, Bizans'a yardıma gitmeye istekli olanlara, maddi yardım yapmaya hazır olanlara ve Türklere karşı savaşta ölenlere

bağışlama vermesi ve üson olarak de Latinler tarafından köle olarak satılan tüm Yunanların, nerede olurlarsa olsunlar, serbest bırakılması ve gelecekte Yunanların satılmaması, ancak onları satan veya satın alan herkesin dışlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bunlar olduğu takdirde halk, genel bir konsil olmadan bile kiliseler birliğini kabul edebilir. (Gill, 1979, s. 196-198). Ancak dış politikası sadece dini motivasyonlara dayanmayan Papalık makamı bu önerileri onaylamamıştır.

Anlaşılan XII. Benedictus'un önceliği Türkler değildir. Ege'deki Türk ilerleyişine karşı girişimde bulunmadığı gibi harekete geçme isteği gösterenlere yardımcı da olmayan XII. Benedictus, özellikle saldırılara uğramaya ve sık sık Batı'ya çağrılar göndermeye devam eden Kilikya ile ilgilenmiştir. Ekim ayında Papa, Kral Leo'ya Müslümanlarla savaşmak için bir orduya öncülük ettiği tüm durumları kapsayacak şekilde tam af hakkı bağışladığını iletmiştir. Nisan 1336'da Ermenistan Kraliçesi Constantia'ya düşmana karşı ellerinden gelen her türlü yardımı en kısa sürede gönderileceğini bildiren bir mektup da yazmıştır (Annales Ecclesiastici, 1880, s. 75, n. 40; Housley, 1986, s. 30). İki hafta sonra Sicilya, Kıbrıs, Rodos, Eğriboz ve Doğu'daki diğer Latin topraklarındaki kişilere Ermeniler için savaşarak veya asker göndererek bağışlanma kazanabileceklerini bildiren fetvalar gönderilmiştir (Housley, 1986, s. 30-31). Bu bağışlanmalar Ege'deki Türklere karşı savaşları kapsamamıştır.

Papa XII. Benedictus, Türklere karşı herhangi bir strateji geliştirmeyen Kıbrıs Kralı IV. Hugh'un (Kudüs Kralı II. Hugh) 1330'ların ortalarından itibaren Türklerle mücadele ettiği görülmektedir:

“1336 yılının ağustos ayında Kral II. Hugh, Türklere karşı 12 kadirge ve 12 silahlı gemi gönderdi. Büyük bir hasar verdi ve birçok kişi öldü ve zarar gördü. Takip eden yıl temmuz ayında başka bir donanma olan 21 kadirge ve başka gemileri sefere çıkardı. Ve bu ikinci donanma tarafından Türklerin efendisi esir düşürüldü ve öldürüldü (Le Liber Pontificalis, 1892, c.II, s. 527).”

Kral Hugh Türklerin giderek artan tehdidi ve yayılması nedeniyle Anadolu'daki durumun önemli olduğunu vurgulamak amacıyla Kutsal Topraklara Haçlı Seferi'nin iptal edilmesini talep etmiştir (Housley, 1986, s. 31). Hugh, Avignon'un dikkatini çekmek ve desteğini sağlamak amacıyla çokça çaba sarfetmesine rağmen XII. Benedictus tarafından Ege'deki Türklerle mücadelesinde destek görmemiştir. Ancak papa, Kral Hugh'un Türkler ve müttefikleri kötü Hristiyanlar karşısındaki başarılarını

görmezden gelmemiş, 9 Şubat tarihli mektubunda kralı başarılarından dolayı tebrik etmiştir (Annales Ecclesiastici, 1880, C.25, s. 140; Roulx, 1913, s. 91; Yınanç, 1929, s. 39; Housley, 1986, s. 31). Söz konusu başarı, Akdeniz’de son derece etkin olan Aydın Türklerine karşı kazanılmış olmalıdır (Yınanç, 1929, s. 39). Papa, 25 Nisan 1342 tarihinde vefat etmiştir. Le Liber Pontificalis’de ise XII. Benedictus’un ölümü 5 Ağustos 1342 olarak yanlış tarihlendirilmiştir (Le Liber Pontificalis, 1982, C. II, s. 527). Mayıs 1342’de selefi olarak VI. Clemens papalık tahtına oturmuştur (Housley, 1986, s. 31; Le Liber Pontificalis, 1892, s. 527). Böylece Avignon’da bir dönüm noktası yaşanacak ve Ege Denizi’nde Türklere karşı sefer faaliyetleri yeniden alevlenecektir.

4.3.6. Venedik Ticaretini Koruma Stratejisi: Türklerle Yapılan Anlaşmalar

Ege deniz ticaretinin önde gelen aktörlerinden biri olan Venedik, sürekli çatışma halinde olduğu Türklere karşı zorlu bir mücadele vermektedir. Bu sürekli çatışma durumu, Venedik’in ticari faaliyetlerini sekteye uğratmış ve mali açıdan zorluklar yaşamasına neden olmuştur. Daha önce, Papa XXII. Iohannes’in Memlûklerle yapılan ticareti yasakladığından bahsetmiştik. Bu önemli bir etkendir. Çünkü ticaretin yasaklanması Venedik’i daha da zor durumda bırakmıştır.

Venedik, sürekli çatışma ve ticaretin yasaklanması gibi zorlu şartlar altında kalarak, ticari çıkarlarını korumak için alternatif yollar aramaya başlamıştır. Sonunda, Türklerle anlaşmacı bir tutum benimsemekten başka seçeneği kalmamıştır. 1337 yılında yeni yollar aramak ve çıkarlarını korumak adına Türk beylikleriyle barış ve serbest ticareti teşvik etmek amacıyla anlaşmalar yapma yoluna gitmiştir ve önce Aydınoğulları ile ardından da Menteşe Beyliği ile antlaşmalar yapmıştır (Zachariadou, 1983, s. 35-37). İlk antlaşma, 9 Mart 1337 tarihinde Hızır Bey ile Candia Dükü Giovanni Sanudo arasında gerçekleşmiştir. Bu antlaşma Aydınoğulları Beyliği ile Venedik arasında imzalanan ilk barış ve ticaret antlaşmasıdır (Turan, 2020, s. 290; Zachariadou, 1983, s. 190-194). Antlaşma metninde Hızır Bey’in uluğbey olarak kabul edildiği görülmektedir. Lemerle bu durumu Efes’in ticaretteki öneminden kaynakladığına bağlamaktadır (Lemerle, 1957, s. 227). Taraflar arasındaki bu ilk antlaşmanın ana konuları daha çok

vergiler üzerine olmuştur (Zachariadou, 1983, s. 36). Ancak bu antlaşmanın uzun süreli bir barış tesis etmediği görülmektedir.

1337 yılı Nisan ayından önce imzalanan, Menteşe Emiri İbrahim ile Candia Dükü Giovanni Sanudo arasındaki antlaşma ise 13 Nisan 1331 tarihli antlaşmanın revize edilmiş bir versiyonu olmakla birlikte bazı konularda hükümleri genişletmiştir (Turan, 2020, s. 254). Vergi ödemeleri ve serbest ticaret hakkı gibi konular bu antlaşmanın maddeleri arasında yer almıştır. Ancak antlaşmanın en dikkat çekici maddesi, son maddede yer almaktadır. İki taraf arasındaki dostluk ve barış, Girit Dukasının Menteşe Betyliği'nin düşmanlarıyla herhangi bir iyi ilişki içinde yer almayacağı ve onlara yardım etmeyeceği ön şartına bağlı tutulmuştur (Turan, 2020, s. 255): "Candia Dükü'nden, söz konusu barışın devam ettiği sürece bize zarar vermek için limanlarımıza gelen düşmanlarımızla iş birliği yapmamasını ve düşmanlara yardım etmemesini istiyoruz." Bu hükümde geçen düşmanlar ifadesi Menteşe'nin arasının iyi olmadığı Aydınogullarını da kapsadığına şüphe yoktur. Bu antlaşmanın 1331 antlaşmasından farklı yanı ise önceki antlaşmada bahsedilen adalar, Santorini hariç, 1337 antlaşmalarında tekrar edilirken, yeni bölgeler olan Korone(Koron), Methone (Modon) ve Eğriboz Adası 1337 yılı antlaşmasında yer almıştır (Zachariadou, 1983, s. 36, 95; Turan, 2020, s. 255). Türklerin 1330'ların başından itibaren Eğriboz'a kapsamlı saldırılar düzenledikleri düşünülürse adanın antlaşmaya dahil edilmesi anlamlandırılabilir. Söz konusu antlaşma 1358 yılında yenileninceye kadar yürürlükte kalmıştır ve Venedikli tüccarlar Menteşe topraklarında ticari faaliyetlerini aralıksız yürütmüşlerdir (Turan, 2020, s. 256).

Bu antlaşmalar, Venedik'in zorlu siyasi ve ekonomik koşullar altında ticaretini korumak için attığı adımları göstermektedir. Sürekli çatışma ve yasaklamaların Venedik'i zor durumda bıraktığı düşünülürse, ılımlı bir tutum benimsemek ve yeni ticaret yolları aramak Venedik için kaçınılmaz bir seçenek olmuştur. Bu antlaşmalar, Venedik'in ticari çıkarlarını korumak adına Türk beylikleriyle ilişkilerini düzenleme çabalarını yansıtmaktadır. Bu antlaşmalar, Venedik'in çatışma ve zorlu ekonomik koşullar altında nasıl adapte olduğunu da göstermektedir. Serenissima, ticari çıkarlarını korumak ve rekabet avantajını sürdürmek için esnek bir diplomasi anlayışı benimsemiştir. Bu da Venedik'in deniz ticaretindeki liderliğini sürdürmesini sağlamıştır. Venedik ticaretini geliştirmek için alternatif yollara başvururken Akdeniz ticaretinin bir

diğer önemli aktörü Ceneviz ise önce Sakız Adası'nı kaybetmiş (1329) ardından da Foça Bizans İmparatorluğu'na boyun eğmiştir. Böylece Venedik, Ege Denizi'nde daha etkin rol oynamaya başlamıştır.

1337 yılında Venedik ile Türk beylikleri arasında gerçekleşen anlaşmalar, taraflar arasında karşılıklı güvenin sağlanmasına hizmet etmiş olmasına rağmen, bu durumun geçici olduğunu ifade etmek önemlidir. Çünkü anlaşmadan sadece iki yıl sonra Venedik gemileri, Türk korsanlarının hedefi haline gelerek Romanya'da saldırılara maruz kalmış ve Eğriboz, Türk baskınlarının odak noktası olmuştur. Eğriboz'dan Venedik'e gönderilen mektuplarda, Türklerin adaya verdiği zarar ve Ege Denizi'ndeki faaliyetleri belirgin şekilde görülmektedir. Bu mektuplar, Venedik Senatosu'nun Türklerin adada yaptığı saldırılar ve etkinlikler nedeniyle takviye güç gönderme kararı almasına yol açmıştır. 1 Haziran 1339 tarihli mektupta bu durum şu şekilde geçmektedir:

“Eğriboz yönetimi'nin mektupları, Pile'nin kötü durumuna dikkat çekerek Senato'nun 100 kişi ve 300 livre kadar yardım göndermeye karar vermesine neden olmuştur. Ayrıca, Senato, Türk gruplarıyla anlaşma sağlaması için baileyi çağırır, çünkü Türklerin sayısı o kadar fazladır ki onların kalabalığıyla başa çıkmanın umut edilemeyeceğini belirtir (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 41).”

1339 yılında, Venedik gemileri Türk saldırıları karşısında yolculara silah vermek zorunda kalmıştır (Tenenti, 1973, s. 757-758). Aynı maksatla, Venedik ve Ceneviz de, gemilerinin yanında silahlı kadırgalar göndermeye başlamıştır (Pryor, 2004, s. 167; Balard, 1978, s. 597). Bu süreçte Venedik, Türk korsanlara karşı Atina Katalanlarından yardım talep etmiştir. Bununla birlikte, Umur Bey, kardeşi Hızır Bey'in Venedik ile bir anlaşma yapmış olmasına rağmen, Niccolo Sanudo'nun Ege'deki topraklarına saldırı düzenlemekten çekinmemiştir (Yınanç, 1929, s. 40; Lemerle, 1957, s. 123; Turan, 2020, s. 291).

1340 yılının sonunda Türkler tarafından Romanya'nın tamamı harap edilmiştir. 1341 yılının ocak ayında ise bu durum Girit Büyük Konseyi tarafından rapor edilmiştir. Türkler Yunanistan'ın adalarını tahrip etmiş ve Girit'e saldırılar düzenlemişlerdir (Zachariadou, 1983, s. 41-42). Katakouzenos, Türklerin bu yıllarda Ege adalarını ele geçirdiğini şu şekilde kaleme almıştır: “Türkler, Ege adalarının hemen hemen tamamını ele geçirdikten sonra, Trakya'ya ve diğer Makedonya bölgelerine ilerlemeye başladılar. Dahası, Yunanistan

ve Peloponnesos Yarımadası'nı da kötü bir şekilde etkilemeye devam ettiler (Kantokouzenos, 1983, s. 537)”

Benzer ifadeler farklı kaynaklarda da yer almaktadır. Bizanslı tarih yazarı Nicephoras Gregoras, 1341 yılı olayları içinde Umur'un Latin topraklarına sürekli baskınlar düzenleyerek onlardan ağır vergiler aldığını kaydetmiştir:

“Amur (Umur), hepsinin üzerinde güçlüydü. Çünkü Amur, Lidya ve İyonya'nın lideri olarak denizi donanma kuvvetleriyle doldurmuştu. İmparatorluğu kısa sürede ele geçirerek korkutucu bir hale geldi ve Ege Adaları'nın yanı sıra Euboia, Peloponnesos, Girit ve Tesselya'dan Byzantium'a kadar olan kıyı bölgelerine hâkim oldu. Onları istediği her zaman gemilerle yağmalıyor ve onlardan yıllık ağır vergiler talep ediyordu (Gregoras,II 1830 , s. 597).”

Enverî de Umur'un 1341 yılından itibaren 250-300 gemilik donanması ile Adalar Denizi'nin tek hâkimi haline geldiğini, Eğriboz, Girit ve Kıbrıs'a saldırdığını ve Midilli Adası'nı yağmaladığını yazmıştır (Yınanç, 1929, s. 41-42). Umur'un denizlerdeki bu saldırgan politikaları ile Aydınoğulları'nın büyümesini desteklemiştir. Bu nedenle, Türk tehdidinin tekrar tekrar gündeme geldiği o günlerde, Umur'un ilerleyişine askeri bir karşılık gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu gelişmeler ve Türk donanmasının büyüklüğü Venedik'i endişelendirmeye başlamıştır. Yaşananlar karşısında, Senato'nun Türklere karşı harekete geçme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeler Venedik'i Levant bölgesindeki varlığı konusunda endişelendirmiş ve Türklere karşı olası bir ittifakı canlandırma çabalarını tetiklemiştir. Ege'de yeniden bir araya gelecek olan Türk karşıtı Latin birliğinin yeni hedefi Umur Bey ve toprakları olacaktır.

4.4. İzmir Haçlı Seferi

4.4.1. Papalık'ın Tavrı ve Ege'ye Yönelik Haçlı Seferine Hazırlıkların Hızlanması

Papa XII. Benedictus'un ölümünün ardından Pierre Roger, 7 Mayıs 1342 tarihinde Avignon'un dördüncü papası olarak tahta geçmiş ve Papa VI. Clemens olarak anılmaya başlamıştır (Williams, 1998, s. 42; Zachariadou, 1983, s. 43; Housley, 1986, s. 31). VI. Clemens, XII. Benedictus'un yerine geçtiğinde Doğu'nun içinde bulunduğu durumu ve bölgedeki meseleleri anlamak, sonrasında Doğu'da yaşanan gelişmeleri

değerlendirmek açısından önem arz etmektedir. Bizans İmparatorluğu'nda, İmparator III. Andronikos Palaiologos'un 15 Haziran 1341'de ölümü üzerine, henüz dokuz yaşındaki oğlu Ioannes Palaiologos'un vasiligi etrafında bir vekalet mücadelesi patlak vermiştir. VI. Iohannes Kantakouzenos, İmparatoriçe Anna, Konstantinopolis Patriği XIV. Iohannes Kalekas ve *megas doux* Aleksios Apokaukos'un dahil olduğu bir naiplik kurulmuştur. Ancak Kantakouzenos'un başkentten ayrılması üzerine, geriye kalan üç kişi yeni bir naiplik oluşturmuştur. Bu gelişmeye karşılık olarak, Kantakouzenos kısa süre içinde iktidarı ele geçirmek için harekete geçmiş ve Ekim 1341'de kendisini basileus ilan etmiştir. Bahsedilen gelişmeler Bizans imparatorluğunda 3 Şubat 1347'ye kadar sürecek iç savaşın başlangıcını oluşturmuştur.

Papa VI. Clemens'in 1342 yılında papalık tahtına oturduğu sırada çeşitli Türk grupları ise Doğu Akdeniz'de Hristiyan mülklerine en büyük tehdidi oluşturuyorlardı. Memlûkler Suriye-Filistin ve Mısır'ı ele geçirmiş, Türkmenler Anadolu'da beylikler kurmuştu ve Anadolu'nun en güçlü beylerinden olan Umur Bey'in Ege Denizi'ndeki faaliyetlerini arttırarak bölgelere Latinlere baskısını yoğunlaştırmıştı. Ege Denizi'nin neredeyse tamamında Türk donanmasının hakim olduğunu görmekteyiz. Umur Bey, topraklarının yakınından geçen tüccarlardan vergi ve haraç toplamaya başlamış ve bunların miktarını istediği kadar yükseltmekteydi (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 106). Ayrıca, Bizans tarihçilerinin tanıklıklarına göre, Umur Bey'in 1341 ve 1342 yıllarında, Bizans kıyılarını tehdit etmek ve iç savaşa müdahale etmek için 250 ile 300 gemi hazırladığı bilinmektedir (Gay, 1904, s. 35; Gregoras, 1930, C. II, s. 597, 672;). Kantakouzenos'a göre, Umur Bey, 1342'nin sonlarında Trakya'ya 380 gemi ile 29.000 kişi getirmiştir (Cantacouzenos, 1831, s. 34-345). El-Ömerî ise, Aydınoğulları'nın toplam askeri gücü için 70.000 süvari rakamlarını vermektedir (el-Ömerî, 2014, s. 167-168). Umur Bey'in Bizans iç savaşına Kantakouzenos yanında dahil olması Avrupalılar tarafından yeni bir haçlı seferi başlatılması için uygun bir zaman olarak algılanmıştır. Çünkü Umur Bey'in Kantakouzenos'a yardıma gitmesi nedeniyle İzmir savunmasız kalmış, bu durum İzmir'i Haçlı taarruzlarına açık hale getirmiştir.

Yeni papa, göreve başladığı andan itibaren selefiyle ayrışarak farklı bir vizyon sergilemiştir. Papa VI. Clemens, göreve gelir gelmez Türklerin Anadolu'daki

ilerleyişiyle başa çıkma konusunda kararlılıkla hareket etme amacını göstermiştir ve müzakerelere liderlik etmiştir (Lemerle, 1957, s. 181). Bu bağlamda, Venedik doğuna bir mektup yazarak Türk karşıtı eylemlere dair önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Mektupta, Türklerin ilerlemesine karşı nasıl etkili bir direnç gösterilebileceği konusunda stratejiler ve önlemler sorulmuştur (Setton, 1976, s. 183; Zachariadou, 1983, s. 43). Venedik'in 10 Haziran 1342 tarihli cevabı şu şekildedir:

“Her birinde en az 120 kürekçi ve 20 süvari olmak üzere atlar, gerekli tüm ekipmanlar ve silahlarla birlikte 60 nakliye gemisi, toplamda 1200 süvari ve her birinde 200kişi olmak üzere 30 silahlı kadirga, nakliye gemisindeki 7200 kürekçi dışında toplamda 6000 kişi Türk vahşetini kontrol etmek için yeterli olacaktır (Diplomatium Veneto-Levantinum, 1880, s. 263-264)).

Papa VI. Clemens, 2 Kasım 1342 tarihinde ise Venedik doğuna hitaben bir kez daha mektup yazmıştır (Setton, 1976, s. 183). Bu mektupta, Türk tehdidiyle baş etme konusunda daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılmış, Kardinal Guillaume Curti'yi 1342 Temmuz'unda Kuzey İtalya'ya bir temsilci olarak hem Lombardiya'da barışı sağlamak hem de Venedik ile Türklere karşı uygun çözümler üzerinde müzakere etmekle görevlendirdiğini bildirmiştir (Gay, 1904, s. 32-33). Bu mektubun içeriğinden *I libri commemoriali*'de şu şekilde bahsedilmektedir:

“Doğu'da Türklerin Hristiyanlara ve Venediklilere verdiği zararları dile getirerek Kıbrıs Kralı ve Rodos Şövalyeleri'nin liderleriyle birlikte Konstantinopolis Latin patriği Enrico [Enrico d'Asti] tarafından sunulan bir mektup aracılığıyla kafirlerle mücadele için bir sefer düzenlediği bildiriliyor ve Venedik'in desteği isteniyor. Bu nedenle [Fransız Kardinal] Guglielmo Curti, Napoli Kralı Roberto'nun yanı sıra Venedik doğu nezdinde Apolistik elçi olarak atanmıştır (I Libri Commemoriali, C.II, 1878, s. 117).”

Venedik Senatosu'nun 11 Ocak 1343 tarihli Türklere karşı oluşturulacak olan silahlı kuvvetler hakkındaki papalığa cevabı ise şu şekildedir:

“Kalleş Türklerin gücü o kadar arttı ve çoğaldı ki, kimse onlara direnemiyor, onlar saldırıyor ve Hristiyanları ve onlara komşu bölgeleri talan edip yok ediyorlar. Bu nedenle, güçleri hakkında bilgi verdik ve bu konuda Yüce Papalık Makamı'na başvurduk. Eğer her biri 200 adamı olan kırk iyi silahlanmış kadirgaya, uygun zamanlarda ve yerlerde, 120 kürekçi ve yirmi süvariye sahip olan elli at nakliye aracı eklenirse, bu toplamda bin süvari demektir ve bu şekilde bu silahlı kuvvete katılan bin süvari gücünü kontrol altına alabilir ve kalleşlerin gücünü zayıflatabiliriz. Şu anda böyle büyük bir donanmanın kolayca oluşturulamayacağına ve hatta süvarilere bile tedbir alınamayacağına inanmıyoruz. Ancak, Hristiyanların güvenliği ve kafirlerin durdurulması için bir donanmanın oluşturulması gerektiği kesindir. Bu donanmanın en az yirmi beş kadirgadan oluşması gerektiğini düşünüyoruz. Yüce Papalık, böyle bir donanmayı ne zaman hazır hale getirebilirse, Venedik dördüncü kısmını sağlamaya hazırdır. Eğer donanma yirmi beş kadirgadan oluşuyorsa, Venedik bunun altı tanesini tam donanımlı olarak sağlayacaktır; otuz iki kadirga ise sekiz, kırk kadirga ise on tanesini ve böylece orantılı olarak devam edecektir (Diplomatium Venetiorum-Levantinum, 1880, s. 263-265).”

Venedik Senatosu'nun Avignon'a cevabı, sekiz yıl önce, XXII. Iohannes döneminde verilen talimatların tekrardır. Ancak böylesi bir donanmayı bir araya getirmenin zorluğu onları azami 25 kadirganın yeterli olabileceğini düşündürmüştür (Gay, 1904, s. 34). Artık mektuplarda İzmir kentinin savunması için (pro custodia civitatis Smirnarum) ifadesinin sıklıkla dile getirildiği de görülmektedir.

Papa VI. Clemens, Türk tehdidinin büyüklüğünün farkında olmakla birlikte, aynı zamanda Avrupa'nın mali olarak zor durumda olduğunu da bilmektedir. Çünkü Floransa'daki bankalar iflas tehlikesiyle karşı karşıyadır (Setton, 1976, s. 185). Bu nedenle mali açıdan bir rahatlama söz konusu değildir. Ancak Türk tehdidine karşı koymak elzemdir ve bu konu ertelenmemelidir. Bu sebeple Clemens, haçlı seferi müzakereleri ve hazırlıklarına enerjisini yoğunlaştırmaya devam etmiştir. 1343 yılına gelindiğinde yoğun bir faaliyet göstermiştir. Hıristiyanları teşvik etmek ve yönlendirmek amacıyla, seferle ilgilenmesi mümkün olan Hristiyan liderlere mektuplar yazmayı ihmal etmemiştir (Lemerle, 1957, s. 181; Setton, 1976, s. 185). Onları bir araya getirerek ortak bir direnişin oluşturulmasını hedeflemiştir. Papa Venediklilerin taleplerine karşılık sekiz ay sonra harekete geçmiş ve Hristiyan birliğinin kurulması için gerekli adımları atmak amacıyla 8 Ağustos 1343 tarihinde, Kıbrıs Kralı IV. Hugh, Sicilya Kraliçesi, Konstantinopolis İmparatoriçesi Catherine, Ahaya Prensi Robert, Napoli Kraliçesi Jeanne, Venedik Dükü, Hospital Tarikatının üstadı Helion de Villeneuve, Philippe de Sangineto ve Robert Coriliani'ye tam dokuz mektup göndermiştir (Clemént VI, 1907, s. 127,128, 130; Lemerle, 1957, s. 182; Setton, 1976, s. 185; Turan, 2020, s. 293). Bu mektuplara rağmen, deniz birliği için Güney İtalya ve Latin Ahaya'sından herhangi bir yardım gelmemiştir (Gay, 1904, s. 36).

Mektuplaşmalar neticesinde Papa, Venediklilerin Türklere karşı donatılacak donanma hakkında aldıkları kararı onaylamıştır. Karara göre; Kıbrıs Kralı Hugh dört kadirga, Hospital Tarikatı altı , Venedik altı, Papalık dört kadirga olmak üzere toplamda en az yirmi kadirga donatılması gerektiği belirtilmiştir. Kadirgaların takip eden ilk Kasım Yortusu'nda (*toussaint*), Eğriboz Adası'nda buluşulması hususunda anlaşılmıştır. Venedik'in temin edeceği kadirga sayısının altı ya da beş olması konusunda tartışmalar yaşanmıştır (Turan, 2020, s. 293). Ayrıca Eğriboz'un üçüncü

dereceden lordları, adanın egemenliğini Venedik ile paylaşanlar kendi masraflarıyla bir gemi donatmayı taahhüt etmişlerdir (Gay, 1904, s. 36). Ceneviz ise açık bir şekilde olmasa da dolaylı yoldan birliğe katılım sağlamış olabilir. Çünkü papalık, gemileri yeterli olmadığı için sefer için Cenevizli Martino Zaccaria'nın gemilerini kiralamıştır (Turan, 2020, s. 293). Papa'ya göre, Türk emirlerine karşı oluşturulan birlikte doğrudan çıkarı olan Venedik ve Hospital Şövalyeleri, Haçlı seferinin maliyetini diğerlerinden daha fazla üstlenmelidir (Gay, 1904, s. 35).

Papa VI. Clemens'in bu mektupları, Türklerin Anadolu'daki ilerleyişine karşı ciddi bir tepki ve önlem alınması gerektiği konusunda net bir mesaj iletmektedir. Bu yazışmalar, o dönemde Türk karşıtı politikalarda bir dönüm noktası oluşturmuş ve Hristiyan liderler ile iş birliği içinde hareket ederek bir savunma stratejisi geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Papa, mektuplar aracılığıyla organize eylemleri teşvik etmenin yanı sıra, bu süreçte Hristiyanlar arasındaki sorunları çözmeye yönelik çabalarda da bulunmuştur. Ceneviz ve Kıbrıs, Ealle de Brienne ve Katalan Şirketi arasında barış tesis etmeye çalışmıştır. Avignon ve Konstantinopolis kiliseleri arasındaki Doğu- Batı Kiliselerinin ayrılığının ortadan kaldırılarak kiliselerin birleşmesi için de çağrılarda bulunmuştur (Lemerle, 1957, s. 182; Setton, 1976, s. 189).

VI. Clemens, 1343-1345 arasında Avrupa ve Doğu'da atmıştan fazla piskoposlukta kilise makamlarına vergi getirmiştir. Bu, Türklere karşı sefer için özellikle konulan ilk haçlı vergisidir. 30 Eylül 1343'te ise *insurgentibus contra fidem* isimli papalık bildirgesini yayınlamış ve burada, Umur Bey'in diğer Türkmenleri de yanına olarak yapmış olduğu yıkıcı akınlarını vurgulamıştır:

“Maalesef, yakın zamandaki kanıtlar, bir süredir duyduğumuz üzere, Türk olarak anılan inkârcı putperest grupların, Hristiyanların kanına susayan ve Katolik inancının yok edilmesini isteyenlerin varlığını doğrulamıştır. Bir süredir kendi milletlerinin gücünü harekete geçiriyorlar ve çok sayıda silahlı gemi kullanarak Hristiyan topraklarına denizden saldırıyorlar. Ve bu saldırıları, sadık ellerdeki diğer komşu yerlere de yönlendiriyorlar. Hristiyanlara ve topraklarına karşı vahşice saldırarak, denizleri dolaşmaya başladılar. Şu anda yaptıkları gibi, bu bölgelerin Hristiyan yerleşimlerini ve adalarını talan ediyor, boşaltıyor, yakıyor ve daha da kötüsü, Hristiyanları kendilerine ganimet olarak alıp onları korkunç ve sürekli bir köleliğe tabi tutuyorlar. Onları hayvanlar gibi satıyor ve Katolik inancını reddetmeye zorluyorlar. (Acta Pontifical, 1936, s. 369-372)”

VI. Clemens'in vurguladığı gibi, Türklerin Hristiyan yerleşimlerine yönelik saldırılar ve köleleştirme pratiği, o dönemde Hristiyanlık için ciddi bir tehdidi temsil

ediyordu. Papa Clemens de Türklerin bu eylemlerini acımasız ve önemli bir tehdit olarak değerlendirmiştir.

30 Eylül 1343 tarihli Avignon bildirilerinde Katolik Kilisesi'nin, Papalık tarafından gönderilen emirle, Ege ve Akdeniz bölgelerinde, özellikle Türklere karşı Haçlı Seferleri'ne katılımı teşvik etmeye yönelik bir talimatlar içermektedir. Bu bildirilerde rahiplerin Türk karşıtı haçlı seferi için vaaz verme konusuna odaklanmalarını istenmiş ve bunlara katılmak isteyenlere aflar sağlamalarını emredilmiştir (Clément VI, 1925, s. 181-182). Ayrıca, papalık, bağış toplamak için tüm kiliselere halka açık sandıklar konulmasını da emretmiştir (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 266; Lemerle, 1957, s. 183; Setton, 1976, s. 190).

Anadolu'ya yönelik olası bir Türk karşıtı seferin sadece askeri bir harekât olmadığını, aynı zamanda VI. Clemens'in prestijini artırma ve Avignon papalığının itibarını güçlendirme amacını taşıdığını söylemek mümkündür. Bu tür bir sefer, dönemin politik atmosferinde Papa'nın liderliğini ve etkisini pekiştirme çabasının bir parçası olarak görülebilir. Hristiyanlığın güvenliği ve genişleme çabaları bağlamında VI. Clemens'in bu stratejik hamlesi, Papalık makamının siyasi ve dini otoritesini koruma amacına yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir. Housley'e göre, Papa VI. Clemens'in sefer için papalık gemilerinin bakımına ayırdığı kaynaklar, Avignon Papalığı'nın tüm dönemi boyunca Hristiyan Doğu'nun savunmasına yapılan en büyük papalık katkısıdır (Housley, 1986, s. 198). İzmir seferine harcanan miktarın muhtemelen 110.000-145.000 florin aralığında olduğu düşünülmektedir ve bu miktar, İtalyan savaşları için harcanan tutarın çok daha üstündedir; bu da toplam papalık bütçesinin önemli bir kısmını oluşturmaktaydı (Housley, 1986, s. 301-302).

Bu arada Martino Zaccaria, donatılan Hristiyan filosunun Sakız Adası üzerine yürütülmesini önermiştir. Zaccaria'nın bunu önermesinin nedeni 1329 yılında III. Andronikos'un Sakız Adası'nda Zaccaria yönetimine son vermesidir. Zaccaria, Haçlı desteğiyle Sakız Adasını yeniden ele geçirmeyi planlamıştır. Ancak Venedik Senatosu ve papa VI. Clemens bu fikre sıcak bakmamışlardır. Çünkü böyle bir girişimin doğu-batı ayrılığını körükleyeceği, kiliselerin birleşmesinin engelleneceği ve imparatorluğun Türklerin tarafında yer alabileceği olasılığına dikkat çekmişlerdir. Papa 18 Eylül 1344

tarifli mektubunda Enrico d'Asti'ye Martino Zaccaria'nın bu fikrini eyleme dökmemesi için gerekli engellemeleri yapması gerektiğini yazmıştır (Clément VI, 1925, s. 185; Lemerle, 1957, s. 187, no:3; Setton, 1976, s. 191; Turan, 2020, s. 294).

4.4.2. Haçlı Seferlerinin İzmir'e Taşınması ve İzmir Limanı'nın Kaybı

Yukarıda bahsedilen filo, hazırlıklarını tamamladıktan 3 yıl 11 ay sonra planlandığı şekilde 1344 yılı ilkbaharında Eğriboz'da bir araya gelmiş ve hemen Türklere karşı deniz operasyonlarına başlamıştır. Daha sonra İzmir'e doğru ilerlemiştir. (Roulx, 1913, s. 94). Bu harekâtın ilk aşamalarında, Haçlılar tarafından Mayıs 1344'te, Athos Dağı açıklarında elli iki Türk korsan gemisi ele geçirilip batırılmış ve Türklere karşı önemli bir başarı elde edilmiştir (Zachariadou, 1983, s. 49; Gay, 1904, s. 36; Yınanç, 1929, s. 55; Setton, 1976, s. 190; Luttrell, 1975, s. 91; Housley, 1992, s. 59; Housley, 1986, s. 33). Kantakouzenos bu Haçlı zaferini şu şekilde aktarmaktadır:

“Pers [Türk] gemilerinin altmışının Pallene yakınlarında, Longus adıyla bilinen bir limanda sığındığını öğrendiklerinde, doğrudan onlara saldırdılar ve onların boş gemilerini ele geçirdiler. Türkler deniz savaşında zayıf olduklarını düşündükleri için gemilerini terk edip karaya çıkmışlardı, Latinler boş gemileri karaya çekip yaktılar. Gemilerini kaybeden Türkler, Karadeniz üzerinden Chersonesos'a geçmeyi ve oradan da Asya'ya geçmeyi planladılar (Cantakouzenus, 1831, s. 422-423).”

Johann von Winterthur, Türk askerlerinden 18.000 kişinin öldüğünü belirtirken, Hristiyan tarafında ise sadece 300 kişilik ölü sayısından bahsetmektedir (Wintherthur, 1866, s. 322). Bu elbette oldukça abartılı bir ifadeyi yansıtmaktadır.

Bu muharebe ayrıca Padova'lı Guglielmo Cortusi (1285-1361) tarafından da anlatılmaktadır. Cortusi muharebenin tarihini 13 Mayıs 1344 olarak belirtmiştir (Historia Cortisiorum, 1728, s. 914). Muharebenin meydana geldiği bu gün, aynı zamanda Hristiyanlar için önemli olan İsa'nın Göğe Yükseliş Günü'ne denk gelmektedir. Cortusi, Hristiyan filosunun elli iki Türk gemisini yakıp batırdığı bilgisini vermiştir (Historia Cortisiorum, 1728, s. 914).

Anonim Roma kroniğinde, Umur Bey'in Longus'daki yenilgi sonrası Anadolu'daki diğer Türkmen beyliklerden yardım istediği ifade edilmiştir (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 107). Aynı anonim kaynak, Türk savaşçılarının görüntüsü ve taşıdıkları savaş aletleriyle ilgi de bilgi vermektedir:

Türkler, hızlı küçük atlara sahiptir ve bu atların arka ayaklarında nal varken ön ayakları çıplaktır. Türkler baldırlarının ortasına kadar gelen uzun kollu beyaz keten tunik giyerler. Başlarında uzun uçlu beyaz kasketleri vardır. Saçları ve sakalları uzundur. Alçı ile süslenmiş kalkanlara sahiptirler. Son derece iyi işçilikle yapılmış Türk kılıçları taşırlar. Bu kılıçların uçları yoktur, kenarları keskindir. Mızrakları parlak çeliktendir. Yay ve sadakları hep yanlarındadır. Yazar daha sonra her haçlı kronikçinin dile getirdiği Türklerin okçuluktaki maharetlerine değinmiştir (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 107-108).

Hristiyan filosu, yaz boyunca Ege Denizi'nde Türk korsanlarını takip etmeye devam ederken, Papa VI. Clemens de Longus limanındaki Hristiyan zaferini tebrik ve teşekkür etmek amacıyla çeşitli mektuplar yazmıştır. VI. Clemens, 25 Temmuz 1334'te ilk olarak Hospital Şövalyelerinin Üstadı Héliion de Villeneuve'ye, Enrico d'Asti'ye vermiş olduğu destekten dolayı övgüsünü dile getirdiği bir mektup yazmıştır (Clément VI, 1925, s. 108). Yine aynı gün, Türklere karşı yürütülen işlerin başarılı bir şekilde sonuçlanmasından dolayı Konstantinopolis patriğini öven bir mektup yollamıştır (Clément VI, 1925, s. 108-109). 12 Ağustos 1334'te ise Venedik dükü Andro Dandolo'ya tebrik mektubu göndermiştir (Clémens VI, 1925, s. 130-131; Lemerle, 1957, s. 189).

Lemerle, bu Hristiyan zaferini büyük bir başarı olarak görmemektedir (Lemerle, 1957, s. 189). Türklere karşı bu saldırı, İzmir saldırısı öncesinde Hristiyan filusunun tek doğrulanmış başarısı olarak bilinmektedir. Türk donanması, haçlıların bu zaferinin ardından ilerleyerek Türk sahillerine ve nihayetinde İzmir limanına ulaşmıştır. İzmir saldırısıyla ilgili VI. Clemens'in mektuplarından anlaşıldığına göre, olayın tarihi 28 Ekim 1344'tür (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 286). Bu tarih aynı zamanda Hristiyanlar için Aziz Simon ve Aziz Yudas bayramı olarak manevi bir öneme sahiptir (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 286).

Haçlı donanması, İzmir körfezine girdiğinde, Umur Bey, İzmir'de değildi. O, 380 gemi ve 29,000 kişilik bir kuvvetiyle Katakouzenos'a yardım etmek için gitmişti. Gregoras, Umur Bey'in yardıma gittiği birlikler ile ilgili herhangi bir sayı vermiyor. Enverî ise Umur Bey'in yanında 300 gemi ve 15.000 kişi olduğunu belirtiyor (Yınanç,

1928, s. 46-47). Dukas da Umur Bey'in en fazla 500 Türk süvari ve aynı sayıda piyade ile geldiğini kaydetmektedir (Ducas, 1729, s. 10). 1343 ortalarında da Kantakouzenos Makedonya'da kuşatıldığında, Umur Bey, 60 gemi ve 6,000 kişilik bir kuvvetle Selanik'e yelken açarak onu kurtarmıştı (Nicol, 1996, s. 67-68). Umur Bey'in birliklerinin Bizans iç savaşındaki önemi, dönemin kaynaklarında açıkça vurgulanmıştır. Kantakouzenos'un düşmanları, Umur Bey'i kendi taraflarına çekmek amacıyla rüşvet teklif etmişler, ancak bu girişimlerinde başarısız olmuşlardır. Umur Bey'in desteği, Kantakouzenos'un ağır bir yenilgiden kurtulmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Haçlı birlikleri İzmir'e girdiğinde Umur Bey, Selanik ve Trakya seferlerinden dönmüş Birgi'de dinlenmekteydi.

Enverî'ye göre, Umur Bey, haçlı donanmasının İzmir'e geldiğini, Kantakouzenos'un Didimotike'den yazdığı bir mektupla öğrenmiştir. Ancak Kantakouzenos'un mektubu gecikmiştir ve Hristiyan ittifakının gemileri İzmir körfezine girmiştir. Umur'un yeterli askeri bulunmamaktadır. Enverî, bu durumu şu şekilde açıklar: "Önceden Trakya'dan getirdiği askerleri terhis etmişti ve Kantakouzenos'a verdiği sözü tutmak amacıyla sadece on beş gemiyle gönderilen küçük bir birlik hazırlamıştı." (Yınanç, 1929). Emir Dünder da haçlı donanması karşısında, leşkerimiz yok bizim diyerek Tire ve Ayasulug'dan takviye kuvvet çağırılmasını önermiştir. Umur Bey'in kardeşleri Hızır, Süleyman ve İsa da müdahale etmek için gelmişlerse de Türklerin kaleden çıkarılmasından sonra ancak yetişebilmişlerdir. Anlaşılabileceği üzere, Haçlıların İzmir limanına gelmesi beklenmedik bir şekilde gerçekleşmiştir. Haçlı donanmasının beklenmedik bir şekilde İzmir'e gelmesi, Türk kuvvetlerinin hazırlıksız yakalanmasına sebep olmuştur. Gregoras da Haçlı birliğinin saldırısının beklenmedikliğini ve ardından hemen Türk kalesini ele geçirdiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Latinler, korsan ve haydut hayatını sürdüren Türklere ait yük gemilerini ve tirimleri yağmalıyorlar; Bahsettiğim Latin filosu ise yirmi yedi gemiden oluşuyordu: bunlar Rodos, Kıbrıs, Salamis ve Venedik gemileriydi; ayrıca Papa ve Ceneviz'den gelen donanmalar da vardı. Hep birlikte ansızın İzmir limanına yanaştıklarında, ilk saldırıyla limandaki Türk kalesini ele geçirdiler. Amaç, güvenli bir üs olarak oradan sık sık baskınlar düzenlemek ve kıyıda iç kısımlara doğru barbarların olduğu her şeyi yavaşça itmektir, ancak işler istenilen gibi gitmedi (Gregoras, 1930, s. 289)."

Gregoras'ın sayısını yirmi yedi olarak verdiği haçlı filosunu Kantakouzenos yirmi dört olarak verir ve İzmir saldırısını şu şekilde nakleder:

“24 Latin ve Rodoslu triremesi, birkaç başka gemiyle birlikte Smyrna'ya geldi, limanın yanındaki kaleyi ele geçirdi ve birçok Türk gemisini yaktı. Umur, oradaydı ve var gücüyle savaştı, ancak Latin güçlerini püskürtmeyi başaramadı. Bu nedenle Latinler hala Smyrna limanını ellerinde tutuyorlar (Cantacouzenus, 1831, s. 420).”

Papa VI. Clemens 12 Aralık 1344'te ise Enrico d'Asti komutasındaki Hristiyan güçlerinin Türklerin lideri Umur Beyi yendiğini, deniz kıyısında ve limanda çok güçlü bir kale, liman kalesi ve limanın kendisini ele geçirdiklerini, Türk halkının yok edildiğini kaydetmiştir (Clément VI, 1925, s. 335-336).

Batı anlatıları ile Enverî'nin anlatımı arasında tutarlılıklar vardır. Bu saldırı sonrasında Batılı Hristiyanların İzmir'in tamamını ele geçirdiği söylenemez. Hristiyanlar, *Smirnae inferiores* olarak adlandırılan aşağı şehri yani limanı ve liman mahallesini ele geçirmiş, yukarı şehir ve akropol olan *Smirnae superiores* Türklerin kontrolünde kalmıştır (Lemerle, 1957, s. 190; Setton, 1976, s. 192; Yınanç, 1929, s. 56). Liman, 1402 yılında Timur'un fethine dek Hristiyanların kontrolünde kalacaktır. Tepedeki Türkler ile aşağıdaki Hristiyanlar arasında terkedilmiş, harabe halinde bir bölge bulunuyordu. Limanın kontrolü, Latinler için büyük bir avantaj oluştururken, Umur Bey için önemli bir mağlubiyettir. Çünkü bir limanın kontrolünü kaybetmek, güvenlik ve savunma eksikliği anlamına gelmektedir. Bu durum, Umur Bey'in bölgedeki hâkimiyetini zayıflatarak beyliğinin geleceğini tehlikeye atma ihtimali oluşturmuştur. Latinlerin limanı ele geçirmesi, Umur Bey'in siyasi ve askeri gücünü sarsabilir ve onun hâkimiyetini zayıflatabilirdi. Aynı zamanda Latinlerin limanın kontrolünü ele geçirmesi, ticaret avantajı sağlayarak ekonomik kazançlar elde etmelerini sağlarken, Umur Bey'in ise ticari faaliyetleri sınırlayacaktır.

Enverî, Hristiyanların şehre girdikleri zaman, yaş ve cinsiyet fark etmeksizin herkesi topluca öldürdüklerine dikkat çekmektedir (Yınanç, 1929, s. 56). Villani de benzer ifadelerle olayı anlatmış, şiddetli çatışmalarda çok sayıda Türkün katledildiğini, kaçabilen-kaçamayan herkesin kılıçtan geçirildiğini, şehrin Hristiyanlarca yağmalandığını kaydetmiştir (Villani, 1823, s. 101). İzmir saldırılarında Mustafa isimli önemli bir denizci komutanın Petro Zeno tarafından esir alındığı da kaydedilmiştir (Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 362; Zachariadou, 1983, s. 50). *Historia Romanae Fragmenta* isimli anonim kaynak, Venedik filosunun Amirali Petro Zeno ve Papalık gemilerine komuta eden Martino Zaccaria'nın karada ve denizde eş zamanlı

olarak Türklere nasıl saldırdığını kaydetmiştir: “Zeno karada ilerlerken düşman bölgelerine büyük zararlar veriyor. Petro Zeno karada sıkışırken, Martino Zaccharia denizde Türklere saldırıyor. Yani biri Cenevizli, diğeri Venedikli, denizde ve karada Türk İmparatorluğu'nu saldırılar, öldürmeler, yangınlar ve tehlikelerle sarsıyor (Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 362).”

Denizdeki çatışmalarda, Malerva isimli Alman bir kaptan da Haçlı liderlere eşlik etmektedir. Yirmi beş adamıyla birlikte bir yıl hizmet ekmek için gönüllü olarak gelmiştir ve kendi masraflarını kendi ödemektedir (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 108).

Umur Bey, bu mağlubiyetin hemen ardından kendi kalelerindeki birlikleriyle birlikte üç bin atlı ve sayısız piyadeyle İzmir şehrini kuşatmıştır. Hristiyanlar ise ele geçirdikleri şehri güçlendirmişlerdir. İzmir şehri sağlam duvarlar ve kulelerle çevrilidir. Franklar ve Türkler arasındaki çatışmalar sürekli devam etmektedir. Öyle ki çatışmalar bir gün Hristiyanların lehine iken, ertesi gün Türkler lehine sonuçlanmıştır. Ancak Umur Bey sürekli olarak askerlerini kaybettiği ve Hristiyanların elinde bulunan aşağı İzmir'e karşı etkili bir saldırı yapamadığı için askerlerini yukarı şehre doğru geri çekmiş bir bölümünü ise kampta bırakmıştır (Villani, 1823, s. 101-102). Bu taktikle haçlıları kaleden çıkarıp pusuya düşürmeyi hedeflemektedir.

İzmir'in Franklar tarafından ele geçirilmesinin ardından Hristiyanlar ve Türkler arasındaki çatışmalar denizde olduğu kadar karada da devam etmiştir. Hristiyanlar denizlerdeki başarısını karada sürdürememişlerdir. Çünkü, Hristiyanların az sayıda süvarisi vardır (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 108). Aynı zamanda Türklerin kullandıkları mancınıklar, Haçlılar için büyük bir tehlike oluşturmuştur. Özellikle Umur Bey için Magribi bir usta tarafından özel olarak inşa edilen bir mancınık olan *Kara Deve*, son derece etkili bir şekilde çalışmaktaydı. Şehrin yukarisından limana doğru bu mancınıkların kullanımı, Frank askerleri üzerinde ciddi bir olumsuz etki yaratmış ve birçok kayba neden olmuştur. 17 Ocak 1345'te, Türklerin avantajını ortadan kaldırmak için, Franklar hızla karşı saldırıya geçerek hendeği aşmışlar, surları yıkmışlar, mancınıkları ve Aydınogulları'nın kampındaki çadırları ateşe vermişlerdir (Lemerle, 1957, s. 191). Hristiyanların bu operasyonunun ardından, Enrico d'Asti, Martino Zaccaria ve Petro Zeno liman ve akropolis arasındaki güvenli olmayan bölgedeki bir kiliseye giderek ayine katılmışlardır. Bu ayin sırasında, Umur Bey askerleriyle birlikte

silahlı olarak gelmiştir. Latin askerler kalelere sığınarak ölümden kurtulmuş ancak kutsal giysiler içindeki patrik, Enrico d'Asti, Martino Zaccaria, Petro Zeno ve yanlarındaki yirmi soylu kişi öldürülmüştür (Historia Cortisiorum, 1728, s. 914; Cantakouzenus, 1831, s. 583; Vlasto, 1888, s. 24; Zuchello, 1957, s. 31; Lemerle, 1957, s. 191; Zachariadou, 1983, s. 50; Setton, 1976, s. 192; Gay, s. 56; Housley, 1986, s. 34; Yınanç, 1929, s. 57). Bu üç cesedin tuzlanıp Hristiyanlara satıldığı kaydedilmiştir (Lemerle, 1957, s. 191).

Kantakouzenos, bu olayı anlatırken yanlış bir şekilde 1346 yılı olayları içinde vermiştir. Başka bir anlatımda ise bir Roma kronikçisi, bu anlatıyı bir görgü tanığından aldığı belirterek olayları biraz farklı bir şekilde sunmuştur. Bu anlatıya göre; ayinden sonra Patrik bir vaaz vermiş ve kilisede toplanmış askerleri kutsamıştır. En az 15.000 Hristiyan vardır. Bundan sonra tam bir zırhla kendini donatmıştır. Eline bir kılıç alarak atına atlamıştır. Kahramanca şehitliğe doğru ilerlemiştir. Patriği, Petro Zeno ve Martino Zaccaria takip etmiştir. Beklenildiği gibi silahlanmışlardır. Hücum kararları plansız, kuvvetleri düzensizdir. Türkler ise düzlüğü kaplayan çalılıkların ve harabelerin içinde başarıyla saklanmışlardır. Liderler, düşmanın çok daha uzakta olduğunu düşünerek tedbirsizce ilerlemiştir; onları biraz uzakta takip eden ordu, izlerini kaybederek başka bir yöne sapmıştır. Türkler aniden ortaya çıkmış, yalnız kalan öncü birliklerini kuşatmış ve liderleri katletmiştir. Patrik Henri ile birlikte Martino Zaccaria, Pierre Zeno ve diğer birkaç Latin şövalye, toplamda kırk kişi hayatını kaybetmiştir. Türkler liderlerin cesetlerinin başlarını, atlarını, eşyalarını yanlarında alıp götürmüşlerdir. Ordunun büyük bir kısmı kaçmış ve şehrin surlarında sığınak bulurken aynı çarpışmalarda sayısız Türk de öldürülüp esir alınmıştır (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 109-110; Gay, s. 56-57).

Bir mektupta ise 300'den fazla Türk'ün öldüğü, Umur Bey ve Hızır Bey'in ağır şekilde yaralandığı ifade edilmektedir (Zuchello, 1957, s. 31-32). Giovanni Villani ise Frank liderlerle birlikte 500'ün üzerinde Hristiyan askerinin öldüğünü kaydetmiştir (Villani, 1823, s. 103).

Frank kuvvetlerin artık liderleri yoktur. Mart 1345'te Frank liderlerinin öldürüldüğü haberi papaya ulaştığında, VI. Clemens, boşalan pozisyonların yerine hemen

yeni atamalar yapmıştır. Papalık baş vekili olarak Thérovanne Başpiskoposu Raymond Saquet, papalık gemileri kaptanı olarak da Bertrand des Baux atanmıştır (Setton, 1976, s. 193). Ancak Fransa Kralı VI. Philippus kendisine bağlı olan bu ikisinin atanmalarına karşı çıkmıştır. Çünkü Fransa ve İngiltere savaş halindedir ve kral bu iki kişiyi kendi hizmetinde kullanma ihtiyacı duymaktadır. Bu nedenle Raymond Saquet ve Bertrand des Baux Batı Anadolu'ya doğru yola çıkamamışlardır (Faure, 1907, s. 511; Setton, 1976, s. 193). Bunun üzerine papa VI. Clemens istemese de yeni atamalar yaparak sorunu çözmüştür. Papa, ittifakın yeni lideri bulunana dek Girit Başpiskoposu Francesco Michael'e vekaletname vermiştir (Faure, 1907, s. 510; Setton, 1976, s. 194).

Bu olaylar yaşanırken, Ege Denizi'ndeki Hristiyan güçler de hareketsiz kalmamıştır. Rodos'tan İzmir'e piyade ve süvari birlikleri, Girit'ten cephan taşıyan üç kadirga ve 800'den fazla takviye asker gönderilmiştir (Zachariadou, 1983, s. 50-51). Bu takviyeler, bölgedeki stratejik dengeyi etkilemeye yönelik önemli adımlardır.

1344 yılında, İzmir Limanının düşüşü, Anadolu dünyası açısından önemli bir olaydır. Bu olay, Haçlıların bölgedeki varlığını güçlendirmesi açısından önem taşımaktadır. Umur Bey'in, zor durumda olmasına rağmen güçlü bir İslam ülkesi olan Memlûklerden yardım talep etmemesi dikkat çekicidir. Çalışılan dönemde Anadolu'daki Türkmen beylikleri ile Memlûk Sultanlığı arasındaki ilişkilere odaklandığımızda, Memlûk Sultanlığı'nın hilafet merkezi olması itibarıyla önemli bir konumda olduğunu görüyoruz. Hem beylikler arasındaki iç sorunlarda hem de Moğollarla olan ilişkilerde Memlûk Sultanlığı, aktif ve etkili bir politik güç olarak öne çıkmıştır. Özellikle Baybars'ın liderliği döneminde Memlûk Sultanlığı'nın Türkmen beylikleri üzerinde tartışmasız bir etkisi vardı, çünkü Memlûk varlığı beyliklere güven aşıliyordu. Ancak, Memlûk Sultanlığı'nın Haçlılarla karşı karşıya kalan Umur Bey'in yanında olmayışı, genel siyasetle tam olarak uyuşmamaktadır. Memlûklerin bu duruma dahil olup olmadığına dair kesin kanıtlar olmamasına rağmen, dolaylı olarak etkilerinin olabileceği düşünülebilir mi? Umur Bey'in komşusu olan Menteşe Beyliği'nden ve Eretna Beyi'nden yardım istediği bilinmektedir. Enverî, Düsturnamesi'nde Eretna Bey'in haçlılarla mücadelesinde Umur Bey'e mancınık işinde hünerli iki kişi gönderdiğinden bahsetmektedir. El- Ömeri, 1343 yılına kadar olan olayları anlattığı Mesâliku'l-Ebsâr

isimli eserinde Aydınoğulları Beyliği'nin diğer ülkelere karşı uzlet halinde olup, asude bir şekilde yaşamakta olduğunu ifade etmiştir (Yücel, 1980, s. 183). Bu ifade, Aydınoğulları'nın diğer devletlerle sınırlı düzeyde ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu ifadenin doğruluğu tartışmalıdır. Çünkü araştırmalar, Umur Bey'in Kantakuzenos ile veya diğer beyliklerle yakın ilişkiler içinde olduğunu belgelemektedir. Özellikle, Umur Bey'in Bizans imparatoru VI. Ioannis Kantakuzenos ile sık sık diplomatik ilişkilerde bulunduğu ve bazen de ittifaklar kurduğu kaydedilmiştir. Ayrıca, Aydınoğulları'nın çevre beyliklerle ticari ve siyasi ilişkiler içinde olduğu da bilinmektedir. Umur Bey askerleriyle 1345'te Saruhanoğulları topraklarından geçtiğinde Saruhanoğlu Süleyman Bey onun ordusuna katılmıştır (Yıldırım, 2009, s. 41), Karesi topraklarından geçtiğinde ise Karesioğlu Süleyman Bey onun ordusuna katılmıştır. Çanakkale Boğazı'nı Karesioğullarına ait kalyonlarla geçtiği bilinmektedir (Yıldırım, 2009, s. 41; Zachariadou, 1993, s. 230-231; Öden, 1999, s. 66; Baykara, 1990, s. 53). Venedik kaynakları, Batı Anadolu beyliklerinin birbirlerine yardım etme konusunu tartışmaktadır. 1333 yılında Venedik'ten papalığa gönderilen bir mektupta, Türklere karşı hızlı bir müdahalenin gerekliliği vurgulanmış ve aksi takdirde beyliklerin birbirlerine yardım edebilecekleri belirtilmiştir. (Diplomatarium Veneto-Levanitnum, 1880, s. 241). Bu örneklerden yola çıkarak, Aydınoğulları'nın diğer devletlerle olan ilişkilerinin uzlet halinde olduğunu söylemek doğru olmayabilir. Bu örnekler, gaza ideolojisiyle ilişkilendirilebileceği gibi halifelik merkezinin XIV. yüzyılda Hristiyan güçlerine karşı Türklere herhangi bir yardımı olmadığı da belirtilmelidir. Bu durum, Türk dünyasında gaza kavramının Hristiyan dünyasındaki papa gibi tek bir kişiye veya politikaya bağlı olmadığını göstermektedir.

4.4.3. II. Humbert'ın Başkaptan Olarak Atanması: Tartışmalar, Eleştiriler ve Hazırlık Süreci

Papa seferi sürdürmeyi düşünmektedir ve bu nedenle acil bir eylem planı yapması gerektiğine inanmıştır. Bu amaçla, 26 Mayıs 1345 tarihinde II. Humbert'ı papalık başkomutanı olarak atamıştır (Gay, 1904, s. 63; Faure, 1907, s. 513). II. Humbert ,1333'ten 1349'ya kadar Daufin de Viennois'dir. Daufin de Viennois, Fransa

tahtının varisine verilen bir unvandır. Humbert, haçlı seferinde komutan olma görevine istekli ve talip olduğunu önceden bir mektupla dile getirmişti. (*Historie de Dauphine et Princes Qui Ont Porté le nom De Dauphine*, 1721, s. 507). Papa ise 15 Ocak'ta II. Humbert'a mektup yazarak doğudan gelen haberleri paylaşmış, Konstantinos Patriği Henri'nin Hristiyan filosuyla deniz kenarındaki bir kaleye çıkarma yaptığını, Umur Bey komutasındaki Türk ordusuna saldırdığını, kaleyi ele geçirdiğini ve bu durumun yeni yerler fethetme umudunu arttırdığını dile getirmişti (Faure, 1907, s. 511). II. Humbert da bu mektuba karşılık Guillaume de Royn'u elçi olarak Avignon'a göndererek Türklere karşı savaşta sefer baş kaptanı olarak görevlendirilmesi teklifte bulunmuştu. Bu istek Papa tarafından dikkate alınmış ve kabul edilmiştir. Humbert, Papa'ya bir mektup göndererek 300 zırhlı asker, 1000 okçu sağlamayı ve beş kadirge donatmayı vaat etmiş ve Aziz Yahya'nın doğum gününde yani 24 Haziran 1345'te yola çıkmaya hazır olacağını garanti etmiştir. Ayrıca, kuvvetlerinin içinde 100 de şövalye olacağını eklemiştir (*Historie de Dauphine et Princes Qui Ont Porté le nom De Dauphine*, 1721, s. 507; Faure, 1907, s. 512; Setton, 1976, s. 195; Gay, 1904, s. 62). Ancak, Humbert'ın göreve getirilmesi, çeşitli tartışmalar ve eleştirilerle karşılaşmıştır. Papalık ve Kardineller Koleji, Humbert'ı bu göreve getirme konusunda isteksiz davranmıştır (*Historie de Dauphiné et Des Princes*, 1721, s. 623; Gay, 1904, s. 62-63; Faure, 1907; s. 5512; Setton, 1976, s. 195). Modern tarihçiler de benzer ifadeler kullanarak, Humbert'ın atanmasının ardındaki isteksizliği vurgulamaktadırlar. Jules Gay, gösterişli başkaptanın katılımını, belki de daha fazla zararlı olmuştur diye eleştirmiş ve onun yetersiz olduğunu dile getirmiştir (Gay, 1904, s. 77). Diana Wood, Humbert'ın yeteneksizliği ile ilgili görüşlerini dile getirmiş, onun başpiskoposla yaşadığı bir tartışma sonucunda kilise tarafından kınanmasının, onun Hristiyan filosunun ideal lideri olamayacağını ortaya koyduğunu dile getirmiştir (Wood, 1989, s. 186-187). Farklı tarihçiler de, II. Humbert'ı beceriksizlikle suçlamış ve Doğu'daki konaklamasının üzücü sonucunu göz önünde bulundurarak, Batı'da İzmir'deki ilk başarıyla yaratılan beklentilere karşılık olarak Türklere karşı daha fazla zafer elde edemediğine değinmişlerdir (Setton, 1976, s. 195). Norman Housley ise II. Humbert'ın Venedikliler ve Kıbrıslılar üzerindeki otoritesinin Enrico d'Asti kadar olmadığını ifade etmektedir. Dönemin ünlü şairi Petrarca ise, II.

Humbert'ı yaşadığı lüks, tembel ve itibarsız hayattan dolayı eleştirmiştir (Gay, 1904, s. 62).

Sonunda II. Humbert'ın papayı ve papalık kolejinin ikna etmek için Avignon'a gitmesi gerekmiştir. VI. Clemens onun ricasını kabul etmiştir (Gay, 1904, s. 63). Papa'nın haçlı seferi vaazında, niçin Humbert'ı seçtiğine dair ipuçları bulunmaktadır. Papa, diğer liderler arasında en istekli olanın II. Humbert olduğunu ifade etmiştir: "Diğer liderler arasında daha şık yalvaran, daha alçakgönüllüce yalvaran, daha ateşli bir şekilde isteyen Humbert'ı gördüm ve onu kardeşlerimin tavsiyesiyle Türklere karşı ordunun lideri ve kaptanı olarak atamaya karar verdim"

Papa VI. Clemens, II. Humbert'e, Kutsal Apostolik Makam'ın başkaptanı ve Türklere karşı Hristiyan ordusunun lideri (Captaneo Generali Sanctae Sedis Apostolicae et Ducis Exercitus Christianorum Contra Turcos) unvanını vermiş ve onun yükümlülüklerini belirlemiştir: II. Humbert, Papa'nın elinden haç alırken ettiği yemin gereği en geç 2 Ağustos'ta gemiye binmeli ve Ekim ayının ortasına kadar Eğriboz'a varmalıdır. En az yüz iyi silahlı ve savaşçı adamı yanına almalı ve bu adamlar, Papalık, Kıbrıs Kralı, Hospital Şövalyeleri ve Venedikliler arasında yapılan anlaşmanın süresince, kendi masraflarıyla Doğu'da kalmalı ve anlaşma ne kadar sürecek olursa olsun, en az üç yıl geri dönememelidirler (Historie de Dauphine et Princes Qui Ont Porté le nom De Dauphine, 1721, s. 511; Gay, 1904, s. 63; Setton, 1976, s. 196; Faure, 1907, s. 513-514). II. Humbert bu masrafları karşılamak amacıyla Dauphiné'nin lordluklarına hemen hemen 50.000 filorilik bir haraç koymuş, üç atı olan her şövalyeden 12, iki atı olan her süvariden 7 flori alacaktır. Humbert Pilot da onun gümüş eşya ve mücevherlerini erittiğini ve haç, flama ve diğer süslemelerin yapımında kullanıldığını kaydetmiştir (Historie de Dauphine et Princes Qui Ont Porté le nom De Dauphine, 1721, s. 624; Setton, 1976, s. 196; Faure, 1907, s. 512, 508-509).

II. Humbert'ın baş kaptan olarak atanması sonrasında danışmanı ve askeri Nicolaus de Astribort, Venedik'e bir elçi olarak gönderilmiştir ve Venedik'in desteğini talep etmiştir. Venedik Dükü ve Senatosu'na II. Humbert'ın Apostolik Kutsal Makam'ın başkaptanı olarak atanmış olduğunu ve ağustos ayının başında Marsilya'dan ayrılacağını, Eylül ayının sonunda Brindisium sularında olacağını ve oradan Eğriboz'a geçmeyi planladığını bildirmiş, Brindisium'dan geçerken Venedik gemilerinin

Clarentia'ya kadar ona eşlik etmelerini rica etmiş, Brindisium'dan Sunias'a kadar atları taşımak için de Venedik gemilerini kiralamak istediğini belirtmiştir. Papa VI. Clemens ise Venedik halkını buğday, arpa ve diğer gereksinimleri tedarik etme konusunda II. Humbert'e desteğe teşvik etmiştir (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 208, 300; Faure, 1907, s. 516-517). Venedik Senatosu, II. Humbert'ın elçisi Nicolaus de Atribort'ın taleplerine 2 Ağustos'ta cevap vermiş, II. Humbert ve beraberindekilere Clarenza'ya kadar eşlik edileceğini, ancak gemilerinin at taşıma için uygun olmadığını, bu iş için Brindisium'dan İzmir'e kadar taşıma maliyetinin 9 veya 10 duka olacağını bildirmiştir (Faure, 1907, s. 517-518).

4.4.3.1. II. Humbert'ın Türklere Karşı Yapılan Sefer Yolculuğu ve Askeri Hazırlıkları

II. Humbert, seferi başarıyla gerçekleştirmek için kapsamlı askeri hazırlıklar yapmıştır. Görevini almadan üç gün önce 23 Mayıs'ta, Marsilya'dan dört tam teçhizatlı kadirga kiralamıştır. Bu kadirgaların üç tanesi yeni, birisi de son derece iyi durumdadır (Faure, 1907, s. 512; Setton, s. 196). Kadirgalarla, II. Humbert, 200 asker taşıma kapasitesine sahip olmuştur. Kadirgalar, sefere katılacak askerleri ve malzemeleri taşımak için ideal bir seçenek olmuştur.

II. Humbert, seferin lojistik işlerini hallettikten sonra Avignon'dan İzmir'e seyahat rotasını dikkatlice planlamış ve stratejik noktalara odaklanmıştır. Seyahatinin ilk ayağı, Avignon'dan Marsilya'ya olmuştur. Burada, kadirgalarıyla birlikte Ceneviz'e gitmek üzere harekete geçmiştir. Ceneviz'den sonra, II. Humbert rotasını kuzey İtalya üzerinden Venedik'e doğru çizmiştir. Kuzey İtalya, önemli şehir devletlerinin bulunduğu bir bölge olduğu için geçişler zor olabilirdi. Ancak, Papa kuzey İtalya şehir yöneticilerine II. Humbert'ın geçişinde kolaylık sağlama ve onları bu orduya katılmaya davet etme konusunda mektuplar yazmış ve böylece baş kaptanın seyahatini güvenli hale getirmeyi ve asker sayısını arttırmayı planlamıştır. Bu arada, büyük bir coşkuya neden olan bir zafer haberi halk arasında yayılmıştır: söylenene göre, Kıbrıs Kralı IV. Hugh, Sicilya Kraliçesi Jeanne'ye yazdığı mektupta, Aziz Yahya gününde yani 24 Haziran'da, İzmir ve Efes arasındaki ovada 200.000 Hristiyan'ın, 1 milyonun üzerinde

Türk'e karşı, bir gün boyunca savaştığını; tam mağlup olacaklarken Aziz Yahya'nın onlara görünerek savaşmayı bırakmamalarını söylediğini ve Türklerin bozguna uğradığını belirtmiştir (Revue de l'Orient Latin, 1895, s. 28-29; Gay, 66; Faure, 1907, s. 521). Bu anlatı muhtemelen Haçlı coşkusu ateşlemek ve doğuya seyahatin asker sayısını arttırmak için seçilmiş olabilir.

Sefer hazırlıkları uzun sürmüş ve II. Humbert ek süre talep etmek zorunda kalmıştır. VI. Clemens, 23 Temmuz'da verdiği kararda 2 Eylül'e kadar bir uzatma vermiş ve böylece filonun kasım ortalarında Eğriboz'da olması planlanmıştır (Faure, 1907, s. 516). II. Humbert, hazırlıklarını tamamlayınca *Santa-Crux* isimli kadirgasına binerek 3 Eylül tarihinde Marsilya'dan yola çıkmıştır. Seyahatinde yanında eşi Marie de Baux de vardır. Eşi bu yolculuk sırasında ölecektir (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 111; Roulx, 1913, s. 107; Yınanç, 1929, s. 72). Kenneth Setton, Mart 1347'de Rodos'ta, İzmir'deki mücadelesi bittikten sonra, öldüğünü söyler (Setton, 1976, s. 210).

Başkaptan, 14 Eylül'de Ceneviz'e ulaşmıştır. Beraberinde beş kadirga ve küçük bir de gemi vardır. Ceneviz üzerinden Venedik'e karayolu ile gidecektir. 15 Ekim'de Ceneviz'den ayrılmış ve Venedik elçisine verilen talimatlarda belirtildiği şekilde Porto Pisano'ya ulaşmıştır. Ardından Arno Vadisi'ni geçerek Ekim ayının başında Floransa'dan geçmiştir. Giovanni Villani, Floransa'ya girdiğinde beraberinde 400 süvari ve elli kadirga olduğunu kaydetmiştir. 10 Ekim'de Bologna'ya ulaşmış, burada bir süre konakladıktan sonra 18 Ekim'de Ferrara'ya doğru yol almıştır. Gittiği her yerde şehirlerin yöneticileri ve asilleri tarafından son derece iyi karşılanmış, kendisine hediyeler sunulmuştur. Ferrara'dan ayrılıp Francolino'ya gelmiş ve buradan Venedik'e gemiyle geçmiştir. 24 Ekim'de Venedik'e ulaşmıştır. II. Humbert, kış bastırmadan bir an önce doğuya yolculuğunu tamamlamak istemiştir ancak hazırlıklarını tamamlayamadığı için papadan yine zaman istemiştir. VI. Clemens de 15 Kasım 1345 tarihli mektubunda Hristiyan ordusunun Türkler'e karşı yolculuğundaki her türlü gecikmenin kendilerine zahmet verdiğini ancak gecikmeyi cömertçe kabul ettiğini belirterek II. Humbert'in Noel'de Eğriboz'a ulaşmasına izin vermiştir (Faure, 1907, 557-558). Bu nedenle II. Humbert ve filosu 12 Kasım'da Venedik'ten ayrılmış ve bir

diğer durağı olan Eğriboz'a 25 Aralık 1345 tarihinde varmıştır. Burada Papalık tarafından gönderilen dört kadirga, bir Hospital gemisi ve bir Venedik kadirgasıyla birleşmiştir. Ancak II. Humbert, beklenmedik bir şekilde İzmir'e hareket etmeyerek altı ay boyunca Eğriboz'da kalmıştır. Bu sırada Romanya kıtlıkla mücadele etmekteydi ve 1343 yılından beri Tatar kuşatması altındaydı. Papa VI. Clemens, 25 Aralık 1345'te II. Humbert'ı Kaffa şehrine yardıma çağırarak bir mektup göndermiştir. Zachariadou, II. Humbert'ın Eğriboz'dan ayrılmayışını bu duruma bağlamaktadır (Zachariadou, 1983, s. 51). Bu duraklama dönemi boyunca II. Humbert'ın Papa ile iletişimde kalması ve stratejilerin tartışılması önemli bir ayrıntıdır. II. Humbert, İzmir seferi için tüm bu yollardan geçerken, Umur Bey ise 12 Eylül'den beri İzmir'dedir (Zachariadou, 1983, s. 51).

II. Humbert'ın Eğriboz'da olduğu sıralar Türklerle Mytilene'de (Midilli Adası) savaştığına dair Şubat 1346'ya tarihlenen bir kayıt vardır. II. Humbert, 2300 piyade ve 70 şövalyeyle Midilli'ye varmış ve 15 gün boyunca adada konakladıktan sonra, 1500 Türk, yirmi altı gemi ile adaya ulaşmıştır. Türkler, Humbert'e karşı savaş ilan etmiş, o ise karaya çıkan Türk gemilerini ateşe vermiştir. Bu hareket, Türklerin tamamen mağlup olmasına yol açmış ve batılı kaynaklarda Mitaometto olarak anılan liderleri esir alınmıştır. Esir alınan bu Türk lideri, ağırlığı kadar gümüş teklif ederek fidye önerisinde bulunmuş, ancak II. Humbert bu teklifi reddederek onu Hristiyan olmaya davet etmiştir. Türk lider ve beraberindeki 150 esir, bu teklife razı olmamış ve işkenceye maruz bırakılarak öldürülmüştür. Kronikçi ayrıca, 10 Şubat 1346'dan beri on sekiz ay içinde Hristiyanların altı şehri Türklere karşı ele geçirdiğini belirtmiştir (Istorie Pistolesi, 1727, s. 514; Faure, 1907, s. 528-529).

Savaşın kesin tarihi konusunda kaynaklar arasında çelişkili bilgiler mevcuttur. Eğer İtalyan kronikçinin bahsettiği savaş gerçekten de bu dönemde gerçekleşmişse, II. Humbert kesinlikle bu zaferi Papa'ya bildirmiş olmalıydı ve Papa da cevabında onu tebrik ederdi. Ancak Papa'nın 15 Haziran 1346 tarihli yazısında, Midilli'deki bu zafere ait hiçbir atıf yapılmamıştır. Faure, tarihte bir hata olduğunu belirtmiş ve savaşı Mart 1346 olarak tarihlendirmiştir (Faure, 1907, s. 529).

Doğu Akdeniz'de stratejik bir öneme sahip olan Sakız Adası'nın bir operasyon üssü olarak kullanılması konusu gündeme gelmiştir. Bu fikrin icraata geçmesi için Bizans İmparatorluğu ile görüşülerek bir adım atılmıştır. İmparatoriçe Anna'ya Sakız Adası'nın üç yıllığına haçlılar tarafından kullanılması için mektup yazılmıştır. Bu adanın kullanılması, çeşitli deniz güçleri arasında bölgedeki hakimiyet için önemli bir adım olabilirdi. Ancak, Sakız Adası'nın kullanılmasını içeren eylem planı gerçekleşmemiştir. Planın gerçekleşmesine engel olan faktör ise Ceneviz amirali Simone Vignosa'nın 8 Haziran 1345'te Eğriboz açıklarında kadirga filosuyla belirmesi olmuştur. Vignoso ve yirmi dokuz kadirgadan oluşan filosu doğuya, Karadeniz ticaret yollarını korumak ve muhtemelen Kaffa Kuşatması'na yardım etmek için gönderilmişti (Setton, 1976, s. 206; Balard, 2016, s. 120). Vignoso ve beraberindeki filo Mayıs 1346'da Ceneviz'den ayrılmıştır. 8 Haziran'da Yunanistan'ın doğu kıyısındaki Venedik kolonisi olan Eğriboz'a ulaşmıştır. Burada, II. Humbert ona, Cenevizlilerin kendi güçlerine katılmak istemeleri durumunda, yıllık 10.000 altın ducat ve nakit olarak 30.000 altın florin ile mücevher teklif etmişse de Simone Vignoso bunu reddetmiştir. Cenevizliler sadece reddetmekle kalmamışlar, haçlı filosuna saldırmış onların atları ve teçhizatlarını da ele geçirmişlerdir (Vlasto, 1888, s. 30-31; Faure, 1970, s. 530). Ardında da Sakız Adası'na kendileri saldırmaya başlamışlardır (Setton, 1976, s. 206-207; Balard, 2016, s. 119). Meydana gelen çatışma sonrasında Cenevizliler, Sakız Adası'nı ele geçirmişlerdir. Gelişmeler, Sakız Adası'nın Türklere karşı harekatta kullanılmasına yönelik planların suya düşmesine yol açmıştır. Bu durum, Ceneviz ve Venedik arasındaki rekabetin bir yansıması olarak da görülebilir. Çünkü Türk karşıtı birliği bir Venedik girişimi olarak gören Cenevizliler, Venedikli rakipleri tarafından güç ve nüfuz açısından zayıflatılmamak adına kendi çıkarlarını korumak istemişlerdir. Setton bu başarının, Ceneviz ticaretinin Levant'ta yeniden sağlamlaştırıldığı izlenimini uyandırdığını ifade etmektedir (Setton, 1976, s. 207)

II. Humbert, Haziran'ın sonlarında İzmir'e doğru yola çıkmıştır (Setton, 1976, s. 207; Housley, 1986, s. 256; Zachariadou, 1983, s. 52). İzmir'in kontrolünü sağlayan kale, hala Umur Bey'in hakimiyetindedir ve Türkler yukarıdan limanda bulunan haçlılara sürekli rahatsızlık vermektedirler. Umur Bey ve Venedikliler arasında süregelen rahatsızlık, II. Humbert İzmir'e gelene kadar Umur Bey'e ateşkes talebiyle

elçi göndermelerine yol açmıştır. Bir Roma kroniğinde, Umur Bey ve elçi arasında geçen konuşma sahnesi şu şekilde tasvir edilmiştir:

“Bu arada, birçok silahlı çatışma meydana geldi, elbette kayıp ve zarar olmadan değil. Haçlıların kaybı ve zararı oldu. Ardından Venedikliler, Delhinus ordusuyla gelene kadar bir süre ateşkes yapmayı kabul etti. Venedik elçisi ateşkesi görüşmek üzere Efes şehrine gitti. İzmir Şehri'nin tamamen teslim olması istendi. Morbascianum'a (Umur Bey) vardıklarında, düşünceli bir şekilde yere oturmuş birini buldular. Karnı öylesine büyüktü ki önündeki fiçıyı bile geçiyordu. Zarif ipekten yapılmış cüppe giyinmişti. Onun önüne süslü ve parlak kil tabaklarda yemekler getirildi: Şekerle tatlandırılmış, sütlü, yumurtalı, baharatlı pirinç yiyordu. Altın bir kaşıkla yemek yiyordu ve hızla yutuyordu. Umur Bey elçinin mesajını duyduğunda, yemeğinden kalkmadı bile, ancak elçilere dönüp şunları söyledi: Elbette biliyoruz ki Delphinus mümkün olan en kısa sürede bize karşı harekete geçecek. Ancak iki değerli dostumuz hâlâ Hristiyan halkları arasında yaşadığı sürece hiç korkmam. Bunun üzerine elçiler sordu: Peki, bu dostlarınız kimdir? Umur Bey şöyle cevap verdi: Onlar Guelfolar ve Gibellinolar. Bu ifadeleri tercüman vasıtasıyla Latince olarak yanıtladı. Bu arada Delphinus Viennensis İzmir'e ulaştı (Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 372).”

Umur Bey'in bu karşılaşmada Guelfolar ve Gibellinolar'dan bahsetmesi şaşırtıcıdır. Guelfolar ve Gibellinolar, Orta Çağ'ın sonlarında, özellikle 12. yüzyıldan 14. Yüzyıla kadar İtalyan siyasetindeki iki karşıt gruptur. Papalık ile Kutsal Roma İmparatorluğu arasındaki iktidar mücadelesinde sırasıyla papalığı ve imparatorluğu destekleyen fraksiyonlardır (Guelfs and Ghibellines, 1913, s. 56-58). Umur Bey, Hristiyan dünyasının kendi içinde savaş halinde olduğunun farkındadır. Ve bu anlaşmazlıklar olduğu sürece, endişelenecek bir şeyi olmadığını dile getirmek için bu ifadeyi kullanmış olmalıdır.

Bu noktada Papa'ya Umur Bey'in yazdığı iddia edilen bir mektuptan bahsetmek gerekmektedir. Mektupta ifade edildiğine göre, Türkler ile Venedikliler arasında ortak bir soy bağı bulunmaktadır. Türkler, Truvalıların soyundan gelmişlerdir. Bu durum, Türkleri ve Venediklileri kan bağları ile birbirine bağlı kılmaktadır. Türklerin Truva soyundan geldiği oldukça yaygın bir inançtır. Türkler sıkça Truvalılar olarak anılmaktadır (Runciman, 1972, s. 344-348). Mektupta öne çıkan argümanlardan biri de Türklerin Hristiyan inançlarına karşı suçsuz olmaları ve İsa'nın kanını dökmeme, kutsal yerleri işgal etmeme gibi günahları işlememe noktasında masum olmalarıydı. Bu nedenle, Türklerle karşı düzenlenen Haçlı Seferi gerekli değildir. Mektupta ayrıca, Venediklilerin Türk topraklarını haksız bir şekilde ele geçirdiği ve Türklerin ise bu topraklara asıl mirasçısı oldukları vurgulanarak, Venediklilerin Türklerle karşı bir Haçlı Seferi düzenlemeye hakları olmadığı savunulmaktadır. Bu bağlamda, Türklerle

Venedikliler arasındaki kan bağları ve Türklerin masumiyeti, Haçlı Seferi düzenlemeye karşı bir argüman olarak öne çıkmaktadır (Gay, 1904, 172-174).

II. Humbert, otuz şövalye ile İzmir'e gelmiş ve askerleri için stratejik birtakım önlemler almıştır. Şehrin kontrolünü ele geçirmek için çaba gösterirken, şehir kapılarını kapatmış ve zaman zaman şehrin dışına çıkararak Türklere baskınlar düzenlemiştir (Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 372; Faure, 1907, s. 532, Setton, 1976, s. 207). Enverî de II. Humbert'in İzmir'e geldikten bir ay sonra Hristiyan ve Türk askerler arasında savaş gerçekleştiğini, Frank askerlerden ölenler olduğunu kaydetmiştir. Haçlı tarafında Roma, Almanya, Fransa ve Pikardie'den gelen Frankların sayısının 15.000 olduğu iddia edilir, ancak bunun abartılı bir sayı olabileceği düşünülmektedir (Faure, 1907, s. 532; Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 372). II. Humbert, İzmir'i kuşatma sürecinde stratejik olarak kuleler, surlar ve hendekler inşa ettirerek şehrin kontrolünü ele geçirmeye çalışmıştır. Ancak, sürekli artan sıcaklıklar, yolları dolduran toz – öyle ki askerler neredeyse dizlerine kadar toz içinde yürümekteydiler- azalan yiyecek ve içme suyu sıkıntılarıyla birlikte hastalıklar baş göstermeye başlamış ve Haçlılar arasında ölümler yaşanmıştır (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 112; Historia Romanae Fragmenta, 1740, s. 372; Faure, 1907, s. 532; Setton, 1976, s. 207). Aslında II. Humbert İzmir'e geldiğinde Venedik, ona yardım etmek istememiş ve 1346 baharında Girit yöneticileri de ona silah ve erzak temin etmeyi reddetmek için çeşitli bahaneler bulmuşlardır. Hospital Şövalyeleri de Cenevizlilerin yanında yer almış, 1346 yazında Venedik gemilerinin İzmir limanına girmesine engel olmaya çalışmışlar ve üstelik Türklere malzeme ve erzak sağlamışlardır (The Chronicle of Anonymous Roman, 2021, s. 112; Zachariadou, 1983, s. 52; Setton, 1976, s. 207). Anonim Roma Kroniğinde geçen Hospital Şövalyeleri'nin II. Humbert ve komutasındaki Hristiyan güçler yerine, Türklerle ittifak yapması bildiklerimizle pek uyumlu gibi görünmüyor. Çünkü Hospitaller, VI. Clemens'in Türk karşıtı deniz operasyonunun bir parçasıdır ve üstelik II. Humbert, 1346 yılında hastalandığında Hospital Şövalyeleri'nin adası olan Rodos'a sığınmıştır.

II. Humbert'in İzmir'e varışını takip eden dönemde, çeşitli kaynaklarda, II. Humbert ile Hızır Bey ve Umur Bey'in güçleri arasında meydana gelen çatışmaya dair

bilgilere rastlanmaktadır. II. Humbert komutasındaki Frank askerleri, bu çatışmalarda birçok Türk askerini öldürmüştür. Ancak, çatışmaların seyri boyunca, Frank askerleri kendi saflarında yer alan önemli şahsiyetler de dahil olmak üzere bir dizi kayıp vermişlerdir. Hızır Bey ve Umur Bey'in kuvvetleriyle yaşanan bu mücadelede, Jean de Boenca, Jacobus de Varas, Marquetus de Boczosello ve başka iki önemli kişi, Türk güçleri tarafından öldürülmüştür (Pilat, 1721, s. 624; Faure, 1907, s. 532).

II. Humbert, sağlam ve güçlü taşlardan yeni bir sur inşa etmiş, liman bölgesini öncekinden daha büyük kuleler, kapılar ve hendeklerle çevirmiştir. Bu yeni, güvenli duvar tamamlandığında, II. Humbert artık kalmak için başka bir neden görmemiş ve İzmir'den ayrılmıştır.

4.4.4. II. Humbert'ın Türklerle Ateşkes Girişimi ve İzmir'den Ayrılışı

Başkaptan İzmir'den ayrılıp Eylül 1346'da hareket ettikten sonra, kendi planlamalarını tamamlamış bulunmaktaydı. Ancak, doğrudan memleketine gitmek yerine, Rodos Adası'na yönelmiştir. 1346-1347 kışını Latin liderler ile birlikte bu adada geçirmeyi tasarlamıştır (Roulx, 1913, s. 107). Sonbaharın yaklaşmasıyla birlikte, Türklerin ile yapılması gerektiğini düşündüğü bir ateşkes talebi konusunda görüşünü almak üzere Papa'ya bir mektup yazmıştır. Lemerle, bu ateşkes talebinin Umur Bey'den değil kesinlikle II. Humbert'dan gelmiş olduğunu belirtmiştir (Lemerle, 1957, s. 223). Papa'nın yanıtı, 28 Kasım 1346 tarihini taşımaktadır (Faure, 1907, s. 559-562). Bu mektupta Papa, tüm Hristiyan dünyasını rahatsız eden savaşların etkilerine vurgu yapmıştır. Özellikle Fransa, İngiltere, İtalya ve Sicilya gibi bölgelerde savaşlar devam etmekte olup, bu savaşlar nedeniyle Ege'deki çatışmalara destek vermek isteyenler Avrupa'dan ayrılamamakta ve Papa, Haçlı Seferi için gerekli yardımları toplayamamaktadır. Bu zor koşullar altında, ateşkesin sadece faydalı değil, aynı zamanda gerekli olduğu kanaatindedir. Papa'nın ana endişesi, Hristiyanların en iyi koşulları elde etmeleridir. Bu noktada, Başpiskopos François de Créte, Büyük Üstat Isnard d'Albarno ve Capua Prioris Piskoposu gibi önemli isimlerin görüşleri alınmalıdır. Bu danışmanların katkılarıyla, müzakerelerin gizli ve hassas bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir; hatta Humbert'in kendi elçileri bile henüz bu müzakerelerin

gerçekleştikten haberdar olmamalıdır. Ateşkes koşulları üzerinde düşünülürken, sadece 10 yıl süreyle geçerli olacak bir antlaşmanın uygun olduğu belirtilmiştir. Zira, bu süre zarfında koşulların değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yardımlar birlik süresince ve iki yıl uzatma süresi için ödenecektir; daha sonra hiçbir ödeme yapılmayacaktır, çünkü gelirleri yetersizdir. Papa şimdiye kadar verdiği yardımın büyük bir kısmını kendi kişisel kaynaklarından sağlamıştır. VI. Clemens, benzer ifadelerle Büyük Üstad'a da seslenmiş ve Türklerin tekliflerini ve kendi sınırlamalarını dile getirmiştir. Bu nedenle, mevcut koşullar altında ateşkesin kaçınılmaz olduğu sonucuna varılmıştır. Müzakerelerin başlatılması hususunda ise, II. Humbert ve birlik liderleri öncülük etmelidir. (Jorga, 1896, s. 56-57; Faure, 1907, s. 534; Setton, 1976, s. 208-209; Housley, 1986, s. 83)

Ateşkes konusunda Umur Bey ile II. Humbert arasında herhangi bir elçilik heyeti gidip geldiği konusu kesin olarak belirlenememiş olmakla birlikte, sonraki olaylar açıkça bir ateşkes olmadığını göstermektedir (Setton, 1976, s. 209). Latinlerin Umur Bey'e kabul edemeyeceği koşullar sunmuş olması muhtemeldir (Lemerle, 1957, s. 223). II. Humbert, Rodos'ta bulunduğu süre zarfında, Venediklilerle müzakerelere girişmiş ve 10 Kasım tarihinde Venedik Senatosu, kafir olarak nitelendirilen güçlere karşı ittifak liderine 1000 duka ödenmesi kararını almıştır. II. Humbert, 23 Ocak 1347 tarihinde Rodos'ta vasiyetini kaleme almıştır. Bu dönemde sağlık durumunun bozulmuş olabileceği düşünülmektedir (Yınanç, 1929, s. 71). Kendisinin memleketine dönme arzusu taşıdığı açıktır. Ancak, doğu bölgelerinde üç yıl kalmayı taahhüt ettiği için Papa'nın onu serbest bırakma izni vermesi gerekmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Avignon'a bir elçi gönderilmiştir, muhtemelen bu elçi Pierre de Lucinge'dir. Papa, 19 Mart 1347 tarihinde kaleme aldığı mektupta II. Humbert'in Avrupa'ya dönme isteğine olumlu yanıt vermiştir. (Faure, 1907, s. 535-537). Papalıktan gerekli muafiyeti aldıktan sonra Humbert, Levant'ı terk etmeye karar vermiştir ve Haziran ayının ortalarında Venedik'e ulaşmış bulunmaktadır (Roulx, s. 107; Setton, 1976, s. 210).

4.4.5. II. Humbert'ın İzmir'den Ayrılışı Sonrası Bölgedeki Askeri Gelişmeler

Humbert'in bölgeyi terk etmesi sonrasında, Türkler ile Haçlı birlikleri arasında çatışma örneklerine dair çeşitli olaylar gözlemlenmektedir. Tarihsel kayıtlara göre, 1347 yılının Nisan sonu Mayıs başında, büyük bir Türk filosu, toplamda 118 gemiden oluşan bir donanma -Enverî bu sayısı 150 olarak vermektedir (Yınanç, 1929, s. 73)-, Haçlı birliğinin gemileriyle İmroz adasının sularında karşılaşmış, Haçlı birliği ise bu beklenmedik karşılaşmada Türk gemilerini ele geçirerek deniz üstünlüğünü elde ederek Türk askerlerinin adaya yönelmesine neden olmuştur (Zacharadou, 1983, s. 53; Setton, 1976, s. 212; Lemerle, 1957, s. 202; Housley, 1986, s. 257). Bunun sonucunda, adada kuşatılan Türk güçleri, kendilerini takip eden Franklar tarafından çevrilmişlerdir. 100'den fazla Türk gemisinin yanmış ve 5000 kadar Türk ise esir alınmıştır. İmroz'daki Türk güçlerinin kim olduğu konusunda Lemerle bunların kesinlikle Aydınoğulları olmadığını vurgularken, Zachariadou, bu yıllarda baskınların çoğunun Aydınoğullarından geldiğini hatırlatmış ve bu Türklerin Aydınoğulları ve Saruhanoğulları olduğunu dile getirmiştir. Setton ise yenilen Türklerin Aydınoğulları olduğuna inanmak için herhangi bir neden yoktur demiştir (Lemerle, 1957, s. 202; Setton, 1976, s. 212; Zachariadou, 1983, s. 53).

İmroz'daki çatışma 1345 ile 1347 yılları arasında müttefikler tarafından kazanılan en önemli başarıdır ve başarının sahipleri Hospital Şövalyeleri'dir (Roulx, 1913, s. 108; Yınanç, 1929, s. 74). Papa VI. Clemens ise Hospital Şövalyeleri'nin üstadı Dieudonné de Gozon'a tebriklerini ilettiği bir mektup yazmıştır.

İmroz'daki Haçlı galibiyetinin bölgede birtakım strateji değişikliklerine yol açtığı da görülmektedir. Bizans İmparatoru ve Umur Bey'in dostu Kantakouzenos ilgisini Batı'ya çevirmiş ve Türklerle karşı ittifak önerisiyle Papa VI. Clemens'e elçi heyeti göndermiştir. Türklerle ve tüm inanç düşmanlarına karşı savaşmaya hatta operasyonun kaptanı olarak görev almaya istekli olduğunu, Türklerle karşı tüm etkisini kullanabileceğini, mevcut donanmanın 1 yılda yaptıklarından daha fazlasını 1 ay içinde Türklerle karşı yapabileceğini dile getirmiş, Türklerle karşı savaşta canını vermeye hazır olduğunu söylemiştir (Loenertz, 1953, s.183, 184; Lemerle, 224-225; Setton, 1976,

213). Bahsedilen Türkler elbette Aydın Türkleridir. Türklere karşı mücadelede 4 bin asker sağlayacağını da taahhüt eden Kantakouzenos, ayrıca Sırbistan konusunda da papadan yardım talep etmiştir (Loenertz, 1953, s. 186-188; Setton, 1976, s. 214; Lemerle, 1957, s. 225). Bu yazışmaların varlığına rağmen sonraki gelişmeler göstermiştir ki Kantakouzenos dostu Umur Bey'e doğru silahları hiçbir zaman çevirmemiştir.

4.4.6. XIV. Yüzyıl Krizleri ve Ege Denizi'ndeki Çatışmalara Etkileri

4.4.6.1. İklim Krizi

XIV. yüzyılda Avrupa'da, sıcaklıklarda önemli ölçüde düşüşler ve sel felaketlerinde artışlar yaşanmış ve bu dönem küçük buzul çağı olarak adlandırılmıştır. Yaşanan bu iklim değişikliği tarımsal üretimi önemli ölçüde etkilemiştir. Yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan kötü hava koşulları, tahıl ve baklagil mahsullerinin olgunlaşmasını engellemiş ve tarlaları verimsiz hale getirmiştir (Lucas, 1930, s. 343-377; Jordan, 1977). Bu tahıl kıtlığına ve fiyatların hızla yükselmesine neden olmuştur. Buna ek olarak, aynı dönemde ortaya çıkan Büyük Sığır Vebası, sığır nüfusunu ciddi şekilde azaltarak süt üretimini olumsuz etkilemiş ve beslenme yetersizliklerine yol açmıştır. Bütün bu zorluklar, savaşlarla birleşerek Avrupa nüfusunun önemli bir kısmının ölümüne sebep olmuştur. Bu krizler, Avrupa'daki ekonomik ve sosyal istikrarı sarsmıştır.

Bu zorlu koşullar, Avrupa'nın dikkatini askeri seferlerden ziyade ekonomik sorunların çözümüne yöneltecektir. Batı Anadolu'daki Türklerle süregelen savaşlar, bu ve ardından gelen krizlerin etkisiyle yerini ticari ilişkiler ve müzakerelere bırakacaktır.

4.4.6.2. Kara Veba

İmroz'daki deniz karşılaşması ve bu karşılaşmanın ardından gelişen olaylar, çatışma dönemine önemli bir dönüşüm getirmiştir. Haçlı birliğinin zafer kazanmasına rağmen, Umur Bey ile bir antlaşma yoluna gidilmiştir. Bu kararın temelinde, Avrupa'nın Kara Veba salgını tarafından tetiklenen bir krizle karşı karşıya olması yatmaktadır. Gay bu durumu şu şekilde açıklamıştır: "Batı'da, 1348'de tüm İtalya ve Fransa şehirlerinde ve daha da

ötesinde korkunç bir veba salgını patlarken, kim Doğu'da herhangi bir sefer düşünebilir ki?" (Gay, 1904, s.86).

Avrupa tarihinin en ölümcül ve yıkıcı salgınlarından biri olan Kara Veba, 1347 yılında Cenevizli tüccarlar aracılığıyla Kaffa Limanı'ndan Avrupa'ya ulaşmıştır. Avrupa'ya yayılmasından önce Konstantinopolis'e ve Ceneviz kolonisi olan Pera'ya ulaşmıştır. Estensi Kroniği'ne göre, Ceneviz gemileri İtalya'dan önce Konstantinopolis ve Pera'yı ziyaret etmiştir. Kronikte, Konstantinopolis'da dokuz kişinin vebadan hayatını kaybettiğini belirtilmiştir. Dönemin çağdaşı Bizanslı tarihçiler de vebanın Konstantinopolis'u etkilediğini kaydetmişlerdir. Nicephoras Gregoras, bahardan başlayarak tüm yıl boyunca kendilerine ait bölgeleri ve komşu bölgelere ulaştığını yazmıştır (Gregoras, 1930, s. 405). Katakouzenos da hastalığı tarif etmiştir (Katakouzenos, 1832, s. 48-52). Ayrıca Katakouzenos'un oğlu Andronikos vebanın kurbanlarından biri olarak ölmüştür. Sicilya'ya sıçramış ve ardından adeta adanın her yanına hızla yayılmıştır (Michaelis Platiensis, 1791, s. 562; Zchariadou, 1983, s. 54, Karpov, 1997, s. 67-68).

Cenevizli tüccarların kadirgaları, 1348 yılının ocak ayında hastalığı taşıyarak Ceneviz ve Venedik limanlarına gelmiş ve ocak ayının ilerleyen günlerinde ise İtalya'dan hareket eden gemiler Marsilya limanına ulaşmıştır (Corradi, 1865, s.192-195). Hastalık, İtalya'nın kuzeybatısından başlayarak Fransa ve İspanya'ya doğru yayılarak buralarda da etkisini göstermiştir. Dokuz ay içinde tüm İtalya'yı etkisi altına alan Kara Veba sadece bir yıl içinde Akdeniz'e yayılmıştır. 1348'den itibaren hastalık, en sık kullanılan kıta ticaret yollarını izleyerek yayılmaya başlamıştır. Salgınının demografik etkisini kesin olarak değerlendirmek zordur, ancak 1348'den 1351'e kadar tüm Avrupa kıtasına yayılarak kıta nüfusunun en az üçte birini öldürmüş, sadece Venedik'te nüfusu 100.000-120.000'den 38.000-70.000'e indirmiş, Ceneviz'de ise nüfusu yüzde 40 azaltmıştır (Alchon, 2003, s. 21; Karpov, 1997, s. 68; Kedar, 1976, s. 5). Hastalık tüm sosyal sınıfları vurmuştur. Salgın zaten zor bir dünyayı sert bir şekilde vurmuş, tarımsal kaynaklar ile nüfus artışı arasındaki dengesizliğin doruğuna ulaşmıştır. 14. yüzyılın ilk otuz yılındaki kıtlıklar, tarımsal ve parasal krizler gibi sorunların belirginleştiği noktalardır, geç Orta Çağ'ın sertleşen iklim koşullarını da göz ardı etmemek gerekir.

Çağdaşlar için veba, görünmez ve durdurulamaz bir düşmanın niteliklerini almıştır, nedenlerini bilmedikleri ve mücadele edemedikleri; her türlü tedavi ve tıbbi bakıma direnç göstermiş ve deniz ve kara yolu boyunca yayılarak şehirleri, limanları ve limanları etkilemiştir. Veba, sadece bir sağlık felaketi değil, aynı zamanda derin bir şekilde sosyal bağları ve dönem siyasi manzarasını da etkileyen bir duruma dönüşmüş, siyasi kararları da derinden etkilemiştir.

Avrupa'da bunlar olurken Batı Anadolu kıyılarında da bu salgının etkili olduğu bilinmektedir. Anadolu'dan İspanya'ya dönen Hristiyan tüccarların Türk kıyılarında veba olduğunu raporladıkları görülmektedir (Dols, 1977, 67). Schamiloğlu, Osmanlı'nın rakiplerinin kara vebadan etkilendiğini vurgulamaktadır (Schamiloğlu, 2004, 271). Bizans'ın ve Anadolu'nun etkilediği veba, Batı Anadolu'yu da kesinlikle etkilemiş olmalıdır. Bu bölgede bulunan beyliklerin denizcilik faaliyetleri aracılığıyla vebayı birbirlerine bulaştırmış olmaları olasıdır. Bu bağlamda, salgının etkilerinin yalnızca karasal değil, aynı zamanda deniz yoluyla da yayıldığı ve bu yayılmanın bölgesel dinamikler üzerinde büyük etkiler yarattığı söylenebilir.

Papalık, bu ölümcül salgınla mücadele edebilmek için gelirlerinin büyük bir bölümünü ayırmış ve ayrıca Ege bölgesindeki çatışma faaliyetlerine olan desteklerini en alt düzeye indirmiştir. Venedik'in Aydınöğulları'na karşı verdiği mücadelede umut bağladığı Girit adası da Kara Veba salgınından büyük ölçüde etkilenmiş ve nüfusu ciddi şekilde azalmıştır. Ada içindeki kırsal bölgeler terk edilmiş, tarım faaliyetleri durma noktasına gelmiş ve kıtlık önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu zorluklar nedeniyle ada, artık savaşın getirdiği yükü taşıyamaz hale gelmiştir (Zachariadou, 1983, s. 54). Bu durumlar neticesinde, Haçlı güçleri Humbert'in sonuçlandıramadığı Türklerle ateşkes görüşmelerine yeniden başlamıştır. Kutsal Makam'ı en çok meşgul eden konu, Anadolu'daki iki emir, Umur Bey ve kardeşi Hızır Bey ile antlaşmanın sonuçlandırılmasıdır (Gay, 1904, s. 86). Bu dönemde Avignon'da da muhtemelen bir tür elçi olan beş Türk'ün bulunmakta olduğu bilinmektedir (Setton, 1976, s. 214).

4.4.6.3. Bölgedeki Ekonomik Kriz ve Papalık Tarafından Alınan Geçici Önlemler

Türlere karşı gerçekleştirilen Haçlı Seferleri, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerindeki ticareti geniş çaplı şekilde etkilemiştir. Bu etki, batılı devletlerin deniz ticaretiyle uğraşan kesimi için önemli bir mesele haline gelmiştir. 1330 sonları ve 1340 başları arasındaki dönem, Akdeniz ekonomik durumunu anlamak için kritik öneme sahiptir. 1337 antlaşmasından sonra, Venedik'in Anadolu kıyılarındaki ticaretinin sorunsuz bir şekilde ilerlemiş olduğuna ve bu durumun 1339 yılında yaşanan Türk hareketlenmesi ile bozulduğuna değinmiştik. Türk ilerleyişi bölgedeki ticaret olumsuz etkilemeye etkilemiş olduğu gibi, 1337 yılında da Kilikya Ermeni Krallığı'nda bulunan ve Doğu Akdeniz'deki en önemli ticaret limanlarından biri olan Ayas Limanı, Memlûkler tarafından ele geçirilmiş ve Latin ticareti sekteye uğramıştır. Marco Polo, Ayas Limanı'nın önemini "tüm baharatlar, ipekli ve altın kumaşlar ve her türlü değerli eşya buraya getirilmektedir. Venedik, Ceneviz ve diğer ülkelerdeki tüccarlar buraya akın eder, bu malları satın alır ve dünyanın her yerine dağıtır." diyerek belirtmiştir (Marco Polo, 2014, s. 21). 1338 yılında Venedik Senatosu, Memlûkler ile ticareti yasaklayan bir dizi yasa çıkarmış ve bu bölgeden gelen malzemeleri Tana, Konstantinopolis ve Kıbrıs gibi uzak pazarlarda da satın almalarını yasaklamış ve bu yasaya uymayanlara 1000 librelük büyük para ceza verilmesini kararlaştırmıştır (Stantchev, 2012, s. 392; Carr, 2015, s. 127). Yeni ticaret yasakları da bunu takip etmiştir: 1341 yılında, Venedik konsolosu ve tüccarları Yunanistan'daki Akhaia Prensligi yetkilileri tarafından kötü muamele görünce Akhaia Prensligi ve Patras şehrinde de ticaret yasaklanmıştır (Regestes Des Deliberations, 1958, s. 45, n.116; Stantchev, 2012, s. 392). 1343 yılında ise Latinlerle yaşanan çatışma sonrası Altın Orda Devleti hanı Canibeg, Latinleri Tana şehrinde kovmuş, Ceneviz hakimiyetindeki Kaffa şehrine de saldırmıştır (Karpov, 1997, s. 71; Zachariadou, 1983, s. 46; Stantchev, 2012, s. 393). Ceneviz ve Venedikli tüccarlar, Karadeniz'deki kolonilerinden Avrupa pazarına büyük miktarda tahıl ihraç etmekteydiler (Zachariadou, 1983, s. 46). Ancak 1343'te yaşanan kargaşa, ticaretin durmasına sebep olmuştur. Bu olaylar, Akdeniz bölgesindeki ekonomik istikrarı sekteye uğratmıştır. Venedikli ve Cenevizli tüccarların, bu bölgelerdeki malları ve ticaretleri zarar görmüş, esir alınmış ve gasp edilmiş ve bu olaylardan sonra Venedik ve Ceneviz, 12 Haziran 1344 tarihinde

1 yıl boyunca Altın Orda Devleti'ne ticari ambargo uygulamaya karar vermiştir ancak Ceneviz'in bu ambargoya uymaması sonucunda Venedik-Ceneviz ilişkileri gerilecektir (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 279-285, 327-329; Zachariadou, 1983, s. 47; Karpov, 1997, s. 70; Stantchev, 2012, s. 393; Cosmo, 2010, s. 98).

Özellikle Venedik ve diğer Latin güçler, Türklere karşı Haçlı Seferi planlarını hızlandırmışlardır. Başlangıçta, Venedik'in ticari endişeleri nedeniyle Ege'ye gemiler gönderilmiştir. Kaynaklar, Türklerin buğday ticaretine ilişkin antlaşmaları bozduğunu ve Umur Bey'in Venedik tüccarlarına ek vergiler koyarak Haçlı Seferini provoke ettiğini göstermektedir. Ancak, Türklerle yaşanan çatışmalar, Ege'deki ekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir, Girit bu durumdan en çok etkilenen yerlerden biri olmuştur. 5 Ekim 1344 tarihli Girit'ten yazılan bir mektupta, Türkiye'den gelen veya giden herhangi bir mal bulunmadığı belirtilmektedir (Zuchello, 1957, s. 23-26; Carr, 2015, s. 129). 24 Eylül 1345'te ise Girit yönetimi, adada kıtlık olduğunu raporlamıştır. Tahıl kıtlığı, fiyatların artmasına neden olmuştur. Hospital Şövalyeleri Venedikli tüccarlara gümrük vergisi getirmiş, bunun üzerine de Girit yönetimi ada ile ticareti yasaklamıştır (Regestes des Deliberations, 1958, s. 132, n. 532; Zachariadou, 1983, s. 48). Böylece Doğu Akdeniz'de Venedik ile Hospital Şövalyeleri'nin de ticari ilişkileri 1346 itibarıyla azalmıştır. Bu sorunlar karşısında Latin tüccarlar, Memlûk Sultanlığı'na yönelmişlerdir. 28 Aralık 1344 tarihli bir belge, Ege bölgesinin gıda ihtiyacının merkezinin İskenderiye olduğunu göstermektedir (Zuchello, s. 29-30; Carr, 2015, s. 129). 1346 yılında Girit yönetiminden Menteşe Beyliği'nden tahıl ithal edilmesi yönünde bir karar çıkmıştır ancak fiyat oldukça yüksektir (Zachariadou, 1983, s. 52). Doğu Akdeniz'deki birçok pazarını kaybeden Latinler arasında rekabet artmış ve bu durum da Haçlı Seferlerine zarar vermiştir. Bölgedeki bu derin kriz, ekonomik çöküşü beraberinde getirmiş, batılı güçleri etkisi altına almış ve Türkler ile müzakereleri kaçınılmaz hale getirmiştir.

Ancak müzakerelerden önce ekonomik krizin getirdiklerine karşı papalığın aldığı önlemlere değinmeliyiz. Akdeniz'deki haçlı hareketi için finansman sağlanması, dönemin kritik meselelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada, Venedikliler başta olmak üzere Latin devletleri, kara vebanın, kıtlığın ve ekonomik krizin olumsuz etkilerini aşmak amacıyla Papalık tarafından verilen çeşitli ticari izinlerden

yararlanmıştır. VI. Clemens'in 27 Nisan 1344 tarihinde Venedik'e verdiği ilk ticari izin, Venediklilerin deniz yoluyla seyahatin büyük zorluklar içermesi ve erzak bulacak başka yerleri olmaması nedeniyle yaşadıkları ekonomik darboğazı hafifletme amacını taşımaktadır. Bu izinle birlikte Venedik, İskenderiye ve Mısır Sultanı'na bağlı bölgelere 5 yıl süre ile 6 kadirga ve 4 yük gemisi gönderebilme yetkisi elde etmişti ancak, silah, demir, kereste, köle gibi mallar yasaklı kabul edilmiş ve bu işlemlerin kilisenin yetkilisi denetiminde gerçekleşmesi ve herhangi bir hileye başvurulmaması şart koşulmuştur (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 277-278, n. 144). Bu adım, Venedik'in askeri faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Yalnızca bir yıl sonra 15 Ağustos 1345 tarihinde Venedikliler, Akdeniz ticaretinin güvenliğini artırmak amacıyla her yük gemisi için 7 kadirga gönderme talebinde bulunmuş ve bu talepleri Papalık tarafından onaylanmıştır (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 306-307, n.162). 21 Ekim 1344 ve 3 Mayıs 1345 tarihlerinde ise Hospital başrahibi Garin de Châteauneuf'a İskenderiye'ye 3 kadirga gönderme izni verilmiştir (Archivo Segreto Vaticano, Regista Vaticano 138, fols. 124v-125r, ep. 442, 268v-269r, ep. 524). Bu izin, elde edilen gelirin Türklere karşı yürütülen savaşın finanse edilmesi açısından önemli bir adımdır. 4 Mayıs 1347 tarihine gelindiğinde, Bernabo Gerardi'ye Türklere karşı savaşta 1 yıl boyunca 300 süvari ve 400 piyade bulundurma görevi verilmiş ve bu görevin masraflarını karşılamak için Mısır'a 2 gemi gönderme yetkisi verilmiştir (Archivo Segreto Vaticano, Regista Supplicatiorum 13, fol. 167r). Yine aynı yıl içinde, 23 Nisan 1347'de Viennois'in gayrimeşru kızının eşi Petro de Lucingio'ya, Türklere savaşta masrafların hafifletilmesi amacıyla 1 kadirga izni verilmiştir (Archivo Segreto Vaticano, Regista Supplicatiorum, 13, fol. 145r). 1349 yılında ise, Ege'de Türklere karşı savaşan Kıbrıs Kralı IV. Hugh'a, 3 yıl boyunca Mısır'a iki kadirga göndermesine izin verildiğini biliyoruz (Carr, 2015, s. 135-136). Akdeniz'deki Latin devletlerinin Türklere mücadelesine önemli bir destek sağlamayı hedefleyen papa VI. Clemens, İzmir seferi öncesinde, Martino Zaccaria ve oğulları Octavian ve Manfred'e, bir gemi ve bir kadirga ile 25.000 florin değerinde mal ticareti için üç ayrı izin vermiştir (Archivo Segreto Vaticano, Regista Supplicatiorum 4, fol. 225r; Carr, 2015, s. 136).

Verilen bu izinlerle alakalı önemli bir nokta, Avignon'un, Latin devletlerinin Türklere karşı savaş çabalarını desteklemek adına Mısır'a ticari ambargoyu kaldırmış

olmasıdır. Bu hamle, Latin devletlerinin Mısır ile ticaret yaparak, savaş için gerekli finansal kaynakları sağlamalarını mümkün kılmıştır. Bu durum, Papalık'ın Türklerle mücadeleyi önemli bir stratejik hedef olarak gördüğünü ve bu amaç için gerekli olan kaynakları sağlamak adına ticaret ambargosunu geçici olarak kaldırdığını göstermektedir. Verilen izinlerin, Papalık'ın Türkleri ciddi bir tehdit olarak gördüğünün bir göstergesi olduğu ifade edilebilir. Bu durum, Papalık'ın Türklerin bölgedeki etkisini ve tehdit algısını dikkate aldığını göstermektedir. VI. Clemens döneminde, Papalık ve Latin devletleri arasında verilen ticari izinler, Akdeniz'deki Haçlı hareketinin finansmanını temin etmek ve sürekliliğini sağlamak için önemli bir rol oynamıştır. Latin devletlerinin Türklere karşı yürüttükleri savaşı finanse etmek ve askeri faaliyetlerini sürdürebilmek için önemli bir kaynak olarak düşünülen izinler Latin devletlerinin Türklere karşı yürüttüğü savaşı finanse etmek ve askeri faaliyetlerini sürdürebilmek için önemli bir kaynak olarak görülmüşse de dönemin ekonomik ve politik zorluklarına etkili bir çözüm sunarak Haçlı hareketinin başarısına önemli bir katkıda bulunma hedefi kalıcı olamamıştır.

4.4.7. Krizler Sonrası Müzakereler ve Türklerin Liman Kalesine Saldırısı

İklim krizi, Kara Veba ve derin ekonomik kriz, Türklere karşı herhangi bir koordineli hareketi zorlaştırdığı için Umur Bey ve Hızır Bey ile ateşkes görüşmelerine hemen başlanılmıştır. Bu görüşmeleri kaynaklarda Martino Zaccaria'nın oğlu ya da yeğeni olarak geçen Ottiavian Zaccaria yürütmüştür (Gay, 1904, s. 87; Lemerle, 1957, s. 226; Setton, 1976, s. 214; Zachariadou, 1983, s. 55). Bartolomeo de Tomariis ve Drogonot de Joeuse de Hızır Bey ve Umur Bey ile ateşkes taslağı oluşturmuştur (Gay, 1904, s. 86; Zachariadou, 1983, s. 54). Efes'in ticari öneminin İzmir'den daha önemli olduğu göz önünde bulundurulunca, Hızır Bey'in de ateşkes görüşmelerinde yer almasını açıklıyor. Antlaşma metninde, Latinlerin İzmir limanındaki kaleyi yıkma zorunluluğu vardı. Lemerle ve Gay bu şartı açıkça Umur Bey'in dayattığını ve antlaşma metninde böyle bir maddenin yer almasının Latinlerin İzmir'deki durumunun ne denli zor ve hassas olduğunu gözler önüne serdiğini söylemektedir (Gay, 1904, s. 86-87; Lemerle, 1957, s. 227). Çünkü tüm çevre tepelerin kontrolü Türklerin elindeydi ve şehir

sadece limandan beslenebiliyorken buradaki kalenin yıkılması hem limanın ticari değerini bitirir hem de masrafları son derece arttırırdı. Liman kalesinin yıkılması şartı Papa VI. Clemens tarafından Şubat 1348'de yazılan mektuptan görüldüğü üzere Hristiyanlar aleyhine son derece aşağılayıcı bulunarak reddedilmiş ancak ateşkes görüşmelerinin devam etmesinin önemi vurgulanmıştır (Gay, 1904, s. 87-88; Zachariadou, 1983, s. 55; Housley, 1986, s. 257; Lemerle, 1957, s. 228; Zachariadou, 1983, s. 55; Setton, 1976, s. 214). Papa'nın kararı en erken mart ayında beklenmektedir. Bu noktada Gregoras'ın anlatımı önemlidir. 1348 Mart ayının sonuna yaklaşıldığı bir zamanda Kantakouzenos, Dusan'a yöneltilmek üzere bir elçilik heyeti göndermiştir; ancak kral, bu elçilik heyetini geri çevirmiştir. Bu durumun ardından Kantakouzenos, ilkbaharın ortasında Konstantinopolis'ten ayrılarak Didymoteicho'ya gitmiş ve burada hem Sırbistan'a karşı yöneteceği ordusunu hazırlamış hem de Umur' Bey'den gelen Asya güçlerini bir araya getirmiştir (Gregoras, 1930, s. 834).

Gregoras'ın ifadesine göre, Umur Bey, çok sayıda piyade ve süvari birliği toplamıştır. Bu orduyla birlikte, Trakya ve Makedonya'ya gitmeden önce, İzmir'deki Latin kalesini mümkünse kökten yıkmak ve ortadan kaldırmak amacındadır (Gregoras, 1930, s. 834).

Bizans imparatorluğu bu dönemde bir çöküş dönemi yaşamaktaydı. İmparatorluk hazinesi boştu. Kantokouzenos, Batı Hristiyan güçleri birleştirme umuduyla Papa VI. Clemens'e başvurdu. Çünkü biliyordu ki Papa, Anadolu kıyılarında Batılıların ticaretini korumayı amaçlıyordu. Kantokouzenos bu noktada dost ve kardeşliği unutmuş görünmektedir. Bizans İmparatorluğu'nun artık iki dış tehdidi vardır: Türkler ve Sırlar. Kantakouzenos, Türkler ile ilgili olarak Batı'ya güvenmektedir. Ancak Sırbistan'a karşı, yalnızca Türklerin desteğine güvenebileceği bir durum da söz konusudur. Bu nedenle Kantakouzenos, Papa'dan Sırbistan'a karşı destek talep ederken aynı dönemde Umur Bey'in Türk kuvvetlerini Sırbistan'a çağırarak üzere harekete geçmiştir. Sırp Kralı Stephan Dusan'a yönelik elçilik heyeti başarısız olduktan sonra yani Nisan ayında Umur Bey'e net talimatlar verme imkânı ortaya çıkmıştır. Kantakouzenos da ilkbaharın ortasında Konstantinopolis'ten ayrılmış ve bir hafta süren bir yolculuğun ardından Didymoteicho'ya varmıştır. Bu da onu mayıs ayında orada

yapar. Haziran ayında da Umur Bey'i beklemekteydi. Dolayısıyla, Umur Bey'in limandaki Latin kalesine yönelik saldırısının, Haziran'da beklenen buluşma öncesinde, muhtemelen mayıs ayında olduğu söylenebilir (Lemerle, 1957, s. 228).

Gregoras, savaşı şu şekilde anlatmaktadır: Umur Bey'in saldırısına karşı Latinler, surlarının ardında beklemek yerine, güçlerine ve ihtişamlı silahlarına güvenerek dışarı çıkmışlardır. Katakouzenos'un çağrısına yanıt olarak Umur Bey'in topladığı Türk kuvvetlerine karşı daha fazla sayıda askerle saldırmışlardır. Ancak, Latinler saldırılarını sürdürememiş, geri çekilmiş ve kaleye geri dönmüşlerdir. Surlardan ateş açarak savunmaya geçmişlerdir. Umur Bey, aniden bir okla vurularak yaralanmış ve ölmüştür. Cesedi yakınları tarafından alınmış, Türk kuvvetleri geri çekilmiştir. (Gregoras, s.834-835).

Enverî ise daha detaylı bir anlatım sunmaktadır. Latinleri kale dışına çekmek ve üstün sayıdaki Türk kuvvetleriyle onları ezmek için düzenlenen hile, oldukça ikna edici bir şekilde tasvir edilir. Aynı şekilde, surların hemen önünde ok atış menzili kadar bir mesafede bir ön duvarın bulunduğu ve Umur'un saldırdığı kapının doğrudan bir saldırıyı engelleyen bir palisatla korunduğu olasılık dahilindedir. Umur Bey'in ölümüne gelince, Enverî'nin bilgilerinin Gregoras'ın anlatımından daha ayrıntılı olması normaldir. Temelde, iki hikayedeki ayrıntılar da yani Latinlerin dışarı çıkması, ardından geri çekilmeleri, Umur Bey'in surların altından ölümcül şekilde yaralanması ve cesedinin alınması uyumlu bir şekildedir.

Umur Bey'in ölümü anlatan bir diğer kaynak ise Dukas'ın anlattığı versiyondur. Bu versiyona göre Umur Bey, yeni savaş makineleri geliştirmeye çalışmıştır. Gece gündüz, siperleri kazmak ve yüksek surları yıkmak için her türlü yöntemi kullanmıştır. Sonunda savunma hattını aşmayı başarmıştır. Surlara merdivenler dayamıştır ve surlara ilk olarak tırmanan kendisidir. Merdivenlerin tam ortasındaiken yüzünden koruyucusunu çıkarmıştır ve zirveye ne kadar uzakta olduğuna bakarken bir tetikçi tarafından başından okla vurulmuştur. Ardından yüksekte düşerek hayatını kaybetmiştir. Adamları cesedini almış ve akropoldeki kaleye götürmüşlerdir. (Ducas, 1729, s. 10-11)

Kantakouzenos'da ise Umur Bey'in ölümü yer almaz. Kantakouzenos ile Umur Bey arasındaki ilişki, özel bir niteliğe sahipti ve Kantakouzenos'a göre onları birbirine bağlayan şey dostluk ve saygı bağıydı. Bu ilişki, muhtemelen Umur Bey'in 1331'deki başarısız Trakya seferi sonrasında başlayan yazışmalarla gelişmişti. Enverî'nin eserinde, Kantakouzenos'un emir için bir dost ve kardeş olarak tanımlandığı görülüyor. Bu ilişki, samimi ve devamlı bir dostluk gibi görünmektedir. Ancak ilginç bir şekilde, Kantakouzenos Umur Bey'in ölümünden bahsetmemiştir. Gregoras, Kantakouzenos'un Umur ile olan dostluğunu Orestes ile Pylades arasındaki dostluğa benzetmiştir (Gregoras, II, 1930, s. 649-650). Kantakouzenos, Despina isimli kızını Umur Bey'e eş olarak teklif etmişti. Ancak Umur Bey, Kantakouzenos'u kardeşi olarak gördüğü için bu teklifi kabul etmemiştir. Gregoras, Umur Bey'in ölümünü sonrasında İmparatorun hem bir dostunu kaybetmenin üzüntüsünü yaşamış olduğunu hem de müttefikini kaybetmiş olmanın getirdiği hayal kırıklığına katlanmak zorunda kaldığını belirtmiş ve bu durum, planlandığı Sırp seferini engelleyen ilk nedenlerinden biri olarak kabul etmiştir (Gregoras, 1930, s. 835; Lemerle, 1957, s. 228). Kantakouzenos, Umur Bey'in kendisinin yaşadığını öğrendiğinde Allah'a şükrettiğini, kendisine yardım edenlere de özellikle teşekkür ettiğini ifade etmiştir (Cantakouzeos, 1831, s. 345). Dönem kaynaklarında görülüyor ki bu ilişki, sadece siyasi ve stratejik bir ittifakı değil, aynı zamanda kişisel bir bağı da yansıtmaktadır. Kantakouzenos'un Umur Bey'in ölümünden bahsetmemesi, belki de bu ilişkinin onun için özel ve duygusal bir yeri olduğunu göstermektedir.

4.4.8. İzmir Haçlı Seferleri Sonrası Bölgede Yaşanan Gelişmeler: Türkler ve Haçlılar Arasında Müzakereler

Umur Bey'in yaşamını yitirmesinin ardından, idareyi büyük kardeşi Hızır Bey üstlenmiştir. Hızır Bey, sonrasında Latinlerle olan ilişkileri düzeltmek amacıyla bir antlaşma sürecine girmiştir. 17 Ağustos 1348 tarihinde VI. Clemens tarafından yazılan bir mektupta, İzmir Liman Kalesi'nin yıkılmasının imkansızlığı vurgulanmıştır. Takip eden gün, yani 18 Ağustos 1348'de ise Hızır Bey, Latinlerle oluşturulan taslak antlaşma metnini kendi eliyle imzalamıştır (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s. 313;

Lemerle, 1957, s. 229, Setton, 1976, s. 216; Zachariadou, 1953, s.55; Merçil, 1991, s. 240; Turan, 2020, s. 299-300). Hızır Bey'in verdiği taahhütler şunlarla sınırlıdır: Öncelikle Efes'teki ticaretin yarısını, aynı şekilde egemenliği altındaki diğer tüm limanların ticaretinin yarısını taahhüt etmek; İzmir Kalesi'nin Hristiyan sakinleri ile iyi niyetle ve dostane ilişkiler kurmak, onlara saygı göstermek ve onları korumak, tüm Türk deniz araçlarını karaya çekmek ve gerektiğinde imha etmek dahil olmak üzere, en azından barış süresi boyunca silahsız tutmayı kabul etmek; gizli yağmalama ve korsanlık faaliyetlerine karşı koymak ve korsanlar Hristiyanlara zarar verirse verilen tüm zararı tamamen telafi etmek; korsanlara veya Latinlerin düşmanlarına yardım etmekten kaçınmak; tüm Hristiyan tüccarları, Aydınogulları topraklarına gelenleri korumak ve gözetmek, Kıbrıs, Venedik ve Hospital Şövalyeleri gibi emirlikteki diğer güçlerin kendi danışma meclislerini ve konsolosluklarını kurmalarına, kendi idarecilerini atayabilmelerine, ve kendi halklarının yasal haklarını sağlayabilmelerine izin vermek, ancak bunların sadece kendi vatandaşlarına yönelik yargı yetkisi taşıyacakları ve Latinler ile Türkler arasındaki anlaşmazlıklarda bir Türk yargıcının da bulunacağı bir platformda oturacaklardır; Kutsal İttifak'a ait tüm gemilerin, Aydınogulları topraklarının her yerine ve limanlarına gelebilmesine izin vermek, ihtiyaç duydukları her şeyi satın alabilmelerine ve satabilmelerine karışmamak, taraflardan birinin topraklarına sığınan her kaçak köle için her iki tarafın da on beş florin ödeme taahhüdünde bulunmak, ölen eski patrik Henry d'Asti ve elindeki diğerlerinin cesetlerini, istendiği yerde, zamanda ve saatte vermeye hazır olmak (Diplomatarium Veneto-Levantium, 1880, s. 313-317; Lemerle, 1957, s. 229-231, Gay, 1904, s. 90-91; Setton, 1976, s. 217; Zachariadou, 1953, s.55-56; Merçil, 1991, s. 240, Turan, 2020, s. 300).

Bahsedilen cesetler 17 Ocak 1345'te Umur Bey ve adamlarının İzmir'de eski bir kilisede öldürdükleri patrik, Enrico d'Asti, Martino Zaccaria ve Petro Zeno'nun cesetleridir. Enverî'nin bu kişilerin cesetlerinin Latinlere satıldığını iddia ettiğini belirtmiştik. Ancak burada görünen o ki Enverî yanılmaktadır. Lemerle, burada şuna da dikkat çekmektedir; Latinler Ocak 1345'ten beri Türklere karşı herhangi önemli bir başarı etmemiş olmalıdır. Çünkü başarı elde etmiş olsalar bu cesetleri daha önce talep ederlerdi (Lemerle, 1957, s. 230-231).

Hızır Bey'in bu kadar taviz verdiği durumu değerlendirirken birkaç önemli noktayı göz önünde bulundurabiliriz. Öncelikle, tarihi ve siyasi bağlamın bu antlaşmayı şekillendirmede kritik bir rol oynadığını unutmamalıyız. Hızır Bey, bu antlaşmayı yaparak muhtemelen o dönemin stratejik koşullarını göz önünde bulundurmıştır. Güç dengesi, ekonomik faktörler ve iç siyasi etkiler gibi etmenler, böyle bir antlaşmanın gerekliliğini işaret edebilirdi. Bu antlaşmada verilen tavizler, büyük olasılıkla geçici bir çözüm sunma amacını taşımaktaydı. Hızır Bey, belirli bir süre için istikrarı sağlama, iç huzuru koruma ve dış müdahaleleri engelleme niyetiyle bu antlaşmayı kabul etmiş olabilir. Aynı zamanda, dönemin siyasi baskıları ve bölgesel dinamikleri, Hızır Bey'i böyle bir antlaşmaya yönlendirmiş olabilir. Diplomatik, ekonomik ve askeri etkiler de antlaşmayı kabul etmesinde etkili olmuş olabilir. Hızır Bey, uzun vadeli stratejilerin bir parçası olarak bu antlaşmayı yapmış olabilir. Gelecekte elde edilecek avantajlar veya kazançlar için kısa vadeli tavizler vermenin akıllıca olduğunu düşünmüş de olabilir. Ayrıca, çatışma ve mücadele yerine daha barışçıl ve uzlaşmacı bir yol tercih ederek, diplomatik çözümü benimsemiş olması da olasıdır. Zachariadou, tüm Avrupa'yı kasıp kavuran Kara Veba salgınından Batı Anadolu topraklarını da etkilenmiş olabileceğini ve bu nedenle Hızır Bey'in daha uzlaşmacı bir tavır sergilemiş olabileceğini iddia etmiştir (Zachariadou, 1983, s. 55). Sonuç olarak, Hızır Bey'in bu antlaşmayı yapmasını yalnızca verilen tavizler açısından yargılamak yerine, o dönemin koşullarını, siyasi bağlamı ve uzun vadeli stratejileri göz önünde bulundurarak daha kapsamlı bir değerlendirme yapmamız gerekmektedir. Bu yaklaşım, adil bir bakış açısı sunarak antlaşmanın gerçekçi değerlendirmesini yapmamıza yardımcı olacaktır.

Antlaşmanın maddelerinin incelenmesi ve sonuçlandırılması için müzakere başlatmak amacıyla Papa VI. Clemens, 26 Eylül 1348'de, Türkleri ve Hospital Şövalyeleri Üstadı'nı Avignon'a davet etmiştir. Hızır Bey, Essedin (İzzeddin) Balaban liderliğindeki Türk heyetini Avignon'a göndermiş ve bu heyet, Mart 1349 tarihinde Papalık Makamı'na ulaşmış ve birkaç ay orada kalmıştır. Cenevizli Ottaviano Zaccaria da görüşmelerde hazır bulunmuştur. Papalık tarafını temsilen ise Bartholomeus de Thomariis görev almıştır. Papa ve kardinaller kendilerine sunulan taslağı özgürce düzenlemek istemişler, birçok madde ekleyip çıkarmışlardır. VI. Clemens, 25 Aralık 1350'ye kadar geçerli olan bir silahsızlanma veya geçici ateşkes sağlamıştır. 1 Temmuz

1349 tarihli bir mektubunda her iki tarafı, antlaşma sonuçlanıncaya dek birbirine zarar verecek herhangi bir şey yapmamaya ve tamamen savaşmamaya davet etmiş ve yine aynı mektupta, Latin Birliği üyeleri olan Venedik Dükü ve Kıbrıs Kralı'nın onayını almanın gerekliliğini Hızır Bey'e bildirmiştir. VI. Clemens 13 Eylül 1349'da Kıbrıs kralına ve 5 Ekim 1349'da ise Venedik Dükü Andre Dandolo'ya müzakerelerde yer almalarını için davet göndermiş, 1350 Mayıs'ından önce curia'ya elçi göndermelerini istemiştir. (I Libri Commemorativi, C. II, s. 174, n. 295; Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 345-346; Gay, 1904, s. 89-90, Lemerle, 1957, s. 232; Setton, 1976, s. 217, Zachariadou, 1983, s. 56).

Papa Venedik doğuna yazdığı mektupta kendilerini Avignon'a davet etme nedeni şu şekilde açıklamıştır:

“Bu ateşkese ilişkin onaylama işlemine geçilmeden önce, sevgili oğlumuz Kıbrıs Kralı Hugh ve senin gibi, bu durumdan etkilenen kişilerin, ateşkesin onayı verilmeden önce bir araya gelip bunun hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiğini göz önünde bulundurarak, bu onaylama işlemine geçmeyi uygun bulmadık (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 345).”

Hristiyan devletleriyle yapılan antlaşmalar, diğer beyliklerin akınlarını da sınırlamıştır. Bu antlaşmalar, Türklerin denizlerdeki hareketlerini sınırlamış olsa da tamamen durdurmamıştır ve on dördüncü yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu tür olaylara dair birkaç referansımız vardır. Bu Türklerin nereden geldikleri ve kimin liderliğinde oldukları belirsizdir. Bu dönemde, Türklerin denizdeki faaliyetlerinin, büyük ölçekli ve koordineli hareketler yerine daha küçük gruplar halinde gerçekleştiğini görülmektedir.

4.4.9. Müzakerelerin Sonucu: Deniz Birliği İttifakı

Hızır Bey ve Avrupalılar arasında gerçekleşen müzakereler, sonuçları açısından belirsizlikler taşımaktadır. Ancak, 1350 yılında Papalık Makamı'nda gerçekleşen toplantıda Kıbrıs, Hospital Şövalyeleri ve Venedik temsilcileri arasında oluşturulan bir deniz birliği ittifakı, Türk karşıtı bir amaçla bir araya gelmiştir (Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 350; Lemerle, 1957, s. 233). Bu ittifakın temel özellikleri şunlardır: Venedik üç, Hospital Şövalyeleri üç ve Kıbrıs iki, toplamda sekiz kadırga

sağlama taahhüdünde bulunmuştur. Bu kadırgalar, gelecek sene Eğriboz Adası'nda toplanacaktır. Kadırgalar Levant sularında Papa tarafından atanacak bir temsilci ya da kaptan komutasında olacaktır ve ticaret yapamayacaklardır. Taraflar antlaşmaya uymadıkları takdirde 10.000 florin ödemekle yükümlü olacaktır. Papalık, herhangi bir kadırga sağlamamakla birlikte seferin ön görülen maliyeti olan 12.000 florin'in dörtte birini karşılayacak, kalan meblağ da diğer üyeler arasında eşit şekilde paylaşılacaktır. İttifakın ana amacı, 10 yıl boyunca Türklerin ve Türkiye'deki tüm kâfirlerin yok edilmesidir (I Libri Commemoriali, 1878, s. 184, n. 352; Gay, 1904, s. 120-121; Lemerle, 1957, s. 233; Zachariadou, 1983, s. 58; Luttrell, 1958, s. 204; Setton, 1976, s. 220).

Ancak, ittifakın içinde daha en baştan karmaşıklıklar olduğu belgelere yansımaktadır İtalyan deniz devletleri arasında patlak veren çatışma, ittifakın uygulanmasında ve İzmir'in savunulmasında hemen zorluklar yaratmıştır. Venedik elçileri Ceneviz ile savaş halinde oldukları için bu ittifaka gönüllü katkıda bulunmamışlar ve metni imzalarken taahhüt ettikleri üç kadırga katkısında bulunmalarının imkânsız olduğunu ifade etmiş ve söz konusu üç kadırgayı sağladıkları takdirde Ceneviz'in bu kadırgaları ele geçirme konusunda çekincelerini dile getirmişlerdir (Gay, 1904, s. 122; Lemerle, s. 233). 1351 yılında Papa, Venedik Dükü Andrea Dandolo'ya, söz verilen üç kadırgayı göndermediği için şikâyette bulunmuştur. Dandolo, Cenevizlilerle olan savaşı gerekçe göstererek gemi gönderemeyeceğini söylemiştir. Papa VI. Clemens, Venedik'e görevlerini yerine getirmesi için çağrıda bulunmuştur; bu kadırgalar papalık koruması altına alınacak ve Cenevizlilerin saldıramayacakları şekilde bilgilendirilecektir. Ancak Venedik, tüm güçleriyle savaşta olduğu için gerekli deniz kuvvetini sağlayamamıştır. Deniz savaşı, Ege Denizi bölgesindeki dengeleri yok etmekteydi. Kıbrıs temsilcileri de ittifaka isteksizlikle yaklaşmışlardır (Gay, 1904, s. 122; Lemerle, s. 233). Eylül 1351'de Papa VI. Clemens'in, Kıbrıs'taki Nikoseya başpiskoposuna, ada veba salgınıyla boğuşurken ve Müslümanlar tarafından kuşatılmışken askerlerini boşa harcamaması gerektiği için haçlı seferini bırakmasını emrettiği bilinmektedir.

Bu nedenle Papalık, ittifakın kurulmasına yönelik çekincelerin olduğu bir ortamda karşılaşmıştır. Ancak tüm bu karmaşadan dolayı, Papa VI. Clemens, Ceneviz ve Venedik arasındaki düşmanlık eylemlerinin son bulması için resmi yazışmalarda bulunmuş, aralarındaki anlaşmazlığın doğurduğu ciddi zararların sadece iki tarafı değil, tüm Hristiyan dünyasını özellikle de Doğu bölgelerindeki sadık halkları da tehdit ettiği konusunda uyarıda bulunmuş, Türklere karşı uzlaşma sağlamaları konusunda ricada bulunmuşsa da başarılı olamamıştır (I Libri Commemorativi, 1878, C. II, s. 175, n. 303; Diplomatarium Veneto-Levanticum, 1880, s. 349). Hızır Bey ise, bu süreçte Batılı güçler arasındaki çatışmaları dikkatle değerlendirmiş ve Cenevizlilerle anlaşma yaparak Umur Bey'in ölümünün ardından Aydınogulları Beyliği'ni yeniden ayağa kaldırmak istemiştir (Gay, 1904, s. 122; Lemerle, 1957, s. 233-234).

7 Ekim 1350 tarihinde Venedik Dükü Andre Dandolo, bir mektup yazmış ve bu mektupta, Romanya'dan alınan haberlere göre Türklerin Hristiyan halkı tehdit ettiği ve esir aldığı bilgisine yer vermiştir (Lemerle, 1957, s. 234). Ayrıca, Hızır Bey'in iki kardeşi Süleyman Bey ve İsa Bey ile Umur Bey'in intikamını almayı planladığı ve İzmir bölgesini ele geçirme düşünceleri hakkında bilgi vermiştir. Ancak Dandolo'nun mektubunda savaşma konusunda bir isteğin bulunmadığına dikkat çekilmektedir. Üyelerin ittifaka isteksiz yaklaşımları, Papa'yı 1351 yılında doğudaki elçisine geri dönmesi için bir mektup yazmaya yönlendirmiş ve böylece Türk karşıtı birlik 1351 yılında resmen sona ermiştir (Gay, 1904, s. 123). 6 Aralık 1352'de de papalığının 11. yılında VI. Clemens ölmüştür.

Yeni Papa VI. Innocentius, kuşatma altındaki İzmir'i savunmak için yeni girişimlerde bulunmuş, ancak benzer durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Papa'nın Venedik Senatosu'na Anadolu garnizonu için yıllık 3.000 florin ödemesi için yaptığı çağrılar da pek fayda sağlamamıştır (Predelli, 1883, s. 217). Anti-Türk mücadelede tek aktif güç Hospitaller kalmıştır.

Hristiyanlar, 1402 yılına kadar İzmir'in liman kısmını işgal etmeyi başarmışlardır, ancak şehri tamamen güvence altına almayı veya Ege Denizi'ndeki Türk korsanlığını sona erdirmeyi başaramamışlardır. Bu dönemde, Hristiyan güçler, İzmir'deki varlıklarını sürdürmekte zorluk çekmiş ve bölgedeki Türk denizcilerin ve

korsanların saldırılarıyla sürekli mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Hristiyanların bölgedeki askeri ve stratejik üstünlüklerini koruyamamaları, Ege Denizi'nde Türk korsanlarının etkinliğinin devam etmesine ve Osmanlıların bölgedeki güçlerini pekiştirmelerine zemin hazırlamıştır.

4.4.10. XIV. Yüzyılda Ege Denizi'nde Türk ve Latin Gemileri: Farklılıkların Savaş Sonucuna Etkisi

XIV. yüzyılda gemilerin yoğun bir şekilde yol katettiği ve ortak bir alan haline gelen Ege Denizi'ndeki iki inanç arasındaki mücadeleler, çoğunlukla Türklerin mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Mevcut kaynakların sınırlılığı ve ayrıntı eksikliği, bu döneme ait tam bir resim sunma konusunda belirli zorluklar oluşturuyor. Bununla birlikte, elimizdeki kısıtlı verileri dikkate alarak, bazı önemli noktalara ulaşabiliriz.

XIV. yüzyılda Türkler ve Latinler arasında gerçekleşen deniz savaşlarında gemi tipleri ve deneyim faktörünün çatışma sonuçları üzerinde belirleyici rol oynadığı gözlemlenebilmektedir. Türk gemileri ile Hristiyan gemileri arasında belirgin farklar olduğunu iddia etmek için kesin bir dayanak bulunmamakla birlikte, Türk gemilerinin genellikle daha küçük olduğu ve manevra kabiliyetlerinin de daha sınırlı olduğu söylenebilir. Kaliyota/kalita/kalita, eğribar/iğribar ve gripar, kayık, köke gibi gemiler Türk filolarının belirgin araçlarıydı (Pryor, 2004, s. 79; Baykara, 1990, s. 51). Venedik grippo'sundan esinlenerek yapılan gripar ve eğribar hem ticari hem de askeri amaçla Türk beylikleri tarafından kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde Venedik barzосу'ndan taklit edilen karak benzeri büyük bir yelkenli olan barçanın da Türkler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Hocquet, 1979, s. 97, 113; Pryor, 2004, s. 61). Kalite, İtalyancadaki galeota kelimesinin Türkçeleştirilmiş halidir ve küçük yelken ya da kürekle hareket ettirilen bir gemi çeşididir. 19-24 oturaklıdır ve 220 savaşçıya kadar taşıma kapasitesi vardır. Eğribar da yelkenli ancak büyük bir gemi çeşididir. Kayık, denizci Türkmenlerin kullandığı diğer gemilerle kıyaslandığında daha küçük bir gemi çeşididir. Yelken veya kürekle hareket ettirilen kayıkların 30-40 kişi taşıma kapasitesi vardır ve 7-12 kürekçi vardır. Köke ise, rüzgarla hareket eden gemi çeşididir. Oldukça büyüktür ve yüksek gövdelidir. Kökelerin 120-140 savaşçı kadar taşıma kapasitesi

vardır. Türklerin kullandığı gemilerle ilgili herhangi bir görsel mevcut değildir. Türkler, Akdeniz bölgesinde rekabette önemli bir öge haline gelirken, Akdeniz'de Türklere karşı yarışan Latinler, ticarete genellikle navis adını verdikleri yelkenli gemileri tercih ederken, savaşlarda ise galea sottili adı verilen ince kadırgaları kullanmışlardır. Galea sottili'ler, hızlı olmaları ve yüksek manevra kabiliyetlerine sahip olmalarıyla dikkat çekerler ancak taşıma kapasiteleri sınırlıdır (Casoni, 1838, s. 333-336). Kaynaklar, navis ve galea sottili dışında husserium, ligna ve barca gibi gemi tiplerinden de bahsetmektedir (Carr, 2015, s. 80). Husserium, at taşıyan yelkenli gemileri ifade eder ve 20-100 arası at taşıma kapasitesine sahiptir (Scandurro, 1972, s. 213-214). Barca ise orta büyüklükteki yelkenli bir gemi türüdür, yaygın olarak ticari amaçla kullanıldığı gibi manevra kabiliyeti ve potansiyeli sayesinde korsan saldırılarına karşı da kullanılmıştır (Dotson, 2006, s. 65). Ligna terimi ise genellikle su taşıtlarını kapsar.

Clavijo'nun da belirttiği gibi, Ege sahilleri boyunca dağılmış kayalıklar seyir güvenliğini tehlikeye sokmaktadır (Clavijo, 2016, s. 28; Pryor, 2004, s. 105). Ayrıca, Ege'deki hâkim rüzgarlar, yelkenli gemilerin kullanımını zorlaştırır. Bu nedenle, savaş zamanlarında Latinlerin kürekli galeaları, yelkenli gemilere tercih etmeleri mantıklıdır. Kürekli galealar, rüzgâra karşı kolayca yönlendirilebilirler, bu da manevra kabiliyetlerini artırmaktadır. Ege'deki rüzgarlarla ilgili olarak İspanyol seyyah Clavijo, Rodos'tan Konstantinopolis'e gerçekleştirdiği seyahatte Ege Denizi'ndeki ters rüzgarların gemilerinin ilerlemesini engellediğini ve bu sebeple limanlardan öngörülen tarihlerde ayrılmadıklarını, sonucunda ise seyahatlerinin 54 gün sürdüğünü belirtmiştir. (Clavijo, 2016, s. 25-39). Bunların dışında Ege Denizi'nin deniz akıntıları da denizcilik faaliyetlerini etkileyen önemli faktördür. Doğru anlaşılıp kullanıldığında, bu rüzgarlar, akıntılar, jeofizik özellikler denizciler için büyük bir avantaj sağlayabilir. Özellikle rüzgarlar ve akıntılar, doğru şekilde yönlendirilirse seyahat hızını artırabilir ve enerji tasarrufu sağlayabilir. Ancak, aynı zamanda yanlış anlaşılması veya yanlış yönlendirilmesi durumunda, denizciler için tehlike oluşturabilir. Özellikle dar boğazlarda veya sığ sularda bu faktörlerin doğru şekilde değerlendirilmesi, gemilerin güvenli seyir yapmasını sağlayabilir. Kürekli gemilerin kullanımı da bu doğal şartlara uygun bir çözüm olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle akıntıların etkili olduğu bölgelerde kürekler, gemilerin hareketini kontrol etmek ve istenilen rotada seyretmelerini sağlamak

için önemli bir araç olabilir. Ayrıca rüzgârın etkili olmadığı durumlarda da kürekler, gemilerin hareketini sağlamak için kullanılabilir. Bu nedenlerle Ege'deki savaşlarda Latinelerin navis yerine galea sottili kullanımını anlaşılabilir.

Esaslı bir savaşta, gazi beyliklerin kullandıkları küçük gemilerin, iyi silahlanmış Hristiyan batının galea sottilileri karşısında zorlanmaları olasıdır. Galea sottili eş değeri olan kadırgaların Türkler tarafından kullanımı Osmanlı Döneminde başlanacaktır. XIV. yüzyılın ilk yarısında, Ege Denizi'nde, Türklere karşı en az beş Latin deniz zaferi yaşanmıştır. Bunlardan ilki, 1312'de bir Hospital filosunun, Menteşe Türklerini Amorgos adasındaki dağlık arazilere çekilmeye zorladığı ve yok ettiği bir karşılaşmadır. Bu saldırının, Hospitalier'larla çatışmada olan Cenevizliler tarafından kışkırtıldığı iddia edilmektedir. 1319'da, Hospitalier, Martino Zaccaria ve şans eseri savaş alanına gelen bazı Ceneviz galyotları, büyük ihtimalle Aydın'dan gelen ve Sakız Adası'na baskın yapmayı amaçlayan bir Türk filosuyla Leros yakınlarında karşılaşmışlardır. Bu filo denizde yenilmiştir, sağ kalanlar Sakız Adası'na kaçtıysa da burada ya öldürülmüş ya da esir alınmışlardır. Daha sonraki anlatımlar, 1320 veya 1322'de çok benzer olayları anlatmaktadır ve muhtemelen Leros Savaşı'nın hikayesini çarpıtarak tekrarlamaktadır. Ludolphus de Sudhaim, bir kez daha Hospitalierlerin barış görüşmeleri sırasında Türkler ve ailelerine saldırdığını iddia eder. Başka bir olayda ise 50 Türk teknesinin denizde mağlup edildiği ve mürettebatlarının Kos'ta bir dağa kaçtığı ve ardından yapılan saldırıları püskürttüğü belirtilir. Cenevizliler onları evlerine taşımayı vaat etmiş ancak onları Rodos'a götürmüş ve Türkler orada öldürülmüştür (Ludolphus de Sudhaim: 333–334). Bu da Amorgos veya Leros savaşlarının karışık bir anlatımı olabilir. 1334'te Karesi Donanması'nın ise Edremit'te yenilgi de yine bu dönemin önemli çatışmalarındandır. Bunlar dışında az gemiyle yapılan ve sadece dolaylı bilgilere sahip olduğumuz daha küçük çatışmalar da yaşanmıştır. Türklerin bu yenilgileri almalarının sebepleri muhtemelen gemi tipi farklılıklarıdır. Genel olarak, Türklerin tercih ettiği küçük ve hafif gemilerin, Latin gemileriyle başa çıkmakta zorlanması olağandır.

Çatışmalarda, Türklerin sayıca üstün olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Bununla birlikte, sayısal üstünlükten daha önemli olan, kullanılan kadırgaların teknik farklılıklarının çatışma sonuçları üzerinde etkili olduğudur. Ayrıca Latinler, denizcilik

konusunda geniş bir deneyime sahiptirler ve bu deneyimli devletler, daha etkili taktikler geliştirme, daha gelişmiş gemi teknolojileri kullanma eğilimindedirler. Bu durum, deniz savaşlarında daha avantajlı bir konumda olmalarını sağlamaktadır. Venedik Cumhuriyeti, Avrupa'dan Levant'a deniz ticaretinde uzun süredir öncü bir rol üstlenmiş denizci bir cumhuriyettir. Bunun yanı sıra, Hospital Şövalyeleri, 1291 yılında Akka'nın Müslümanların eline geçmesinin ardından kendi filolarıyla deniz savaşlarında önemli bir konum edinmişlerdir. Papalık ve Fransa ise IX. yüzyıldan itibaren hem kendi filolarını donatmış hem de deniz cumhuriyetlerine deniz savaşlarında yardım etmişlerdir. Görülen o ki, Türk filolarının karşısında deneyimli bir deniz ittifakı bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türklerin sayısal üstünlüğü, deneyimli devletler karşısında tek başına yeterli olmayabilir. Üstelik, deneyimli denizciler, zorlu deniz koşullarında daha iyi performans gösterebilirler.

XIV. yüzyılda Türkmenlerin, gemi sayılarını arttırarak belirgin bir şekilde güçlenmeye başladığı tespit edilmektedir. Kaynaklardan elde edilen verilere göre, 1312 yılında Kiklad Adaları'nda 23 gemi, 1319 yılında Sakız Adası'nda 29 gemi ve birkaç tane de daha küçük gemi, 1334 yılında Edremit'te 150-200 gemi, 1344 yılında Longos'ta 60 gemi ve 1347 yılında İmroz'da 118 gemiden oluşan filolar kullanılmıştır (Yınanç, 1929, s. 33; Villani, 1991, s. 1242; Roulx, 1913, s. 365; Cantakouzenos, 1831, s. 422-423; Carr, 2015, s. 86-87). Enverî, Edremit'teki Türk gemi sayısını 200'e yakın verirken Giovanni Villani sayıyı 150 olarak vermektedir (Yınanç, 1929, s. 33; Villani, 1991, s. 1242). Yine Enverî, İmroz'daki gemi sayısını 150 olarak belirtmektedir (Yınanç, 1929, s.) Bu bölgelerdeki filo büyüklükleri, Türklerin deniz gücünün arttığını gösteren somut kanıtlardır. Bölgenin stratejik konumu ve deniz ticaret rotalarına yakınlığı, gemi yapımı ve denizcilik faaliyetlerinin artmasını teşvik etmiştir. Batı Anadolu'daki Türk beyliklerinin gemi sayılarının artış göstermesi, bölgenin coğrafi ve ekonomik yapısıyla yakından ilişkilidir. Özellikle bölgenin geniş ormanlık alanları ve doğal limanlar, gemi yapımı için elverişli bir ortam sunmuş olmalıdır. Ormanların sağladığı gemi yapımının temel malzemesi kereste kaynaklarının bolluğu, beyliklerin denizcilik potansiyellerinin artmasında etkili olmuştur. Doğal limanlar denizcilik faaliyetlerinin artmasına olanak tanımıştır. Dukas, Umur Bey'in denizcilik için en uygun ormanları ele geçirerek, buradan deniz savaşlarına uygun uzun gemiler ve üç sııklı kürekli gemilerin yapımında

kullanılacak malzemeleri temin ettiğini belirtmiştir (Ducas, 1729, s. 9). Türklerin denizcilik teknolojisinde büyük ilerlemeler katetmiş olduğu bir gerçektir. Ancak, filodaki gemilerin tamamı beyliklere mi aittir sorusu da akla gelmektedir. Örneğin, başlangıçta büyük bir kalitaya ve sadece yedi küçük gemiye sahip olan Umur Bey'in 380 gemiyle Meriç ağzına gittiğini biliyoruz. Yağmalardan elde edilen gemilerin, bu filonun ne kadarını oluşturduğuna dair kaynaklar bize net bir bilgi sunmamaktadır.

Bu dönemde Türkler tarafından tercih edilen gemi tipleri hafif kadırgalar ve küçük gemilerdir. XIV. yüzyıl boyunca gerçekleştirilen Türk baskınları, küçük gemilerin Türklerin stratejik hedeflerine daha etkin bir şekilde hizmet ettiğini göstermektedir. Ancak, bazı istisnalar da bulunmaktadır. Örneğin, 3 Eylül 1319, Rodos'dan Hospital Şövalyeleri Üstadı Schwarzburglu Albert'in Papa XXII. Iohannes'e, Hospitallerin Türklere karşı Sakız Adası'nda kazandığı zaferi duyurmak için yazdığı mektupta, Türklerinin 10 savaş gemisi kullandığı bilgisini içermektedir (Roulx, 1913, s. 365). Ayrıca, İbn Batuta, Umur Bey'in gaza için donanma kurarak Konstantinopolis kapılarına kadar akınlar düzenlediğini bildirir (İbn Battûta, 2017, s. 293).

Türk saldırıları, genellikle deniz trafiğine değil, kıyı bölgelerindeki nüfusa karşı yapılmıştır. Bizans kaynakları, genellikle Umur Bey'in askerlerinin kural olarak piyade olduğunu, çoğunlukla yaylı silahlarla donatıldığını, ancak Osmanlı, Karası ve Saruhan gibi diğer Türk orduların, genellikle süvari ya da süvari ve piyade olduğunu iddia etmektedir. Bu durumun lojistik nedenlerden kaynaklanmış olduğu muhtemeldir. Aydın'dan yapılan yolculuk daha uzundu ve at taşımak zordu. Örneğin Umur Bey, müttefiki Saruhan Beyliği'nin toprakları üzerinden gelerek, Çanakkale üzerinden geçtiğinde, ortak orduları bir süvari kuvvetydi. Süvari savaşına alışkın olan ve süvarilerini etkili bir şekilde kullanabilen Türk ordusunun süvari ağırlıklı olamaması savaşta dezavantajlı olmasına neden oluyordu. At taşıma konusundaki zorluklar ordunun savaş stratejilerindeki zorluklar açısından önemli bir rol oynamış olabilir.

Türk-Latin deniz savaşları, sadece gemi ve insan sayısının ötesinde, çeşitli faktörlerin sonuçları etkilediğini göstermektedir. Kaynaklara göre, bu çatışmalar genellikle denizde başlamış, ancak daha sonra karada devam etmiştir. Bu aşamada, Türklerin karada daha etkili oldukları gözlemlenebilmektedir. Özellikle, İzmir kalesinin

Latinler tarafından ele geçirilmesinin ardından, Umur Bey'in uyguladığı sürpriz saldırı stratejisi dikkat çekici bir örnektir. Umur Bey, düşmanı şaşkırtarak mağlup etme taktiğini benimsemiş ve Latinleri Aziz Yuhanna Kilisesi çevresinde sıkıştırarak etkili bir şekilde imha etmiş. Bu durum, gemilerin etkin olmadığı durumlarda Türklerin avantaj sağladığını gösteriyor. Ancak şu da belirtilmelidir ki karada Türklerin alışkın oldukları gibi hareket edemedikleri zamanlar da olmuştur. Tarih boyunca Batılılar, Türk atlı okçularının savaşta oynadığı rolü ciddi bir endişe kaynağı olarak görmüşlerdir. Beyliklerin çatışma stratejisi genellikle atlı okçular olmak üzere etkili hafif süvarilere dayanırlardı. Ancak, engebeli, ağaçlık Ege adaları coğrafyasında at kullanımının kısıtlı olması, bu taktiğin etkili bir şekilde uygulanmasını engellemiş olmalıdır. Atlı okçuların kullanılamaması, Türklerin tercih ettiği savaş tarzının temel özelliklerinden biriyle zıt düşmektedir.

Deniz muharebelerinde Türk mürettebatın kalitesinin, Hristiyan mürettebatın seviyesine ulaşamamasının sebebi, büyük olasılıkla Türk mürettebatın denizcilik konusundaki sınırlı deneyimidir. Hristiyanlar, deniz ticareti ve deniz savaşları konusunda daha fazla tecrübeye sahiptiler, bu da onların deniz muharebelerinde daha etkili olmalarını sağlamış olabilir. Ayrıca, Türklerin genellikle kara ordularıyla tanınmaları ve denizde aktif bir şekilde faaliyet göstermelerinin daha sonraki bir döneme denk gelmesi de bu deneyim eksikliğini açıklamaya yardımcı olabilir. Bununla birlikte, önemli bir tüccar filosu desteği olmadan savaş filosunu sürdürmenin zorluğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Şunu belirtmek gerekir ki, Umur Bey'in denizcilik geleneği, daha sonra Osmanlı gemicilerinin tarafından da benimsenecektir. Osmanlı gemicilerinin "Gazi Umur cânı için" diyerek yemin etmeleri, Umur Bey'in denizcilik mirasının Osmanlılar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir (İlgürel, 2001, s. 640).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

XIV. yüzyıl, Ege Denizi'nde büyük bir hareketlilik dönemi idi. Bu dönem, birçok devletin yükselişine ve düşüşüne, ticaret yollarının genişlemesine, el değiştirmesine ve insanların yaşama, çalışma ve birbirleriyle etkileşim kurma tarzını şekillendiren yeni yöntemlerin geliştirilmesine tanık olmuştur. Bu yüzyılın başında, önemli bir ticaret merkezi olan Ege Bölgesi'nde, Venedik ve Ceneviz başta olmak üzere diğer Hristiyan denizci güçler, Yunanistan, Türkiye ve Ege adalarının kıyıları boyunca limanlar ve koloniler kurarak bölgenin kontrolü için kıyasıya rekabet etmişlerdir. Yüzyıllar süren çatışma ve istikrarsızlık nedeniyle zayıf düşen Bizans İmparatorluğu da bölgedeki toprakları üzerinde kontrol sağlamak için mücadele etmiş ve ayakta kalabilmek için bu yabancı güçlerle ittifaklara güvenmek zorunda kalmıştır.

Bu dönemde Ege tam anlamıyla bir çatışma alanıyken Anadolu'da hızla yayılan Türkler, Ege'yi güç ve nüfuzlarını genişletmek için stratejik bir konum olarak görmüş ve bölgeyle ilgilenmeye başlamışlardır. Türkler, Myriocephalon ile başarı sağladıklarında aslında yeni fetihleri için bir dayanak noktası oluşturmuşlardı. Bu hamle, Türklerin Bizans topraklarına baskınlar yapmasına ve ticaret yollarında kontrol sağlamasına imkan tanımış, böylece bölgeyi Bizans ve denizci devletler için daha da istikrarsız bir hale getirmiştir. Türklerin Myriocephalon'dan sonraki süreçte yükselişi ve yayılması öyle hızlı bir noktaya gelmiştir ki, büyük bir kısmı Bizans İmparatorluğu hâkimiyeti altında olan Ege'nin birçok bölgesi Türk egemenliği altına hızla girmeye başlamıştır.

Türklerin Batı Anadolu'ya yerleşmeleri ve denizlerde hızla etkin bir güç haline gelmeleri, Haçlı Seferleri'nin önceliklerinde köklü bir değişime neden olmuştur. İzmir Haçlı Seferleri'nin oluşum sürecindeki Hristiyan hareketlerine baktığımızda, 1291 öncesi Haçlı Seferleri'nden ayırt etmek için önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu eylemler, Haçlı Seferleri'nin stratejisinde ve hedeflerinde meydana gelen değişimi

gözler önüne sermektedir. Erken dönem Haçlı Seferleri, Kutsal Toprakları Müslümanlardan geri alma amacıyla düzenlenen saldırgan savaşlar olarak nitelendirilebilir. Ancak XIV. yüzyıla gelindiğinde, Haçlı Seferleri'nin dinamiklerinin önemli ölçüde değiştiği de çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Geleneksel haçlı seferi fikrinde seferlerin hedefi Kutsal toprakları ele geçirmekken, bu dönemde Ege'de yaşanan güç mücadeleleri sonrasında bilhassa Venedik'in tesiri ile öncelik Türkler haline gelmiştir. Bu durum, Papalık'ın *passagium generale*'den *passagium particulare* fikrine geçişinin en güzel örneklerindedir. Bu değişimin temel sebebinin, Türklerin yükselişi ve Avrupa topraklarına yönelik artan tehditleri oldukları açıktır. Bu bağlamda, XIV. yüzyıl Haçlı Seferleri'nin öncelikli hedefinin, Avrupa topraklarını Türk saldırılarına karşı korumak ve Hristiyan medeniyetini savunmak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu savunmacı karakter, İzmir Haçlı Seferleri'nde de açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, XIV. yüzyıl Haçlı Seferleri'nin savunmacı bir karakter taşıması, Kutsal Toprakları yeniden fethetme hedefinin tamamen ortadan kalktığı anlamına geldiğini düşündürmemelidir. Hristiyan birliklerin, Türk yayılmasından kendilerini ve medeniyetlerini korumak için savaşırken bile, Kudüs'ün özgürlüğünü yeniden kazanmayı en büyük arzuları olarak görmeye devam ettikleri dönem yazışmalarında ve papalık fermanlarında göze çarpmaktadır.

Türlere yönelik seferlerin finansmanının, dönemin dini, ekonomik ve siyasi unsurlarının bir araya gelmesiyle şekillenmiş karmaşık bir yapı sergilediği görülmektedir. Papalık, seferleri finanse edebilmek için Avrupa genelinde kiliselerden onda bir vergisi adındaki özel Haçlı vergileri toplayarak geniş bir ekonomik ağ kurmuş, zengin aristokratlar ve tüccarlardan bağışlar toplayarak maddi destek sağlamıştır. Bu çerçevede, İtalyan şehir devletleri başta olmak üzere Fransa ve Hospital Şövalyeleri da önemli bir rol üstlenmiş, gemi ve lojistik desteği sunmuşlardır. Bu yardımın karşılığında ise ticaret serbestliği ve liman imtiyazları elde etmişlerdir. Bu aktörler, dini bir görev bilinci kadar, ticari çıkarlarını genişletme hedefiyle de hareket etmiş, elde ettikleri ticaret serbestliği ve liman imtiyazlarıyla ekonomik kazançlarını artırmışlardır. Batılı Hristiyan devletlerin bölgedeki Türk ilerlemesini durdurmak adına mali ve askeri destek sağladığı gibi halktan da vergiler alınarak savaş masrafları karşılanmıştır. Ayrıca Papalık, seferlere katkı sağlayanlara günah bağışlanması gibi ayrıcalıklar tanıyarak maddi desteği

teşvik etmiştir. Papalık'ın sunduğu günah bağışlanması gibi teşvikler, dinî motivasyonların ekonomik ve siyasi kazançlarla harmanlanarak bir sefer mantığına dönüştürüldüğünü açıkça göstermektedir. Papalık'ın, seferleri organize ederken dini otoritesini kullanarak ekonomik bir ağ kurması, bu seferlerin aslında Avrupa'daki merkezi otoriteyle bölgesel çıkarların birleşiminden doğduğunu göstermektedir. Papalık, Oluşturulan Hristiyan deniz kuvvetlerini *unionis ad reprimendos insultus Turchorum infidelium* yani Türk kâfirlerin saldırılarını bastırmak için oluşturulan bir birlik olarak tanımlamıştır. Görünen o ki, bu yeni dönem, dini, siyasi ve ekonomik hedeflerin iç içe geçtiği karmaşık bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir.

Her papalık dönemin de Türklerle ilişkileri devamlılık gösteriyor gibi görülmekle birlikte, derinlemesine incelendiğinden her papanın kendilerine ait stratejileri olduğu, politikaları açısından farklılıklar bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu farklılaşmanın en güzel örnekleri Papa XXII. Ioannes ve XII. Benedictus'un bölgeye dair politikaları incelendiğinde karşımıza çıkmaktadır. Papa XXII. Iohannes, Türklere karşı Haçlı Seferi düzenleme çabalarında aktif bir rol oynamıştır. Onun döneminde, Türklerin Batı Anadolu ve Doğu Avrupa'daki genişlemesiyle başa çıkmak için çeşitli ittifaklar ve stratejiler geliştirilmiştir. Iohannes, Türklere karşı direnişi teşvik etmek, Latin topraklarını korumak ve Doğu'daki Hristiyanları desteklemek için çaba harcamıştır. Bu dönemde, papalık politikaları Türk tehdidiyle başa çıkmayı amaçlamıştır. Ancak, zamanın siyasi ve askeri koşulları ve Papa'nın sınırlı kaynakları, bu çabalarda tam bir başarıya ulaşmasını engellemiştir. Papa XII. Benedictus döneminde ise Avrupa'daki olaylar, bilhassa Fransa-İngiltere çekişmesi ve kilise iç reform süreci, Avignon'un Doğu politikasını şekillendirmiştir. Papanın politikaları, daha çok kilise içindeki sorunları çözmeye ve Avrupa'da düzeni sağlamaya odaklanmıştır. Türklere karşı Haçlı Seferi düzenlemek, direnişleri desteklemek gibi büyük ölçekli girişimler yerine, Benedictus daha çok iç reformlara odaklanmayı tercih etmiştir. Papa'nın iç sorunlarla meşgul olması ve Avrupa'daki siyasi dengelerin Türklerle mücadele planlarını engellemesi nedeniyle Türklere karşı birlik oluşturmanın zorluğunu göstermektedir. Bu farklı yaklaşımlar, papaların önceliklerinin ve politikalarının değişmesini yansıtmaktadır. XXII. Iohannes, Türklere karşı aktif bir mücadele yürütme ve Haçlı Seferi organize etme konusunda daha hevesliyken, XII. Benedictus Türklere

karşı direnişin desteklenmesinde daha geri planda kalmıştır. Ve geleneksel olarak düşünerek Kudüs ve kutsal toprakları önceliklendiriyor. Her iki papa da dönemlerinin koşullarına göre hareket etmiş ve farklı önceliklere sahip olmuştur.

Venedik'in ise Türklerle ilişkilerinde pragmatik bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Başlangıçta Türklere karşı aktif bir rol oynamış ve Türk saldırılarına karşı direniş göstermiştir. Ancak, zamanla mali zorluklar ve stratejik çıkarlarının değişmesi nedeniyle Venedik, barış anlaşmaları yapmayı tercih etmiştir. Bu anlaşmalar ile Venedik, ticari çıkarlarını korumayı ve Türklere karşı sürdürülebilir bir barış ortamı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, Türk saldırılarının yeniden başlamasıyla birlikte, Venedik'in bu pragmatik politikası istenen sonuçları vermemiştir. Türk beylikleri ile Batı'daki ticaretle uğraşan denizci devletler arasında yapılan antlaşmaların büyük bir kısmı, ticari nitelik taşıyan anlaşmalardır. Bu anlaşmalar, tarafların karşılıklı ekonomik çıkarlarını koruma ve ticaretin sürdürülebilirliğini sağlama amacını taşımaktadır. Dolayısıyla, Batılılar ile Türkler arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkilerin arka planında da ticari motivasyonların önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ekonomik kazanç, tarafların karşılıklı etkileşimlerinde belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

İzmir'in Latin Deniz birliği tarafından ele geçirilmesi, şehrin tarihî ve stratejik önemini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu olay, güçlü Aydınogulları Beyliği'nin denizden çıkışını kaybetmesine neden olduğu gibi pek çok topluluğun da hayatını etkilemiştir. Ege bölgesindeki güç dengesini önemli ölçüde değiştirmiştir. İzmir, Kıbrıs ve Rodos gibi Levant'ta bir Latin karakolu konumuna yükselmiştir, ancak diğerlerinden farklı olarak, sadece bir limandan ibaret olmasıyla ayrılmıştır. Haçlılar, üst kaleyi ve akropolü ele geçirememiş olmaları sebebiyle, Haçlı kontrolündeki İzmir, izole ve savunmasız bir konumda kalmıştır. Bu durum, şehrin daha dikkatli bir şekilde korunmasını ve yönetilmesini gerektirmiştir.

İzmir Latinler tarafından ele geçirildikten sonra önemli bir üs özelliği kazanması sebebiyle bölgedeki herhangi bir Latin gücüne verilmek yerine papanın başkanlık ettiği denizcilik üyelerinden oluşan bir koalisyon tarafından yönetilmiştir. Ve bu durum 1374 yılına kadar devam etmiştir. İzmir'in bu dönemdeki yönetimi, denizcilik koalisyonunun egemenliği altında olması sebebi ile karmaşık bir yapıya sahiptir. VI. Clemens ve

halefleri İzmir'in alınmasına büyük önem vermiş ve şehrin yönetiminde hep söz sahibi olmuşlardır. *Nomine Unionis* unvanlı garnizon komutanı, stratejik kararlar alırken dini ve siyasi faktörleri de dikkate almak zorunda kalmış ve çoğu kararda papaya danışmıştır. Bu durum, İzmir'in idaresinin sadece askeri stratejilere değil, aynı zamanda dini ve siyasi faktörlere de bağlı olduğunu ve yönetiminin güçlü bir merkezi otoriteye dayandığını göstermektedir.

İzmir Limanı'nın Latin ittifakı tarafından ele geçirilmesi, bölgenin en dikkat çekici Türk beyliklerinden biri olan Aydınogullarını ana deniz çıkışından mahrum bırakması bakımından büyük önem taşımaktaydı. Limanın stratejik önemi, Batılıların burayı ellerinde tutma arzusunu pekiştirmiştir. Bu süreç, Ege Bölgesi'nin siyasi ve dini dengesini kökten değiştirmiştir. İzmir Haçlı Seferleri, bölgedeki Türk ve Hristiyan güçler arasındaki sınırları yeniden şekillendirmiş ve bölgede uzun süreli bir istikrarsızlık dönemi başlatmıştır. XIV. yüzyılda Türkler üzerine düzenlenen seferlerin, Haçlılık ideolojisi ile ticari çıkarların birbirine karıştığı bir dönemi temsil ettiğini söylemek doğru olacaktır. Bu dönemde, dini motivasyonlar ile ekonomik hedefler iç içe geçmiş ve Haçlı Seferleri, yalnızca kutsal toprakların korunması amacıyla değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrol altına alınması amacıyla da gerçekleştirilmiştir. Bu karmaşık yapı, bölgedeki siyasi ve askeri çatışmaların yanı sıra, ticaret ağlarının ve ekonomik güç dengelerinin de yeniden şekillenmesine yol açmıştır. İzmir Haçlı seferini takip eden yıllarda ise Osmanogulları bölgede baskın güç haline gelecektir. Bu dönemde, dini koruma fikri, ticareti koruma fikrinin önüne geçecek ve Hristiyan dünyası, Osmanogulları'na karşı yeni stratejiler geliştirme ihtiyacı duyacaktır. İzmir Haçlı Seferleri'nden edinilen tecrübeler, Hristiyan güçlerin Osmanlı tehdidine karşı daha koordineli ve etkili bir direniş sergilemelerine olanak sağlayacaktır.

Aydın ve Mentеше beylikleri, Türklerin Anadolu'da yükselen güçleri olmuştur. Aydın Beyliği'nin lideri Umur Bey, Latin bölgelerine düzenlediği baskınlar ve haraç toplama yöntemleriyle gücünü artırmıştır. Umur Bey'in etkileyici eylemleri ve başarısı, hatta ölümünden sonra bile saygı görmesi, Türklerin Ege Denizi'nde etkili bir güç haline geldiğini göstermektedir. Bu durum, Latinlerin Doğu'daki topraklarını tehdit eden ve Türklerin bölgedeki nüfuzunu güçlendiren önemli bir faktördür.

İzmir Haçlı Seferleri, XIV. yüzyılın Ege Bölgesi'nde hem siyasi hem de dini açıdan önemli etkiler bırakmıştır. Bu seferler, Hristiyan ve Müslüman güçler arasındaki çatışmaların ve iş birliklerinin karmaşıklığını ortaya koymuştur. Seferlerin temel motivasyonları, Hristiyanlar için ticaret yollarının güvenliğini sağlama ve Hristiyan dünyasının Doğu'daki varlığını pekiştirme, Türkler için ise dini gaza anlayışı ve yeni topraklar elde etme arzusudur.

Bu yüzyıl, dönemin politik, dini ve ekonomik koşullarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Papalığın etkisi, Venedik'in pragmatik tutumu ve Aydın ve Menteşe beyliklerinin yükselişi gibi faktörlerin bir araya geldiği karmaşık bir tabloyu ortaya koymaktadır. Batıda Türklere karşı direniş için birleşik bir cephe oluşturmanın zorlukları, kaynak sınırlılıkları ve değişen çıkarlar, bu olayların anlaşılmasını derinleştirmekte ve dönemin karmaşıklığını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Türk ilerlemesini durdurmaya yönelik İzmir Haçlı Seferleri, yalnızca din savaşları olarak değil, ekonomik ve siyasi düzenin şekillendiği, karmaşık bir güç mücadelesi olarak okunmalıdır. Bu mücadele, Hristiyan dünyasında dini birliği ve gücü artırma çabası kadar, Batılı devletlerin ticari ve stratejik çıkarlarını koruma kaygısını da yansıtır. Sonuç olarak, İzmir Haçlı Seferleri, Ege Bölgesi'ndeki Türk ilerleyişini durdurma çabasıyla şekillenen, dini ve ekonomik çıkarların iç içe geçtiği önemli bir mücadele alanıdır. Ege Denizi'ndeki Hristiyan-Türk mücadelesinin, Ortaçağ'ın büyük güç dengeleri ve ekonomik ağlarıyla ne kadar bağlantılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada İzmir Haçlı Seferleri'nin Ege Bölgesi üzerindeki siyasi ve dini etkileri ele alınmış ve dönemin dinamikleri çok yönlü bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu süreçte yalnızca İzmir Haçlı Seferi'nin tarihsel öneminin derinlemesine kavranması değil, aynı zamanda Orta Çağ Ege'sinin karmaşık yapısının daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Hem Batı hem de Doğu perspektifleri bir araya getirilerek dengeli bir yaklaşım benimsenmiştir.

Elde edilen sonuçlar, Orta Çağ tarihi ve bölgesel güç dengeleri üzerine disiplinler arası araştırmalara olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Çalışma sırasında ele alınan olaylar, özellikle dinler arası ilişkiler ve kültürel etkileşimler bağlamında yeni sorular doğurmuştur. Haçlı Seferi'nin ardından Müslüman ve Hristiyan toplumlar arasında şekillenen diplomatik ilişkiler, ticaret ağları ve toplumsal etkileşimler, dönemin çatışma ortamının ötesinde iş birliği olanaklarını da barındırdığını göstermektedir.

Bu bağlamda, İzmir Haçlı Seferi'nin etkileri yalnızca bir çatışma süreci olarak değil, aynı zamanda ortak yaşam ve kültürel alışveriş temelinde şekillenen sonuçlarıyla da değerlendirilmeye açıktır.

Bu alanda gerçekleştirilecek çalışmaların artması, yalnızca bu konuların daha derinlemesine incelenmesine olanak sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda tarihsel süreçlerin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir şekilde ortaya konulmasına da önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Abu'l Farac. (1999). *Abu'l Farac tarihi*. II. (Çev. Ö. R. Doğrul) Ankara.
- Acta pontifical suecica, I. Acta cameralia* (1936). (Ed. L.M. Baath), 2 Cilt. Stockholm.
- Ahmet Eflâkî. (1973). *Âriflerin menkıbeleri*. II. (Çev. T. Yazıcı) Konstantinopolis: Hürriyet Yayınları.
- Akın, H. (1947). Aydın oğulları tarihi hakkında bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, 5 (1), 91-100.
- Alchon, S. A. (2003). *A pest in the land: new world epidemics in a global perspective*. New Mexico: University of New Mexico Press.
- Alican, M. (2016). *Tarihin kara yazısı Moğollar*. Konstantinopolis: Timaş Yayınları.
- Altan, E. (2002). Myriokephalon (Karamıkbeli) savaşının Anadolu Türk tarihindeki yeri. *Türkler 6* içinde. (s. 1100-1109). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Amitai-Preiss, R. (1966). *Mongols and Mamluks: The Mamluk-Ilkhanid war 1260-1281*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Annales ecclesiastici caesaris baroni* (Cilt 24). (1864). Paris: Ex Typis Consociationis Sancti Pauli.
- Annales ecclesiastici caesaris baroni 1334-1355*. 25. (1880). Paris: Ex Typis Consociationis Sancti Pauli.
- Archivio registra Vaticana*, reg. 70, fol. 589v, ep. 1529.
- Archivio segreto Vaticana*, registra Avenionensia, reg. 13, fol. 717r.
- Archivio segreto Vaticana*, reg. 74, f. 93v, ep. 209.
- Argenti, P. P. (1958). *The occupation of Chios by the Genoese and their administration of the Islam 1346-1566*. 3. Cambridge: Cambridge University Press
- Athanasius, I. (1975). *The correspondence of Athanasius I patriarch of Constantinople*. (Çev. A.-M. M. Talbot) Washington: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies
- Atiya, A. S. (1938). *The crusade in the later middle ages*. London.
- Ayalon, D. (1971). Memlûkler ve deniz kuvvetleri. *Konstantinopolis Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (25), 39-50.
- Ayalon, D. (1988). Egypt as a dominant factor in Syria and Palestine during the Islamic period. *Outsiders in the lands of Islam: Mamluks, Mongols, and Eunuchs*. London: Variorum Reprints.
- Ayönü, Y. (2009). Bizans ordusunda ücretli Türk askerleri (XI-XII. yüzyıllar). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 (25), 53-69.

- Balard, M. (1978). *La Romanie Génoise (XII-debut du XV siècle)* II. Genova: Nella Sede Della Societa Ligure Di Storia Patria.
- Balard, M. (2016). The Genoese in the Aegean (1204–1566). *The Eastern Mediterranean Frontier of Latin Christendom* içinde (117-133). London and New York: Routledge.
- Balbi, G. P. (2000). L'identità negata: Veneziani e Genovesi nella cronachistica delle due città (secc. XII-XIV). *Genova, Venezia, il Levante nei secoli XII-XIV* içinde (s. 413-440). Genova: Atti Della Societa Ligure Di Storia Patria.
- Barber, M. (2006). *The trial of the templars*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barber, M. (2012). *The new knighthood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bartusis, M. C. (1997). *The late Byzantine army: arms and society, 1204-1453*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Baştav, Ş. (2015). *Bizans imparatorluğu tarihi son devir (1261-1461)- Osmanlı Türk-Bizans Münasebetleri*. Konstantinopolis: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Baykara, T. (1990). *Aydinoğlu gazi Umur bey*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Beau, C. L. (1834). *Historie du bas-empire*. 16, Paris.
- Beckett, K. S. (2009). *Anglo saxson perception of the Islamic world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Benedict XII, lettres closes et patentes intéressent les pays autres que la France*. (1913). Paris: Bepar.
- Benoit XII 1334-1342 lettres closes, patentes et cruiales se rapportant A la France*. (1899). Paris: Ancienne Librarie Thorin & Fils.
- Boas, A. J. (2001). *Jerusalem in the time of the crusades: society, landscape and art in the holy city under Frankish rule*. London: Routledge.
- Bombaci, A., and Shaw, S. (1981). *l'impero Ottomano*. Torino.
- Bratianu, G. I. (1942). Le conseil du roi Charles, essai sur l'internationale chretienne sur et les nationalites a la fin du moyen age. *Revue Historique Du Sud-Est Europeen*, XIX (2), 291-351.
- Braudel, F. (2019). *Akdeniz ve Akdeniz dünyası*. (Çev. M. A. Kılıçbay) İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Brocardus. (1906). Directorum ad passagium faciendum. *Recueil Des Historiens Des Croisades* içinde (s. 367-517). Paris: Imprimere Nationale.
- Broderick, J. F. (1987). The sacred college of cardinals: size and geographical composition (1099-1986). *Archivum Historiae Pontificae* (25), 7-71.
- Brown and Regalado. (2012). La grant feste: Philip the fair's celebration of the knighting of his sons in Paris at pentecost of 1313. (Editor B. A. Reyerson) *City and Spectacle in Medieval Europe* içinde (s. 586). London: University of Minnesota Press.

- Burgtorf, J. (2008). *The central convent of hospitallers and templars: history, organization, and personnel (1099/1120–1310)*. Leiden and Boston: Brill.
- Cahen, C. (1984). *Osmanlıdan önce Anadolu'da Türkler*. İstanbul: E Yayınları.
- Cantacuzenus, I. (1832). Ioannis Cantacuzeni eximperatoris historiarum libri IV. (Ed. L. Schopeni) *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae III* içinde Bonnae.
- Caro, G. (1975). *Genova e la supremazia sul Mediterraneo 1257-1311*. Genova: Atti Della Societa Ligure Di Storia Patria.
- Carr, M. (2015). *Mercant crusades in the Aegean 1291-1352*. Woodbridge: Boydell Press.
- Casoni, G. (1838). Dei navigli poliremi usati nella marina degli antichi Veneziani. *Esercitazioni scientifiche e letterarie dell'Ateneo di Venezia*. Venezia.
- Cerlini, A. (1940). Nuovo lettere di Marino Sanudo il Vecchio. *La Bibliofilia*, 42, 321-359.
- Chronique Parisienne anonyme du XIV siecle*. (1884). Nogent-Le-Rotrou.
- Clavijo, R. G. (2016). *Timur devrinde Kadis'ten Semerkand'a seyahat*. (Çev. Ö. R. Doğrul) İstanbul: Köprü Kitapları.
- Clément VI (1925). *Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiales*. (Editor G. M. Eugène Déprez) Paris: Thoring and Fontemoing.
- Commerce et expéditions militaires*. (1879). (Editor M. d. Latrie) Paris: Imperimerie Nationale.
- Concordia Numismatic, Auction 5 Lot. 559/17.06.2023
- Corradi, A. (1865). *Annali delle epidemie occorse in Italia dalle prime memorie fino el 1850*. Bologna: Tipi Gamberini e Parmeggiani.
- Cortussi patavani duo, sive Gulielmi et Albrigeti Cortusiorum historia de novitatibus Paduae et Lombardiae (1728), *Rerum Italicarum Scriptores 12* içinde, (759-953), Milan: Ex Typographia Societatis Palatinae in Regina Curia.
- Cosmo, D. N. (2010). *Black Sea emporia and the Mongol empire: a reassessment of the pax Mongolica*. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 53 (1/2), 83-708.
- Curley, M. M. (1927). *The conflict between pope Boniface VIII and king Philip IV, the fair*. Washington DC: Catholic University of America.
- Çavuşdere, S. (2018). Marino Sanudo Torsello'nun mektuplarında Türk karşıtı ittifak söylemleri(1311-1334) ve Haçlı donanma ittifakının Edrmeit baskını (1334). *Tarih Okulu Dergisi (XXXIII)*, 145-187.
- Çay, M. A. (1984). *Anadolu'nun Türkleşmesinde dönüm noktası sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriokefalon) zaferi*. İstanbul.
- Çeken, M. (2020). *İsa'nın yoksul askerleri Tapınak Şövalyeleri kuruluşu, yükselişi, düşüşü ve kurumsal yapısı*. İstanbul: Timaş.

- Daiber, H. (1981). Der missionar Raimundus Lullus und seine kritik am Islam. *Studia Lulliana*, 25 (1), 47-57.
- Alighieri, D. (2007). *Four political letters*. (Çev. C. E. Honess) London: Modern Humanities Research Association.
- Daş, M. (2005). Osmanlı öncesinde Türk denizciliğinde Edremit'in yeri ve önemi. *Balıkesir Sempozyumu Tebliğler Kitabı* içinde, (s.
- Demurger, A. (1989). *Vie et mort de l'ordre de Temple 1118-1314*. Editions Du Seuil.
- Deprez, E. (1902). *Les préliminaires de la guerre de cent ans: La papauté, la France et l'Angleterre (1328-1342)*. Paris.
- Dickson, G. (2006). Passagium generale. (Ed. A. V-. Murray) *The Crusades: An Encyclopedia* (s. 934). ABC-CLIO
- Diplomatari de l'orient Catala (1301-1409)*. (2001). (Editor A. R. Illuch) Barcelona.
- Diplomatarium veneto-levantinum*. (1880). Venetiis: Sumtibus Societatis.
- Dols, M. (1977). *The black death in the middle east*. Princeton: Princeton University Press.
- Dölger, F. (1925). *Regesten der kaiserurkunden des oströmischen reiches 1025-1204*, 2. Berlin.
- Ducas (1729). *Historia Byzantina*. Venetiis: Ex Typografia Bartholomaei Javarina.
- Ebu'l Fida. (2017). *Ebu'l Fida coğrafyası (Takvimü'l Buldan)*. (Çev. R. Şeşen) Konstantinopolis: Yeditepe Yayınları.
- Edson, E. (2007). *The world map 1300-1492*. John Hopkins University Press.
- el-Makrizi. (1997). *Es-sülük li-ma'rifeti düveli'l mülük*, I. (Çev. M. A. Atâ) Beyrut.
- Emecen, F. M. (2021). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu beylikleri dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Faroqhi, S. (1979). Alum production and alum trade in the Ottoman Empire (about 1560-1830). *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 71, 153-175.
- Faure, M. C. (1907). Le dauphin Humbert II à Venise et en orient (1345-1347) . *Mélanges de l'école française de Rome* , 509-562.
- Fidentius de Padua,(1913). Liber recuperationis terrae sanctae. (Editor P. G. Golubovich) *Biblioteca Bio-Bibliografica Della Terra sancta e Dell'Oriente Francescano* içinde Tomo II, (1-60). Firenze: Quaracchi Presso.
- Fleet, K. (2009). *Erken dönem Osmanlı döneminde Türk-Ceneviz ticareti*. (Çev. Ö. Akpınar) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Fleet, K. (2012). Türk ekonomisi 1071-1453. (Çev. A. Özdamar)*Türkiye Tarihi 1071-1453* içinde (s. 283-326). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Foss, C. (2010). *Ephesus after antique: a late antique, Byzantine and Turkish city*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Frare, B. (2020). Şövalye tarikatlarının doğuşu. (Editor U. Eco) *Ortaçağ Katedraller, Şövalyeleri Şehirler* içinde (59-63). Konstantinopolis: Alfa.
- Gagarin, M. (2010). Levant. *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome I* içinde (s. 247). New York: Oxford University Press.
- Galimard, B. (2006). *Historie de l'ordre de Malte*. Paris: Perrin.
- Gatto, L. (1956). 'Per la storia di Martino Zaccaria, signore di Chio II, III. *Bullettino dell' Archivio Paleografico Italiano*, 325-345.
- Gay, J. (1904). *Le papa Clément VI et les affaires d'orient*. Paris: Societe Nouvelle De Libraire Et D'edition.
- Georgiou, C. (2018). *Preaching the crusades to the eastern mediterranean propaganda liturgy and diplomacy 1305-1352*. Routledge.
- Gill, J. (1979). *Byzantinum and the papacy 1198-1400*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Giunta, F. (1959). *Aragonesi e catalani nel mediterranea II*. Palermo: U. Manfredi.
- Golubovich, G. (1913). *Biblioteca bio-bibliografica della terra santa e dell'oriente Francescano*. Firenze: Collegio di S. Bonaventura.
- Gordlevskiy, V. A. (2015). *Küçük Asya'da Selçuklular*. (Çev. A. İnan) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Grabois, A. (2006). Fidenzio of Padua, *The Crusades: An Encyclopedia II* içinde, California: Abc-Clio Inc.
- Gregoras, N. (1829). Byzantina historia. (Editor L. Schopeni) *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae I*. Bonnae.
- Gregoras, N. (1930). Byzantina historia. (Ed. L. Schopeni) *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae II*, Bonnae.
- Guelphs and Ghibellines. (1913). *The catholic encyclopedia* (56-58). New York: The Encyclopedia Press.
- Guillaume de Nangis. (1843). *Chronique*, I. Paris: Chez Jules Renauard et C.
- Guillelmus Adae. (1906). De modo saracenos extirpandi. *Recueil Des Historiens Des Croisades II* içinde, (524-555).
- Guillelmus Ade. (2012). *Tractatus quomodo sarraceni sunt expugnandi*. (Çev. G. Constable) Washington D. C.: Dumbarton Oax.
- Gürcan, A. (2024). Teorisyenlerin izinde: XIII. yüzyıl sonu XIV. yüzyıl başlarında Levant'ta ticari abluka düşüncesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (35), 215-232.
- Grotefeld, S. (2006). Unam sanctam. *Quellentexte theologischer ethik von der alten kirche bis zur gegenwart* içinde (96-97). Stuttgart: Satz La Tex

- Halevi, M. (2012). Between faith and science: Franciscan archaeology in the service of the holy place. *Middle Eastern Studies*, 48 (2), 249-267.
- Harte, J. (2008). How one fourteenth century Venetian remembered the crusades: the maps and memories of Marino Sanuto. *Penny History Review*, 15(2), 9-17.
- Haytonus. (1906). Flos historiarum terre oeirntis. *Recueil Des Historiens Des Croisades II içinde*, (255-363). Paris.
- Heers, J. (1984). *Genova nel quattrocento*. Milan: Jaca Book.
- Heyd, W. (1886). *Histoire de commerce du levant au moyen age*, II. Leipzig: Otto Harrassowitz.
- Heyd, W. (2000). *Yakındoğu ticaret tarihi*. (Çev. E. Z. Karal) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Hill, G. (2010). *A history of Cyprus 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Historiae Romanae fragmenta ab anno Christi MCCCXXVII usque ad MCCCLIV neapolitana, sive romana dialecto scripta (Ed. L. A. Muratori). (1740). *Antiquitates Italicae Medii Aevi III içinde* (249-548). Milan: Ex typographia Societatis palatinae.
- Historie de Dauphiné et des princes qui ont parte le nrm de Dauphins* (Ed. Jeanne Pierre de Valbannais). (1721). Geneve: Fabri & Barrillot Libraires.
- Hocquet, J.-C. (1979). *Le sel et la fortune de Venise. 2. Voiliers Et Commerce En Méditerranée 1200-1650*. Paris.
- Holmes, G. (2000). *Europe, hierarchy and revolt 1320-1450*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Housley, N. (1984). Charles II of Naples and kingdom of Jerusalem. *Byzantion*, 54(2), 527-535.
- Housley, N. (1986). *The Avignon papacy and the crusades 1305-1378*. Oxford : Clarendon Press.
- Housley, N. (1992). *The later crusades 1274-1580 from Lyons to Alcazar*. Oxford: Oxford University Press.
- Housley, N. J. (1981). Angevin naples and the defence of the Latin East: Robert the wise and the naval league of 1334. *Byzantion*, 548-556.
- I libri commemoriali della republica di Venezia regesti* (1878) II. Venezia: A Spese Della Societa.
- Istorie Pistolesi. (1727). *Rerum italicarum scriptores XI içinde*, (367-529). Ex Typographia Societatis Palatinae in Regia Curia.
- Ivanov, V. (2012). Sancta unio or holy league 1332-36/37 as a political factor in the Eastern Mediterranean and the Aegean. *Etudes Balkaniques*, XLVIII (I), 142-177.
- İbn Battûta. (2017). *İbn Battûta seyahatnâmesi*. (Çev. A. S. Aykut) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- İbn Bibi. (2010). *Selçukname*. (Çev. M. H. Yinanç) Konstantinopolis: Kitabevi Yayınları.
- İbn Tağrıberdî. (1992). *En-nucûmu'z-zâhireffi mülük Mısır ve'l Kâhire* (Cilt VI). (Ed. M. H. Şemseddin) Beyrut.
- İbnü'l Esir. (1987). *El- kâmil fi't-tarih*, 12. (Çev. A. Ağırakça, & A. Özeydin) İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbnü'l Verdi. (2019). *Selçuklular*. (Çev. M. Alican) Konstantinopolis: Kronik Kitap.
- İlgürel, M. (2001). Osmanlı denizciliğinin ilk devirleri. *Belleten*, 65 (243), 637-653.
- İnalcık, H. (1993). The rise of the Turcoman maritime principalities in Anatolia, Byzantium, and the crusades. *The Middle East & the Balkans Under the Ottoman Empire: Essays on Economy & Society*, 309–341.
- İnalcık, H. (1997). Batı Anadolu'da yükselen denizci gazi beylikleri, Bizans ve Haçlılar. *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu* içinde (173-185). Konstantinopolis: Türk Tarih Kurumu.
- İnalcık, H. (2005). Osman Gazi'nin İznik (Niceae) kuşatması ve Bafeus savaşı. *Söğüt'ten Konstantinopolis'e Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*. Ankara.
- Jackson, P. (2005). *The Mongols and the west 1221-1410*. Perarson Longman.
- Jacoby, d. (1974). Catalans, Turcs et Vénitiens en Roumanie 1305-1332: un nouveau témoignage de Marino Sanudo Torsello. *Studi Medievali* (15), 217-261.
- Jean XXII (1316-1334) lettres communes analys es d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican*. (1904). (Editor G. Mollat). 16 Cilt. Paris: A. Fontemoing.
- John XXII. (2002). *The Papacy: an encyclopediai* 2. New York and London: Routledge.
- Jordan, W. C. (1997). *The great famine: Northern Europe in the early fourteenth century*. Princeton: Princeton University Press.
- Jorga, N. (1896). *Philippe de Mézières 1327-1405 la croisade au XIV Siècle*. Paris: Libraire Emile Couillon.
- Kamar, E. (1961). Project de Ramon Lull de acquisitione terrae sanctae. *Studia Orientalia Christiana Collectanea*, 3-131.
- Kanat, C. (1999). Memlûk sultanı Melik ez-Zâhir Seyfeddîn Çakmak'ın Rodos seferleri (1440-1443-1444). *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı* içinde (393-406). Konstantinopolis: Beta Basım Yayın.
- Karpov, S. (1997). Black Sea and the crisis of the mid XIVth century: an underestimated turning point. *Thesaurismata*, (27), 65-77.
- Kazhdan, A. (1991). *The Oxford dictionary of Byzantium*. Oxford: Oxford University Press.
- Kedar, B. Z. (1976). *Merchants in crisis: Genoese and Venetian men of affairs and fourteenth century depression*. New Haven: Yale University Press.
- Kesik, M. (2008). Sadeddin Köpek. *TDVİA*, 35, içinde (392-393). Konstantinopolis.

- Kesik, M. (2018). *Anadolu Türk beylikleri*. Konstantinopolis : Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kinnamos. (2001). *Ioannes Kinnamos'un historia'sı (1118-1176)*. (Haz. Işın Demirkent). Ankara: TTK.
- Kirsch, J. P. (1914). Unam sanctam. *The catholic encyclopedia XV* içinde (126-127). New York: The Encyclopedia Press.
- Koca, S. (2016). *Türkiye Selçuklu tarihi (Sultan Alp Arslan'dan Uluğ Keykubad'a) 1071-1220*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Korobeinikov, D. (2014). *Byzantium and the Turks in the thirteenth century*. Oxford: Oxford university Press.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2016). Korea: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Laiou, A. (1970). Marino Sanudo Torsello, Byzantium and Turks: the backround to the anti Turkish league of 1332-1334. *Speculum*, 45(3), 374-392.
- Laiou, A. (1972). *Constantinople and the Latins: the foreign policy of Andronicus II 1282-1328*. Massachusettes: Harvard University Press.
- Lane, F. C. (1973). *Venice a maritime republic*. London: Johns Hopkins University Press.
- Langlois, M. E. (Ed.). (1891). *Les registres de Nicolas IV. Recueil des bulles de ce pape*. Paris: E. Thorin.
- Laurenti de monacis Veneti Cretae cancellarii chronicon de rebus Venetis VIII*. (1758). Venetiis: Et Typographis Remondiniana.
- Le liber pontificalis: texte, introduction et commentaire II*. (1892). Paris: Ernest Thorin.
- Le registre de Benoit XI*. (1905). (Editor C. Grandjean) Paris: Albert Fontemoing.
- Lemerle, P. (1957). *L'émirat d'Aydin Byzance et l'occident recherches sur 'la geste d'Umur pacha*. Paris: Presses Universitaires de France .
- Leopold, A. R. (2000). *How to recover the holy land: the crusade Pproposals of the late thirteenth and Eaarly fourteenth centuries*. Aldershot: Ashgate.
- Les registes de Nicolas IV*. (1886). Paris: Ernest Thorin.
- Les registres de Boniface VIII*. (1907). (Editor G. Digard, M. Faucon, & A. Thomas) Paris: E. De Boccard.
- Lettres secretes et curiales du pape Jean XXII (1316-1334)*. (1972). VII, Paris: Editions E. De. Borcard.
- Lock, P. (2013). *Franks in the Aegean 1204-1500*. London: Routludge Loenertz,
- Lucas, H. S. (1930). The great European famine of 1315-1317. *Speculum*, 343-377.
- Ludolphus de Sudheim. (1884). De itinere terre sancte. *Archives De L'Orient Latin* (s. 305-377). Paris: Ernest Leroux.

- Luttrell, A. (1958). Venice and the knights Hospitallers of Rhodes in the fourteenth century. *Papers of the British School at Rome*, 195-212.
- Luttrell, A. (1975). The hospitallers at Rhodes 1306-1424. (Ed. K. M. Setton) *A History of The Crusades : The Fourteenth and Fifteenth Centuries* içinde (278-313). Madison and London: University of Wisconsin Press.
- Luttrell, A. (1980). *The hospitallers of Rhodes: prospectives, problems, possibilities*. (Ed. J. Fleckenstein, & M. Hellman) (XXVI), 243-266.
- Mancada, F. (1623). *Expedicion de los Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos*. (Ed. D. Titivilus)
- Marco Polo. (2014). *The travels of Marco Polo*. (Çev. L. Benedetto) London: Routledge.
- Marino Sanudo Torsello. (1972). *Liber secretorum fidelium crucis*. (Ed. J. Prawer) Jerusalem: Massada Press.
- Marino Sanudo. (1611). *Liber secretorum fidelium crucis super terrae sanctae*. Hanoviae: Typis Weshelianis Apud Heredes Joannis Aubrii.
- Mastromartino, F. (2020). Venedik cumhuriyeti. (Editor U. Eco) *Ortaçağ: Keşifler, Ticaret, Ütopylar* içinde (s. 131-135). Konstantinopolis: Alfa Yayınları.
- Mathew of Ephesos. (1974). *Die briefe des Matthaios von Ephesos im codex vindobensis theol. Gr. 174*. (Editor D. Reinsch) Berlin: Mielke.
- McCormick, M. (2005). Sanudo, Torsello Marino. A. Kazhdan *The Oxford Dictionary of Byzantium* içinde (s. 1840).
- McGuckin, J. A. (2011). Barlaam of Calabria (ca. 1290-1348). (Ed. J. A. McGuckin) *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity I* içinde, (s. 67-69). Wiley-Blackwell.
- Melville, C. (2009). Anatolia under the Mongols. (Ed. K. Fleet) *Cambridge History of Turkey: Byzantium to Turkey I* içinde, (s. 51-101). Cambridge: Cambridge University Press.
- Menache, S. (1998). *Clemens V*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merçil, E. (1991). Aydınöğulları. *TDVİA* içinde (s. 239-241).
- Merçil, E. (2009). Menteşeoğulları. *TDVİA* 29 içinde, (s. 152-153). Ankara.
- Mete, Z. (2004). Menteşe. *TDVİA* 29 içinde, (s. 150-152). Ankara.
- Michaelis Platiensis. (1791). *Historia sicula. Bibliotheca Xcriptorum Qui Res in Sicilia Gestas* içinde (s. 511-780). Panormi: Ex Regio Typographeo.
- Miethke, J. (2001). Unam sanctam. *Lexikon für theologie und kirche* içinde (s. 375). Freiburg: Herder
- Miller, W. (1911). The Zaccaria of Phocaea and Chios 1275-1329. *The Kournal of Hellenic Studies* (31), 42-55.
- Miller, W. (1921). *Essays on Latin orient*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Mollat, G. (1910). L'election du pape Jean XXII. *Revue D'Histoire De l'Eglise de France, Tome I* (1), 34-49.
- Mollat, G. (1963). *The popes at avignon 1305-1378*. (Çev. J. Love) London: T. Nelson.
- Moranvillé, H. (1890). Les projets de Charles de Valois sur l'empire de Constantinople. *bibliothèque de l'école des Chartes, 51*, 63-86.
- Muntaner, R. (2000). *Chronicle*. (Çev. L. Goodenough) Cambridge: Ontario.
- Musarra, A. (2020). Zaccaria. *Dizionario biografico degli Italiani* içinde (s. 325-328). Roma: Istituto Della Enciclopedia Italiano.
- Nicholson, H. J. (2018). Remembering the crusaders in Cyprus. S. T. Parson, & L. M. Paterson (Dü), *Literature of Crusades* (s. 158-172). Cambridge: D. S. Brewer.
- Nicol, D. (1996). *Reluctant emperor a biography of John Cantacuzene, Byzantine emperor ana monc, c. 1295-1383*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicol, D. M. (1999). *The last centuries of Byzantium 1261-1453*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik: diplomatik ve kültürel ilişkiler üzerine*. (Çev. G. Ç. Güven) İstanbul: Sabancı Yayınları.
- Niketas Khoniates. (1995). *Historia I (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. (Çev. F. Işıltan) Ankara: TTK.
- Ocak, a. Y. (2011). *Babaîler isyanı aleviliğın tarihsel altyapısı*. Konstantinopolis: Dergah Yayınları.
- Ostrogorsky, G. (2015). *Bizans devleti tarihi*. (Çev. F. Işıltan) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öden, Z. G. (1999). *Karasi beyliğı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özaydın, A. (2022). II. Kılıçarslan. *TDV İslam Ansikolopedisi* (Cilt 25, s. 398-402). Ankara.
- Pachymeres, G. (1984). *Relationes historicas*. (Ed. A. Failler) Paris: Les Belles Lettres.
- Padua, F. D. (1913). Liber recuperationis terrae sanctae. P. G. GolubovicH (Ed.) *Biblioteca Bio-Bibliografica Della Terra sancta e Dell'Oriente Francescano* (Tomo II, s. 1-60). Firenze: Quaracchi Presso.
- Parker, G. (1933). *Sovereign city: the city-state through history*. London: Reaktion Books.
- Pastor, L. (1913). *History of the popes, from the close of the middle ages*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner.
- Paviot, J. (2012). Fidentius of Padua. (Ed. A. M. David Thomas) *Christian-Muslim Relations: a Bibliographical History (1200-1350)* (Cilt V, s. 624-626). Leiden Boston: Brill.
- Pierre Dubois. (1891). *De recuperatione terre sancte*. Paris: Alphonse Picard.

- Pilat, H. (1721). Memorabilia. (Ed. J. P. Valbonnais) *Histoire de Dauphine et Princes qui Ont Parté le Nom de Dauphins* (s. 622-627). Geneve: Chez Fabri & Barrillot.
- Pirenne, H. (1959). *Mohammed and Charlemagne*. New York: Meridien Bros.
- Predelli, R. (1883). *I libri commemoriali della repubblica di Venezia, Regesti* (Cilt III). Venezia: A Spese Della Societe.
- Pryor, J. H. (2004). *Akdeniz'de coğrafya, teknoloji ve savaş Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- R. J. (1953). Ambassadeurs grecs aupres du pape Clemens VI (1348). *Orientalia Christiana Periodica*, XIX, 178-196.
- Regestes des deliberations du senat se Venise concernant la Romanie 1329-1399*. (1958). Paris: Mouton & Co La Haye.
- Regustum Clemensis papa V.* (1885). (Ed. Benedicti Monacarum Ordinis S.) Roma: Typographia Vaticano.
- Regustum Clemensis papa V.* (1887). (Ed. B. M. S.) Roma: Typographia Vaticana.
- Reinsch, D. (1974). *Die briefe des Matthaïos von Ephesos im codex vindobensis theol. Gr. 174*. Berlin: Verlag Nikolaus Mielke.
- Revue de l'orient Latin*. (1895). Paris: Ernest Leroux.
- Richard, J. (1984). Le royaume de Chypre et l'embargo sur le commerce avec l'Egypte (fin XIIIe -début XIVE siècle. *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 120-134.
- Riley-Smith, J. (2005). *The crusades: A History*. London: Continuum.
- Robbert, L. B. (1985). Venice and crusades. (Ed. K. M. Setton) *A History of Crusades: The Impact of the Crusade on the Near East V içinde* (379-451). Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Roulx, D. L. (1904). *Les hospitaliers en terre sainte et a Chpre 1100-1310*. Paris: E. Leroux.
- Roulx, J. D. (1886). *La France en orient au XIVE siecle: expeditionis du mareshal Bouciaut* (Cilt I). Paris.
- Roulx, J. D. (1913). *Les Hospitaliers a Rhodes josqua la mort de philibert de naillac 1310-1421*. Paris: Ernest Leroux.
- Runciman, S. (1972). Teucri and Turci. (Ed. S. A. Hanna) *Medieval and Middle Eastern studies. In honor of Aziz Suryal Atiya içinde* (344-348). Leiden: E. J. Brill.
- Runciman, S. (2019). *Haçlı seferleri tarihi*. (Çev. F. Işıltan) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sanudo, M. (1661). Epistolae. (Ed. J. Bongars) *Gesta Dei Per Francos içinde* (289-316). Hanoviae: Typis Wechelianis, apud heredes Joannis Aubrii.

- Savvides, A. G. (1981). *Byzantium in the near east: its relations with the Seljuk sultanate of Rum in asia minor the Armenians of Cilicia and the Mongols A.D. c. 1192-1237*. Thessaloniki: Center of Byzantine Studies, University of Thessaloniki.
- Scandurro, E. (1972). The maritime republics: medieval and renaissance ships in Italy. *A History of Seafaring* içinde (206-224). London: Thames & Hudson.
- Schamiloğlu, U. (2004) "The rise of the ottoman empire: the black death in medieval Anatolia and its impact on Turkish civilization. *Views from the Edge: Essays in Honor of Richard W. Bulliet*. New York: Columbia University Press.
- Schein, S. (1991). *Fidelis crucis: the papacy, the west and the recovery of the holy land 1274-1314*. Oxford: Clarendon Press.
- Schmidt, T. (1983). Bonifatius VIII. *Lexikon des mittelalters* içinde (414-416). München: Bd.
- Setton, K. M. (1976). *Papacy and the levant (1204-1571)*. Philadelphia: The American Philosophical Society.
- Sestan, E. (1970). Bonifacio VIII. *Enciclopedia dantesca, a cura di umbeto Bosco* içinde (675-679). Rom: A-CIL.
- Slack, C. K. (2013). *Historical dictionary of the crusades*. Lanham: Scarecrow Press.
- Stantchev, S. (2012). The medieval origins of embargo as a policy tool. *History Of Political Thought*, 33 (3), 373-399.
- Sümer, F. (1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* I (1), 1-147.
- Şihabeddin B. Fazlullah İbn Fazlullah el-Ömeri. (2014). *Mesâlikü'lebsâr fî memâliki'l-emşâr (Türkler hakkında gördüklerim ve duyduklarım)*. (Çev. A. Batur) Konstantinopolis: Selenge Yayınları.
- Tanner, N. P. (1990). *Decrees of the ecumenical counsils: Nicaea I to Lateran V. I*. Washington: Georgetown University Press.
- Tenenti, A. (1973). Venezia e la pireteria nel levante 1300c-1460c. (Ed. A. Pertusi) *Venezia e il Levante Fino Al Secolo XV*, I içinde (705-772). Firenze.
- The chronicle of anonymous Roman* (Çev. Palmer, James A.). (2021). New York & Bristol: Italica Press.
- Thomas Magistros. (1904). Epistola IX. (Ed. J.-P. Migné) *Patrologia Cursus Completus Serie Graeca* içinde (431-446). Parisiis.
- Turan, O. (1969). Büyük Malazgirt zaferi ve Anadolu'da Türk destanı. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 30-38.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O. (1998). *Türkiye Selçukluları hakkında resmi vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Turan, Ş. (1966). Sakız'ın Türk hâkimiyeti altına alınması. *Bellekten*, 4(6), 173-199.

- Turan, Ş. (2020). *Türkiye-İtalya ilişkileri I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tyerman, C. J. (1982). Marino Sanudo Torsello and the lost crusade: obbying in the fourteenth century. *Transaction of The Royal Historical Society*, (32), 57-73.
- Tyerman, C. J. (1985). Philip VI and the recovery of the holy land. *English Historical Review*, C (CCCXCIV), 25-52.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1969). *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Vasiliev, A. A. (1952). *History of the Byzantine empire 324-1453*, II. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Villani, G. (1991). *Nuova cronica*. (Ed. G. Porto) Parma.
- Vladislav, I. (2012). Sancta unio or holy league 1332-36/37 as a Political Factor in the Eastern Mediterranean and the Aegean. *Etudes Balkaniques*, 48 (1), 142-177.
- Vlasto, E. A. (1888). *Les giustiniani dynastes de Chios*. Paris: Ernest Leroux.
- Vryonis, S. (2020). *Küçük Asya'da ortaçağ hellenizminin çöküşü ve 11. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyıla kadar İslamlaşma*. (Çev. İ. Erman) Konstantinopolis: Kalkedon Yayıncılık.
- Waardenburgh, J. (2004). Mesih. *TDVİA*, XXIX, (306-309). Ankara: TDV.
- Wallmeyer, G. (2019). Francia. *With pen and sword: knights as crusade advisors between the 12th and the 14th Ccentury* (46), 453-468.
- Williams, G. L. (1998). *Papal genealogy: the families and descendants of the popes*. Jefferson, Nort Caroline and London: McFarland & Company Inc.
- Wintherthur, J. v. (1866). *Die chronik*. (Çev. B. Freuler). Winterthur: Ziegler
- Wittek, P. (1986). *Menteşe beyliği*. (Çev. O. Ş. Gökyay) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Wood, C. T. (1967). *Philip the fair and Boniface VIII: state vs. papacy*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Wood, D. (1989). *Clemens VI: the pontificate and ideas of an Avignon pope*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yıldırım, R. (2009). History beneath clouds of legend: Seyyid Ali sultan and his place in early Ottoman history. According to legends, narratives and archival Eevidence. *Turkish Studies*, 5, 21-57.
- Yınanç, M. H. (1929). *Düsturnamei Enverî: Medhal*. Konstantinopolis: Evkaf Matbaası.
- Yücel, Y. (1980). *XIII – XV. yüzyıllar kuzey-batı Anadolu tarihi Çobanoğulları Candaroğulları beylikleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zachariadou, E. (1976). Sept traités inédits entre Venise et les émirats d'Aydın et de Menteşe (1331-1407). *Studi Preottomano e Ottomani*, 229-240.
- Zachariadou, E. (1980). The Catalans of Athens and the beginning of Turkish expansion in the Aegean area. *Studi Medievali*, 21 (2), 821-838.

Zachariadou, E. (1993). The emirate of Karasi and that of the Ottomans: Two Rival States. *Ottoman Emirate(1300-1389)*, 225-236.

Zachariadou, E. A. (1983). *Trade and crusade Venetian Crete and the emirates of Monteshe and Aydın 1300-1415*. Venice.

Zorzi, A. (1979). *La repubblica del leone. Storia di Venezia*. Milano: Bompiani.

Zuchello, P. (1957). *Lettere di mercanti a Pignol Zuchello (1334-1350)*. (Ed. M. D. Rocca) Venezia: Fonti Per La Di Venezia.

http-1:

<https://www.loc.gov/item/2020587733> (Erişim Tarihi: 06.03.2024)

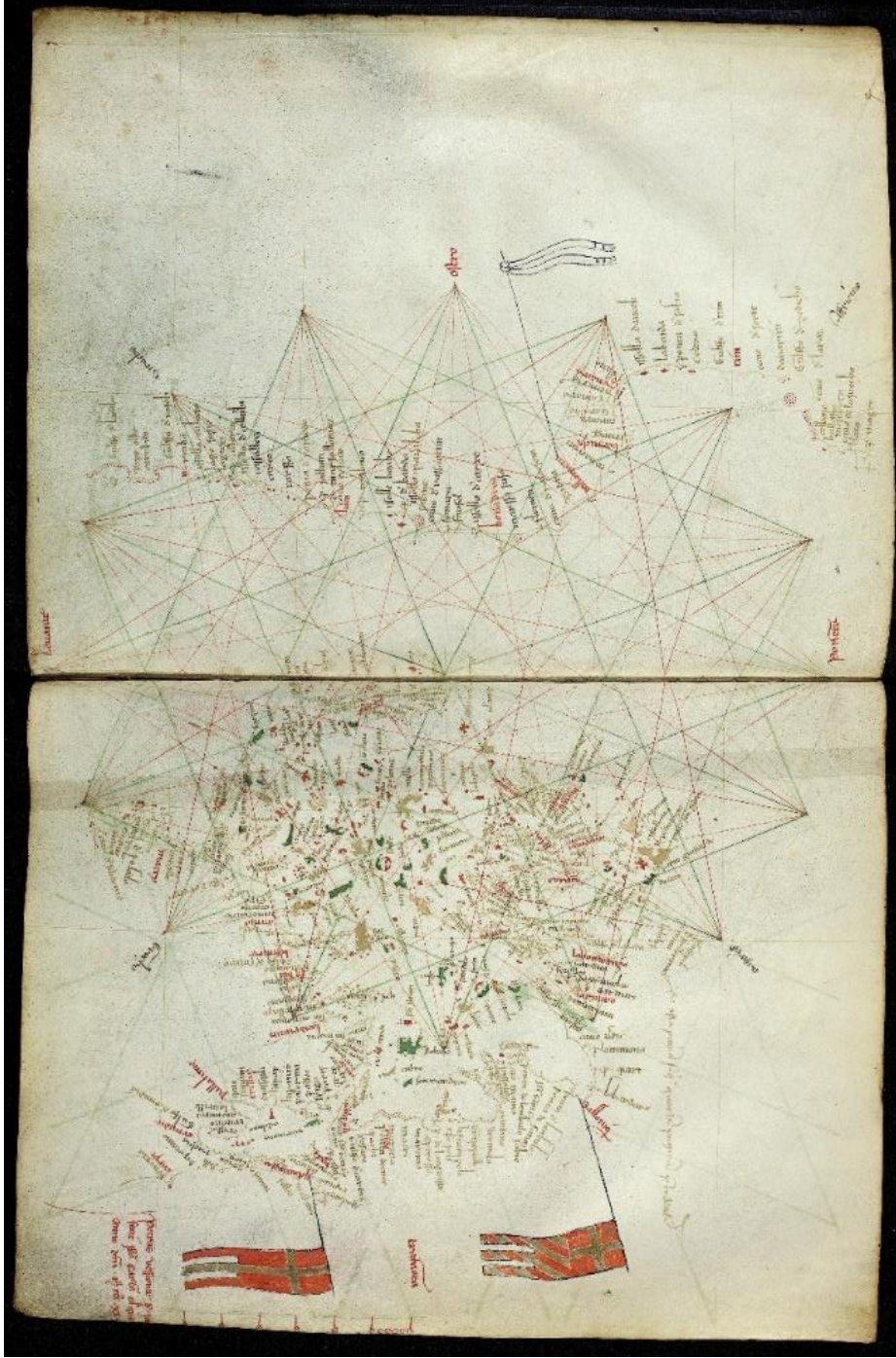
EKLER

EK-1. Francesco Pizigano'ya Ait Akdeniz, Karadeniz, Kuzey Afrika Kıyıları Ve Batı Avrupa'yı İçeren 14. Yüzyıl (1367) Haritası.

Kaynak: <https://www.loc.gov/item/2020587733> (Erişim Tarihi: 06.03.2024)

EK-2. Pietro Visconte'ye ait 14. yzyl Ege Denizi ve Doğu Akdeniz Haritası

Kaynak: Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1362 A, fol. 3v/4r

EK-3. Venedik Senatosu'nun Türkler'e Karşı Silahlı Mücadele Hakkında Papa VI. Clemens'in Mektuplarına ve Elçisine Yanıtı

1342 (more Veneto , i . e . 1343), indictione XI, die 11 mensis Januarii

Auditis et intellectis papalibus litteris et domini legati ac intellecta plenarie ambaxata dicti domini legati nobis transmissa super facto armate fiende contra Turchos et cetera cum in requisitione ambaxatoris duo principaliter exigantur, uidelicet quod per istud dominium dicatur et exprimatur, quod ei uideretur agendum pro exterminio et confusione infidelium predictorum et quod per ducale dominium dicatur et declaretur eisdem, quando armatam fieri contingeret contra ipsos, quid et quantum pro parte nostra contribuere et dare foret intentionis nostre, consulunt concorditer sapientes, quod respondeatur eis per modum et ordinem infrascriptum: Et primo ad id, quod petunt de apparere nostro, dicatur eis, quomodo alias et pluries per nos ad noticiam Sanctitatis domini summi pontificis est deductum, quomodo potentia perfidorum Turchorum in tantum excreuit et multiplicata est, quod nemine ualente resistere exeunt, uadunt et ueniunt depopulando et destruendo Christicolos et partes etiam eis uicinas et propterea cognita ipsorum potentia nos alias refferri fecimus sue piissime Sanctitati quod, si XL galee bene armate cum hominibus CC pro qualibet ponerentur ad istud sanctum seruicium locis et temporibus opportunis et Lusserii , in quorum quolibet essent CXX homines a remo et XX equites, qui caperent summam mille equitum, qui essent in isto seruicio, refrenari posset et resisti praue potentie predictorum. Set quia non credimus, quod nunc sic de facili posset fieri armata galearum tam magna, nec etiam posset nunc de equi tibus prouideri et requiratur omnino pro salute Christianorum et refrenatione infidorum, quod armata aliqua galearum fieri debeat, que ut nobis uideretur, non esset fienda de minori numero quam de XXV galeis, ad dispositionem sue Sanctitatis duximus relinquendum, ut de aliquali armata uelociter prouideat et succurrat, ne ad peiora negocium dilabatur; nichilominus considerata magna potentia predictorum, nobis semper cum omnimoda sue Sanctitatis reuerencia uideretur quod, quanto armata galearum maior fieret et potencior, tanto esset auantagium agendorum occasionibus supradictis. Ad id vero, quod petunt declarari per nos intencionem nostram in contribu-

tione pro parte nostra, respondeatur eis, quod nouit Deus cui nichil extat occultum, quomodo nunc et elapsis temporibus animus noster, cultor fidei sancte Dei, desiderat et summopere desiderat, ut fides sancta prosperis uigeat incrementis et graues doloris aculeos per tempora sentiit et nunc sentit, uidens Christianos fidem sanctam colentes sic uituperabiliter desolari, et propterea, in quantum fuit nobis possibile, semper nos exhibuimus ad istud seruicium liberales, pro ut satis uideri potuit per effectum. Et tanto plus animus noster ad idem disponitur, quanto propter ipsorum perfidorum multiplicationem grauius periculum imminere dinoscitur fidei sancte Dei. Et ideo in uoluntate nostra bona perseuerantes, non respicientes ad nostram aliquam grauitatem, sumus contenti et sic offerimus et offeratur pro parte nostra quod, quocienscumque domino nostro summo pontifici placebit armatam galearum contra ipsos perfidos ordinare et facere, nos sumus parati contribuere pro nobis et nostris fidelibus et subditis tam pro insula Crete quam Nigropontis, quam pro aliis terris, locis et insulis nobis subiectis, quartam partem, et pro quarta parte ipsius armate, uidelicet si armata fuerit de XXV galeis, dare pro nostra parte sex galeas, si fuerit de XXXII dare VIII, si fuerit de XL dare X et sic per ratam numerorum, dando ipsas furnitas hominibus, coredis et armis, sicut fuerit opportunum. De tempore uero nullam facimus mentionem, quia hoc relinquimus, secundum quod sue Sanctitati placebit de galeis aliis ordinare, sic ordinare placeat et de nostris. Set quia tactum extitit per ambaxatorem, quod utile uideretur, quod armata fienda staret extra per tres annos continuos in hyeme et estate, scribatur domino pape et dicatur etiam ambaxatori, quod hoc nobis utile et penitus necessarium uideretur, ut armata fienda sit et esse debeat extra per totum spacium anni ad confusionem infidelium in hyeme et estate, et quod ipsa durare debeat per triennium, ut est dictum. Et quoniam negocium festinationem requirit, nec bonum opus est aliquantulum differendum, scribatur domino nostro summo pontifici, notificando hoc etiam domino legato et dicatur istis ambaxatoribus oretenus, quod si Clemensia sua disposuerit seu decreuerit armatam facere pro anno presenti, placeat sue Sanctitati prouidere et determinare de numero galearum, quem uult pro isto principio ordinare. Et quia attento quod ultra possibilitatem nostram in hoc offerimus propter affectum, quem ad istud negocium gerimus et habemus, speramus oblationem nostram sibi placere, faciat nobis notum quantitatem et numerum galearuur et terminum, ad quem esse debuerint

preparete. Nam iuxta eius mandatum pro nostra parte adimplebimus grato cord. Verum reducimus ad sue memoriam Sanctitatis quod, si ordinare decreuerit de numero galearum pro anno presenti, quod omnino necessarium extimamus, dicta ordinatio uellet fieri taliter, quod numerus galearum, qui esse deberet ad istud ser- uicium , forent armate et essent in partibus Romanie per totum mensem Aprilis futuri pro utili agendorum, et propterea placeat sue Sanctitati prouidere et ordinare in hoc tam de numero galearum, quam de tempore, secundum quod ei uidebitur et placebit. Nam semper nos paratos inueniet in omni fidelitate et zelo nominis christiani. Et si forte in processu temporis uideretur sue Sanctitati de ordinando de maiori numero galearum, sumus paráti contribuere pro quarto, sicut dictum est, intelligendo semper, quod id quod poneremus et faciemus, ponimus pro nobis et insula nostra Crete et Nigropontis et aliis locis nobis subditis, qui a se, ut est notorium, nichil habent. Super facto uero equitum mittendorum, quocienscumque uideretur sue piissime Sanctitati de mittendo equites, sumus parati quod expensis illorum, quibus placuerit ordinare, armentur et preparentur hic in ciuitate nostra Veneciarum usserii et nauigia pro portandis equis et uictualibus pro tot personis, quantum esset quarta pars equitum mittendorum, expensis, ut est dictum superius, aliorum. (Diplomatarium Veneto-Levantinum, 1880, s .263-265).

EK-3. İzmir Kalesi'nin, Türkler'e Karşı Kazanılması Sonrasında Papa'nın Andro Dandolo'ya Yazdığı Mektup

Avignon, 12 decembre 1344

Dilecto filio, nobili viro, Andree Dandulo, duci Fenctiarum. Auditis et intellectis per tuas litteras, nuper nostro apostolatu presentatas, felicibus et letabundis rumoribus de illa gloriosa victoria, quam super ereptione de manibus Turchorum infidelium et hostium fidei Christiane ac captione triumphali et victoriosa illius castri de Smirnis fortissimi et insignis, cum portu maris et fortaliciis, prostrationeque gentis nationis eorumdem Turchorum fetide, que habitabat seu erat ibidem, sicut littere ipse describunt plenius, in festo Beatorum Apostolorum Simonis et Jude proximo preterito, ille rex excelsus et potens, qui, omnia palmo concludens, celestia simul et terrena sua omnipotentia moderatur, per ministerium venerabilis fratris nostri Henrici, patriarche (Constantinopolitani, apostolice Sedis legati, cum nostris ac tuis et dilectorum filiorum magistri et fratrum Hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani galeis ad partes illas propterea dudum missis et earum apparatibus, virorum videlicet strenuorum 'atholicorum in eis existentium, sua Clemensia contulit populo Christiane, cor nostrum exultavit in Domino, Ctei pro tanto gratiarum munere non cessavimus, nec cessamus vinculum exolvere labiorum, nobilitatem tuam super nunciatis nobis sic celeriter eisdem gaudiosis rumoribus cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendantes et nichilominus attente rogantes eandem, quatinus que ad tuam ulterius de illis partibus deducta noticiam fuerint, nobis nunciare quantocius tue circumspeditionis prudentia non omittat. Datum Avinione, X kalendas januarii, anno tercio (Clément VI, 1925, s. 335-336).

EK-4. XIV. Yüzyılda Ege Denizi'nde Dolaşımda Olan Sikke Örnekleri

Menteşe Beyliği

Kaynak: Stephan Album Rare Coins, Auction: Auction 37. 11.06.2020, Lot. 538.

Karasi Beyliği

Kaynak: Bucephalus Numismatic, Auction: Balck Auction 14, 09.01.2023 Lot. 1235

Aydınogulları

Kaynak: Concodia Numismatic, Auction: Auction 5, Lot. 559.

Venedik

Kaynak: Harlan J. Berk, Auction: Buy or Bid Sale 218, 10.02.2022, Lot. 392.

Kıbrıs Krallığı

CGB. Ft, Auction: Internet Auction January 2023, 24.01.2023, Lot. 782559.

Hospital Şövalyeleri

Kaynak: Classical Numismatic Group, Auction: Electronic Auction 498, 18.08.2021, Lot. 474.